

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

339.137.2[497.4:4][063][082]
339.923:061.1EU[063][082]

POGOVORI o prihodnosti Slovenije. Pogovor 7, Krepitev konkurenčnosti Slovenije v Evropski uniji : Ljubljana, 25. maj 2005. - Ljubljana : Urad Predsednika Republike Slovenije, 2005

ISBN 961-91500-2-3

222025216

VII. pogovor

KREPITEV KONKURENČNOSTI SLOVENIJE V EVROPSKI UNIJI

Ljubljana, 25. maj 2005

*P*red vami je sedmi zbornik, ki je nastal na podlagi pogovorov o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike dr. Janezu Drnovšku. Pogovori so bili namenjeni krepitvi konkurenčnosti Slovenije v pogojih polnopravnega članstva v EU.

K razpravi, razmišljanjem in predlogom za krepitev konkurenčnosti Slovenije v EU smo pritegnili predstavnike vlade, slovenske gospodarstvenike in strokovnjake, da bi skupaj ocenili prve izkušnje integracije Slovenije v EU, analizirali ključne strateške dokumente EU in pregledali prakso drugih uspešnih članic EU, s katerimi se želi Slovenija primerjati. Pri tem nismo zanemarili vprašanj o razmerju med gospodarsko učinkovitostjo in socialnim ravnotežjem, varovanjem okolja, kakovostjo življenja in ohranjanjem nacionalne identitete v okviru EU. Razmišljali smo o prednostih Slovenije, o možnih ukrepih za dvig konkurenčnosti in o procesih lizbonske strategije.

Pred vami je torej zbir različnih pogledov, opazanj in izkušenj ter predlogov, ki lahko pomembno prispevajo k oblikovanju in snovanju prihodnjih strategij in politik in ki bodo omogočile uspešno delovanje Slovenije kot članice EU.

Urad predsednika
Republike Slovenije

Kazalo

I. Vabilo predsednika republike na sedmi pogovor o prihodnosti Slovenije

II. Razprava

III. Pisni prispevki udeležencev

Dr. Janez Šušteršič

Dr. Aleš Vahčič

Dr. Marko Jaklič

Ivo Boscarol

Franjo Bobinac

Mag. Milan M. Cvikl

Dr. Lucija Čok

Matjaž Gantar

Japec Jakopin

Dr. Marko Kos

Dr. Jože Mencinger

Dr. Viljem Pšeničny

Dr. Aleš Štrancar

Borut Pahor

Viktor Vaupot

Dr. Marko Kos

Priloga: Sodelujoči na pogovoru o prihodnosti Slovenije

I. VABILO PREDSEDNIKA REPUBLIKE NA SEDMI POGOVOR O PRIHODNOSTI SLOVENIJE

Ljubljana, 16. maj 2005

Spoštovani,

vljudno Vas vabim na sedmi Pogovor o prihodnosti Slovenije, ki bo v sredo, 25. maja 2005, ob 10. uri v Veliki sejni sobi Vlade Republike Slovenije na Gregorčičevi 27 v Ljubljani.

Po dogovoru s predsednikom vlade bo namen sedmega pogovora razprava o Strategiji razvoja Slovenije v pogojih članstva v Evropski uniji. Pogovor bo izhajal iz predpostavke, da želimo uravnotežen razvoj s solidno kakovostjo življenja, s socialnim ravnotežjem, s široko sprejemljivim nivojem socialne države (kolikšnim?), varovanjem okolja, ohranjanjem nacionalne identitete, vse v okviru EU. Kje so prednosti Slovenije, kako dvigniti konkurenčnost oziroma izboljšati podjetništvo? Je to lizbonski proces, ali ima Slovenija še kaj specifičnega? Razmišljanja o vzpostavitvi in delovanju Slovenije kot polnopravne članice Evropske unije bodo oblikovana v več tematskih celot, s pomočjo katerih bomo poskusili ovrednotiti dosedanja prizadevanja in predstaviti ter izmenjati stališča o tem, katere strategije se v pogojih delovanja Unije najbolj obnesejo oziroma so najbolj produktivne.

Vaše izkušnje, spoznanja in predlogi bodo pomemben prispevek k razpravi o prihodnosti Slovenije v pogojih polnopravnega članstva v Uniji. V upanju, da se boste lahko odzvali mojemu vabilu, se Vam vnaprej zahvaljujem.

S spoštovanjem,

Dr. Janez Drnovšek,
predsednik Republike Slovenije

II. POGOVOR

Dr. Janez Drnovšek: Po premoru zaradi lanskega predvolilnega in potem tudi dovolilnega časa smo se odločili, da bi naše pogovore nadaljevali. Marsikdo je sodil, da so bili koristni, da je bila koristna izmenjava mnenj o najpomembnejših vprašanih slovenske države in njene prihodnosti, zato smo se odločili, da bi kot prvo temo nadaljevanja obravnavali strategijo razvoja Slovenije.

To strategijo pripravlja Vlada Republike Slovenije in smo vam jo poslali kot enega izmed temeljnih dokumentov za današnjo razpravo. Vendar to ne bo formalna razprava samo o tem dokumentu, ampak vsebinska razprava o tem, kako si predstavljamo prihodnji razvoj Slovenije. Najbrž bomo zelo hitro spet našli soglasje o nekaterih vprašanih: da mora biti Slovenija socialna država, da smo za uravnoteženi, trajnostni razvoj, da želimo imeti čisto okolje, da želimo razvijati kulturo, ohranjati slovensko identiteto, da želimo biti čim bolj navzoči v Evropi in biti čim bolj konstruktivni člani Evropske unije. Tisto, kar nam bo vse to omogočilo, pa je uspešen gospodarski razvoj. Zato pričakujem, da bo današnja razprava usmerjena predvsem k temu, in tudi udeležence smo vabili predvsem glede na takšno izhodišče.

Pri tem bi spomnil, da smo že pred letom dni v tem prostoru pri razpravi o prihodnosti govorili o konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Govorili smo tudi o tem, kako naj bi se Slovenija najbolje vključevala v Evropsko unijo in izkoristila možnosti, ki jih ta lahko ponudi, za nadaljnji razvoj naše države. Takrat smo opozorili, da se je z vstopom v Evropsko unijo končalo neko obdobje nastajanja slovenske države, vzpostavljanja institucij, priprave in vključevanja v Evropsko unijo, vzporedno s tem pa izpeljava gospodarske tranzicije, utrjevanje političnih institucij. Z našim vstopom v polnopravno članstvo Evropske unije se je začelo neko novo obdobje, ko je slovenska država potrjena, trdno postavljena, ko je jasen tudi njen položaj v mednarodni skupnosti in ko smo rekli, da je treba začeti nekaj novega, dati nov zagon, predvsem gospodarstvu, dvigniti njegovo konkurenčnost. Tudi tisti, ki smo vodili t. i. gradualistični pristop, kakor ga nekateri imenujejo, v prejšnjem obdobju, ki je po mnenju marsikoga dal dobre rezultate, po mnenju nekaterih morda ne optimalnih; tisti, ki smo vodili ta pristop k tranziciji slovenskega gospodarstva in k vzpostavitvi ekonomskih institucij celotnega sistema, menimo, da je treba narediti od tod nekaj več, najbrž hitreje, da je treba nujno izboljšati podjetniško ozračje v državi. Treba je dati nov zagon konkurenčnosti in ugotoviti, kje so naše šibke

in kje močne točke. Najti je treba specifične slovenske niše na svetovnih in predvsem evropskih trgih, povezati naše zmožnosti, zagotoviti večjo povezovalno med znanostjo, izobraževanjem in seveda gospodarstvom, se pospešeno vključiti v libzonski proces. Zagotoviti je treba neki nov zagon, ki bi temeljil tudi na večji inventivnosti slovenskih državljanov, pri čemer bi jim odprli prostor, zmanjšali vse mogoče ovire, birokratske in druge, zato da bi bili v tej svetovni konkurenčni tekmi lahko čim bolj uspešni. Mislim, da je to tudi glavna tema in glavni poudarek današnjega pogovora.

V tem letu dni se ni zgodilo veliko. Najbrž zaradi objektivnih razlogov. Tik pred volitvami in tudi takoj po njih navadno ni kakih večjih sprememb, večjih premikov. Če so kakšne spremembe bile, so bile morda bolj, mislijo nekateri, celo v drugo smer, npr. davčni sistem, vendar je zdaj čas tudi za novo vlado in za vse tiste, ki čakajo, predvsem za gospodarstvo, da le vidimo, kaj je mogoče narediti za doseg te ciljev. Nekateri ste v svojih prispevkih, ki ste jih poslali, precej kritični, kar zadeva podjetniško ozračje v Sloveniji, intenzivnost tehnološkega razvoja in učinkovitost naše znanosti, ki naj bi bila še naprej usmerjena v objavljane člankov in ne v to, da bi na koncu dala rezultate v gospodarstvu, v večji produktivnosti. Nekateri seveda opozarjate, da če se bo takšno stanje nadaljevalo, nas bodo začeli prehitovati tudi tisti, ki so bili zdaj za nami, predvsem nove članice Evropske unije.

Sedanji položaj Slovenije ni slab, je dober, če ga pogledamo primerjalno. Tudi makroekonomski položaj je sorazmerno trden. Tisto, o čemer se večinoma ne strinjamo, je bolj mikropodjetniška učinkovitost, ozračje za naložbe, domače in tuje. Tudi tuje naložbe, moram poudariti, v zadnjem času stagnirajo. Najbrž je eden izmed razlogov padanja slovenske konkurenčnosti na nekaterih svetovnih lestvicah velika zaprtost oziroma vtis zunanjih ocenjevalcev, da je v Sloveniji izjemno težko vlagati in poslovati. Da je veliko ovir, tudi administrativnih, političnih, morda psiholoških, da nismo pripravljeni biti dovolj odprti, da se nismo pripravljeni spopasti s tveganjem, s konkurenco, ki nas morda na krajši rok spravi v težave, na daljši rok pa edina zagotavlja, da se bomo bolj potrudili, da bomo bolj konkurenčni in bolj uspešni. O vsem tem mislim, da je prav še enkrat resno, odprto in odkrito se pogovoriti ter nekaj prispevati k temu, da se omenjeni vtis spremeni. Da se spremeni tudi pogled oziroma odnos naših institucij, različnih subjektov, ki so v tem procesu, da se spremeni odnos naših državljanov do teh vprašanj, do podjetništva in do tega gospodarskega boja.

Mislim, da je dilema, ki se velikokrat omenja, zlasti v zadnjem času, ali socialna varnost ali neliberalno gospodarstvo, ustvarjena umetno. Nihče ne želi raz-

graditi slovenske socialne države. Želimo jo samo ohraniti ali celo izboljšati na dolgi rok. Za to seveda potrebujemo bolj konkurenčno gospodarstvo, drugače bo tudi socialna varnost nazadovala. Če pogledamo, kje je socialna država najbolj razvita, je to Skandinavija. To so države, ki so na svetovnih lestvicah najviše tudi po konkurenčnosti. To je tisto, kar iščemo. To moramo doseči v Sloveniji. Samo govorjenje o socialni državi nas ne bo pripeljalo nikamor. Če gospodarstvo ne bo sledilo svetovni tekmi, naša socialna država ne bo zdržala. Zgled so države, ki so objektivno na višji stopnji razvitosti kakor Slovenija. Na primer Nemčija, kjer niso sledili konkurenčnim trendom v zadnjem obdobju in morajo začeti razgrajevati socialno državo, ki so jo prej dolgo časa gradili in je bila pravzaprav eden izmed temeljev njihove države in njihovih vrednot. Mislim, da se v Sloveniji temu lahko izognemo, če se res lotimo teh vprašanj na pravi način in dosežemo, da naše zmogljivosti bolj izkoristimo, odpremo oziroma odstranimo spone in ovire, ki si jih velikokrat postavljamo tudi sami. Svetovna konkurenca je že sama po sebi hud izziv, tako da dodatne notranje ovire samo še zmanjšujejo naše možnosti.

No, naj pustim besedo vam, ki smo vas povabili zato, da boste o vsem tem kaj rekli. Naprej bi prosil za nekaj besed predsednika vlade, gospoda Janeza Janšo. Današnje temo sem uvrstil v te pogovore o prihodnosti v dogovoru z njim. Prepričan sem in upam, da bo razprava koristila vladi, da ta dokument dokonča. In ne samo, da dokonča dokument, ker dokumentov smo imeli doslej že kar precej, ampak da začne hitro in učinkovito izvajati potrebne ukrepe. Hvala.

Janez Janša: Gospod predsednik, hvala za besedo. Hvala tudi za posluš, ko smo se dogovarjali o organizaciji tega srečanja. Zdelo se mi je prav, da preden tudi formalno sprejmemo tako pomemben strateški dokument, prisluhnemo mnenju tistih, ki so spodbudili njegov nastanek. Začetek priprav Strategije razvoja Republike Slovenije do leta 2013 nekako sovпада z začetkom teh pogovorov in veliko idej, ki so bile izrečene za to ovalno mizo, je zapisanih v tej strategiji. Kar ima svoj začetek, naj ima tudi svoj konec, zato je prav, da te ideje umestimo tja, kjer so se spočele.

Ta dokument je pomemben ne zato, ker bi še enkrat zapisali, o čemer se več ali manj strinjamo, ampak ker ga bo sprejela vlada, ki misli z besedami resno in bo zahtevala, da se zaveze, zapisane v strateških dokumentih, tudi uveljavijo, ter poskrbela za odgovornost v tej smeri. Ključna beseda, na kateri temelji ta strategija, oziroma ključni dve besedi sta trajnostni razvoj. O tem, da Slovenija potrebuje ne nekakšen enostranski pritisk v to ali ono smer, ampak usklajen

trajnostni razvoj, je veliko izrečenega soglasja. Soglasje pa je takoj manjše, če se vprašamo, ali smo temu cilju sledili že doslej. Marsikdo bo rekel da, marsikdo bo rekel ne in vsak lahko našteje nekaj argumentov za svojo trditev. Od 1. maja lani je Slovenija tudi članica Evropske unije, kjer je trajnostni razvoj nekakšna mantra, ki težko najde resne nasprotnike ali pa so ti v veliki manjšini. Tisti, ki ste bolj podrobno spremljali nastanek lizbonske strategije in vse, kar se je potem dogajalo s tem razvojnim strateškim dokumentom Evropske unije, in ste prebrali tudi Kokovo poročilo – v nekaterih uvodnih prispevkih sem videl, da je to navedeno kot literatura – ste lahko ugotovili, da je leta 2000, ko je ta strategija nastala, obstajala neka euforia, kako je mogoče zaradi prednosti, ki jih prinaša informacijska tehnologija, zaradi višje stopnje razvitosti osnovnih raziskav v Evropi in tako naprej v desetih letih nadoknaditi zaostanek, ki ga je Evropa pridelala v gospodarskem razvoju preteklih desetletij. S tem popravkom, ki je bil sprejet letos, te iluzije ni več zaradi vsega, kar se je zgodilo s podjetji informacijske tehnologije, ki so imela pred petimi leti veliko ekspanzijo, pa tudi zato, ker se je pokazalo, da ni smiselno postavljati kvantitativnih ciljev, ki se jim niti ne približujemo, kaj šele, da bi jih dosegli. Tako da popravek lizbonske strategije, ki velja z letošnjim letom, nekako postavlja stvari na realna tla. Mislim, da je celotna evropska strategija večinoma združljiva s tistim, kar mora Slovenija narediti v tem trenutku, in da se to nekako izraža tudi v predlogu dokumenta, o katerem danes razpravljamo. S tem popravkom lizbonske strategije je namreč kljub temu postavljena v ospredje gospodarska rast. Ob jasnem zavedanju, da če ni gospodarske rasti, so ogrožene tudi druge stvari, in kljub priseganju na trajnostni razvoj so se določile nekatere prednostne naloge. Ali jim bo Evropa zmogla slediti, se bo pokazalo zelo hitro, ko bo spet na mizi direktiva o storitvah. To je naslednji korak, pri katerem se bodo stehtale besede. Kljub temu da ima Evropa nekatere velike strateške rezerve, ki so se kopičile več generacij, kljub temu da končni cilj vsakega razvoja ni samo večje materialno bogastvo, ampak blaginja nasploh in da Evropa po kakovosti življenja prednjači pred okolji, ki jih želi doseči po gospodarski učinkovitosti, je zavest, da ni mogoče ustvariti blaginje brez hitrega gospodarskega razvoja, prevladala. Ali bo prevladala tudi v konkretnem ravnanju, pa bomo po mojem mnenju videli naslednjič, ko bo razprava o direktivi o storitvah, kajti če se trg tudi na tem področju ne bo poenotil, bo razvoj počasen. Še posebno zato, ker Evrope v prihodnosti ne ogroža globalizacija z nizko ceno v delovno intenzivnih panogah, ampak bo do leta 2013 ključni problem konkurenca intelektualnih storitev. V naslednjem desetletju bo prišlo na trg, predvsem iz Indije in Kitajske, milijarde in več ljudi, ki bodo imeli solidno izobrazbo in bodo konkurirali na intelektualnem področju, ogrožali tako imenovani srednji razred v Evropi in drugih razvitih državah. In to je tista točka, kjer se bo Evropa preizkusila, ne na stvareh, ki so mimo.

Predsednik je prej omenil dilemo glede dosedanjega razvoja, ali je bil gradualizem tisto, kar je bilo za Slovenijo najprimernejše v času, ki je za nami. O tem so mnenja, interpretacije različne. Po mojem mnenju bi šlo lahko marsikje hitreje. Tudi veliko drugih strokovnjakov z različnih področij meni tako, a sam opozarjam, da hitrost razvoja ni vedno odvisna od želje in da mnoge strateške odločitve, recimo na političnem področju, vplivajo tudi na vse drugo, posebno na gospodarstvo. Mislim, da se je Slovenija odločila za postopnost v prvi fazi tranzicije, takrat ko je sprejela proporcionalni volilni sistem. S tem, ko je privolila, da bodo imele v izvršilni oblasti prvo besedo vlade, ki bodo koalicijske, v katerih bo štiri ali pet strank različnih interesov, v katerih bo potrebno veliko časa in veliko usklajevanja, in ne glede na mnenje t. i. stroke, kaj bi bilo prednostno, ni mogoče izpeljati nobene reforme, ki se ne izglasuje v parlamentu. Slovenija ni Singapur, ni Kitajska. Je država parlamentarne demokracije, ki ima proporcionalni volilni sistem. Z odločitvijo za proporcionalni volilni sistem z nizkim pragom, kakršen je pri nas, je bila sprejeta tudi odločitev o postopnosti. Morda bi se nekje dalo hitreje, vendar pa bistveno bolj ne in tudi v prihodnje ne. Slovenija ne bo mogla izpeljati nobene reforme, ki ne bo izglasovana v parlamentu, ne glede na to, ali se tukaj za to mizo strinjamo, da bi bilo nekaj treba storiti hitreje ali ne, na koncu je tisto, kar odloča, večina glasov v parlamentu. Včasih pa je še bolj pomemben čas, ki preteče do takrat, da se sploh glasuje. Včasih minejo leta, preden je neko stvar sploh mogoče zares predlagati.

Kakor koli, strinjam se z globalno oceno, ki jo je prej dal predsednik države, da je neki čas, neko obdobje za nami. Slovenija je zdaj članica Evropske unije in Nata, je v čakalnici za evro. Prevzem evra in vstop v schengensko območje sta še dva takšna prihodnja mejnika, ki sta simbolnega, pa tudi praktičnega pomena. Skratka, smo na pragu nečesa novega ali pa že malo čezenj, tako da to je trenutek za pogled naprej, trenutek za to, da se naredi nova strategija. Trenutek, da se dokončno oblikuje ta dokument, ki je, čeprav začet v prejšnjem mandatu, za to vlado neka pozitivna dediščina. Odločitve, ki bodo sprejete, so odločitve, ki bodo v nadaljevanju dobile praktične nastavke, zasnovo reform in zakonov, ki jih bomo poskušali sprejeti.

Nekateri ste v uvodnih prispevkih opozarjali, da od začetka teh razprav do danes ni bilo bistvenih korakov naprej. Nekatere razloge za to je povedal že predsednik države. Sam bi dodal, da je tudi v tistih državah, kjer so naredili neke razvojne premike, trajalo kar nekaj časa, da so se dogovorili. Nikjer se zadeve niso začele premikati v enem mesecu. V položaju, v kakršnem smo mi, je to še toliko bolj iluzorno pričakovati. Slovenija ima vsako stvar, v nekaterih

primerih po trikrat ali po štirikrat, tako ali drugače zapisano v raznih zakonih. Zato da eno stvar premakneš, je treba spremeniti pet ali šest zakonov ter še vrsto drugih stvari, sicer stvari ne tečejo in ti postopki so počasni. Ampak vse to je manj pomembno – za ta trenutek in za to razpravo je po mojem mnenju ključno, da dosežemo neko soglasje o tem, kaj je trajnostni razvoj in kako ga je mogoče dosežati. Tu sta dve možnosti, dve poti: ena je, da gremo naprej približno tako kakor doslej. Reče se, saj ni tako slabo, vsakemu bomo dali malo. Prednostne naloge so povsod, določimo jih, potem pa bo tisti, ki bo spretnejši, izkoristil njihov večji del. Mislim, da ta pot ne bo tista, po kateri bi Slovenija nadoknadila razvojni zaostanek. Treba je izbrati drugo: da se za neko naslednje obdobje da poudarek gospodarskemu razvoju; da je to prednostna naloga, ne na škodo obstoječe ravni razvoja drugod, temveč pri prihodnjih naložbah. V tej prvi fazi naj ima gospodarski razvoj prednost, to je prva prioriteta. Doseči neko soglasje v zvezi s tem, mislim, da ne bo preprosto, je pa ključno. Neka pozitivna izkušnja v doseganju soglasja obstaja pri socialnem sporazumu, ki se izteče konec letošnjega leta v zvezi z izpolnjevanjem pogojev za prevzem evra. Sporazum bi bil še toliko bolj potreben, ko gre za prednostne naloge, ko gre za tisto, kar bo Slovenija poskušala narediti v okviru lizbonske strategije. Pri tem opozarjam, da tukaj lahko naredimo več in si lahko zastavimo višje cilje, kakor jih ima Evropska unija, in si jih tudi moramo zastaviti, ker smo nekje vmes med povprečjem stare in nove Evrope, tako da nobeni modeli, nobeni vzorci iz enega ali drugega okolja niso stoodstotni, stoodstotno prenosljivi v naše okolje. Potrebujemo nekatere izvirne rešitve, seveda ne tam, kjer obstajajo dobre formule za korake naprej; tako bo zdaj soglasje o prednostnih nalogah in prvi prioriteti vsebovalo na eni strani dogovor o davčni reformi in na drugi vzporedno reformo socialnih transferjev. Z nekim povezanim načinom je po mojem mnenju mogoče najti dobro rešitev. Nisem prepričan, da je v tem trenutku to mogoče tudi izglasovati, vendar pa je rešitev teoretično mogoča in sočasno je potrebna liberalizacija šolstva. Vlada bo poskušala na podlagi dokumenta, ki ga imate pred seboj, doseči čim širše soglasje o teh reformah. Zato je pomembno, da vemo za pomen zapisanega. Prepričan sem, da bo pozneje dr. Šušteršič te pojme tudi pojasnil in da bo imela neka splošna zavezanost pojmom, ki jih bomo izrekli danes v različnih razpravah, nadaljevanje tudi v praktični podpori izvedbenim korakom. Če se to ne bo zgodilo, bomo ostali tam, kjer smo že večkrat doslej: sprejeli smo dobro strategijo, potem pa čez nekaj let začeli pisati novo. Upam, da je ta čas mimo, da je zavest o potrebnosti koraka naprej dosegla točko, ki omogoča tudi stvarne premike. In kar se vlade tiče, ki ima veliko moč in možnost, da stvari potiska naprej, bomo naredili vse, da bo šlo v pravi smeri. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Dogovorimo se za pravila naše razprave. Najprej bomo povabili k besedi nekaj uvodničarjev, štiri, in potem bomo šli po abecednem redu, tako kakor smo imeli navado v prejšnjih pogovorih. Nekateri so prosili, predvsem profesorji z Ekonomske fakultete, ali lahko razpravljajo že prej, ker morajo oditi na nujne obveznosti. Torej s to izjemo, drugače pa po abecednem redu. Vmes so mogoče kratke replike, sicer pa se oglašate na koncu. Predvsem prosim, tako kakor običajno, čeprav nismo bili najuspešnejši, da bi bile razprave čimbolj jedrnate, da se bodo lahko zvrstile v razumnem času. In če sva bila s predsednikom vlade že malo daljša, nama morate oprostiti, saj sva politika; večinoma pa niste politiki, zato upam, da bo šlo hitreje. Pri vodenju mi bosta pomagala akademik prof. dr. France Bernik in prof. dr. Bučar, tako da bomo skupaj poskušali pripeljati zadevo do konca. Najprej bi povabil k besedi gospoda Janeza Šušteršiča, direktorja Urada za makroekonomske analize in razvoj, ki je pripravil tudi osnovni dokument strategije slovenskega razvoja. Prosim.

Dr. Janez Šušteršič: Najlepša hvala. Strategija izhaja iz osnovnega spoznanja, da je Slovenija v razvojnem smislu nekoliko zaspala. O tem pričajo naša poročila o razvoju in druge analize, ki merijo konkurenčnost države. To spoznanje je bilo osnova za začetek pripravljanja strategije, s katero naj Slovenija doseže nov razvojni preboj in s katero naj se opredeli, na katerih področjih je ta preboj najpotrebnejši in kako ga doseči. Hkrati smo dokument pripravljali zato, da dosežemo o tem neko širše soglasje. Na začetku bi tako rad povedal, da je v veliko priznanje temu trudu in dokumentu to, da danes o njem razpravljamo.

Kakor je bilo rečeno, smo se lotili tega dela pred skoraj dvema letoma. V obdobju, ki je bilo omenjeno, pred volitvami in po njih, smo izpeljali predvideno javno razpravo. Na podlagi te razprave in potem diskusije v novi vladi smo pripravili dokument, ki je po mojem mnenju prava osnova za iskanje tega soglasja. Je konkretnější, bolj akcijsko naravnana, kakor je bil osnutek, tudi krajši, v obliki, kakršno imate danes pred seboj. Moj namen ni toliko predstavljati sam dokument, kakor opozoriti na nekaj ključnih miselnih premikov, ki jih moramo narediti, da pridemo do tega soglasja ali vsaj do soglasja o osnovni usmeritvi, ki jo moramo doseči. V javni razpravi se je pokazalo, da čeprav smo sami zelo poudarjali gospodarski cilj in hitrejšo gospodarsko rast, ljudje zelo dobro vedo, kaj je končni cilj gospodarskega napredka: ohranjanje nekih vrednot, kakovosti razvoja na socialnem in okoljskem področju. Tisto, kar moramo narediti, kar smo počeli v javni razpravi in bomo morali početi še naprej, je dopovedovanje, razlaganje, zakaj so te zadeve med seboj tako neposredno povezane, da ima

pravzaprav Slovenija danes največje naloge prav na gospodarskem področju. To je področje, kjer je preboj najpomembnejši. V svojem prispevku govorim o tem, da se moramo nekako zbuditi; ne da si pomanemo oči, ampak da se otresemo nekkih podob iz sanj, ki včasih uravnavajo naše razmišljanje in tudi ravnanje. O treh takšnih podobah bi rad na kratko spregovoril.

Prvo je vprašanje, kaj sploh je javni interes in kaj je pri tem vloga države. Po mojem mnenju je edini pravi javni interes javna blaginja. Najboljša pot do nje, do blaginje, je svobodna družba ljudi, ki jim je dana možnost za svobodno pobudo na gospodarskem in drugih področjih, kjer dosegajo svoj razvoj kot posamezniki ter hkrati prispevajo k učinkovitemu razvoju države na gospodarskem in drugih področjih. Država ima pri tem pomembno vlogo – pri zagotavljanju možnosti za to pobudo, zagotavljanju tudi človekovih pravic, socialne pravičnosti v smislu preprečevanja revščine in socialnih katastrof, da tako rečem. Vendarle pa je vloga države, ki bi urejala ter vnaprej predvidevala in načrtno usmerjala gospodarski razvoj, iluzija. Tako se v modernih konkurenčnih družbah ne da usmerjati razvoja. Država mora biti nekakšna urejevalka sistema in izhod v skrajni sili. O tem sem govoril že enkrat prej. Vse prevečkrat vidimo državo kot prvega naslovnika, na katerega se obrnemo, ko je nekaj narobe ali se nam zdi, da imamo problem. Kako bo to uredila država? Po mojem mnenju se moramo najprej vprašati, ali se zadeve ne dajo urediti, ali se morda ne bodo uredile same – ali s tržnimi odnosi ali z neko samoregulacijo, če država zagotovi potrebne sistemske danosti, ne pa da to sama neposredno ureja. Podobna iluzija, s katero se ubadamo že dolgo časa, je, da je mogoče obseg konkurence natančno odmerjati in usmerjati, da lahko nekako doziramo, koliko konkurence želimo imeti na katerem področju. Po mojem mnenju se moramo dokončno odločiti, da konkurenco želimo imeti, razen tam, kjer obstajajo zelo jasni gospodarski razlogi, da to ne bi bilo koristno za javno dobro, vendar so ta področja, če jih natančno izpeljemo iz ekonomije, veliko ožja, kakor je tisto, kar imamo danes v smislu omejevanja konkurence ali odprtosti gospodarstva.

Druga takšna podoba je prepričanje ali strah, da so liberalne ekonomske reforme, ki jih strategija predlaga, v nasprotju s socialno državo ali v nasprotju z nekim modelom socialno uravnoteženega razvoja. Po mojem mnenju ni tako, je pa res, da je treba biti zelo natančen pri tem, kakšne reforme imamo v mislih, oziroma da moramo imeti to razsežnost pred očmi pri njihovih konkretnih opredelitvah, izpeljavah. Seveda imamo pri nas večkrat problem, da takoj ko predlagamo, začnemo govoriti o neki reformi, takoj dobimo zelo močen odziv enega dela javnosti; recimo, da s temi reformami rušimo socialno državo, čeprav gre mor-

da na kakšnem področju samo za to, da nekatere standarde, nekatere sisteme socialnega varstva uskladimo s tistim, kar je običajno v Evropi. Če pogledamo katerega koli od sistemov – socialnih transferjev, zdravstvenega zavarovanja ipd., če bi na nekaterih področjih samo uskladili tisto, kar imamo pri nas, s tistim, kar imajo v veliko evropskih državah, se pravi, čemur bi lahko pogojno rekli evropski socialni sistem, bi šli v reformo teh sistemov, ne da bi kakor koli zagovarjali kakšne druge zglede. To se pravi, že sam evropski socialni sistem zahteva od nas nekatere spremembe. Noben zakon, ki je bil kdaj sprejet, ne more pomeniti neke pravice, o kateri se ne sme nikoli več pogovarjati. Kljub temu da imamo v ustavi zapisano, da je Slovenija socialna država, to ne pomeni, da se o nobenem zakonu ali nobenem dogovoru, ki je bil kdaj sprejet, pogosto tudi zaradi političnih kompromisov, ne da in ne sme več pogovarjati. Ravno tako imamo v Sloveniji, ko se pogovarjamo o reformah, o socialnem področju, problem z nečim, o čemer so pisali sociologi, recimo že pred dvajsetimi in več leti dr. Županov, to je z zelo močnim egalitarnim sindromom. Če si predstavljamo takšen miselni eksperiment. V ekonomiji imamo Paretovo merilo pravičnosti, ki pravi, sprememba oziroma reforma je sprejemljiva, če so po njej vsi ljudje na boljšem. Torej če je nekdo na boljšem za pet odstotkov, nekdo drug pa za petnajst, je to po ekonomskem merilu družbeno sprejemljiva reforma. Vprašanje pa je, ali je sprejemljiva po egalitaristični miselnosti, saj je vedno prvi stavek, ki ga slišiš, ko se pogovarjaš o reformah: razlike se ne smejo povečati. Velikokrat je implicitno v ozadju dodatek: pa tudi če bi šlo vsem bolje. Moje mnenje je, da dokler ne bomo sprejeli, da so razlike lahko tudi razvojno koristne, razvojno spodbudne in legitimne, če temeljijo na prispevku k družbenemu razvoju ali h konkurenčnosti, se bomo težko resno pogovarjali o reformah, ki so potrebne. In to je druga podoba.

Tretja takšna sanjska podoba, o kateri bi rad na kratko spregovoril, je prepričanje, ki ga pogosto slišimo, ko se pogovarjamo o nekaterih bolj inovativnih zamislih ali reformah, da pravzaprav ni mogoče ničesar spremeniti, ker ljudje tega ne bodo sprejeli. Po mojem mnenju je tukaj ključna naloga, da rečem, političnega menedžmenta, ki se izrazi, ko je strategija na neki dovolj splošni ravni s sprejetjem vendarle podprta. Potreben je zelo širok družbeni dialog o tem, kje smo, širiti zavest o stanju, dejanskem stanju Slovenije in njeni dejanski konkurenčnosti, o tem, kar sem rekel na začetku: da smo v razvojnem smislu kljub temu, da imamo gospodarsko še dobre rezultate, zaspali in da nam to ne zagotavlja nujno uspešnega razvoja za srednjeročno obdobje; odpreti družbeni dialog o tem, kakšne reforme so potrebne in sprejemljive, in seveda na koncu imeti tudi politični pogum za te spremembe ter sprejeti odgovornost zanje. Sam vem, tudi iz javnofinančne teorije ali iz empiričnih analiz, da so v državah z bolj fragmentirano vlado in s širšimi koalicijami ravno javnofinančni rezultati

slabši zato, ker je treba nujne kompromise nekako plačati. Zelo preprosto povedano. Mislim, da ima slovenska zgodovina zadnjih deset let nekaj takšnih primerov, ki bi jih lahko navedli. Imamo pa drug primer, ki si ga lahko vzamemo za zgled. Recimo, Nizozemska je država s proporcionalnim sistemom in vendarle ji uspe na ravni vsakokratnih koalicij sprejeti zelo trdne srednjeročne dogovore o javnih finančah, o reformah; pogosto se navaja kot zgled države, ki se ji je ta problem posrečilo rešiti. Zadnjič sem govoril s kolegom iz Slovaške, z glavnim ekonomistom na tamkajšnjem ministrstvu za finance, se pravi tam, kjer je motor njihovih reform, in ga vprašal, kako jim gre. Njegov odgovor je bil: zelo dobro, podpora vladi se krepi, je že skoraj 30-odstotna. Tako da je tudi to eno od tveganj, ki jih je včasih treba sprejeti, seveda ob tej formalni omejitvi, ki pa drži. Reforme morajo biti tudi formalno sprejete v parlamentu.

Zelo na kratko bi rad rekel še, kaj je po mojem potrebno, kaj so ključne zadeve, ki jih je treba narediti. Omenil bom samo tri. Prva je deregulacija in liberalizacija gospodarstva – nadaljevati proces, ki je potekal v zadnjih desetih letih, ga morda pospešiti. Predvsem birokratske in davčne ovire so zelo pomembne pri sprostitvi gospodarske pobude in pri odpiranju tujim naložbam. Pomembno je spodbujanje nastajanja novih podjetij in njihove rasti s finančnim sistemom, morda tudi z neposredno spodbudo in večjo učinkovitostjo države, da bo ta v perspektivi omogočila zmanjševanje javnofinančnega bremena zaradi zniževanja svojih visokih izdatkov.

Drugo je sklop reform na področjih trga dela in socialne države, kjer, se mi zdi glede na tisto, kar sem rekel, je mogoče najti reforme, ki bodo hkrati dosegale oba cilja: bolj konkurenčno gospodarstvo in ohranjanje neke osnovne varnosti, ki jo je treba povezovati s spodbujanjem fleksibilnosti in povečevanjem zaposlovanja. Socialni sistemi so lahko tudi takšni, da zavirajo zaposlovanje, da zavirajo – vsaj na srednji rok – dinamiko gospodarske rasti in tako zaposlovanja ali pa niso spodbudni za aktivnost. Tovrstne probleme je treba reševati in v kombinaciji reform se to seveda da narediti.

In tretje, začeti bo treba zelo širok in odprt družbeni dialog, ki bo šel preko tega, kar je bilo omenjeno kot dober zgled, se pravi zgolj dialoga med temi klasičnimi socialnimi partnerji. Mislim, da je treba zelo dinamično vključiti širši krog udeležencev in govoriti, zlasti ker imamo pred sabo tudi lizbonsko strategijo, o partnerstvu, ki bo zagotavljalo dinamiko za razvoj. Za prevzem evra ni potrebna samo stabilnost, ampak tudi dinamično prilagodljiva družba, kjer bo vsak prispeval k temu, da se država razvija hitreje, da vsi skupaj postanemo bolj dinamični in konkurenčni.

Ker se to, ali si politik ali ne, danes meri z dolžino govorjenja, bom končal in se zahvaljujem za besedo.

Dr. Janez Drnovšek: Za tiste, ki dolgo govorijo, bomo mislili, da imajo politične ambicije. Eno važno informacijo sem še dolžan: do 13 h bi imeli razprave in potem, če bo ostalo še veliko, bomo nadaljevali. Vendar bi ob 13 h naredili pol ure odmora in v tem času bo v preddverju možnost za okrepčilo. Zdaj prosim za besedo dr. Aleša Vahčiča, za njim pa dr. Marka Jakliča.

Dr. Aleš Vahčič: Naprošen sem bil, da povem nekaj o oceni ekonomske politike, in bi začel takole: v Sloveniji poteka v javnosti še ne povsem dodelana razprava, vendar že dobiva jasne oblike. Namreč o tem, kakšno Slovenijo sploh hočemo: inovativno, ustvarjalno, konkurenčno, podjetniško, pregledno, nebirokratsko oziroma, kakor bi rekla MTV-generacija, cool and fun ali pa konservativno, v preteklost zazrto, dušebrižniško, »zateženo«, birokratsko in zaspano. Dilema je, vsaj zame, v tem tretjem pogovoru na podobno temo o inovativnosti in konkurenčnosti, ali bo ta pogovor izzvenel v ponavljanju že povedanega ali pa prispeval k odločitvi, da potrebne spremembe res izvedemo. V nadaljevanju bom nekako pojasnil svoj osebni pogled, kakšno Slovenijo si želim in kako mislim, da bi se dalo priti do nje.

Najprej je treba odgovoriti na vprašanje, kako ljudje v Sloveniji sploh vidijo njen položaj. Po eni strani lahko čisto mirno trdimo, da življenje v Sloveniji ni slabo in da glede na njegovo kakovost po mnogih gospodarskih in družbenih kazalnikih sodimo bolj med stare kakor med nove članice. Paradoks pa je, da se po drugi strani srečujemo z velikim nezadovoljstvom poslovnih krogov, podjetnikov, menedžerjev, obrtnikov, njihovih interesnih združenj in poslovnih analitikov; svoje nezadovoljstvo nad sedanjim stanjem izražajo povsem nedvoumno – na okroglih mizah, posvetih, v pisnih priporočilih, e-pošti, opozorilih, v medijih itd. Skratka, imamo neko dihotomijo: na eni strani neko zadovoljnost – vsi se strinjamo, da je v Sloveniji čisto dobro živeti, ampak med poslovnimi krogi je tako rekoč skoraj popolnoma jasno negodovanje. Tudi v današnjem pogovoru bomo imeli priložnost slišati kar nekaj teh stvari.

Po mojem mnenju je najboljši kazalnik ne samo slabega, ampak poslabšanega stanja – ne v zvezi s kakovostjo življenja, ampak slovensko konkurenčnostjo – znana študija IMD "World Competitiveness Report", v kateri je Slovenija na lestvici 60 najpomembnejših držav na svetu znova zdrsnila s 45. na 52. mesto. Ta študija zajema samo 60 držav, ne tako kakor WEF 100 in toliko, ampak 95 odstotkov bruto domačega proizvoda sveta. Ta zdrs je, če pogledamo kazalnike, skoraj

v celoti posledica negativne ocene konkurenčnega okolja stotih menedžerjev iz reprezentativnih slovenskih podjetij na podlagi njihovih anketnih odgovorov. Skratka, pozitivnost v tej študiji kažejo trdi kazalniki, kakršna je rast itd., ampak negativnost, ki je povzročila padec, je dejansko subjektivno zaznavanje poslovnega sveta, kaj se je v Sloveniji v tem letu zgodilo. Iz tega ne moremo reči, da se ni zgodilo nič, mislim, da stanje je problem. Kaj kritizirajo menedžerji, podjetniki? Predvsem togost, neprožnost trga delovne sile in davčni sistem. Če to vzamemo resno, najbrž nihče med nami nič več ne dvomi, da je k povečanju nezadovoljstva poslovnih krogov prispevala zlasti nova davčna zakonodaja. Trdno zagovarjam stališče, da je to tisti glavni problem iz preteklega leta.

Ker se slabo stanje glede konkurenčnosti vleče že precej časa – ni od včeraj – in ker ga v svojih kritikih in predlogih kar naprej omenjamo, se moram na koncu res vprašati, kaj nas pravzaprav ovira, da ne napravimo potez, ki bi pripeljale do potrebnega preobrata. Tudi drugi govorijo o tem, jaz na svoj način. Najprej moramo po mojem mnenju odgovoriti na osnovno vprašanje: kakšno Slovenijo sploh hočemo, za kakšne razlike v pogledih v resnici gre in kdo za čim stoji. Šele ko odgovorimo na to vprašanje, se je smiselno vprašati, kako priti do tja.

Da ima Slovenija nekonkurenčno in neinovativno gospodarsko strukturo ter podjetništvu nenaklonjeno ozračje in da je stanje v zadnjem letu še poslabšano, je dejstvo. Vendar se to po mojem mnenju ni zgodilo zavestno. Če karikiramo, nobena politična stranka v svoj program ni zapisala, da se bo na vse načine trudila zgraditi nekonkurenčno, neinovativno gospodarsko strukturo in da bo naredila vse, da podjetniki, menedžerji ne bodo dobili javne podpore. To se je zgodilo s postopnim, kumulativnim zaporedjem konkretnih potez politike na področjih predpisov, razporejanja javnih sredstev in medijske podpore, ki so jih narekovali delni interesi posameznih interesnih skupin. In ti monopolni položaji interesnih skupin, skupaj z njihovimi lobisti, so danes glavna ovira, da je težko izvesti korenito spremembo. Slednja pa je seveda potrebna, če hočemo, da se krivulja konkurenčnosti obrne navzgor. Srečujemo se torej s položajem, ko je v interesu precej ljudi, da se zaradi zaščite delnih interesov ohrani status quo, precej pa jih je preprosto zadovoljnih s svojim ekonomskim in socialnim položajem ter ne vidijo potrebe po korenitih spremembah. Tako pa implicitno privoljujejo v Slovenijo, kakršna je: več ali manj samozadovoljno, neinovativno in nekonkurenčno, kar je slaba popotnica za dolgoročni razvoj.

Potemtakem v Sloveniji ne mislijo vsi, da je položaj kritičen. Mnenje o kritičnosti je omejeno predvsem na poslovne in podjetniške kroge, ti pa so v veliki manj-

šini in v javnomnenjsko neugodnem položaju. Zaznati je skoraj absurden položaj, da je prizadevanje poslovnih krogov za vzpostavitev konkurenčnih razmer gospodarjenja označeno za sebično prizadevanje bogatejših slojev prebivalstva in za še hitrejšo bogatenje na račun srednjih in nižjih slojev ter da je že zato treba ohraniti status quo. Gre pa za nekaj čisto drugega – za drugačno prepričanje. Prepričanje, da je Slovenija sposobna bistveno hitrejšega in bolj kakovostnega razvoja, ki bi že v kratkem prinesel koristi vsem. Za to pa je potrebna korenita sprememba gospodarske strukture, kar je mogoče doseči zlasti s korenito spremembo odnosa države in družbe do podjetništva in poslovnega sveta. Gre za pogled, da mora država začeti podpirati gospodarstvo, predvsem pa ključne akterje v njem, to je podjetnike in sposobne menedžerje. Skratka, Slovenija potrebuje za hitrejši razvoj močno podjetniško in poslovno elito, ki bo tudi najboljši garant za zaščito slovenskih nacionalnih interesov. Ustrezno temu pa mora ta ekonomska elita dobiti doma primeren družbeni status in ugled. Dobiti bo morala tudi ključno besedo pri presoji, kaj so spodbudne razmere za podjetništvo in kaj ne. Tako gledanje pa v Sloveniji zelo težko sprejmemo. Dilema je torej: kakšno Slovenijo hočemo – hitro rastočo, inovativno, podjetniško, z močno slovensko ekonomsko elito ali status quo.

Preden preidem na vprašanje, kako izpeljati korenit preobrat v slovenski ekonomski politiki, je treba pojasniti, kakšna je zveza med pospešeno rastjo, konkurenčnostjo in podjetništvom. Povečana konkurenčna sposobnost držav se izraža v povečanem deležu hitro rastočih podjetij v gospodarski strukturi. Pri tem ne gre samo za mikro- in majhna podjetja, ampak tudi za srednja in velika. Katero koli podjetje, ki hitro raste, spada v to elito. Hitro rastoča podjetja ustvarjajo in vodijo sposobni podjetniki oziroma menedžerji z imeni in priimki. Konkurenčno okolje je tisto, ki take ljudi podpira, ne pa ovira. Preprosto povedano, podjetniku omogočimo, da čim večji del svojega časa in sredstev porabi za pridobivanje konkurenčnih prednosti z inovativnimi produkti, inovativnimi tehnologijami in inovativno organizacijo, z razvijanjem novih trgov ter da čim manj časa in denarja porabi za pridobivanje tistih sredstev, ki jih sicer urejeno konkurenčno okolje, druga konkurenčna okolja zagotavljajo v zadostni količini in po konkurenčnih cenah. Za podjetništvu neprijazno okolje je značilno, da je zapleteno in za drag denar mogoče priti do sredstev, ki bi morala biti dosegljiva enostavno in poceni. Tako okolje zmanjšuje delež virov, ki jih podjetnik lahko uporabi za doseganje konkurenčne prednosti. Gre torej za čisto splošno vprašanje: kolikšen del virov, ki jih ima podjetnik na voljo, lahko uporabi za inovativne dejavnosti, kolikšen del pa je prisiljen porabiti za nabavo sredstev, ki so drugim konkurentom na voljo pod ugodnejšimi pogoji. Pri visokotehnoloških podjetjih se ta problem stopnjuje. Navadno potrebujejo več denarja

za razvoj in daljše obdobje zorenja kakor manj inovativna podjetja. Zato so visokotehnološka podjetja še posebno občutljiva za visoke stroške, povezane s pridobivanjem navadnih vložkov, ki jih drugi dobijo brez problemov. Kaj so t. i. normalni inputi, ki jih vsako podjetje potrebuje za poslovanje? Dokumentacija, dovoljenja, prostori, oprema, izobraženi, usposobljeni delavci, poslovne storitve, infrastruktura, finance in storitve države. Za večino od naštetega lahko v Sloveniji dokažemo, da v primerjavi s podjetniško prijaznim okoljem ni dosegljivo enostavno in poceni ter da slovenski podjetniki porabijo veliko preveč svojega časa in denarja za njihovo zagotovitev. Ta nezavidljivi položaj je nastal, kakor sem že povedal, ne zaradi neke zavestne antipodjetniške politike, ampak zaradi vrste potez. Zadnja takšna poteza je bila nova davčna zakonodaja. Tisti, ki se s temi stvarmi ukvarjamo, imamo dovolj dokazov v obliki dopisov, elektronske pošte, osebnih protestov, da nam ni bilo vseeno, kaj se v Sloveniji glede konkurenčnosti podjetništva dogaja, opozarjali smo neposredne pripravljavce zdaj veljavne davčne zakonodaje, da bo to katastrofalna poteza. Žal se je to zgodilo.

Odnos države do poslovnega sveta se izraža prek fiskusa. Gre za vprašanje, koliko dodane vrednosti dobi država ter koliko ostane podjetnikom in zaposlenim. Slovenija je v tem pogledu na vrhu lestvice davčne bede, "tax misery" v zadnjem Economistu. Že povprečna obremenitev dela je skoraj najvišja na svetu. Ko pa k temu dodamo še popolnoma nerazumno davčno obremenitev najspodobnejšega dela slovenskega prebivalstva, je poslušati iz ust odgovornih za tako stanje, da se tudi zavzemajo za razvoj, temelječ na znanju, naravnost groteskno. Vodstvo Leka opozarja, da je obremenitev visokoizobraženih ljudi, menedžerjev z dajatvami v Sloveniji nevdržna. Prava razprava o vplivu davčnih sistemov na konkurenčnost in inovativnost podjetništva in tako razvoj se šele prav začenja, vendar ne samo v Sloveniji, tudi v svetovnem merilu. Uvajanje različic enotne davčne stopnje v nekdanjih komunističnih državah, ki je bilo sprva neopaženo, je danes deležno svetovne pozornosti. Kratkotrajni poizkus Francije in Nemčije, da bi te reforme razglasili za socialni damping in prisilili te države, da spet zvišajo dajatve in tako uskladijo svoj sistem z nemškim in francoskim (v narekovajih), zato da bi bile spet konkurenčne – kakšen absurd, ali ne? – danes zveni kakor slaba šala. Nasprotno, tem državam gre zasluga, da je njihovo pogumno eksperimentiranje sprožilo ponovni razmislek o davčnih sistemih v starih državah. Vse bolj je jasno, da se bodo morale prilagoditi stare države, ne nove. Zaradi tega poguma postaja Slovaška ena najbolj prepoznavnih držav na svetu, kar je vredno milijarde dolarjev promocijskega denarja. Če pa se malo ozremo v ekonomsko zgodovino, bomo odkrili, da v vseh državah, kjer je prišlo do preobrata v ekonomski politiki, ki je omogočil gospodarski razcvet, obstaja

vodilna ekipa, ki je imela pogum za izvedbo korenitega preobrata. To velja za Singapur, Korejo, Kitajsko, Irsko, Finsko in bolj ali manj za vse gospodarsko uspešne države, ki so tak preobrat naredile.

In spet smo pri podjetništvu. Vendar tokrat ne na ravni podjetja, ampak države. Pri posameznem podjetju mora imeti podjetnik vizijo, znanje in pogum, če hoče uspeti, in prav isto velja na ravni države: za inovativno vodenje le-te je treba imeti vizijo, znanje in pogum. V ponedeljek je skupina mladih ekonomistov, ki so tudi člani vladnega strateškega sveta, na Ekonomski fakulteti pred polno dvorano in v polni navzočnosti medijev predstavila zametek povsem drugačnega davčnega sistema, kakor ga imamo zdaj. Po besedah vodje projekta Jožeta Damjana ga tržijo pod blagovno znamko *slovenska enačica enotne davčne stopnje*. V skladu z dolgoletno slovensko tradicijo poskrbeti za socialno pravično družbo ta enačica drugače od slovaške trdno izhaja iz izhodišča, da naj bi se neto plače zaposlenih ne spremenile in da naj se nižjim slojem, ki bi bili zaradi izenačenja DDV prizadeti z zvišanjem cen življenjskih potrebščin, zmanjšanje realnega dohodka nadomesti z ukrepi socialne politike. Jože Damjan je še povedal, da je to šele koncept in da se s tem začne široka strokovna in politična razprava ne samo ozko o davčnem sistemu, ampak o davčni reformi. Predsedniku vlade se je zahvalil za podporo in omenil, da je bilo kar nekaj težav s pridobivanjem podatkov, ker nekaterim v državni upravi to dogajanje ni povšeči. V dvorani je vladalo pozitivno in konstruktivno ozračje, celo pri nasprotnikih. Kakor je pozneje izjavil eden izmed skeptikov v bifeju, je treba dati fantom priznanje za mojstrsko izpeljani uvod v najpomembnejšo razpravo o prihodnosti Slovenije v zadnjem času. Ker je davčni sistem še edina ekonomska politika iz nekdanjega arzenala makroekonomskih politik pod ingerenco države, je to tudi začetek resne razprave o vlogi države, tako pa začetek razprave o tem, kakšno Slovenijo hočemo – s kreativnim in inovativnim podjetništvom, torej državo, v kateri bodo naši otroci z veseljem živeli in kamor se bodo ustvarjalni in sposobni ljudje želeli priseljevati, ali kakšno drugo.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod Jaklič, za njim pa gospod Mrkaić.

Prof. dr. Marko Jaklič: Spoštovani predsednik, gospe in gospodje. Slovenija je v položaju, ko jo razmeroma visoka raven bruto domačega proizvoda že kar nekaj časa sili v prehod v družbo znanja. Stanje pa glede na izziv vzbuja preplah: po proizvodih visoke tehnologije v izvozu smo daleč za povprečjem Evropske unije, po ustvarjanju novih delovnih mest pa na predzadnjem mestu v Evropi. Nekdo mi primerjavo upravičeno lahko očita – primerjam z razmeroma nespodbudnim okoljem. Imamo podpovprečno malo novih podjetij, ki bi jim uspelo

zaposlovati in rasti. Glede na mednarodne kazalce konkurenčnosti Slovenija nazaduje. Napačno bi bilo trditi, da v preteklosti za odpravo teh problemov nismo naredili nič. Lotevali smo se tako, prvič, mikroekonomskih politik oziroma politik spodbujanja konkurenčnosti, inovativnosti in podjetništva ter, drugič, institucionalne podpore podjetništvu. Ustanovili smo npr. nekaj novih institucij, prav gotovo preveč, tudi zelo neučinkovitih in birokratskih. Napisali smo, na papirju, kar nekaj dobrih strategij nacionalnega gospodarskega razvoja, nova, kakor vidimo, je pred vrati. Pravih rezultatov pa ni. Še več, znašli smo se v nekakšni strateški dekadenci. Za to sta po mojem mnenju dva razloga. Prvega je predsednik vlade danes že omenil: da smo verjetno nekoliko nečakani. Resneje se je vlada, mislim predvsem na ministrstvo za gospodarstvo, lotila teh vprašanj šele po letu 2000, primera Finske in Irske pa kažeta, da je treba na konkretnjše rezultate takšnih prizadevanj čakati vsaj deset let.

Drugi razlog, glede na padajoče trende verjetnejši in pomembnejši, pa je, da smo se mikroekonomskih politik in institucionalne sestave lotevali napačno. Na kratko, mikroekonomske politike so bile preveč razpršene, premalo osredotočene na inovativnost in tehnološki razvoj ter vodene premalo pregledno in s premalo sodelovanja. Politike na vladni, medministrski ravni so bile dokaj neuskklajene. Izbira mikroekonomskih politik je bila sicer takšna, kakršno s svojimi dejavnostmi podpira Evropska komisija, tudi OECD in kakršna je običajna v sodobnih razvojno naravnanih in uspešnih državah. Poudarek pa je bil žal dan manj primernim politikam namesto tistim, pri katerih bi se dejavnosti in učinki zgodili brez vpletanja države, ter premalo in prepozno ukrepom, ki odpravljajo sistemsko togost in dolgoročno spodbujajo konkurenčnost gospodarstva. Presoja ukrepov v letih 2000/2003 je pokazala, da so bili najkoristnejši ukrepi vezani na zasnovo mreženja. Tako so bile tudi pri nas potrjene mednarodne akademske ugotovitve in trendi v praksah razvojno naravnanih držav, kajti pri mrežnih podporah prihaja do hitrejše, dolgoročneje in učinkovitejše internalizacije zunanjih učinkov v skupini, kar seveda zmanjšuje potrebnost časa za sodelovanje države, ter do hitrejšega praktičnega povezovanja tehnologij, kar ustreza značilnostim sedanjega tehnološkega razvoja. In ne nazadnje še pragmatični razlog, da so se teh spoznanj začeli zavedati tudi na ravni Evropske unije. Pred kratkim sem bil na zasedanju v Bruslju in tam so predstavniki njihovih "DG-jev, Enterprise, Region science" v navzočnosti komisarjev na veliko predstavljali razloge za mrežno zasnovo vpletanja te centralne evropske države. Danes je verjetno zelo pomembno področje tehnoloških platform, na katerem upam, da bomo nekako zraven. Gre pa za mrežno zasnovo.

Žal se je sedanja vlada iz meni neznanih razlogov odvrnila od takšnega sodobnega prijema in se vrača v preživete metode industrijske politike. Ena večjih težav pri izvajanju mikroekonomskih politik je bila, da je vlada hotela večino stvari narediti sama. Toda biti bi morala proaktivna pri vzpostavitvi primernih pristojnosti in pooblaščenju – poudarjam, nikakor ne poddržavljanju – javnih, poljavnih in zasebnih institucij za pripravo in izvajanje posameznih ukrepov za spodbujanje inovativnosti in podjetništva. Tu pa naletimo na, po mojem mnenju, največjo težavo izvajanja strateškega usmerjanja slovenskega gospodarstva in razvojne melanholije. Naše institucije so se navkljub temeljito spremenjenim zunanjim okoliščinam v zadnjih desetih in več letih zelo malo spremenile. Vodenje javnih in poljavnih institucij (mislim na primere državne birokracije univerz, raziskovalno-razvojnih institucij, sindikatov, gospodarskih združenj, pa tudi novih institucij, kakršne so PCGM, RRA in podobno) je sledilo stari logiki delovanja, ki prinaša predvsem breme in strah, ne pa opore inovativnosti in podjetništvu v družbi. Povedanemu pritrjuje tudi to, da so ravno sistemi širšega vladanja v družbi institucionalne strukture ključni razlogi za čedalje nižjo uvrščenost Slovenije na lestvici mednarodne konkurenčnosti.

Kako v prihodnost oziroma kako iz razvojne melanholije? Nova slovenska vlada je sprejela priložnost in odgovornost, da preseka takšno melanholijo. Ključne usmeritve njenega delovanja bi morale biti po mojem mnenju naslednje. Samo pet jih imam. Prvič, že omenjeno, ureditev davčnega sistema oziroma celovitega sistema socialnih transferjev, kjer je potrebna korenita sprememba. Pri tem ne mislim samo na višino davčnih stopenj, temveč tudi na izvajanje celotnega davčnega procesa oziroma postopka, ki mora spodbujati in nikakor ne ubijati ranljivega podjetništva. Zavedati se moramo, da tudi z davčnim sistemom kot lokaliteto z drugimi okolji tekmuje pri privabljanju inovativnih podjetij. Pri davčnih reformah je treba ugotoviti, ali v sosednjih državah (predvsem v Avstriji in drugih inovativnih državah) davčni sistem ni oziroma ne bo privlačnejši za inovativne oziroma tehnološke podjetnike. Vemo, da inovativne družbe, npr. v skandinavskih državah, sprejemajo celo zelo visoke stopnje davka, če od njih kaj imajo. Tako npr. bolj obdavčujejo luksuz ter poznajo pomembne davčne olajšave za inovativnost in podjetništvo. Nikakor ne bi želel še naprej govoriti o davčnem sistemu. Mislim pa poudariti naslednje: to je nujen prvi, nikakor pa ne zadosten pogoj za razvojni preboj.

Druga usmeritev – dokončanje privatizacije oziroma tranzicije ter ustrezna zakonodaja. Po šestnajstih letih je čas, da se prenehamo ukvarjati s prerazdeljevanjem in se končno osredotočimo na ustvarjanje. V slovenskih okoliščinah je nujno, da se vlada takoj umakne iz aktivnega lastništva; mislim na umik

predstavnikov in KAD-a in SOD-a oziroma nadzornih svetov ter da se sprejme načrt postopne privatizacije državne lastnine. Šele takšne razmere bodo izpolnile prvi pogoj za primerne oziroma uravnotežene odnose med udeleženci nacionalnega inovacijskega sistema, ki bodo omogočali družbo znanja.

Tretja usmeritev, ki je po mojem mnenju najpomembnejša in predstavlja tudi največji izziv (danes je bila že omenjena), je vzpostavitev podpornega okolja za inovativnost in podjetništvo. Nekateri še vedno mešajo podporo podjetjem in podporo podjetništvu, npr. Francija. Pri tem ne mislim le na formalne institucije, temveč tudi na vrednote, npr. na odnos do znanja, učenja, kritičnosti, inovativnosti, podjetništva. Če smem vzeti primerjavo z osebnostjo: v preteklosti smo bolj kakor ne neuspešno delovali na področjih anatomije in fiziologije, bolj malo oziroma kritično malo pa na področju psihologije. Tu bodo zadeve dolgotrajnejše, zato se jih je treba lotiti čimprej in temeljito. Primeri razvojno uspešnih držav kažejo, da je to ključno. Sindikat na Danskem npr. ni enak tistemu, kakršen je bil pred desetimi leti. Horizontalno komuniciranje med podjetji na Finskem je precej drugačno, kakor je bilo pred desetimi leti. Toda kako spreminjati takšne institucije? Po mojem prepričanju je še čas za koordinirane spremembe po skandinavskem zgledu, po zgledu učeče se družbe. Institucij ne smemo podržaviti, še enkrat poudarjam, s svojimi ljudmi ali z državnim nadzorstvom, temveč jim dati pristojnosti, da v resnici postanejo zares javne, poljavne ali zasebne in da dogovorno izpolnjujejo svoje poslanstvo. Vzpostaviti je treba takšen sistem samokontrole v sistemu, da bo neučinkovite institucije pravočasno pošiljal na smetišče zgodovine. Treba je dati moč civilni družbi in trgu ter zmanjšati zvezništvo države. Odgovornost za razvoj morajo vse bolj prevzemati drugi akterji v nacionalnem inovacijskem sistemu, in da to ne bo le floskula, bi se morala vlada naučiti, kako se takšen sistem moderira oziroma spreminja. Zgledi po svetu obstajajo, obstaja znanje, le pripravljenost za učenje je še potrebna. Že predolgo pričakujemo, da bo vlada pripravila izvedbene akte zakona o podpornem okolju podjetništva, ki bi moral dočakati svojo uresničitev že oktobra 2004, in da bo v njih predstavila svojo zamisel učeče se družbe.

Četrta usmeritev: povečati mobilnost na trgu dela. Večja mobilnost ni samo socialno pravičnejša, ampak je v družbi znanja tudi nujna, saj omogoča prepotrben prenos znanja, učenja in na prvi pogled paradoksalno zmanjšuje strah pred kritičnostjo na delovnem mestu, kar je osnovni pogoj za avtonomno in inovativno razmišljanje zaposlenih. Prepričan sem, da bi lahko ob primernem moderiranju vlade med akterji dosegli zavedanje o nujnosti sprememb in sprejetja za slovensko razvojno stopnjo primerne oblike lahkotnosti zaposlovanja oziroma odpuščanja in razmeroma visoke socialne varnosti.

Peta usmeritev: potrebna je usklajenost ukrepov in ohranjanja sozvočja med izrečenim in konkretnim delovanjem na ravni vlade. Ta mora doseči verodostojnost oziroma akcijsko usklajenost med ministrstvi, ki žal ni bila značilna za prejšnjo vlado in, kakor kaže, bo imela s tem težave tudi sedanja vlada. Po eni strani npr. poslušamo, da moramo povezati elemente domačega inovacijskega sistema, da so sedanje institucije znanja premalo vpete v konkretno dogajanje v podjetjih in da moramo pri odločanju o tehnološkem razvoju prepustiti ključno besedo sedanjim in seveda potencialnim podjetjem. Po drugi strani pa pristojno ministrstvo objavi razpis za mlade raziskovalce, vendar bolj ustreza člankopiscem. Po podobnih merilih so bile ocenjene programske skupine in, kakor kaže, bo šla v isti miselni okvir tudi tehnološka agencija. To pa pomeni, da jo že zdaj lahko zapremo in da smo si zapravili še dodatne stopinje prostosti. Menim, da bi morala vlada čimprej ustanoviti usposobljeno nadministrstvo, ki bi usklajevalo njeno razvojno delovanje in doseglo v javnosti prepoznaven osnovni razvojni načrt.

V svoji predstavitvi poudarjam predvsem odgovornost te vlade. Pišem tudi o tem, kaj bi morali storiti drugi dejavniki nacionalnega inovacijskega sistema, mislim na podjetja, institucije, znanje, podporno okolje, finančni sistem. Glede na trenutno delovanje vpletenih menim, da smo daleč od prave poti. Na podobnih predstavitvah navadno doživim, da po kritičnem uvodu nastopijo obrambni govori, ki želijo dokazati, da vsi na svojem področju vse delamo prav.

Spoštovani gospe in gospodje, podatki, ki merijo razvojno naravnost, metrika ciljev in, še pomembnejše, metrika delovanja kažejo nasprotno. Očitno bomo morali doživeti konkretnější udarec po žepu, da se bomo zganili. Z vsakim zgubljenim dnevom pa je cena višja. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Mislim, da naslednji referent ne bo nastopil obrambno. Gospod Mičo Mrkaić.

Doc. dr. Mičo Mrkaić: Torej, hvala za vaše prijazno vabilo, gospod predsednik. Obrambno vsekakor ne bom nastopil, bom pa poskušal biti kratek in tudi tako pokazati, da sem za politika bolj kakor ne antitalent. S kolegi uvodničarji se popolnoma strinjam. Mislim, da bi bila četrta oziroma tretja ponovitev iste zgodbe že skoraj malce utrujajoča, ampak naj takoj poudarim, da sem zelo vesel tega strinjanja. Po mojem mnenju smo v debatah dosegli neki napredek glede na prejšnja leta, vsaj v tem, da se v veliki večini strinjamo o nujnosti reform in o najbolj perečih problemih, ki nas tarejo. Velika večina se jih zaveda, da je to progresija dohodnine, ki je za visoko izobražene oziroma dobro plačane

delavce najvišja v Evropi, da je to nekaj, kar nas dejansko že tepe. Ne mislim samo na razvpiti primer, da nam atleti uhajajo v Monako, ampak da je bolj kritično, če nam bodo začeli uhajati dobro usposobljeni menedžerji, inženirji, zdravniki itn. Vemo, da je globalizacija nuja in da je protekcionizem razen na obrobju stroke in družbe večinoma izgubil veljavo. Vemo, da je demografija eden naših ključnih problemov v prihodnosti in da je lizbonska strategija okvir, znotraj katerega se moramo gibati, če hočemo dejansko priključiti našo družbo bolj razvitim evropskim. Naj poudarim, da pri vsem tem ne gre za nikakršen radikalizem, ampak samo za to, da izvedemo reforme, ki so jih številne evropske družbe, tudi tiste, ki slovijo kot najbolj socialne, že začele izvajati oziroma so jih celo že izvedle. Povsem iz izkušenj vam lahko povem: ko grem recimo predavat v ZDA (upam, da to ne bo sprejeto slabo), se tam stvari ponujajo skorajda kakor drugačen svet. Če hočemo ujeti tamkajšnji korak, ne da bi zavrgli tiste pritikline Evrope, ki imajo po mojem mnenju pozitivne primerjalne prednosti glede na ZDA, predvsem socialni element, moramo narediti nekaj, o čemer mislim, da danes še ni bilo debate. To je predvsem izobraževati. Vsi se strinjamo, da so reforme, ki so bile omenjene, nujne in da so problemi, s katerimi se srečujemo, več ali manj dobro znani. Vprašanje pa je, kako naprej. Če hočemo odpraviti neravnovesja, ki so se nakopičila v zadnjem desetletju, od recimo zaposlitvenih, demografskih, prevelikega upokojevanja itn., je prebivalstvo treba poučiti o nujnosti teh reform, kajti zdaj je o tem zelo veliko neznanja, rekel bi celo mračnjaštva. Ljudi je groza, prav bojijo se, ko jim poveš, da bodo morali povečati odgovornost za lastno življenje. Sam sem doživel izredno negativne odmeve na svojo izjavo, namreč da so ljudje gospodarji svoje usode. In mislim, da gre pri tem za neko neznanje, relikv prejšnjega, če hočete, sistema vrednot, in s takim "vrednostnim kompleksom" je zelo težko uvajati v družbo neke bolj tržne in manj etatistične prijeme. Ne gre za prevrednotenje vseh vrednot, kakor bi rekel Nietzsche, ampak da poskušamo ljudem dopovedati, jih izobraziti v tej smeri, da se socialna država lahko uresničuje na več načinov. Torej, vse tiste vrednote, ki jih Slovenci po vseh anketah javnega mnenja cenijo, se lahko uresničijo, ne samo v isti, ampak po mojem prepričanju celo v večji meri znotraj liberalnejšega družbenega okvira. Se pravi, da zasebne bolnišnice ne rušijo socialne države, ampak so možnosti, tako kakor recimo v Franciji, Nemčiji, da so zasebne storitve boljše; da liberalizacija šolskega sistema ne pomeni vdora nekega divjega kapitalizma; da vavčerski sistem omogoči večjo dostopnost tudi revnejšega dela prebivalstva do kakovostnih šolskih storitev; da je univerza dejansko tovarna znanja človeškega kapitala in da je izobrazba najboljša socialna politika. Če recimo gledamo hitro rast v azijskih državah, spektakularno rast Singapurja, Hongkonga – tam se je dogajalo nekaj, o čemer se govori pre malo, čeprav je zelo pomembno: v istem obdobju so dosegli zelo visoko rast in

veliko zmanjšanje dohodkovne neenakosti. Torej je postala družba bogatejša in bolj enaka. To je tisti cilj, h kateremu moramo stremeti, ampak pogoj je izobraževanje in seveda komunikacija: ljudem je treba dopovedati nujnost tega, da so gospodarji svoje usode in da znotraj te nove paradigme lahko nekaj pridobijo. Mislim, da bomo imeli pri izvajanju hude probleme. Vsaj zadnjega pol leta sem se zelo boleče zavedal tega, kar je omenil že premier, da je vsaka reforma, še tako lepo zasnovana, a ne izglasovana, mrtva črka na papirju. Dokler bomo na praktični ravni žal imeli, poudarjam žal, opravka z ljudmi, ki so večinoma, 80-odstotno, funkcionalno nepismeni, ki se bojijo stvari, čeprav so jih recimo na Švedskem, v Franciji, v teh najbolj socialnih državah, že sprejeli, do takrat bomo imeli probleme. Zato lahko nastanejo navidezni konflikti, ki jezijo ekonomiste, ampak so povsem razumljivi. Ljudje se na primer bojijo potrošništva, zoprno jim je, hkrati pa bi radi imeli veliko delovnih mest. Bojijo se prodora Kitajske, naivno zagovarjajo protekcionizem, hkrati pa bi imeli radi uvožene avtomobile in prenosne telefone – spet neko neskladje. Radi bi imeli nižje davke in hkrati visoko stopnjo socialne zaščite in transferjev, kar spet ni združljivo. Po mojem mnenju je izobraževanje, v katero se bom v naslednjih tednih in mesecih tudi sam dejavno vključil, nujno. Ker če se sicer strinjamo z diagnozo, je sama terapija še nekaj, o čemer nismo rekli dovolj. In izobraževanje bo potrebno tudi o tem, da nekateri ljubijo zelo spretno izrabljajo, če hočete, neznanje in nacionalizem za svoje zasebne interese. Recimo, ko govorimo o družinski srebrnini, se poraja vprašanje, kdo je ta družina – vsi ali le nekateri posamezniki. Mislim, da so to debate, ki jih moramo razčistiti zelo kultivirano in strpno, a kljub temu dobro argumentirano.

Končal bi s primerom, vzetim iz sistema, ki ga sam nekako ne cenim, namreč iz nekdanje Sovjetske zveze. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja so imeli tam zelo zanimivo kampanjo pod geslom "Človek, ki je nepismen, je slep." in zanj so baje dobili veliko mednarodnih nagrad. Jaz pa predlagam, da začnemo danes govoriti: "Človek, ki je ekonomsko nepismen, je slep za 21. stoletje." Če namreč ljudem odstranimo z oči to sivo mreno ekonomske nepismenosti, bomo po mojem mnenju vse reforme, ki so jih opisovali moji trije predhodniki, uresničili precej lažje. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala lepa. Zdaj smo uvodnike končali in bi prešli na razpravo. Najprej bi povabil tiste, ki ste želeli razpravljati prej – prof. dr. Prašnikar, za njim pa prof. dr. Senjur.

Dr. Janez Prašnikar: Najlepša hvala. Nekako razumem, da je zdaj prišla vrsta na gradualiste. Res sodim med gradualiste tudi v tem smislu, da sem že večkrat

prebral dokument, Strategija razvoja Slovenije, in nanj nekajkrat dal tudi svoje pripombe. Zato sem si to razpravo zamislil tako, da ne bom govoril o dokumentu kot o celoti, pač pa bom opozoril le na nekatere ideje. Razpravljal bom o štirih stvareh. Prva je lizbonska strategija, ki je osnova dokumenta in naše razprave. Druga je o gradualizmu in radikalizmu v ekonomski politiki, tretja o R&D in tehnološki politiki in nazadnje o politiki znanosti, ki sta sestavna dela strategije.

Lizbonska strategija je narejena tako, kot da imamo pred sabo gospodarstvo ameriškega tipa in se sprašujemo, s kakšnimi ukrepi naj bi mu pomagali prebroditi krizo. V resnici pa gre za evropska gospodarstva, ki jih označuje pretiran institucionalizem. Na to opozarjata že Sapirjevo in Kokovo poročilo. Toda če je pri slednjem problem v prvi vrsti operativne narave, je pri prvem tudi fundamentalne narave in se nanaša na okvir delovanja EU kot take. Prav prevelika institucionalizacija na vseh področjih, ki je posledica težnje po predvidljivosti in po majhnem tveganju ljudi, je šibka točka kontinentalne Evrope. Vzemimo na primer finančne sisteme. Za Evropo so večinoma značilni t. i. s-sistemi financiranja. To so centralizirani, bančno usmerjeni sistemi financiranja, v nasprotju z decentraliziranimi m-sistemi, recimo bolj ameriškega tipa. In ker je evropski finančni trg plitev, se postavlja vprašanje, kako financirati R&D. Vemo, da bančni sektor večinoma ne financira projektov, kjer je velika asimetrija informacij. To je značilno za R&D projekte. V Evropi je malo "venture" kapitala in podobnih institucij za financiranje tveganih naložb. Zato se na pomoč kliče državo in javno financiranje naložb v R&D. Pred leti je bilo na tem področju tudi moderno govoriti o skupni EU raziskovalni politiki. Za ta koncept so precej lobirala velika evropska podjetja. Moto je bil: združimo raziskovalna prizadevanja in naj ga financirajo evropske države. Temu so se uprli Nizozemska in nekatere druge države. S podobno boleznijo se sedaj ukvarjamo v naših dokumentih. Govorimo, da je v Sloveniji razmeroma majhen delež R&D izdatkov v družbenem produktu (smo v povprečju EU – 25), in rečemo: aha, država ga bo na račun proračunskih izdatkov povečala (do leta 2008 na 1 odstotek) in nas naredila za raziskovalce in znanstvenike. Doseganje 3-odstotnega deleža R&D v družbenem produktu, skupaj za javni in zasebni sektor, je nek imperativ, kvantitativni cilj. O njem se govori več kot pa o tehnoloških sposobnostih podjetij, o njihovi apsorpcijski sposobnosti za generiranje znanja iz okolja, o obstojnosti tega znanja in pa še posebej o preoblikovanju tega znanja v inovacije. V tehnološko razvitih odprtih malih državah, kot so Švedska, Finska, Švica, je nekaj večjih podjetij, ki ustvarijo večino R&D dejavnosti v državi. Tudi v Sloveniji se je zatorej treba vprašati, kako spodbuditi k večji inovacijski dejavnosti obstoječa podjetja. Država naj deluje kot spodbujevalec teh procesov. Prevelika vnema države, da bi prevzela vodilno vlogo pri lansiranju novih projektov in

pri prevzemanju njihovega finančnega tveganja, pa bi utegnila pripeljala do mehkih proračunskih omejitev in povratno delovati na razvoj podjetništva in tržne usmeritve države. Tehnološka politika in politika znanosti morata delovati z roko v roko z ostalimi ekonomskimi politikami, ki imajo cilj poglobljanje tržnega delovanja. Morata biti skoncentrirani na nekaj ključnih točk, ki bodo v resnici premaknile stvar na bolje. To je po mojem mnenju pravi način.

Drugo, s tem smo pri razpravi o gradualizmu ali radikalizmu v ekonomski politiki. Vsi vemo, da je globalizacija tu – o tem ni nobenega dvoma. Konkurenco med podjetji vse bolj zamenjuje konkurenca med oskrbovalnimi verigami. Za podjetja je pomembno, ali so del verige ali ne, in kako se porazdelijo tveganja med igralci v verigi. Tu je zdaj velika negotovost, vendar je ne občutimo samo mi. Dostikrat je bila omenjena Nizozemska (malo se fetišizira), ki pa vodi zelo podobne razprave kakor mi. To je torej nekaj, s čimer se vsi srečujemo in za kar velikih rešitev čez noč ne bo. Zadnjič sem slišal kolega Mika Pagea reči: »Zdaj prihaja nov čas, mlada generacija je usmerjena k trajnostnemu razvoju, usmerjena je bolj k družbeni odgovornosti.« Rad bi verjel, da je to res. V odnosih med gradualisti in radikalisti pri nas namreč opažam hudo nestrpnost. Sam bi se raje izrazil, da gre za razmerje med mlajšimi in starejšimi ekonomisti, kamor sodim že zaradi svojih let tudi sam. Idejo »gradualizma« razumem takole. Negotovost v sodobnem svetu je velika. Predstavljajmo si močvirje, iz katerega želi reka najti pot. Primerjava z gospodarstvom je očitna: če bo reka našla dovolj veliko strugo, bo imela tekoč prehod. Če jemljem ekonomske procese kot gradualist, potem menim, da to lahko dosežemo s poglobljanjem njene struge – govorim o finančnih trgih, trgu dela, davkih in podobnih stvareh. Nič ni narobe, da nekateri moji mlajši kolegi iščejo novo strugo, ampak dovolimo drug drugemu razmišljati s svojo glavo. Žal me tu nekatere stvari motijo. Ko sva s kolegom Veljkom Boletom pred dvema letoma delala študijo o vplivu zunanjih šokov na položaj podjetij in je bilo ocenjeno, da je v Sloveniji 27 tisoč ogroženih delovnih mest, ker jih šoki, tudi zaradi morebitnih zasukov v ekonomski politiki, lahko hitro naredijo za izgubljena, sva doživela kar nekaj sarkastični pripomb. Češ, kaj se pa gresta, saj pretiravata. Ta številka je naenkrat, potem ko so mlajši ekonomisti zasedli položaje, zrasla na 60 tisoč ogroženih mest, in so jo pripisali nama. Poglejte, ta dokumentacija obstaja. Lahko bi jo poiskali in rekli, takšna so dejstva. A to ni moj slog. Hočem reči, da mora med nami vladati pošten odnos. Podobno je z inflacijo. Še pred dvema letoma so nekateri mlajši kolegi trdili, da jo je skoraj nemogoče spraviti pod 8 odstotkov. Sam sem resno vzel njihovo zamisel, da je vzrok inflacije lahko v napačnem vodenju tečajne politike. Toda tu se je problem pričel. Enkrat se je trdilo, da ima tečaj polovičen učinek na inflacijo, drugič da je 60-odstoten, tretjič 80-odstoten. Te številke so

kar tako krožile, istočasno pa je inflacija padala. Veliko presenečenje. Padla je, ker sta država in Banka Slovenije primerno delovali. Ni padla sama po sebi. Ne uporabljajmo torej velikih besed, dejanja bodo gotovo manjša od njih. Velike besede so običajno povezane tudi z velikimi tveganji in je zanje treba prevzeti odgovornost. Pustimo to politiki. Njihova naloga je prepričevati ljudi. V obeh primerih, ali strugo poglobiti ali narediti novo, jih bo težko prepričala.

Tretja stvar je vloga R&D pri inovativnosti podjetij. Pri nas se neprestano pojavlja razlaga t. i. linearnega modela inovacij. Eni naj bi raziskovali in ustvarjali R, potem gremo naprej po verigi do podjetij, ta pa naj naredijo D – seveda, ko smo naredili R, smo svoj posel končali. Ta model se ne obnese več, danes je svet dosti bolj pragmatičen. Podjetja zmanjšujejo temeljno raziskovanje. Temeljno raziskovanje, države in panoge, kjer poteka, so določene nekako eksogeno. Tukaj velja prednost prvega. Težko je reči: tekmuje s Švedsko, Švico, Japonsko. Na tem področju so namreč naložbe tako velike, da je z zanemarljivimi sredstvi, ki jih imamo na razpolago, težko vstopiti v konkurenčno bitko. Tukaj se ne ceni povprečnosti, ampak samo nadpovprečnost. Si najboljši, ali pa te ni. Podjetja, ki se želijo spoznati z novim znanjem, ustanovljajo urade v državah z odlično raziskovalno klimo, sklepajo partnerstva na R&D področij, nasploh se obnašajo zelo pragmatično. Pod vplivom finančnih trgov je namreč donosnost naložb v R&D vse bolj poudarjena. Lastno znanje se kombinira z znanjem, tam, kjer je. Pri tem se uporabljajo kombinacije večjega števila tehnologij in načelo biti prvi na trgu. T. i. »silosni,« pristop, to je pristop ustvarjanja novih projektov (produktov) na zalogo, je postal tudi za podjetja, kot je Nokia, predrag. Nadomešča ga koncept realnih opcij: vedno imeti na razpolago nekaj projektov v raznih fazah procesa nastajanja novih proizvodov in aktivirati tistega, ki se glede na tržne in druge razmere, pokaže kot najbolj primeren. Naš problem je na eni strani oblikovanje uporabnega znanja, ki bi podjetjem pomagalo k uveljavljanju takega pristopa, zlasti na področju razvoja novih produktov za nove trge (design), na drugi strani pa razvoj apsorpcijskih kapacitet podjetij, da bi takšno znanje uporabila (nelinearni model inovacij). Zato je treba opustiti dosednji prijem: nekateri naj bi bili znanstveniki, ki bodo raziskovali, drugi pa bodo njihove izsledke uveljavljali. No, da je zadeva še bolj zapletena, drug drugega podcenjujemo. Ljudje, ki se ukvarjajo z znanostjo, govorijo: kaj bi se ukvarjali s temi podjetji, saj delajo nezanimive stvari, hočemo delati nekaj drugega. Hkrati pa podjetja ugotavljajo: saj s temi znanstveniki si ne moremo nič pomagati.

In tu sem pri zadnji točki: vrednotenje raziskovalnega dela. Agencija za raziskovalno delo in razvoj je uvedla kvantitativna merila za ocenjevanje raziskovalnega dela. Sistem je postavljen tako, da se najbolje vrednoti objave člankov v

visoko rangiranih znanstvenih revijah. Prav tako nagraduje predvsem delo posameznikov. V načelu nimam nič proti, saj so merila za znanstveno delo potrebna in morajo biti čim bolj objektivna. Sem pa proti temu, da se ob tem ustrezno ne vrednoti povezovanja z uporabniki raziskovalnega dela, pa najsi gre za njihovo neposredno uporabo ali za širjenje njihove apsorpcijske sposobnosti. Če bodo merila Agencije ostala takšna kot so, se jim bomo raziskovalci prilagodili. Sam lahko objavljam članke tudi v dobrih, najboljših revijah. Svoje sposobnosti bom usmeril samo v to. Vprašanje je le, kaj bo od tega imelo slovensko gospodarstvo. Sistem, ki sem ga ustvaril s svojimi kolegi in podiplomskimi študenti, je po predlaganem načinu vrednotenja skoraj popolnoma izpadel. Kaznovani smo, ker se ukvarjamo z realnimi problemi slovenskega gospodarstva in jih preverjamo na poslovni konferenci, na kateri sodeluje vrsta vodilnih poslovnežev in strokovnih delavcev, in kjer v dialogu preverjamo vprašanje, v koliki meri so nove zamisli na področju, ki ga vsako leto skrbno izberemo, uporabne. Zaradi velike udeležbe kakovostnih tujih predavateljev, prihajajo k nam tudi tuji pogledi in izkušnje. Za knjigo v slovenskem jeziku, ki jo v bistvu oblikujemo celo leto, avtorji ne dobimo točk, za knjigo, ki je izšla pri uveljavljeni založbi v tujini, jih dobimo malo, ker jo je nekdo uvrstil med nekategorizirano založbo. Po mojem mnenju je to delo bolj koristno, kot pa objava člankov, ki temu sledi. To sem hotel povedati. Mislim, da se je treba lotiti zadev bolj pragmatično in o njih razpravljati ob spoštovanju drug drugega. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Profesor dr. Senjur, za njim pa, prosim, gospod Tone Rop in potem gospod Janez Podobnik, ki je tudi želel razpravljati prej.

Dr. Marjan Senjur: Hvala lepa, gospod predsednik. Najprej dodajam kratko mnenje o strategiji oziroma papirju, ki smo ga videli. Mislim, da je papir neverjetno lep. Edino vprašanje je, kaj se skriva za posameznimi besedami. Kajti včasih se mi zdi, da ne vem, kaj pomenijo besede, ki lepo zvenijo, npr. da »Slovenija ni vlada niti parlament, temveč dva milijona Slovencev«. Kaj to pomeni? Ali to pomeni tisto tezo Margaret Thatcher, da družbe ni, da so samo posamezniki? Ali je to to ali kaj drugega? Tega zdaj ne bom več naprej razvijal.

Z vidika gospodarskega razvoja je v zadnjem času zelo pomembno govoriti o institucijah. To je danes centralna tema – institucije. Nič več toliko investicije in tako naprej, ampak institucije. Izvzel bi dve – državo in podjetje, oboje je institucija. Najprej o podjetju. Morali bi si prizadevati, da bi bilo čim več samostojnih podjetij, ki imajo sedež v Sloveniji, in med njimi tudi velika podjetja. To je stvar politike razvoja, da na to, ko imamo konkretno možnost, vplivamo,

npr. ob privatizaciji državnega premoženja. Pri vsakokratni privatizaciji bi se morali vprašati, ali bo podjetje ostalo ali postalo samostojno, ali bo imelo sedež v Sloveniji in ali ima možnost razvoja. Potem bi lahko dali neke oprijemljive odgovore v primeru privatizacije Telekomoma, bank, zavarovalnic itd. Takšno je moje stališče o tem, ne bom pa ga razvijal naprej, ker ni časa. Rekel bi še, da sem absolutni privrženec nacionalnega interesa, ker če obstaja država, ima ta tudi gospodarski interes in potem obstaja tudi nacionalni. Tako razumem državo. Če je ni, ni državnega interesa, in če ni državnega interesa, tudi makroekonomije ni, potem smo samo v mikroekonomiji. Zdaj pa smo že pri drugi temi – vprašanje države. Domnevam, da državo še imamo. Pri tem me zanima, kakšne ekonomske funkcije ima in kakšne bo imela v prihodnje. Nisem uvodničar, da bi o tem razpredal, ampak nekateri kolegi ekonomisti očitno menijo, da naj ima država kar najmanjšo vlogo v gospodarstvu, kar je mogoče, in da naj ima na razpolago čim manj ekonomskih instrumentov. Mislim, da zgodovina gospodarskega razvoja tega ne potrjuje, da je neka uravnotežena vloga države potrebna in da je koristno, da ima država ekonomske funkcije.

O tem spet ne bom razpredal naprej, ampak bom takoj preskočil na tipično stvar države – na davke. Nihče drug jih ne pobira kakor država. O tem se je že govorilo, tudi predsednik vlade je omenil, da gre za enega bistvenih projektov. To pa je tudi ena glavnih tem v javnosti, zato bi najprej povedal, s čim se strinjam. Strinjam se, da bi bilo treba davčni sistem spremeniti, poenostaviti, kar se postopka tiče, da bi bilo treba odpraviti davek na izplačane plače in morebiti tudi najvišjo dohodkovno stopnjo, ki je danes 50 odstotkov, tako da bi bila 41-odstotna. To bi se dalo narediti z amandmajem k obstoječemu zakonu. Kako vse izpeljati, kako najti nadomestilo nekje drugje, v to se ne bom sedaj spuščal. Kar pa se izvedbe tiče, bi bilo nujno sprejetje v paketu. Ni mogoče, da danes sprejemamo en ukrep, jutri drugega, tretji dan pa tretjega, kajti ljudje morajo videti, kaj je pozitivno, kaj negativno – naj se torej uravnoteži, izpogaja v celotnem paketu. Drugo, kar zadeva čas: sploh se ne strinjam, da je pravi čas šele po uvedbi evra, ampak pred njegovo uvedbo. Čas, ki je na razpolago, je zdaj – ali je to razdobje enega leta? – potem tega časa ne bo več. Vsaka sprememba v davčni zakonodaji je šok. Vprašati se moramo, kdaj ga bomo laže pretrpeli: ko smo v evru ali pred njim. Mislim, da moramo narediti tak šok, ki je možen v okviru vstopa v evro. Če se bo to zgodilo pozneje, ko bomo znotraj evra, bo škoda velika. Posebno, ker ne bomo imeli toliko možnosti, da bi šok omejili ali ga ublažili.

Zdaj pa še ena polemika, če dovolite, ker je čas takšen – o enotni davčni stopnji. Verjetno ste razumeli, nisem predlagal enotne davčne stopnje, ampak po-

enostavitev, toda ne totalne poenostavitve. Po mojem mnenju je treba poenostaviti davčni postopek. Kar zadeva stopnje, pa pri nas ni tako zapleteno: imamo samo dve v zvezi z davkom na dodano vrednost in samo pet v zvezi z dohodnino. Sposobna državna uprava more obvladati to zapletenost davčnih stopenj. Njihova poenostavitev je sicer lahko argument v prid enotne davčne stopnje, ni pa tako prevladujoč, da bi bilo zato treba narediti nekaj radikalnega.

Drugo je vprašanje progresivne odločitve. Obdavčitev je pri nas progresivna. Če vzamemo samo približne podatke – ne bom se veliko spuščal v to: leta 2002 je 40 odstotkov davkoplačevalcev plačalo manj kakor 10 odstotkov dohodnine in pet odstotkov davkoplačevalcev z višjimi dohodki skoraj 40 odstotkov dohodnine. Iz tega sklepam, da je progresivnost obdavčenja velika. Strinjam se, da bi jo bilo treba nekoliko skržiti, in prej sem predlagal dva konkretna ukrepa. Enotna davčna stopnja bi torej masivno in masovno prerazdelila davčno obremenitev. Razlogi za tako veliko prerazdelitev pa bi morali biti zelo močni, mislim celo, da bi morali biti revolucionarni. Torej, treba je ugotoviti, ali slovenske razmere potrebujejo revolucionarne rešitve za tako veliko prerazdelitev bremena. Ekonomisti bi morali upoštevati, na kar je bilo danes tukaj opozorjeno: predlogi v demokratični družbi morajo biti uresničljivi – imamo družbe, kjer je stvari mogoče drugače uresničiti, v demokratični družbi pa morajo biti demokratično uresničljive. Kakor sem na hitro lahko pogledal, bi pri enotni davčni stopnji približno 10 odstotkov davkoplačevalcev plačalo manj davka, približno tri četrtine pa bi jih plačalo več. Zdaj se sprašujem politično, v kateri demokraciji je to mogoče speljati.

Potem je tu alokativni učinek davkov. Ne vidim dobrih ekonomskih razlogov – res, da nisem najboljši ekonomist v tej hiši – da bi moral biti davek na dobiček enak davku na plače in da to mora biti enako davku na dodano vrednost. Gre za tri popolnoma različne davke. Ni treba, da je davčna stopnja zanje enaka. Imamo tudi tri različne logike: davek na dobiček je druga logika kakor davek na plače in davek na dodano vrednost je ne samo druga logika, ampak tudi druga osnova. Ne vidim torej velike ekonomske potrebe po izenačitvi davčnih stopenj.

Počasi zaključujem. Diskusija o enotni davčni stopnji ima še drugo, širšo vlogo, namreč da krči instrumente davčne politike. Z uvedbo enotne davčne stopnje se dejansko odpovemo davčni politiki. Nimamo več davčnih olajšav, nimamo več različnih davčnih stopenj, se pravi, država se odpove davčni politiki in ima samo še politiko javnih izdatkov. Zdaj pa ekonomsko vprašanje. Ali je bolje, da imamo fiskalno politiko, ki je izključno politika javnih izdatkov, ali da imamo

davčno politiko in politiko javnih izdatkov? Kar se tiče socialne politike, ki je usmerjena k ljudem, se strinjam, da je pametno, da država vse daje skozi pomoči in da ima popoln pregled nad prejemki posameznikov, ki jim potem daje pomoč. To je razumljivo, drugače ne more biti: zagotovljen je pregled nad tem, kaj vsak posameznik dobi, in tudi pregled nad pomočjo. Vendar za podjetja to ni dobra politika, ne moremo je voditi samo s politiko subvencij in državne pomoči. Doslej smo ekonomisti vedno trdili, ekonomska politika naj bo posredna, ne pa neposredna in naj bo neosebna. Predmet ukrepa naj ne bo neko konkretno podjetje (Gorenje na primer), ampak gospodarstvo generalno. To je možno speljati z davki, ki so neosebni, medtem ko je vsaka državna pomoč, vsaka državna subvencija nujno osebna. Mora tako biti: to in to podjetje dobi toliko in toliko, in če hoče pomoč dobiti, mora dokazati to in to. Mislim, da z vidika gospodarske politike to ni najboljši sistem, če imamo seveda tržno gospodarstvo. Če bi imeli drugačno gospodarstvo, bi bil sistem subvencij možen, ampak zdaj se ne potegujemo zanj. To so se mi zdela nerešena vprašanja. Zahvaljujem se za besedo.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala lepa. Gospod Tone Rop.

Mag. Tone Rop: Najlepša hvala, gospod predsednik. Dovolite, gospod predsednik, da na začetku pozdravim nadaljevanje pogovorov o prihodnosti Slovenije, ker menim, da so potrebni. Dobro je, da imamo kritične razprave in da smo jim priča tudi danes. Da smo priča tudi zelo različnim pogledom na to, kako reševati temeljna razvojna vprašanja v Sloveniji. Upam, da bodo ti pogovori pomagali tudi tistim, ki razlagajo, da je treba predvsem reducirati, in da bodo tiste, ki zlasti reducirajo, na koncu tudi educirali. Ključno je, da slišimo različne argumente. Dobro je, da je osnova za to strategija razvoja Slovenije, ki smo jo začeli pripravljati pred letom in pol. Takrat smo poslušali nekatere, da je to zapravljanje davkoplačevalskega denarja, in tudi očitke, da je to propaganda. Danes slišimo, da je to dober material, dobra osnova, in zelo me veseli, da je večina prednostnih nalog, ki so bile takrat postavljene, vključenih v ta dokument. Morda me nekaj moti: da vanj ni vključena prioriteta, ki zadeva uveljavljanje Slovenije po svetu in v Evropski uniji. Večina drugih prednostnih nalog, če bodo izpolnjene, res pripelje do izpolnitve tudi te, vendar ne same po sebi; verjetno je treba narediti še kaj drugega, zlasti znotraj institucije Evropske unije, da bi Slovenijo uveljavili v EU. Strinjam se tudi s tistimi, ki govorijo, da je problem dviga konkurenčnosti eden ključnih pri razvojnem preboju slovenske družbe; da moramo iskati različne poti in da, zlasti kar se tiče konkurenčnosti, v preteklosti nismo bili najbolj uspešni; da smo morda imeli veliko iluzij in si predstavljali, da lahko država veliko ali preveč stori in da je

ta fronta, boj za dvig konkurenčnosti, bistveno širša. Tako se na načelni ravni lahko strinjam z dr. Vahčičem in z dr. Kosom, ki je razočaran nad tem, kar je bilo storjeno v preteklosti, pa tudi zdaj.

Ob tej priložnosti bi rad zelo na kratko opozoril na nekatera neskladja med tem, kar govorimo, kar je strategija, in tem, kar se res dogaja. Ali ta vlada misli resno? Danes je bilo povedano, da misli resno, ko govori o strategiji, zato bi rad opozoril na nekaj projektov in ne samo na enotno davčno stopnjo. V teh dneh smo dobili in prebrali dokument o rebalansu proračuna. Upam, da ga vsi tisti, ki tukaj govorite o konkurenčnosti, poznate, da ste ga pogledali in veste, kaj vsebuje. Vsebuje predvsem povečanje tekočih izdatkov, zmanjšanje investicijskih izdatkov. V dokumentu je zabeležen rekord, kar zadeva javno-finančne izdatke: Slovenija prvič prebija mejo 45 odstotkov javno-finančnih izdatkov v bruto domačem proizvodu – dviguje se delež javno-finančnih izdatkov oziroma državnih javnih izdatkov s 25,7 odstotka na 27,1 odstotek. Torej kar se bere v dokumentu o rebalansu, je daleč od tega, da bi kazalo neko resnost vlade v prizadevanju za dvig konkurenčnosti. Če kdaj, je bila zdaj, ob tako ugodnih javno-finančnih prilivih enkratna priložnost, da bi naredili korenite premike naprej. To bi zdaj lahko naredili in dr. Senjur ima prav: čas je za tovrstne premike k večji konkurenčnosti. Sam bi to veliko priložnost, npr. strateški svet, izkoristil in vlado pozval, da odpravi davek na izplačane plače. Zdaj je bila enkratna priložnost. Ne da si koalicija razdeli plen javnih financ za tekoče prihodke, ampak da zniža davek npr. za 70, 80 milijard in še kako drugače prispeva k dvigu konkurenčnosti, h kvalitetnim delovnim mestom in večjim razvojnim perspektivam. Mislim, da bi bila to velika stvar in da je to ena od velikih izgubljenih priložnosti, ki kaže na neskladja, o katerih sem govoril.

Danes tudi nihče ni govoril o antireformah. Tu smo slišali nekatere govoriti, da je treba podpreti reforme, da je v Sloveniji pravi čas izvesti jih, imamo pa antireformo – vse, kar smo doslej videli, je pokojninska antireforma. Kje, kdaj, kdo je govoril o tem, da je indeksacija ponovno uvajanje Markovičeve indeksacije v Sloveniji problem? Nihče tega ne reče in mislim, da je to velik problem glede dolgoročne konkurenčne sposobnosti slovenske države in slovenskega gospodarstva. In to je še ena od izgubljenih priložnosti. Nedvomno nas čaka zelo resna diskusija in težka naloga. Mislim, da je vlado treba podpreti pri pogajanjih o novi finančni perspektivi. Tam je veliko priložnosti in možnosti, da Slovenija uveljavi, kljub temu da to ni več eden od strateških ciljev znotraj Evropske unije, tudi svoje interese. Nedvomno velja vlado podpreti pri tistih projektih, s katerimi se bo lotila še hitrejšega in še bolj pospešenega umikanja države iz gospodarstva.

Sam bi na koncu rekel predvsem: seveda smo pripravljeni podpreti vlado in vse, ki razlagajo, da Slovenija v tem trenutku potrebuje reforme, spremembe za razvojni preboj, vendar ne pri antireformah – ali pokojnin, ali javnih financ, ali pri politizaciji javnih medijev. Torej, pozdravljam takšne pogovore in upam, da jih bomo imeli še veliko, in to o konkretnih problemih in konkretnih projektih, tudi o enotni davčni stopnji; da bomo lahko razgrnili predvsem strokovne argumente in s strokovno diskusijo ugotovili, ali so to projekti, ki omogočajo razvojni preboj v Sloveniji. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod Janez Podobnik, minister za okolje in prostor, za njim pa bo spregovoril gospod dr. Zupan, minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

Dr. Janez Podobnik: Gospe in gospodje, spoštovani gospod predsednik, hvala, ker ste mi omogočili, da nastopim mimo vrstnega reda. Oddolžil se vam bom s kratkim posegom. V vabilu za ta pogovor ste kot njegovo izhodišče zapisali, da želimo uravnoveženi razvoj s socialno kakovostjo življenja, socialnim ravnotežjem, široko sprejemljivo ravno socialne države, varovanjem okolja in ohranjanjem nacionalne identitete, vse v okviru Evropske unije. Spoštovani razpravljavci in uvodničarji so doslej tako rekoč predvsem načenjali gospodarska vprašanja, bili so tudi polemični. Dovolite pa mi, da se na kratko dotaknem dveh tem, to je okoljske in prostorske, ki ju v vladi pokrivam tudi formalno. V ospredju nove strategije razvoja Slovenije je celovita blaginja vsakega posameznika oziroma posameznice, zato se ta strategija ne osredotoči samo na gospodarska vprašanja, ampak tudi na socialna, okoljska, politična in pravna, tudi kulturna razmerja. Zaradi takšne postavitve ciljev je po mojem mnenju strategija razvoja Slovenije po svoji temeljni vsebini tudi strategija trajnostnega razvoja.

Nekaj o varstvu okolja. Cilji po posameznih segmentih so predstavljeni v nacionalnem programu varstva okolja. Moji kolegi predhodniki so pripravili, rekel bi, dober dokument. S sodelavci sem ga dopolnil in v teh tednih je pred sprejetjem v Vladi Republike Slovenije. Ta dva dokumenta, nacionalna strategija in nacionalni program varstva okolja, sta skladna. Prepričan sem, da je nacionalni program varstva okolja tudi okoljsko izhodišče za samo strategijo razvoja Slovenije. Štiri prednostna področja so v njem: podnebne spremembe, trajnostna raba naravnih virov s postopno prekinitvijo povezanosti med gospodarsko rastjo in pritiski na okolje ter usmeritev k čim večji ponovni porabi in predelavi odpadkov. Tretja usmeritev oziroma cilj – dobro stanje voda za 2015 kot strateškega naravnega vira in četrti – ustavitev upadanja biotske raznovrstnosti. Po drugi strani

pa bomo v tem dokumentu določili nekatere strateško pomembne dolgoročne usmeritve in cilje. Omenil bi zlasti enega, to je promocija okoljskih tehnologij. Pripravljamo tudi normativne pogoje, da se bo Ekološki razvojni sklad v delu svojih dejavnosti lahko preoblikoval v sklad tveganega kapitala. Sam sem dejavno posegal v tiste podjetniške pobude, ki se dotikajo okoljskih tehnologij.

Glede prostorskega razvoja je po našem mnenju potrebno, da dobijo večjo veljavo mesta, ki so moratorij razvoja; krajina ter okoljski in drugi prostorski razvojni viri prav tako tudi domači naravni viri, posebno obnovljivi. Pomembno je, da se zavzemamo za območja krajinske in kulturne prepoznavnosti ter biotske pestrosti. Po našem mnenju je potreben premišljen in učinkovit prostorski razvoj, pa tudi razvoj policentričnega omrežja mest in drugih naselij.

In samo še eno področje. Skupaj s sodelavci sem predlagal, da se je dokument v tem delu dopolnil oziroma postal nekoliko jasnejši: gre za vprašanje, kakšno pozornost ima v strategiji razvoja Slovenije stanovanjska problematika. Stanovanje je ena od osnovnih človekovih dobrin in ustrezno rešeno stanovanjsko vprašanje je prvi pogoj za normalno delovanje vsakega posameznika v družbi. Daleč previsoka cena stanovanj in drugih gradenj po našem mnenju neposredno zmanjšuje konkurenčno sposobnost slovenskega gospodarstva. Populaciji, ki mora v produktivnem obdobju življenja vlagati nesorazmerno visoka sredstva v odpravo stanovanjskega problema, pa to žal bistveno znižuje življenjski standard glede na prebivalce primerljivih evropskih držav. Namesto v draga stanovanja bi se ta sredstva lahko usmerila v produktivnejše, torej v druge strateško in razvojno pomembne namene. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod dr. Zupan.

Dr. Jurij Janez Zupan: Hvala lepa, gospod predsednik. Danes smo v precej razpravah slišali kar nekaj kritik resorja, ki ga vodim, kar nekaj pripomb, kar nekaj reči, ki so po navedbah ne najboljše. Rečeno je bilo tudi, da k vsaki pripombi lahko pričakujemo obrambne govore ipd. Na tem mestu seveda ne bi želel imeti kakšnega obrambnega govora. Vem, da je tudi v našem resorju veliko težav, veliko slabosti, bom pa opozoril, prvič, na nekaj dejstev, ki so nesporna, in drugič, na nekatere stvari, ki jih pripravljamo.

Današnji dan je morda pomemben zato, ker smo imeli na našem ministrstvu za danes, za to uro, pripravljeno tiskovno konferenco, da bi predstavili nacionalni raziskovalno-razvojni projekt, a je bila prav zaradi dogodka tukaj prestavljena na petek. Zato verjetno ne bo odveč, če vam v kratkih stavkih povem za ne-

kaj sprememb, ki jih pripravljamo; v petek pa bodo natančneje pojasnjene in NRRP bo šel v javno razpravo.

Če gremo k dejstvom, je popolnoma jasno, da je gospodarska rast za napredek države bistvena, prva. Zanja pa je seveda potrebno znanje. To je druga stvar. Tretje pa je – na kar je bilo zelo dobro opozorjeno – da je stanje funkcionalne nepismenosti v Sloveniji zelo zelo zastrašujoče. Na to sem opozarjal že pred leti. Študija OECD je pokazala, da je s funkcionalno nepismenostjo najslabše v najbolj izpostavljenih delih prebivalstva, torej pri vodilnem osebju, kjer je v največjem zaostajanju v primerjavi z najbolj razvitimi. Tako v celotnem sektorju Slovenije, na kar je bilo opozorjeno, nekako ni težnje k rasti oziroma k proizvodnji novih vrednosti, ampak v glavnem k prerazporeditvi. Tudi iz teh razprav je bilo čutiti naslednje poudarke – malo bom pretiraval, da bodo stvari jasnejše: res je (ne pretiravamo), da je ozračje za podjetništvo slabo. Iz tega je bilo v podtonu izpeljano, da je ozračje za raziskave odlično in da bi bilo seveda veliko boljše, če bi se stvar zamenjala. To pomeni: če prerazporedimo, če enemu vzamemo, bo drugemu bolje. Vendar je Slovenija po našem mnenju v takem stanju, da to prerazporejanje ni smiselno, pač pa moramo ustvarjati odlične možnosti za oba segmenta. Če gledamo glavne sklepe, tudi bolonjske smernice, je eden poglobitnih, da so raziskave, izobraževanje in gospodarska inovativnost na istem križišču. Potemtakem moramo ustvarjati – to je sklep – na tem področju privlačen in prilagodljiv trg delovne sile. Poudarek je na “privlačen”, torej se mora ta delovna sila z lahkoto seliti med vsemi tremi segmenti. In tega pri nas ni, namreč da bi raziskovalci ustvarjali za industrijo oziroma za gospodarstvo in da bi imeli od tega korist. Menim, da moramo ustvariti takšne razmere, in jih tudi ustvarjamo s temi novimi ukrepi, da bodo raziskovalci – kjer koli, na univerzah in v institucijah – želeli to delati. Obstaja več zaviralnih elementov, ki temu segmentu preprečujejo, da bi se dejansko z večjo hitrostjo, bolj pospešeno vklapljal v gospodarstvo.

Rečeno je bilo (tudi to je ena, rečeno v narekovajih, “splošno sprejetih tez”), da imamo neko dilemo med članki in delom za gospodarstvo. Te dileme ni, delati moramo oboje. Ni tako, da bi eden delal to, drugi drugo in, če nekaj delamo, ne smemo delati drugega. Rečeno je bilo – to je zelo pohvalno in zelo sem vesel, da sem to slišal – da je treba delati za dober članek tri leta. To je upoštevanja vredno delo in raziskovalci so zanj, recimo temu, pošteno nagradjeni. Toda želimo, da delajo oboje. Imamo raziskovalce, ki, če grobo rečemo, delajo članke, ki ne delajo za gospodarstvo, take, ki delajo za gospodarstvo in ne delajo člankov, take, ki delajo oboje, in take, ki ne delajo nič, ne enega ne drugega. To pa je tisto, na kar se moramo osredotočiti.

Pomembno je še nekaj: smo sorazmerno majhna skupnost. V majhni skupnosti pa vendar velja natanko taka statistika kakor v veliki. Problem statistike pa je, da je v tistem "repu", kjer so najboljši, po velikosti bistveno manj dobrih. Torej moramo vzdrževati neko populacijo znanosti in raziskav, ki je dovolj velika, da iz nje dobimo neko kakovost. To je tako kakor pri športu: ne moremo imeti samo dveh atletov, ki tečeta toliko in toliko, ampak široko populacijo atletov, med katerimi so seveda tudi povprečni in slabši. Naša naloga pa je, da slabše čim hitreje odslavljam in jih nimamo več naslonjenih na naše jasli.

Da ne bom predolg, bom samo na kratko povedal tiste glavne točke, na katerih slonijo naši ukrepi v NRRP. Že v začetku so bili omenjeni davki. Tu predvidevamo tri olajšave: olajšava za donacije, drugo je odložitev davkov za naložbe v raziskave in razvoj in tretje je vavčerski sistem za srednja in mala podjetja pri sodelovanju z univerzami in institucijami. To so trije ukrepi. Ukrepi, ki bi bili primerni za spremembo delavske zakonodaje, pa so predvsem plače. Problem plač raziskovalcev in učiteljev na univerzah je, da želimo, da bi bila iz državnega proračuna plača ena sama, torej samo enota, ena sama plača iz državnega proračuna, ne pa več, vendar z možnostjo, da vsak v tem sektorju z delom z gospodarstvom dobi bistveno večjo – po našem predvidevanju še enkratno plačo – iz tega naslova. To sta dva ukrepa, ki bi po našem mnenju precej premaknila fleksibilnost. Poleg tega nam bo močno pomagalo bolonjsko preoblikovanje programov, ki morajo biti fleksibilni in pri katerih bomo dosledno vztrajali, da fakultete in univerze poiščejo strokovnjake, ki so v gospodarstvu, na inštitutih in tudi v tujini, da jih vključijo v svoje raziskovalne programe. Toliko za kratko pojasnitev. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. V nadaljevanju bi prosil, če moderiranje po dogovoru prevzame prof. dr. France Bernik, ki bo tudi napovedal naslednje govornike.

Prof. dr. France Bernik: Hvala lepa, gospod predsednik, za zaupanje. Nadaljujemo razpravljanje o današnji tematiki pogovora o prihodnosti Slovenije v okviru Evropske unije. Pred seboj imam seznam diskutantov, ki še pridejo na vrsto – dvajset razpravljavcev, ki se bodo zvrstili po abecednem redu. Kakor sem obveščen, naj bi bil vsak razpravljavski prispevek dolg 3 do 5 minut. Če vzamem maksimalno dovoljeno časovno mero, bi to zneslo približno uro in tri četrt, zato na začetku razprave razmislimo o tem. Krajše razpravljanje je težje, je pa učinkovitejše in vnese v razpravo več dinamike, več raznovrstnosti. Raznovrstnost pa je, kakor vemo, bogastvo. Če dovolite – ne da bi koga omejeval v razpravljanju – pozivam kar prvega po abecednem vrstnem redu, mojega soseda g. Franja Bobinca, predsednika uprave Gorenja. Imate besedo.

Franjo Bobinac: Hvala lepa za besedo. Spoštovani gospod predsednik države, spoštovani gospod predsednik vlade, cenjeni dame in gospodje, še enkrat lep pozdrav v mojem imenu, pozdrav iz gospodarstva in lepa hvala za povabilo na ta pogovor. Najprej bi želel poudariti, da se v gospodarstvu močno zavedamo, da je ključ do rezultatov in uspeha podjetij, ki jih vodimo, pravzaprav v naših rokah, pa vendar se mi zdi, da je skupni razmislek o tem, kako to naše podjetje Slovenija narediti čimbolj uspešno, v tem trenutku zelo pomemben in potreben.

Nobenega dvoma ni več, da je Evropska unija kot cilj dosežena, pa vendar, o tem sem trdno prepričan, vsi skupaj bolj kakor ne jemljemo EU kot sredstvo za doseganje cilja, ta pa je uveljavitev Slovenije kot uspešne in visoko razvite države. Strategijo imamo, napočil je čas za ukrepanje. Imamo dobro strategijo, bistveno boljša je in konkretnjša, lahko bi celo rekel manj vznesenjaška kakor evropska. Čas je torej za akcijo. Vendar pa se mi včasih zdi, da je težava Slovenije v tem, da je nekako zagledana v *status quo*, da ne mara prevelikih sprememb, da ne mara reform. In če bi se malo pošalil, bi lahko rekel, da smo morda za to deloma krivi tudi gospodarstveniki, saj smo se v preteklosti naučili hitro prilagajati hitro spreminjajočim se globalnim razmeram. Slovenska podjetja, skupaj z zaposleni so prenesla večino tranzicijskih bremen, a nekatere panoge, nekatera podjetja žal niso obstala, vzdržala. Sporočam, da je v gospodarstvu elastika oziroma lok zelo napet. Napeto je skoraj povsod in bojim se, da bo ta lok še kje počil.

Kar se tiče Evropske unije, ni nobenega dvoma, da je vstop Slovenije v to veliko družino z vidika ugleda slovenskih podjetij in blagovnih znamk velika pozitivna prednost. Po drugi strani gospodarstveniki pozdravljamo odločitev vlade za čimprejšnjo uvedbo evra, pri čemer je jasno, da bo treba zelo obvladati inflacijo in tudi javnofinančni primanjkljaj. Vezano na Evropsko unijo bi želel poudariti predvsem – čeprav je to morda bolj kakor ne politično vprašanje, zlasti pa gospodarsko – da bi bilo prav, da kot država izrazito podpiramo širitev Evropske unije, predvsem na dežele zahodnega Balkana. Ne nazadnje gre za zelo pomembne gospodarske partnerice Slovenije. Vendar pa so prihodnji izzivi, s katerimi se bo srečevala naša država, povezani predvsem s konkurenčnostjo slovenskega gospodarstva. Pri tem bi bilo zelo narobe, če bi si kot edino merilo postavili konkurenčnost znotraj Evrope. Evropa je namreč postala stara dama in včasih se mi zdi, da ta čas, ko ona piše strategije in razpravlja, ali je lizbonska prava, ali je Wim Kok naredil pravo dopolnitev ali ne, Azijci in Američani razvijajo nove proizvode, storitve in pri tem gospodarsko napredujejo. V podjetjih samih se močno zavedamo, da moramo za konkurenčnost svojih podjetij največ sami narediti, pri čemer je jasno, da so

razmere na trgih zelo zaostrene. Pa vendar, ključ je v razvoju inovativnih proizvodov, ključ je v obvladovanju stroškov na vseh nivojih v podjetjih, in ključ je seveda v razvoju razpoznavnih globalnih blagovnih znamk.

Kaj pa gospodarstveniki pričakujemo od države? Pričakujemo prostor za razvoj podjetništva, spodbudno in stabilno makroekonomsko okolje, saj je globalni svet že tako ali tako težak in docela nepredvidljiv. Ali, če hočete, kakor mi je ob zadnjem obisku na Irskem irski kolega odgovoril na vprašanje, kaj je pravzaprav ključ irskega uspeha – odgovor je bil zelo preprost: znanje in davčni sistem. Znanje torej, ki ga je na naših univerzah, v to sem trdno prepričan, sicer zelo veliko, a ga je treba bistveno bolj kakor doslej znati vpletati v prakso. Hkrati pa je tudi potrebe industrije treba znati vključiti v izobraževalne programe. Le tesna povezanost znanja na univerzah, v industriji in raziskovalnih dejavnostih lahko pospeši konkurenčnost, nastanek novih delovnih mest ter seveda prispeva k ustvarjanju višje dodane vrednosti.

V zvezi s temo znanja bi želel poudariti centre odličnosti. Menim, da je to ena od ključnih besed in zato predlagam, da poskusimo v Sloveniji zgraditi na državni ravni neko konkurenčno prednost, ki bo čimbolj merljiva in ubranljiva, da bi postala blagovna znamka "*Made in Slovenia*" v okviru teh centrov odličnosti razpoznavna. Eden takih primerov, ki sem ga pred časom predlagal, je center odličnosti industrijskega oblikovanja. Zakaj? Zato, ker ne pristajam na tezo, da so zrele gospodarske panoge tiste, ki so vnaprej obsojene na propad. Trdim, da lahko z vrhunskim industrijskim oblikovanjem tekstila, pohištva, obutvenih, čevljarskih in usnjarskih izdelkov ter bele tehnike naredimo več. Za lepše proizvode je mogoče na trgu zagotovo iztržiti veliko več.

Drugi element zgodbe o uspehu so pravzaprav davki, vendar o davčni reformi ne bi izgubljal preveč besed. Trdim pa, da je še kako potrebna, ker v gospodarstvu že čutimo, da najboljši kadri želijo zapustiti našo domovino. Davek na plače je absolutno previsok, zato predlagam korenito reformo davčnega sistema. Strinjam se, da jo je treba morda celo pospešiti in ne samo čakati na uvedbo evra. Podpiram enostavnost, preglednost in tudi enotno davčno stopnjo, če bo le prinesla razbremenitev gospodarstva. Snovalci davčne reforme, ki želijo razbremeniti delo in na drugi strani obremeniti porabo, imajo v gospodarstvu naravnega zaveznika.

Ob koncu bi želel povedati naslednje. Po mojem trdnem prepričanju je treba o vseh teh zadevah čimprej doseči trdno in široko nacionalno soglasje o osrednjih razvojnih ciljih med vsemi udeleženci v socialnem dialogu. Socialni par-

nerji bi morali sestiti za isto mizo, se o teh zadevah pogovoriti in se dotakniti tudi reform, ki bi bile morda boleče, a bi okrepile gospodarstvo. Če je bila prej omenjena mednarodna konkurenčnost oziroma razvpito IMD-jevo poročilo, lahko povem, da gre pravzaprav za izrazito slabo samooceno gospodarstvenikov. Vendar, prosim, jemljite to kot glasen klic na pomoč iz gospodarstva, kot poziv po nujnosti ukrepanja in reform. Ukrepaјmo torej, preden bo prepozno, ukrepaјmo, preden se nam zgodi Nemčija. Hvala za pozornost.

Prof. dr. France Bernik: Hvala za prispevek. Replika.

Dr. Andrej Bajuk: Pravzaprav ni replika, samo pojasnilo. Prav lep pozdrav vsem. Ker sem že dvakrat slišal isto, in sicer zaskrbljenost, da bo davčna reforma v obravnavi v državnem zboru šele po prevzemu evra, bi rad pojasnil, da se delo, ki ga je začela ta vlada s tem, ko je 13. januarja ustanovila posebno strokovno skupino, ki ji predseduje dr. Kranjc, na neposreden predlog ministra za finance, nadaljuje. Dejansko bomo ključne projekte predstavili in vložili v državni zbor že v drugi polovici leta 2005, brez skrbi. Dejstvo pa je, da se je govorilo o enotni davčni stopnji. Razprava teče, sam jo pozdravljam. Gospodarski strokovni svet je predlagal, naj bi se to zgodilo šele po letu 2006, v letu 2007, kar je že samo po sebi odgovor tudi iz strokovnih virov, da taka razprava, sicer dobrodošla, ne more biti uveljavljena v tem trenutku, ko smo še vedno zavezani odločitvam, ki smo jih že sprejeli kot država, in sicer, da bo Slovenija sprejela evro 1. 1. 2007. Hvala lepa.

Prof. dr. France Bernik: Hvala lepa. K besedi vabim predsednika državnega zbora, gospoda Franceta Cukjatija.

Dr. France Cukjati: Hvala. Zelo kratek bom. Ne bom se spuščal v strokovno problematiko, ampak bi rad poudaril vidik, na katerega je treba biti pozoren že od samega začetka. Namreč, zagotovo so vprašanja gospodarske rasti in konkurenčnosti vsem na očeh in prav je tako. Verjetno tudi ni nobenih dilem glede cilja, kaj želimo v tej situaciji storiti za slovensko gospodarstvo. Vprašanje je pravzaprav, kako, ali hitro ali postopoma, ali vključevati socialne partnerje že na tej stopnji ali pozneje. Vsekakor je zaželeno, da bi že na začetku o samem postopku dosegli soglasje, kajti postopek je prav tako pomemben kakor sama zasnova sprememb, ki jih želimo uvesti. Bilo je že rečeno, da noben projekt, naj bo še tako zanimiv, ne bo sprejet niti uveljavljen, če niso pripravljene tudi vsi drugi parametri tega načrta. Upam, da obstaja soglasje že na začetku, da pri pomembnih posegih v gospodarski sistem, če omenim samo davčni sistem, ne gre brez sočasne obravnave socialnih vprašanj oziroma zagotovitve elementov

socialne države in preprečitve destabilizacije socialne države. Smo že pri tem, da je alternativa, ali gospodarska konkurenčnost ali socialna država, za nas nesprejemljiva, da je, kakor je rekel predsednik, eno z drugim povezano in moramo oboje imeti pred očmi. Torej, če to želimo, potem je treba te stvari seveda obravnavati sočasno. Rad bi se pridružil vsem tistim, ki menijo, da je treba vprašanja socialnih zadev oziroma socialne problematike, ki bi se lahko rodila iz novih davčnih perspektiv, imeti od vsega začetka pred očmi. Kajti ko bo dan kakršen koli predlog, recimo, obsežne spremembe davčne zakonodaje, pri čemer bi predlog premalo upošteval socialna vprašanja, potem si lahko predstavljam, kakšno usodo bo tak predlog doživel v državnem zboru, kjer so pred očmi poslancev predvsem socialna vprašanja. Državni zbor zagotovo v mnogočem odloča pod pritiskom javnosti, včasih populistično, razprave potekajo v smeri, da si nihče ne upa krčiti socialnih, dejal bom, privilegijev, če ne celo socialnih pravic, zato mora biti celotna zadeva pripravljena in obravnavana v paketu.

Še na drugi problem paketa bi rad opozoril. Od vsega začetka je treba iskati soglasje, že pri osnutku, pri zasnovi celotne spremembe. Pričakujem tudi, da bi v državnem zboru tak projekt zaslužil visoko stopnjo soglasja in sodelovanja pozicije ter opozicije. Če se pripravlja obsežna davčna reforma, potem je pričakovati oziroma je zaželeno, da bi že v pripravljalni fazi dobili v interno obravnavo teze, osnove, obrazložitve glavnih problemov. Pozicija in opozicija in bi že na tej ravni iskali soglasje. Vendarle gre za tako pomembne zadeve, pri katerih ne bomo uspešni, če ne bo že državni zbor pokazal visoke stopnje soglasja, kajti taka stopnja soglasja lahko vpliva tudi na javnost in na sprejemljivost predloga pri socialnih partnerjih ter pri vseh tistih, ki jih reševanje te problematike zadeva. Toliko bi s svoje strani oziroma s strani državnega zbora rad opozoril glede priprave in postopka, ki je pred nami. Zato zelo pozdravljam pristop, ki se je začel, torej usklajevanje različnih stališč, različnih vizij, to je treba upoštevati in tak tempo iskanja soglasja ohranjati ves čas postopka.

Prof. dr. France Bernik: Hvala lepa predsedniku Državnega zbora Republike Slovenije za prispevek. Na vrsti je gospod Ivo Boscarol, član Strateškega sveta vlade za gospodarski razvoj, za njim je na vrsti dr. France Bučar.

Ivo Boscarol: Spoštovani predsednik, gospe in gospodje, hvala lepa, da ste me povabili k besedi. Danes sem eden redkih okrog te mize, ki dejansko izhaja neposredno iz gospodarstva in iz lastnega kapitala. Začel bom s tem, kar sem slišal na koncu. Namreč, podobnih okroglih miz in pogovorov v zadnjih desetih letih poznam kar nekaj in vem, da vsi poznamo tudi analize. Vsi vemo, kaj bi morali narediti, ampak danes bi rad, glede na to, da je okrog te okrogle

mize precej politikov, slišal tudi konkretno pripravljenost in konkretno možno soglasje politike, tudi v državnem zboru, da bo katero od analiz ali katerega od predlogov tudi dejansko izvedla ali pa bomo spet ostali na ravni analiz. Tudi sam sem namreč član skupine pri dr. Kranjcu, ki pripravlja spremembe davčne zakonodaje. Že zdaj dobivamo namige, tudi iz samega finančnega ministrstva, da s stališča finančnega ministrstva ne bo mogoče uveljaviti nekaterih ključnih poenostavitev oziroma sprememb. Zato dejansko polagam na srce vsem, zlasti pa politikom v državnem zboru, da končno prenehamo govoriti o preteklosti in se zavemo, kako pomembna za vse nas je naša prihodnost.

Da boste moje razmišljanje morda lažje razumeli v kontekstu današnjega pogovora, bom izhajal iz praktičnih izkušenj v svojem lastnem podjetju, ki, recimo, poseblja to, o čemer naj bi danes tekla beseda. To, kar se po Lizbonski deklaraciji pričakuje tudi od Slovenije in njenega gospodarstva. Podjetje, ki ga vodim, je nastalo izključno z lastnim kapitalom in, čeprav majhno, je z lastnim znanjem in razvojem uspelo narediti tehnološko najzahtevnejši izvozni artikel – letalo. Kar 60 odstotkov našega izvoza je namenjenih trgov zunaj EU, imamo lastno prodajno mrežo v tridesetih državah na vseh celinah. Dodana vrednost na zaposlenega več kakor desetkrat presega dodano vrednost Evropske skupnosti, imamo nadpovprečno visoke plače. Mislim, da so to podatki, o katerih se danes pogovarjamo oziroma bi zanje radi videli, da bi veljali za celotno slovensko gospodarstvo.

Stanje v Sloveniji je kritično, več kakor 2000 zaposlenih v moji matični občini z giganti, kot so Fructal, Lipa, Tekstilna in tako naprej, v lanskem letu ni doseglo dobička našega dvajsetčlanskega kolektiva. To ne pomeni, da smo mi tako dobri, ampak da je stanje v slovenskem gospodarstvu res kritično. Poglejte, naši izdelki ustrezajo tudi najzahtevnejšim evropskim proizvodnim standardom varovanja okolja, letalo naše proizvodnje je zmagalo celo na svetovnem prvenstvu. To pomeni, da bi lahko bil tak izdelek tema današnjega pogovora.

Pred kratkim je bilo objavljeno, da Evropa v tehnološkem razvoju zaostaja za ZDA za dvajset let, Slovenija pa naj bi Evropo dohitela v tridesetih letih. V ameriških strokovnih revijah je bilo objavljeno, da naši izdelki pomenijo v Ameriki tehnološki pojem v takem pomenu, da postavljajo standarde kakovosti tudi za njihov trg. Če združimo ta dva podatka, lahko predpostavimo, da je tudi v Sloveniji v sedanjih pogojih, ne glede na neprijazno in nekonkurenčno okolje, mogoče razviti in uspešno tržiti visokotehnološki izdelek, ki prehitelva Slovenijo za petdeset let. Vzorec podjetja imamo. Takih podjetij, sem prepričan, je v Sloveniji vsaj petdeset ali še več.

Danes smo časovno omejeni z razpravo, vendar mislim, da se moramo vprašati, kaj bomo naredili, da ne bomo izgubili še kakega Gantarja, še kakega Štrancerja, še kake Čeplakove. Zdaj odhaja Akrapovič, beremo v Financah, Seaway, snubijo tudi nas. Ali ne bi bilo smotno, da počasi preidemo do političnega soglasja in ustvarimo oziroma izpolnimo pogoje, o katerih se pogovarjamo že deset let. Sam sem se osredotočil na tri praktične stvari, ki jih vidimo v našem podjetju, in sicer: represivno in destruktivno davčno prakso je treba zamenjati z razumljivim stimulativnim, učinkovitim in predvsem trajnim davčnim sistemom. Na tem se sicer dela, vendar, verjemite mi, sedanja davčna zakonodaja je nerazumljiva celo davčnemu organu. Zagrožene kazni pa so tako astronomske, da že knjigovodska napaka lahko pripelje v tem trenutku vsako podjetje v stečaj. Zato so podjetniki, v bojazni pred obiskom davčnega inšpektorja, prisiljeni vlagati sredstva v davčno izobraževanje, v svetovanje in širjenje računovodstev namesto v razvoj in raziskovanje, v to, kar smo danes že slišali. Nepravilna poteza lahko podjetje pokoplje, zaradi slabšega razvoja pa lahko še nekaj časa vegetira. Postavljanje normativov inšpektorjem ustvarja spodbude, da zavestno nadzirajo le likvidna podjetja, kjer je možnost za izterjavo kazni realna. In zaradi teh normativov, pazite, inšpektorji ugotavljajo efektivne nepravilnosti, ki jih zavezanci plačajo, država pa mora po nekaj letih, ko zavezanec sodno dokaže zmoto organa, poleg plačil kazenskega zneska plačati tudi zamudne obresti. Te obveznosti predstavljajo tudi ogromen potencialni dolg države. Sploh se ne zavedamo, koliko je tega denarja. Sedanji način dela državne uprave ne zagotavlja enotne obravnave niti enotne davčne situacije na celotnem ozemlju države. Rezultat takega stanja je, da manjše občine hiraajo, ker podjetja selijo svoje sedeže v Ljubljano, kjer so pregledana enkrat na deset ali petnajst let zaradi pomanjkanja inšpektorjev na periferiji.

Zato predlagam oziroma je nujno, da se je treba takoj lotiti radikalne davčne reforme z enotno davčno stopnjo ali kar največjo mogočo poenostavitvijo, ukiniti davek na plače, s sedanjo spremembo davčne zakonodaje povečati kredibilnost davčnih zavezancev, saj vsak davčni zavezanec vendarle ni kriminallec, kar se v naši državi še vedno tako razume. Ob prehodu na nov davčni sistem pa je treba začeti popolnoma novo davčno obdobje, tako da se zavezancem ponudi za nazaj amnestija davčnih pregledov za minulo obdobje in medsebojni pobot terjatev z državo. Drugo, motivirati je treba ekspanzijo podjetij v razvojno usmerjene investicije. Investicije so pogoj za širjenje dejavnosti in dodatno zaposlovanje, v sedanjem sistemu pa podjetja niso motivirana zanje. V smislu izpolnjevanja ciljev Lizbonske strategije je treba nujno uvesti investicijske davčne olajšave, ki bi spodbudile podjetja k doseganju navedenih ciljev. Olajšave pa morajo biti zelo selektivne in pogojene z izpolnjevanjem najmanj dveh od treh

navedenih meril, in sicer s preseganjem evropske dodane vrednosti na zaposlenega, prodajo zunaj Slovenije oziroma Evrope in nadpovprečno bruto plačo. Ta ukrep je nujen vsaj do prehoda na nižjo stopnjo splošne obdavčitve, ki naj bi jo prinesla enotna davčna stopnja.

In tretji problem, ki ga vidim, je seveda visokostrokovni kader. Danes so visokošolski programi slovenskih univerz tako zastareli, da si visokotehnološka podjetja z njimi praktično ne moremo pomagati. Mogoče bom zdaj izrekel nekaj bogokletnega, ampak poglejte, kakovosti menedžerja v proizvodnji ne izoblikuje oziroma ne vzgoji nobena slovenska univerza v tem trenutku, čeprav letno dobimo na tisoče ekonomistov. V petnajstih letih sta z letalske smeri strojne fakulteta prišla dva uporabna inženirja, a niti en doktor znanosti. Laboratorij marsikaterega slovenskega obrtnika presega raven laboratorijev naših univerz tako po opremi kakor po rezultatih. V tujini, ki naj bi jo Slovenija tehnološko dohitela v tridesetih letih, ima že vsaka multinacionalka svojo univerzo. Pri nas pa se prepiramo, ali je tretja, četrta ali pa morda peta univerza potrebna in se zgražamo, če se nedržavna fakulteta poteguje za status univerze ali pa če se malo večje mesto poteguje za fakulteto. Sedanje stanje lahko spremeni le povečan pretok znanja med visokoškolskimi ustanovami in gospodarstvom, ki ga moramo motivirati z ustanavljanjem enakomerno regionalno porazdeljenih univerzitetnih središč in laboratorijev v podjetjih. Visokošolske programe bo treba čimprej reformirati v sodelovanju z gospodarstvom in jih narediti uporabne. Profesorje bi bilo treba motivirati za delo na konkretnih projektih in poenostaviti zaposlovanje mladih raziskovalcev v podjetjih. Vsaj kot izbirni predmet pa bi kazalo podjetništvo uvesti že v osnovne in srednje šole, obvezno pa tudi na tehnične fakultete.

Da ne bom predolg, bom zaključil nekako takole, napol za šalo, napol zares. Motorji slovenskega gospodarstva se vrtijo s polnimi obrati, le preveč faktorjev hkrati neusklajeno pritiska na zavore. Če vprašate mene, zakaj kljub takemu agresivnemu in nespodbudnemu okolju ostajam doma, mogoče najprej zato, ker sem Slovenec, kljub italijanskim koreninam, in ker me zadovoljujejo moji uspehi, ne pa denar. Rad bi pomagal soustvarjati pogoje, priznam, da bi imeli tudi naši otroci boljše možnosti za življenje, vendar vam povem, da vztrajam tudi zaradi tega, ker upam, da bomo vsi skupaj zmogli dovolj politične volje, ponavljam, in spremenili stvari na bolje. Tako da Jörg Haider, kakor sem tudi zapisal, ki me v slovenskem jeziku vabi, da bi prišel iz tehnološko zastarelega srednjega veka v Sloveniji v njegov univerzitetni center v Celovec, ne bo imel več razloga vabiti me k sebi.

Prof. dr. France Bernik: Hvala za prispevek, k besedi vabim dr. Franceta Bučarja. Za njim je na vrsti mag. Milan M. Cvikl.

Dr. France Bučar: Hvala lepa za besedo. Reči moram, da sem zelo zaskrbljen zaradi razvoja pri nas oziroma stagnacije, ki je nastopila. Po enem letu, ko smo v Evropski uniji in je to izhodišče za velik napredek, dejansko nismo prišli nikamor. Bojim se, če se bo nadaljeval tak trend, ki je usmerjen v nasprotno smer, da bomo zmeraj bolj zaostajali, ne pa dohiteli najnaprednejših, kar je zdaj neko geslo, ki ga nisem nikoli razumel – zdaj bomo pa kar naenkrat v desetih letih dosegli najbolj razvite. Človek se sprašuje, kaj je vzrok za to.

Ko sem razmišljal, sem ugotovil – no, to ni nobeno novo odkritje – da smo pri nas v prehodu v nov družbeni sistem, ne samo gospodarski, praktično na makroravni prešli na tržni blagovni sistem, skratka na podjetniški sistem, medtem ko smo na mikroravni, to se pravi na podjetniškem, ostali globoko v realsocializmu. Dejansko smo še vedno globoko v realsocializmu. Kajti bistvo realsocializma, filozofije realsocializma je, da je vse usmerjena v delo, ne pa v rezultate dela. Zato je vsa naša zakonodaja na tej nizki ravni praktično usmerjena popolnoma v nasprotno smer, kakor je, recimo filozofija na makroravni. Ko danes poslušam razpravljavce, se z vsemi pravzaprav lahko strinjam, na mikroravni pa je praktično postavljen filter, ki preprečuje pritok in realizacijo vseh teh stvari, vseh predlogov, recimo vprašanje drugačne ekonomske politike, povezava podjetništva z znanostjo in tako naprej. Brezpredmetno je govoriti o vsem tem, dokler bo obstajal ta filter oziroma ta zapora, se najboljše ideje ne morejo uresničiti. In to je glavni paradoks našega sistema. Dokler ne bomo tukaj naredili preloma, dokler ne bomo spremenili celotne zakonodaje v odnosu do dela in jo preusmerili v zakonodajo do rezultatov, toliko časa ne bomo prišli iz te zagate. Mislim, da je skrajni čas, da to naredimo, ker se bo drugače razlika med nami in najbolj razvitimi stalno povečevala, ne pa zmanjševala.

Tukaj je bil govor o tem, da bi s takimi predlogi ali pa s tako reformo odnosa do dela, skratka z drugačno filozofijo do dela, zadeli ob status socialnih dosežkov, ki pri nas obstajajo. To po mojem ne drži, kajti sistem, ki ga imamo na mikroravni, ima samo kot eno od posledic tudi določene socialne učinke. Toda bistveno je, da v sistemu, kakršen je, preprosto ni zdaj vprašanje, ali smo za socialno rešitev ali ne, za obrambo dosedanjih socialnih dosežkov. Tako ne moremo več naprej. Če ne bomo šli naprej, če ne bomo naše zakonodaje spremenili, bomo stagnirali. Kajti ta sistem, ki je na mikroravni pri nas uveljavljen še iz časov realsocializma, je usmerjen v zadrževanje *statusa quo* in v učinke na najnižji, še sprejemljivi ravni. To so posledice tega sistema in dokler ga ne

bomo spremenili, je vse govorjenje zastonj. Zastonj, če ne pride do pravega preloma. Torej ni več dileme ali ohraniti socialne dosežke ali ne, s tem moramo prekiniti, ker gre za paradoks, ker se učinki na makroravni izničujejo na mikroravni. Preprosto, to moramo preseči. Hvala lepa.

Prof. dr. France Bernik: Hvala lepa dr. Bučarju. Na vrsti je mag. Milan M. Cvikl, predsednik Komisije za nadzor proračuna in drugih javnih financ v državnem zboru, njemu bo sledila rektorica Univerze na Primorskem. Prosim, imate besedo.

Mag. Milan M. Cvikl: Hvala za besedo. Gospod predsednik republike, dame in gospodje. Najprej najlepša hvala za povabilo na ta razgovor. Govoril bom tako kot nekdo, ki je bil vključen v evropske razprave in danes kot predsednik Komisije državnega zbora za nadzor javne porabe. Zato bo mogoče moj nagovor nekoliko bolj neposreden in nekoliko ostrejši.

Predlagana tema je dobra. Pogovor o uveljavljanju oziroma sprejemanju Strategije razvoje Slovenije v pogojih članstva je pogovor o evropskih in s tem o domačih temah. Predvsem pa je to pogovor o tem, kako se naj doma dogovorimo in kaj je za nas prednostno. Dobro je, da se v tej sestavi ponovno sestajamo na temo Strategije razvoja Slovenije, ker smo pred približno enim letom ob približno enakem času sedeli v isti dvorani in razpravljali o tem istem dokumentu. Strinjam se, da gre pri Strategiji razvoja Slovenije predvsem – in to je izboljšava tega dokumenta – za graditev še učinkovitejše in zato posledično cenejše države. To je država, v kateri bomo znali uporabiti znanje ter hkrati ohranili družbo dialoga in tolerantnosti. Strinjam se z mnogimi od vas, da je umetna dilema med gradualizmom in radikalizmom ter umetna dilema med konkurenčnostjo in socialo vendar le, če se o tem zmoremo dogovoriti. Zato je moje današnje ključno vprašanje: Ali se bomo potem, ko bomo danes končali z razpravo, znali pogovarjati tudi zunaj teh prostorov, tristo metrov stran v državnem zboru.

Danes je bilo podanih že nekaj primerov, da se je v Sloveniji dialog oziroma prostor za dialog že nevarno skrčil. Sam bi rad dodal nekaj primerov. V preteklosti je Slovenija nedvomno znala delovati skupno in rekli bi, da je delovala zelo dobro. To ni bilo samo v času prve demokratično izvoljene vlade, kakor slišimo te dni. V Evropsko unijo smo vstopili kot najbolje pripravljena članica tudi zato, ker so politične stranke od leta 1996 iskale dialog in se dogovorile o ključnih evropskih vprašanjih v državnem zboru. Mogoče se pomena tega še ne zavedamo dovolj. Tudi zdaj bi moralo biti tako. To določa celo z dvotretjinsko večino sprejeta zakonodaja o sodelovanju med vlado in državnim zborom

na temo evropskih zadev. Vendar pa z nastopom nove vlade temu ni več tako. To nas ne skrbi zato, ker bi se bali, da se ljudje v Bruslju ne bi znali dobro pogajati, temveč zato, ker se pred odločanjem izpušča dialog.

Primer: dobro bi bilo, da bi se v pristojnem odboru za zadeve Evropske unije predlagani amandmaji opozicije, da se Slovenija med prvimi pridruži Franciji in Italiji v opozarjanju evropskega komisarja na probleme tekstilne industrije, sprejeli, ne pa zavrnil. Tudi vsebinske razprave o tako pomembnem dokumentu, kako delovati na področju evropskih zadev v letu 2005, v parlamentu skoraj ni bilo. Pri tem ne gre za to, da bi se hotelo kritizirati ministra te ali one stranke, temveč za to, da bi oblikovali čim boljše pogajalsko izhodišče za Slovenijo. V Evropi, OVSE-ju, OZN, itd. in v svetu nas bodo cenili samo, če bodo naši pooblaščenca opremljeni s stališči celotne Slovenije.

V nekaj dneh bo pred nami preizkušnja. Gospod Janša, predsednik vlade, se bo, tako, kakor je storil gospod dr. Drnovšek konec leta 2002, ko se je skupaj s tedanjim evropskim ministrom pogajal s tedanjim predsedujočim Evropske unije, čez nekaj dni pogajal s predsedujočim Sveta, gospodom Junckerjem, o deležu Slovenije v veliki evropski prerazdelitvi javnih sredstev v naslednji finančni perspektivi. Pomembno vprašanje je kakšen mandat in predvsem, kdaj si bo gospod predsednik vlade ta mandat pridobil. Vi, gospod predsednik republike, ste takrat mandat za pogajanja dobili v Državnem zboru Republike Slovenije. O tem so tekli dogovori nekaj mesecev. To je sklenilo štiriletne razgovore, ki so potekali v dveh mandatih in treh vladah.

Ni nam vseeno, kdaj se bomo v Sloveniji dogovorili o novi finančni perspektivi, ker nam ni vseeno, ali bo Slovenija kar popustila pri pridobivanju kohezijskih sredstev in ali bo imela možnost za pridobitev sredstev za podporo konkurenčnosti. Predlog Evropske komisije iz lanske jeseni je omogočil vrsto dobrih instrumentov, ki za podporo rasti in konkurenčnosti gospodarstva skupno omogočajo pridobiti do neto cca 80 milijard tolarjev na letni ravni. Sedanji predlogi luksemburškega predsedstva pa to radikalno zmanjšujejo ali tega sploh ne omogočajo. Slovenija pa bolj ali manj molči.

Upam in verjamem, da bo današnji posvet pripomogel k dialogu in da se bo slaba praksa prvih mesecev nove vlade spremenila. Ta dialog naj prispeva tudi k temu, da bomo skupno v naslednjih mesecih z amandmaji k rebalansu proračuna, ob novih proračunih ali pa npr. na današnji dan ob 14. uri, ko s spremembo enega zakona izboljšujemo položaj finančnih institucij, ki imajo sedež v Sloveniji, našli najboljše rešitve za Slovenijo.

Kot predsednik komisije za nadzor proračuna in drugih javnih financ nimam nobenih težav s predlaganimi usmeritvami Strategije razvoja Slovenije. Blizu mi je program, ki bo zagotovil učinkovitejšo in cenejšo državo, izvedbo davčne reforme, znižanje javnofinančnih odhodkov za 3,5 odstotka BDP, spremembo strukture odhodkov in tako dalje. Vendar pa obžalujem – kakor piše v samem dokumentu –, da bo do tega prišlo nekje po letu 2005, leta 2006 ali pri posameznih ciljnih šele leta 2010. Vmes bo sprejeta že vrsta proračunov.

Gospod predsednik, dame in gospodje, tudi zaradi današnjega pogovora verjamem, da bo spodbujen dialog na podlagi zakona o sodelovanju med vlado in državnim zborom o zadevah Evropske unije ter s sodelovanjem med vsemi političnimi strankami. Samo tako, da se bomo lahko o vseh domačih zadevah, tudi tistih, o katerih se moramo dogovoriti z drugimi članicami Evropske unije, pogovorili v odprtem dialogu, bomo našli najboljše rešitve za Slovenijo. Hvala lepa za pozornost.

Prof. dr. France Bernik: Hvala za prispevek. Na vrsti je dr. Lucija Čok, rektorica Univerze na Primorskem, za njo ima besedo gospod Matjaž Gantar. Prosim, naj se pripravi. Prosim.

Dr. Lucija Čok: Gospod predsednik, najlepša hvala za vabilo na ta razgovor. Čeprav sem v moški družbi, se kar dobro počutim, saj mi to ne povzroča prav velikih težav.

Kaj naj pravzaprav povemo o univerzi kot konkurenčni prednosti Slovenije? Oba rektorja, tu prisotna, bosta dopolnila moje razmišljanje. Ali je univerza prostor, kjer nastaja znanje? Ali je to prostor, kjer nastaja novo znanje, ki naj se preverja v gospodarstvu, in ki naj bo zanj tudi uporabno? O tem so univerze že razmišljale. Imamo slovensko univerzo, ki ima skoraj stoletno tradicijo (mislim na ljubljansko), ki je prav tako padla v tranzicijske in integracijske tokove, kakor vsi podsistemi slovenske družbe. Vendar je univerza institucija, ki se težje odziva kakor npr. podjetništvo ali druge ravni družbe v kulturnem in družbenem substratu. Razprave o tem, kakšen naj bo podsystem visokega šolstva in znanosti, so bile dolge. Imamo že desetletje na področju šolstva in znanosti nove zakone, ki se spreminjajo in dopolnjujejo od Bele knjige naprej. Vendar smernice in predlogi le počasi dobivajo prostor na univerzah, ne zato, ker univerze tega ne bi hotele. Kaj se je namreč zgodilo v teh zadnjih letih? Sama sem bila prisotna ob vstopu Slovenije v Evropske raziskovalno-razvojne programe (v 6 okvirni program), ko je Slovenija v Bruslju predstavila raziskovalne potenciale kandidatk. To je bilo Sloveniji naloženo, ker je bila po uspešnosti v 5. okvirnem programu

v vrhu med kandidatkami. Zakaj se torej danes sprašujemo, kaj je prinesel čas, da je evropski paradoks (razhajanje med potenciali in učinki raziskovalnega dela) tako prizadel prav našo državo? Ali so krivi postopki ali filozofija ravnanja, ali smo se, ali se nismo lotili strukturnih sprememb? Nastajanje mrež, akademij poznamo že od XVI. stoletja; nastajanje povezav in konzorcijev namreč sploh ni nekaj novega, zato ne verjamem, da Slovenija sedaj ne bi zmogla povezovanja. Ali se sooča s preveliko tekmovalnostjo in se zapira, ne vidi prednosti v tem? Na primer v prostoru, kjer deluje Univerza na Primorskem, je kar osem univerz v zelo majhnem prostoru med Alpami in Jadranom. Stopiti moramo v to mrežo, vendar vselej ne vemo, kako bi to storili.

Kakšne pa naj bi bile strukturne spremembe, če govorimo o sami filozofiji sprememb na univerzi? Pravzaprav gre za križanje dejavnosti in potencialov. Ko sem pregledala dokument, ki ga imamo pred seboj, sem tudi sama v njem pogrešala transverzalno križanje. Pogrešala sem povezavo na primer med prvo, drugo in peto prioriteto. Namreč prav tu, med temi prioriteta, nastopa znanje, nastopa nastajanje novih znanj. Problemi, s katerimi se ukvarja Slovenija, niso samo slovenski problemi, Vendar danes kritiziramo razprave, menimo, da je pogovarjanja preveč in da je treba stopiti v akcijo, kar je nedvomno res. Tega ne ugotavlja samo Slovenija. Povsod po Evropi potrebujejo uresničljive projekte in ne razprav, zato se pridružujem gospodu Boscarolu, ki je to posebej izpostavil. Vendar menim, da je dogovarjanje del evropske tradicije, težko bi ravnali drugače, kakor to počnemo. Evropa naj ne hiti za Ameriko, mislim, da mora hoditi ob njej. Se pravi, da bo ob tekmovalnosti z njo ohranila tradicijo evropskega humanizma in socialne varnosti, skrb za okolje in vse, kar je vedno imela in je poskušala dosežati po svoje, nekoliko drugače in bolj počasi.

Kakšen pa naj bi bil rezultat strukturnih sprememb na naših univerzah? Nastajanje novih kompetenc in novega znanja. Ne bi mogla trditi, da oblikujemo slabe programe ali da delamo slabe projekte, kakor pogosto reče kolega Mencinger, da želijo od nas produkt kot v tovarni. Menim, da so naši intelektualci v Evropi in svetu pokazali, da so dobri strokovnjaki, pogrešamo pa nove poklice. Nimamo pravih programov za nove in sodobne poklice. Raziskovalni rezultati, ki smo jih dosegali, niso bili nikoli slabi. Res je, da so bili v šestem okvirnem programu slabši kakor v petem, vendar zato, ker nam predvsem manjkajo izkušeni ljudje ("*skilled people*"), strokovnjaki, ki znajo pripraviti vsebino dopadljivo in sprejemljivo. Torej, kaj potrebuje slovenski strokovnjak, oziroma kaj potrebujejo strokovnjaki v novih poklicih? Predvsem več spretnosti in samozavesti.

Dotaknila bi se še poslanstva univerze. Univerza ima namreč dvojno poslanstvo, raziskovalno in izobraževalno. Njen cilj je oblikovati učinkovitega, uporabnega, odličnega strokovnjaka, posameznika. Zaradi sedanjih trendov pa gre za povečevanje predvsem tehniške inteligence, kar seveda ni vse, kar potrebujemo. Slovenija stopa v prostor, ki je geografsko prostor obmejnosti, Slovenija je namreč v celoti obmejna država, ob njenih robovih se srečujejo prostori med jugom in severom, vzhodom, zahodom, srednjo Evropo in Balkanom, torej pokriva enega strateških prostorov Evrope. Ta prostor je lahko mesto konfliktov, lahko pa je tudi uresničljiv življenjski prostor evropskega integracijskega laboratorija. Zato inteligenca, ki bo rasla v tem prostoru, ne more biti izključno tehnološka inteligenca. Centri znanja, ki danes nastajajo – in naj jih nastaja še več – je potrebno narediti kot centre moči, vseživljenjskega učenja, centre ravnovesja razvoja, katerih strokovnjaki bodo znali, ne le voditi procese dela, pač pa se tudi spopadati z vsem nevarnostmi, ki jih prinaša globalizacija. Znali bodo presojati o odločitvah in jih sprejemati. Zato je pred strategijo naše prihodnosti zelo zahtevna naloga, in sicer odločiti se pravilno, odločiti se v dobro Slovenije.

Poglejmo tudi dokumente in zakone, ki nastajajo sedaj. Zakonodajca, ki obravnava javno službo, je resnično zakonodajca tisočih zadreg. Definicija javne službe je nejasna, ne ve se natančno, za kakšno javno službo so pristojne univerze. Ali je ta javna služba v naši zakonodaji definirana kot podpora gospodarstvu, ali se lahko povezuje z njim in ustvarja skupen kapital? Mislim, da v okviru naših zakonov tega ne more. Zakoni to preprečujejo. Sama sem bila deležna kritike, ko sem na Univerzi na Primorskem ustanovila svet zaupnikov, gospodarstvenikov, ki naj bi univerzi svetovali. Rečeno mi je bilo, da je to na državni univerzi zakonsko vprašljivo. Po drugi strani pa so dokumenti, na primer nacionalni programi, ki se dobro berejo, ki pa pod drobnogledom kažejo mnoge ravni dejanj, ki bi pomagala uresničevati cilje, ki jih nacionalni programi predvidevajo. V nacionalnem razvojno raziskovalnem programu, na primer, potrebujemo več usmeritev znanju in vedenju o človeku, se pravi humanizmu vrednot. Nekoliko več kot deset vrstic! Najlepša hvala.

Prof. dr. France Bernik: Hvala tudi vam. Ura je 13. in čas je za dogovorjeni odmor. Vse naslednje razpravljavce prosim za razumevanje, na vrsto pridejo po krajšem odmoru. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Pa nadaljujmo. Avditorij se je številčno skrčil. Rektor ljubljanske univerze je prosil, da bi zaradi časovne stiske, ker ima v parlamentu neke dolžnosti, nastopil prej in ga zato zdaj prosim za besedo.

Dr. Jože Mencinger: Opravičujem se vsem navzočim, ker bom odšel takoj po svojem prispevku, saj ni vljudno, da greš, ko nekaj poveš, vendar moram oditi na pogajanja za denar v parlamentarnem odboru.

Začel bom nekoliko bolj optimistično s pripombami na nekaj tu izraženih mnenj.

Najprej o gradualizmu. Tu se je o gradualizmu govorilo kot o nečem, kar naj bi bilo narobe. Nič ni bilo narobe. Slovenija je z gradualizmom dosegala najvišjo gospodarsko rast med vsemi novimi državami EU, če upoštevamo tudi tako imenovano konvergenco, torej visoko začetno stopnjo razvitosti, ki naravno stopnjo rasti nujno zmanjšuje. Obenem je bila gospodarska rast v Sloveniji dosežena brez neravnotežij. Delno je za gradualizem zaslužen tudi proporcionalni volilni sistem, saj smo se z njim v ključnem razdobju izognili koncentraciji politične moči, ki je naredila katastrofo na Hrvaškem, kjer so uvedli večinski volilni sistem.

Glede Skandinavije kot cilja pa naslednje. Vsi smo za ta cilj, vendar je treba dodati, da Skandinavija nikoli ni šla prek ameriškega tipa liberalne ekonomije, ampak je razvila svojo socialno tržno ekonomijo, takšno, kakršno ima še zdaj.

Prav tako seveda ne gre za to, da bi kdor koli nasprotoval temu, da je nekomu bolje, če je vsem bolje, bojimo se le, da bo mnogim slabše. Predstavljene ideje o liberalnem preboju namreč temeljijo na predpostavki o igri pozitivne vsote, ki pa je v resnici skoraj zmeraj iluzorna.

Ocene IMD-ja, ki pri mnogih vzbujajo strahospoštovanje, so v bistvu ideološka konstrukcija, v kateri so vnaprej postavljena liberalistična merila za oceno gospodarskega sistema. Vendar osnovno merilo za merjenje uspeha ostaja gospodarska rast, vse drugo so več ali manj konstrukcije, kakršnih smo imeli veliko tudi v preteklosti.

Zdaj naj bi vse težave reševali z enotno davčno stopnjo. Naj začnem s tem, da je moja mejna davčna stopnja 50 odstotna, zato bi mi enotna davčna stopnja zelo koristila. Kljub temu menim, da enotna davčna stopnja sodi na začetek 19. stoletja, pozneje pa se je postopoma uveljavila takšna ali drugačna davčna progresija. To, kar je povedal profesor Senjur, je natanko prava stvar. Zapletenosti davčnega sistema ne povzročajo različne davčne stopnje, probleme ustvarja veliko število raznih izjem, ki se pojavljajo v davčnem sistemu. Strinjam pa se z mnenjem, da je bila zadnja sprememba davčnega sistema katastrofalna, a

takšna je bila predvsem zaradi povečanja zapletenosti in socialnih razlik, ne pa zaradi različnih davčnih stopenj. Vsem, ki predlagajo uvedbo enotne davčne stopnje, predlagam branje študije Marka Kranjca, ki je član strateškega sveta in ga je težko obtožiti, da je nekakšen socialdemokrat ali kaj podobnega. Je liberalno usmerjen ekonomist.

Naj zdaj preidem h kritiki prepričanja, da bodo enotna davčna stopnja in ideje, ki jo spremljajo, omogočile oziroma kar generirale gospodarski razvoj. Za to ni nobenega teoretičnega ali empiričnega dokaza. Gre za ideje t. i. ponudbene ekonomije, oziroma "*supply side economics*", ki so jo pred leti poimenovali kar "*vudu economics*". To nas pripelje do Lizbonske strategije.

Sam menim, da bo druga oziroma obnovljena Lizbonska strategija končala tako, kot je končala prva. Tudi to bodo razglasili za irelevantno, saj je v bistvu tako kot prva zgrajena na retoriki, različnih vprašljivih predpostavkah in ponavljanju novih pojmov. Obenem pa je vsebinsko povsem enostranska. Njena temeljna misel je, da večji izdatki za znanost in raziskovanje samodejno prinašajo tehnološki napredek in da tehnološki napredek samodejno prinaša večjo zaposlenost v dejavnostih, v katerih nastaja, torej v dejavnostih z visoko dodano vrednostjo. To preprosto ni res. Tehnološki napredek dejansko zmanjšuje zaposlenost tam, kjer se pojavlja, res pa omogoča večjo zaposlenost v drugih sektorjih, a ne nujno v sektorjih z visoko dodano vrednostjo. Prej narobe. Ekonomsko je torej uspeh lizbonske strategije v celoti določen s produkcijsko funkcijo, oziroma s tistim njenim delom, ki se imenuje skupna factorska produktivnost. To pa ni nič drugega kot del gospodarske rasti, ki ga s produkcijsko funkcijo ne znamo pojasniti.

Osnovni problem Evrope zaenkrat ostaja selitev proizvodnje na Kitajsko, kar naj bi Evropa nevtralizirala tako, da bi delala samo produkte z visoko dodano vrednostjo. Toda problem niso spodnje hlače in majice, katerih uvoz zdaj Evropa omejuje, problem je, da se na Kitajsko selijo industrije, ki zaenkrat veljajo za industrije z visoko dodano vrednostjo. Te pa takoj, ko se v njih začne proizvodnja s poceni kitajsko delovno silo, postanejo industrije z nizko dodano vrednostjo. Evropa seveda nima dejanskih možnosti konkurirati jim, saj ne more konkurirati z zniževanjem plač. Če so plače in vse, kar sodi zraven, v Evropi desetkrat višje kot na Kitajskem, tudi njihova prepolovitev ne bi pomagala, kaj šele znižanje za 10 odstotkov, ki je morda socialno še mogoče.

Osnovna stvar, ki z ekonomskega stališča manjka tako naši kakor tudi Lizbonski strategiji, je popolno zanemarjanje agregatnega povpraševanja, čeprav

je jasno, da uspešnost v posamezni industriji odvisna tudi od povpraševanja. Gre torej za uporabo neoklasične predpostavke, po kateri ponudba samodejno generira povpraševanje. To že od tridesetih let prejšnjega stoletja ne drži več. Zato se je začela tako imenovana keynezijska revolucija.

No, da ne bom šel predaleč, naj končam s svojo Kartagino – Bologno, ki je bila tu dvakrat omenjena. Bolonjska reforma je, poenostavljeno povedano, skupek usmerjenega izobraževanja, skupnih jeder in stopenjskega študija. Vse to smo v Sloveniji in tudi v Jugoslaviji v različnih razdobjih že poznali. Čeprav gre zdaj za istočasen skupek vsega, tega kljub temu ne kritiziramo, najbrž tudi, ker prihaja z druge strani sveta. Hvala.

Dr. France Bučar: Hvala lepa in ker nas čas priganja, bi dal besedo naslednjemu po vrstnem redu. To je gospod Matjaž. Prosim, gospod Gantar.

Matjaž Gantar: Lep pozdrav. Hvala za besedo in povabilo na to okroglo mizo. Govorimo o konkurenčnosti gospodarstva in podjetništva. Podjetništvo je pojem, ki se zadnje čase veliko uporablja v kontekstu dvigovanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. To je pravzaprav razveseljujoče, saj končno govorimo tudi o podjetništvu. Vendar bi se težko izognili vtisu, da gre pravzaprav za neko pojmovno modno muho. Radi ohranili vse socialne standarde, ki smo jih dolga leta gradili, a očitno prihaja do problema financiranja, kar naj bi med drugim rešilo podjetništvo. V resnici pa je stanje natanko takšno, kakršnega vidimo danes. O podjetništvu govori zadnja leta morda pet profesorjev podjetništva z vseh treh slovenskih visokih šol oziroma ekonomskih fakultet, občasno pa tudi kak podjetnik. Ostali pa največkrat uporabljajo podjetništvo kot mašilo, kako naj bi stvari pri nas rešili. Pomemben razlog za tako stanje je odsotnost politične ekonomije. Z menjavo sistema smo pozabili na politično ekonomijo, na podlagi katere smo urejali odnose v družbi in ekonomiji v preteklem obdobju. In prav zato, ker politične ekonomije ni, se bojim, da smo ostali kar tam – in to so tudi nekateri govorci danes povedali –, kjer smo bili. Še vedno se v glavnem ukvarjamo z razdelitvijo, ne pa z ustvarjanjem. Osredotočeni smo na razdelitev. In zdaj seveda, ko je zmanjkalo mase za razdeljevanje, je naenkrat prišel v ospredje pojem podjetništva.

Zakaj sem rekel, da vlada pojmovna zmeda? Zato ker mislim, da velika večina ljudi, ko govori o podjetništvu, v resnici niti ne ve, o čem govori. Podjetništvo je kot pojem vsem blizu, v resnici pa imam vtis, da je podjetništvo zbanalizirano na bivše obrtništvo, ki mu danes popularno rečemo mala in srednja podjetja. Poleg malih in srednjih podjetij naj bi obstajala še velika podjetja, temu rečemo

korporativizem, ki ga obvladujejo paradržavne institucije, institucionalni vlagatelji in podobno. Podjetništvo iz tega kar nekako izgine. Vendar se je treba zavedati, da je v centru podjetništva vedno podjetnik, oseba z imenom in priimkom, tako v malem kakor v velikem podjetju. Danes so seveda v ospredju, ko gre za ljudi oziroma osebe z imenom in priimkom, direktorji, menedžerji. Podjetniki pa nastopajo bolj kot ne v malih in srednjih podjetjih in so tako rekoč »neviden« pojav v družbi. Veliko torej govorimo o podjetništvu, podjetnika pa zanemarjamo, kot da ga ni, in nihče ga nič ne vpraša.

Ob tem, ko sem omenil odsotnost politične ekonomije, bi tudi poudaril, da še vedno delujemo v veliki meri na samoupraven način. Današnji zbor se mi zdi po svoje rahlo samoupraven, ker govorimo o konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in o tem, kaj bi bilo treba spremeniti. Na to se spet razumejo kar vsi, sicer z vsem dolžnim spoštovanjem, vem in se zavedam, da je bila tukaj zbrana – pravzaprav jih že veliko manjka – slovenska elita s posameznih področij, ampak vsi se ne razumejo na konkurenčnost slovenskega gospodarstva. Zelo se strinjam s tem, kar je na začetku govoril dr. Jaklič. Mislim, da bi bilo treba ta tok obrniti. Menim, da bi kdor koli od nas zelo težko razložil bratoma Jakopin ali Ivu Boscarolu ali Franju Bobincu, kako biti konkurenčen. V bistvu bi lahko prav oni povedali nam ali politiki, kaj potrebujejo, da bodo lahko konkurenčni. Res škoda, ker te priložnosti nimajo prav pogosto. G. Jakopin se je med odmorom razburil in rekel, zdaj so pa šli vsi, ki bi jim lahko povedal, kako in kaj v podjetništvu. Rekel bi, da ima prav.

Naj končam morda malce provokativno. Pripravljen sem staviti, da bi vsi v tej dvorani znali naštetih deset ali dvajset slovenskih športnikov, umetnikov ali navsezadnje direktorjev ali politikov, ki jih vsi poznamo. Razen profesorjev podjetništva pa bi težko našli več kakor dva ali tri, ki bi znali naštetih deset ali dvajset znanih slovenskih podjetnikov. Pa nič slabega o korporativizmu, v svetu ga je precej, vendar se je kljub vsemu treba zavedati, da je v večini največjih svetovnih podjetij, npr. z lestvice Fortune 500, v ozadju vedno podjetnik. V ozadju Microsofta je podjetnik Bill Gates, pri Oraclu je Larry Alison, pri Wallmartu, največjem svetovnem podjetju, je Sam Walton in tako naprej. Šele pozneje, pri prevzemih ali združitvah, se ponekod sled za podjetnikom izgubi. V takih podjetjih se zelo veliko ukvarjajo prav s konkurenčnostjo in s tem, kako jo ponovno vzpostaviti, včasih jim to uspe, vedno pa tudi ne. Zato mislim, da bi se bilo treba ukvarjati predvsem s podjetnikom in ga identificirati. Do tega pa bo težko prišlo, dokler bo podjetnik zbanaliziran na obrtnika, dokler podjetnik ne bo heroj. Do takrat seveda podjetništvo ne bo predstavljajo resne karijerne alternative za posameznika. In tako je v tudi Sloveniji, saj an-

kete med študenti kažejo, da podjetnik pravzaprav ne bi bil nihče. In če nimaš podjetnikov, nimaš podjetništva. Zelo preprosto. Hvala.

Dr. France Bučar: Hvala lepa, potem pa kar preidimo na podjetniško raven. Gospod Jakopin ima besedo. Prosim.

Japlec Jakopin: Hvala za povabilo. Hvala za besedo. Prej sem hotel reči, da obžalujem odsotnost ministra za gospodarstvo, za finance ter za okolje in prostor. Zdaj po tvojem nagovoru tega ne bom storil. Tukaj sem nanizal nekaj misli ob pogovoru o prihodnosti Slovenije. Tako kot naslov govori, tako sem to tudi razumel. A ne zamerite, če moja zadeva ni popolnoma v sozvočju z izvajanjem strokovnjakov za ekonomijo, o katerih smo veliko slišali. Jaz to nisem.

Kaj hočemo za naše otroke? S premišljenimi srednjeročnimi spremembami ustvariti pogoje, da bodo imeli v Sloveniji delovna mesta, ne glede na to, kako ambiciozni ali vrhunski bodo. Slovenija mora postati okolje, kamor si bodo ljudje zelo želeli priti na delo, ne le na počitnice, tudi iz drugih držav. Tako bodo naši otroci lahko ostali doma. In talenti, naši in privabljeni, tuji, bodo svojo kreativnost in delo vgradili v Slovenijo. Za aktivni del prebivalstva, se pravi za nas. Mi bi radi imeli doma enake razmere za delo in razvoj osebnosti, talentov in ciljev, kakor kjer koli drugje. Glede na tradicionalni lokalpatriotizem slovenskega življa mislim, da je to že zadosten razlog, da bodo vsi ostali doma. Za upokojence si želimo dostojno življenjsko raven, socialno, zdravstveno varnost in možnost, da svojo modrost, izkušnje in pripravljenost za delo še vedno dajo družbi, če to hočejo. In na koncu za vse nas, socialo, kulturo in veselje do življenja in dela v primerno razviti, napredni, socialni in zanimivi evropski državi.

Kaj potrebujemo, da bomo to lahko uresničili? Socialno državo, recimo socializem skandinavskega tipa. Za to potrebujemo bogato ekonomijo, kajti sociala zahteva bogato ekonomijo. Bogata ekonomija temelji na uspešnih, se pravi bogatih podjetjih. Uspešna podjetja temeljijo na uspešnih podjetnikih, kajti podjetja so ljudje, ne pa nekaj virtualnega.

Kje vidimo možnosti Slovenije? Podjetja z visoko tehnologijo, z visokim deležem vgrajenega znanja in visoko dodano vrednostjo. Za to imamo številne zametke in tradicijo tovrstnih podjetij, za ceneno izdelavo smo seveda že veliko predragi. Druga naša velika možnost je posredništvo med vzhodom in zahodom, med Evropo in Balkanom. Imamo namreč izjemno sposobnost, da lahko uspešno komuniciramo s povsem različnimi kulturami in narodi, z Rusi in Amerikanci, z Nemci in s Srbi. Nikomur nismo trn v peti in premajhni smo, da bi nas kdo

čutil na svojem kurjem očesu. Naša majhnost, prilagodljivost in okretnost so edinstvene, specifične prednosti, ki jih moramo izkoristiti. Vzor je lahko Belgija, ki je z nam podobnimi lastnostmi prva posrednica med ZDA in Evropo, pa tudi v Evropi sami. In tretja možnost je turizem, ker imamo edinstveno turistično vsebino in lego.

Kako lahko to dosežemo? Odkriti moramo naše vrhunske podjetniške talente in jih spodbuditi, tiste, ki so odšli, pa privabiti nazaj. Davčna zakonodaja: uvesti je treba čim bolj poenostavljeno stopnjo in jo nedvoumno definirati. Mislimo, da je trenutno prav davčni režim v vseh svojih elementih tisti, ki ne samo preprečuje razvoj, ampak danes ugonablja najbolj vitalne ekonomske dele. Čakanje brez odziva je enako, kakor da bi križem rok opazovali divjanje požara. Zagotoviti moramo enake pogoje, kakor bi jih imeli v najbolj stimulativnem okolju drugje v Evropi. Poenostaviti postopke administriranja, država in njene institucije morajo podjetjem pomagati, ne pa jih zatirati. To, kar se zdaj dogaja, doživljam kot pljuvanje v lastno skledo, kajti država smo ljudje in tako ravnanje je kontraproduktivno. Sprostiti moramo infrastrukture, zemljišča, prostore in opremo, da bodo dostopna razvijajočim se podjetjem po enakih cenah kot drugje. Ne samo tolerirati, spodbujati moramo delo uspešnih podjetnikov in podjetnike osebno. Razvijmo ekonomsko elito, kajti brez nje ne moremo imeti močne ekonomije, čeprav smo dolgo morali govoriti, misliti in pisati, da je podjetnik privatnik iz vrst malopridnežev. Država mora dopovedati medijem, da naj obrnejo ploščo, enako kakor jim je šestdeset let dopovedovala, da je privatnik škodljivec in državna podjetja edina sprejemljiva oblika ekonomije. Ne govorimo, da ne moremo, ampak da lahko uporabljamo pozitivne, ne pa negativne zglede. Dvignimo samozavest in nacionalni pogum, vzemimo besedo negativistom in tistim, ki samo tarnajo.

Imam kratek predlog glede blagovne znamke "*Made in Slovenia*". Izhodišče: Slovenija lahko enakopravno sodeluje v evropski družini narodov le, če poišče in prepozna svoje talente in področja, kjer smo boljši od drugih ali pa vsaj sposobni enakovrednega tekmovanja na najvišji ravni. Ena naših največjih sedanjih težav sta nizka prepoznavnost in nizek ugled države na svetovnem prizorišču. Zato so vsi slovenski izdelki in storitve podcenjeni, kar posebej onemogoča položaj in prodajo slovenskih izdelkov najvišje kakovosti in cenovnega razreda. Naša država in njena predhodnica sta v zadnjih šestdesetih letih s svojim delovanjem zakrivili obstoječe stanje. V nobenem primeru ne moremo tega pripisati odsotnosti talentov in znanja med Slovenci ali nesposobnosti, da bi izdelali vrhunske izdelke. Talenti so bili zatrti ali pa so svojo kreativnost oddali drugim narodom. Država pa je posvečala pozornost in sredstva velikanom,

omejeno sposobnim tekmovanja na vrhunski globalni ravni. S takimi projekti bi tudi dosegli pomemben stranski učinek. Vrnili bi samozavest in zaupanje v lastne moči vsem Slovencem. Prav malodušnost in lastno podcenjevanje je pomemben krivec za zgoraj opisane pojave. Ugotovimo lahko tudi, da je v Sloveniji veliko visokih tehnologij, znanja in mednarodnih izkušenj, vendar so to izolirani otoki, ki niso povezani in zato z ekonomskega stališča ne morejo doseči večjih dimenzij. Tudi za to je, menim, v prvi vrsti kriva država, saj se vsi nadarjeni in res konkurenčni akterji, ki so skoraj praviloma majhni, skrivajo. Le z "nizko" držo lahko preživijo, saj je vsaka izpostavljenost zasebnega sektorja življenjsko nevarna.

Ceno slovenskih izdelkov in storitev lahko dvignemo na dva načina. Prvič, z zmanjševanjem izdelavnih stroškov, cenejšim nakupom materiala, dvigom produktivnosti, boljšo tehnologijo in opremo, vendar je ta pot dolga in trda in nam srednjeročno morda lahko prinese kakih 10 odstotkov. Drugič, z dvigom ugleda blagovne znamke "*Made in Slovenia*". Z dobro načrtovano marketinško akcijo lahko relativno hitro in poceni dosežemo dosti večje učinke kakor pri prvem načinu. Zato predlagam, da bi oživili projekt "*Made in Slovenia*", ki bi bil namenjen promociji Slovenije kot dežele, ki je sposobna najvišjih dosežkov in ki bi bil primarno usmerjen v višjo prepoznavnost in visok profil naše države na svetovnih trgih. Načelo bi bilo pri vseh delih projekta oziroma podprojekti enako: identificirati talente, znanje in izkušnje na nekem področju, kjer so že dokazali mednarodno konkurenčnost, zasnovati projekt, ki bi te elemente inovativno povezal s posebno določenim ciljem in časom od nekaj mesecev do nekaj let. Rdeča nit bi bila promocija blagovne znamke, ki bi prek različnih projektov zvečala vrednost vseh slovenskih izdelkov in storitev, ki jih ponujamo svetovnim trgom. Projekt bi bil obenem edinstvena podlaga za sodelovanje in povezovanje naših vrhunskih znanj in tehnologij ter hkrati priložnost za ustvarjanje novih.

Zadnja stvar: prepoznavmo, negujmo, razvijajmo in spoštujmo naše žive talente. Samo ti junaki našega časa nam lahko pomagajo, da postanemo velik in morda spoštovan narod. Čisto na kratko pod črto, na žalost ne morem mimo osebne note. Pred petnajstimi leti smo z neizmernim navdušenjem pozdravili obete, da bomo lahko delali doma. Imeli bomo demokracijo, tržno gospodarstvo in enake pogoje za delo kakor v kateri koli drugi evropski državi, ob tem bomo lahko zvečer šli na sprehod po Ljubljani, za konec tedna skočili na Triglav ali na jadranske v Portorož. Delali in živeli bi skupaj z družino v Sloveniji. Skratka, obljubljena dežela. Danes vem, da smo bili zavedeni. Morda tudi zato, ker tistemu, kar bi radi slišali, najlažje verjamemo. V 80. letih smo se bojevali

za znanje, v 90. za sredstva in pogoje za delo. Zdaj smo spoznali, da delamo v okolju, kjer nam vse to nič ne pomaga. Pluli smo proti obljubljeni deželi, ki se je razblinila v privid. Zdaj je prepozno. Ustvarjalna moč in čas, oba imamo na razpolago v izjemno omejeni količini in samo za nekaj trenutkov sta nepovratno porabljena. Kje drugje bi ustvarili več in segli višje. Hvala.

Dr. France Bučar: Hvala lepa. Besedo dajem gospodu Marku Kosu. Prosim.

Dr. Marko Kos: Hvala lepa za besedo, gospod predsednik. Skušal bom biti čim krajši, saj je moje gradivo v prilogi. Analiza razvoja Slovenije po lanski konvenciji o konkurenčnosti v tej dvorani nas ne navdaja z optimizmom. Lepe besede niso ustavile nazadovanja glede na nove članice EU, kar je zame najbolj žalostno dejstvo. Stagnacija podjetništva in inovativnosti, končno osip podjetij in delovnih mest, čemur smo priča v zadnjih mesecih, terjajo hitro rast inovativnega podjetništva za doseg ciljev libonskih sklepov. Pri tem so ključni raziskave in razvoj. Inovativnega podjetništva kot rešitve iz nizkotehnološke in razvojno zelo nezahtevne industrije ter za povečanje nizkega deleža visoko tehnoloških izdelkov v izvozu, kjer smo med pristopnicami najslabši, ne bo brez inovativnih raziskav in razvoja, vendar pa ne po slovenski praksi, ampak po evropski oziroma predvsem po ameriški, kjer industrija vodi raziskovalno-razvojne projekte, pri katerih povežejo bazične raziskave v verigo do proizvoda. To ponavljam že petindvajset let. Na lanski konvenciji je dr. Danilo Zavrtanik to lepo formuliral. Preboji so možni samo pri velikih projektih, ki povezujejo vse od bazičnega raziskovalca do inženirja iz industrije. Podvomil pa je, če je to sploh mogoče zaradi slovenske razdrobljenosti. Vendar pa je naloga ministrstva za raziskave, da s svojo finančno močjo to doseže pri raziskovalcih. Denar ima, z njim lahko napravi čudeže, česar pa ni čutiti. Dogaňanje pri nas na tem področju je farsa. Minister za gospodarstvo in minister za znanost se že pol leta borita za tehnološko agencijo, ki je zato jalova in neaktivna. Uresničuje se zgodba pomočnika, direktorja finske tehnološke agencije dr. Kotilainena, da jih je hotela akademija kot tehnološko agencijo ubiti. Vendar so bili k sreči takrat pod drugim ministrstvom, ločeni od ministrstva za znanost in znanstvene agencije. Če bi jih tedaj ubili, ne bi bilo današnje Finske. Pri nas je zgodba enaka. In še vedno ocenjujejo prioriteto raziskovalcev po člankopisju. Če bi Finci ravnali enako, bi bili danes vštric za nami, ne pa eni prvih na svetu. Nova vlada ni prinesla na tem področju doslej še nobene spremembe. Vzrok vidim v tem, da področje vodijo isti ljudje, ki so v letih od 1995 do 2000 zatrli tehnološki razvoj. Danes pa govoriyo, da v gospodarstvu ni interesa. Kako naj bi sploh bil, saj so omogočili propadanje raziskovalnih skupin gospodarstev in so sami največji krivci za tako stanje! Za dobro sode-

lovanje sta potrebna dva kompetentna sogovornika. Teh pa je v gospodarstvu malo, saj so se raziskovalci zaposlili v negospodarstvu in služili ambicijam člankopiscev svojih šefov.

Poseben problem je vladna birokracija. Kar naenkrat vé več o tehnološkem razvoju od tistih, ki so desetletja vodili podjetja. Tuja jim je industrijska odličnost za nov zagon pri osvajanju trgov in dvigu bruto domačega proizvoda. Še naprej kopičijo doktorje v negospodarstvu, v gospodarstvu jih je zdaj samo 76 od 2660, a to razmerje bi morali obrniti, da bi bili enaki razvitim državam Unije. Uveljavljajo interese znanstvenega lobija proti zahtevam gospodarstva. Zato izrivajo predloge gospodarstva iz nacionalnega raziskovalnega razvojnega programa. Prav radoveden sem, kaj bo minister za znanost razkril na tiskovni konferenci v petek. V taki situaciji kar pozabimo na lizbonski cilj za dvig konkurenčnosti Slovenije med razvite. Predlogi za projekte v industriji so še vedno na zadnjih mestih, ker so člankopisci po njihovi metodologiji na vrhu. Inovativnost projektov je zato nična in stara zgodba se nadaljuje. Vsi podjetniki pa čakajo na spremembe, kajti samo z njimi se bo Slovenija premaknila iz nazadovanja. Za to so tudi glasovali na volitvah.

Problem je v izvedbi, v podrobnostih, tu se oblikuje politika, ne v deklaracijah. Čudim se, da nihče ne razmišlja o razpisih za financiranje raziskav, kako bi jih oblikovali, da bi dosegli inovativnost gospodarstva in integrirane projekte pod vodstvom gospodarskih podjetij. V težavah so zlasti tehnološko inovativna mala podjetja, ki bi bila zametek nove rasti. Nekatera imajo med zaposlenimi celo 20 odstotkov doktorjev znanosti, ki pa jih zaradi izjemno visokih davkov in prispevkov komaj plačujejo. Izračunajo, da bi v Avstriji doktorja lažje plačali kakor pri nas. Namesto enega doktorja bi brez davkov in prispevkov lahko plačali tri ali celo več. Stanje je v tej situaciji brezizhodno. V članku dr. Štrajncarja in dr. Jakliča je vse povedano. Državni uslužbenci nimajo nobenega interesa, da bi razmišljali o novih idejah, ki bi bile zanimive za podjetja ali bi vodile do odprtja novih podjetij, "spin-offs" so zato iluzija.

Hud udarec za Slovenijo bi bila napovedana selitev nekaterih visokotehnoloških podjetij v nove tehnološke parke na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, kjer ponujajo pogoje dela, o katerih lahko pri nas samo sanjajo. Takih, kot je moj sosed dr. Jakopin, je malo, takih, ki so vezani na Slovenijo in ki pravijo, da so večino svojega življenja že preživeli. Poznam pet kolegov, ki nameravajo preseliti svoje visokotehnološko podjetje v Celovec. Avstrijci jih bombardirajo z vabili in prospekti v slovenščini! Svojo perspektivo vidijo namreč v naših podjetjih s svetovnimi referencami. Najemnine jim ponujajo za več kakor

četrtno nižje od naših, obremenitve plač, predvsem doktorjev znanosti, pa so bistveno manjše. Zato se vprašam, kaj sploh zadržuje slovenska podjetja, da se ne odselijo. Regionalni centri za informacijske tehnologije, nanotehnologije, biotehnologije se bodo preselili na avstrijsko Koroško. Vemo, da je center za biotehnologijo v Celovcu odprl naš rojak dr. Potočnik, čeprav sami nimajo na Koroškem niti enega biotehnološkega podjetja. Računajo na podjetja iz Slovenije. Odprli bodo tudi ustrezne fakultete in najbrž bodo na njih predavali naši profesorji. Podjetniki in razvijalci v industriji so siti tega podcenjevanja, čeprav prav oni držijo to državo v rasti in socialni stabilnosti. To se vleče že vse od socializma, želijo si sprememb, saj so tudi glasovali za njih. To je posledica naše slepe in provincialne znanstvene politike. To so rezultati, ki jih žanjemo poleg ocen tujih institucij. Z njo Slovenije ne bomo dvignili med visoko razvite. Ne vidim preloma s prakso, ki nas je pripeljala tako nizko. Vsi smo globoko razočarani. Denar za raziskave se deli po enakih merilih, ki doslej niso dala inovacij, zato je naivno pričakovati, da jih kar naenkrat bodo. Rezultate naredijo ljudje s podjetniško inovacijsko prakso, ne pa člankopisci, znanstveniki. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Prosim, kar nadaljujmo. Gospod Krašovec.

Prof. dr. Jože Krašovec: Spoštovani gospe in gospodje. Na kratko bi se dotaknil zadnjega oddelka v tem dokumentu strategije razvoja Slovenije z naslovom Razvoj nacionalne identitete in kulture. Veseli me, da je to vprašanje sploh vključeno, čeprav čisto na koncu. Tukaj imamo nekatere formulacije, kot so pomembnost uveljavljanja vrednot kulturnega pluralizma, krepitev slovenske nacionalne identitete, identitete drugih kulturnih manjšin, postavljanje nacionalne identitete kot sinteze ciljev in smotrov, zavest o lastnem bitju z vsemi osebnostmi, krepitev pomena skupnega slovenskega kulturnega prostora ter ohranjanje in razvoj slovenskega jezika. Vse bistvene stvari, ki so načelne narave in bistvenega pomena za vsak narod, so zaobsežene. Zdi se mi pomembno spodbujati zaveznitvo med prizadevanjem za dolgoročen, skladen, recimo gospodarski razvoj, z razvojem zavesti o lastni kulturi in razvojem kulture na splošno. Tu in tam je kdo omenil posebne ciljne refleksije, drugega pa o tem ni bilo. Gre za refleksijo. Vsi ti zelo zanimivi in dobro pripravljene prispevki so refleksija o tem, kaj se je dogajalo in kakšne so možnosti za prihodnost v okviru Evropske unije, v kateri smo. Kot slovenski delegat v evropski znanstveni fundaciji v stalnem odboru za humanistiko spremljam približno pet let bolj intenzivno kakor prej prizadevanje za razvoj humanistike znotraj EU. Ugotavljam, da je v zadnjih letih zelo velik poudarek na pomenu humanistike, predvsem pa na pomembnosti zaveznitva med vsemi drugimi panogami in

humanistiko. V zvezi s tem naj omenim samo še to, da si v okviru Slovenske akademije znanosti in umetnosti prizadevamo uveljaviti projekt posebnega nacionalnega pomena zgodovine slovenskega naroda. Ugotavljamo namreč, da je Slovenija edini narod v Evropi, ki nima celovite sodobne zgodovine v večjem obsegu in kaže, da bo slovenska akademija z veseljem prevzela pokroviteljstvo nad tem projektom, hkrati pa si prizadevamo, da bi enako storila tudi država. Da bi zavest o naši identiteti vzeli kot primarno skrb in vsi tisti, ki ste omenjali pomen identitete in razlog, da ostajamo zvesti svoji domovini iz teh razlogov, ste velika spodbuda za tako zaveznitvo. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Hvala lepa. Po abecednem redu bi bil zdaj na vrsti dr. Matej Lahovnik, ki pa se je opravičil. Gospod Mencinger je že nastopil, zato je zdaj na vrsti dr. Viljem Pšeničny.

Dr. Viljem Pšeničny: Hvala, gospod predsedujoči. Gospod predsednik republike, gospod predsednik vlade! Skušal bom biti kratek, ker sem nekaj misli tudi napisal in gradivo oddal. Poleg tega sem danes poskrbel, da ste lahko vsi dobili 115 predlogov, ki so bili v zadnjem času oblikovani predvsem v malem gospodarstvu o tem, kaj narediti, da bi bilo podjetniško okolje prijaznejše, zlasti pa enostavnejše za poslovanje. Zato bi rad, navezujoč se na današnjo razpravo podjetnikov in gospodarstvenikov, vendarle posebej izpostavil nekaj misli.

Poglejte, »Slovenijo kot podjetje« sem tudi sam pred petnajstimi leti promoviral v nekaterih člankih. Pa so takrat rekli, da sem malo obseden, ker sem napisal, da bi bilo treba Slovenijo voditi kot veliko podjetje, ki ima 700 tisoč zaposlenih, od tega je toliko in toliko režije, da ima to podjetje svojo logiko načrtovanja, svojo logiko trženja in vsega preostalega, tudi vlaganja v razvoj itn. Danes je položaj tak, da se o tem že tako pogovarjamo in nekdo je tudi povedal, žal se ne spomnim kdo, da je Slovenija podjetje. Če je podjetje, potem se v tem podjetju kakor v katerem koli podjetju vedno ve, kdo o čem pravzaprav odloča. Današnji zbor, ki ga je gospod Gantar zelo plastično opisal, razumem predvsem kot zbor nekih "stake-holderjev", ki seveda ne odločajo, nekateri tudi, ampak želijo predvsem prispevati, da bi bilo to podjetje uspešnejše, da bi bolje funkcioniralo, da ne bi zastalo in da bi raslo še hitreje. Ob tem bi rad povedal, da moramo glede tega v Sloveniji dosti bolj jasno ločiti, kaj so funkcije v podjetju. Kdo so upravljalci? To smo vsi kot delničarji, ko izvolimo vlado, ko izvolimo parlament in tako naprej. Kdo so "stake-holderji"? To smo zdaj vsi, ki nekaj predlagamo. Na drugi strani je seveda treba določiti, kdo so zaposleni. Samo, če podjetje raste – in naše zaenkrat še raste, tudi realno glede na EU – se tako podjetje vodi drugače kakor podjetje, ki propada ali stagnira.

Ne bom zahajal v to, kar bi nam gospod Bobinac lahko veliko lepše opisal, želel sem samo opozoriti, da je treba paziti, da se v vseh relacijah in dialogu, ki poteka, ter tudi pri doseganju konsenza, na katerega mimogrede tudi že dolgo časa opozarjamo, najde ustrezno ravnotežje med eno, drugo in tretjo kategorijo udeležencev, ki odločajo in delajo v tem podjetju ali ki vplivajo na njegovo rast. Zato me skrbi in se spet navezujem na Matjaža Gantarja, da je določena kategorija v tej zgodbi res premalo upoštevana ali pa je bila premalo upoštevana v preteklosti – to je kategorija podjetnikov. To, da je danes med nami nekaj zelo uglednih podjetnikov, ki sodijo v posebno kategorijo, o kateri bom pozneje povedal še nekaj, je izjemen plus. Mislim, da smo na dobri poti, da bodo začeli podjetniki soustvarjati in sooblikovati tudi tisto, čemur se reče podjetniška vizija Slovenije: od ideje o nacionalni blagovni znamki do ideje o nacionalnem programu promocije herojev podjetništva in podobnih stvari – tudi sam sem nekaj takega predlagal – do ideje o tem, da bi bili vsi skupaj bolj ambiciozni. Moramo se namreč otresti neambicioznosti. Bodimo ambiciozni tako, kakor so podjetniki in razmišljajmo na ta način, pa bo vsem skupaj lažje, hkrati pa ohranimo dolžno in iskreno spoštovanje do socialno-ekonomskega ravnovesja.

Samo še dve, tri besede, kakor sem obljubil. Raziskave o dinamičnem podjetništvu – v podkrepitev tega, kar so prej povedali podjetniki – v bistvu povsod po svetu z nekaterimi odstopanji kažejo, da je okoli 85 odstotkov gospodarske rasti oziroma novih delovnih mest ustvarjenih v t. im. dinamičnem segmentu gospodarstva ne glede na velikost države. Velika večina tega se torej dogaja v segmentu malih in srednjih podjetij: izmed njih potem rastejo podjetja naprej. 5 do največ 10 odstotkov pa je tistih najbolj dinamičnih podjetnikov, ki pravzaprav oblikujejo usodo neke države. Mislim, da jih je treba dejansko kar najbolj vključiti v ta proces oblikovanja razvojne strategije Slovenije. Ne samo zato, da bodo imeli naši otroci – nekateri od podjetnikov jih imamo kar veliko – kje živeti, tudi zato da bodo v tej državi še naprej delali, ustvarjali, se ukvarjali z inovacijami in tako naprej, posebno pa zato, ker so se v teh razmerah, ki jih kažejo raziskave, prostovoljno odločili, da so še vedno tu, kakor je prej v razpravi lepo povedal gospod Ivo Boscarol.

Poglejte, dali smo celo vrsto predlogov tudi v zvezi z davčnim sistemom in podobnimi zadevami. Z nekaj malega smo tudi uspeli. Govorim o lanskem letu. Mislim pa, da je ena zadeva, ki bi zelo hitro in v veliki meri lahko stvar poenostavila – zelo mi je žal, da dr. Bajuka ni več tu med nami, čeprav sva o tem velikokrat govorila in se v glavnem tudi on strinja s tem. Gre za pavšalno obdavčitev najmanjših gospodarskih subjektov, tistih, ki recimo zaslužijo manj kakor 10 milijonov tolarjev. To bi pomenilo mnogo manj birokracije, mnogo manj dela za njih in seveda tudi za državno upravo. Najti moramo način, kako

nekatero ukrepe uresničiti takoj in ne čakati leto, dve ali tri, vmes pa moramo seveda tudi celovito razmišljati. Sem za paketne variante, absolutno, ampak nekatere stvari se dajo narediti takoj. Zakaj?

Nedavno je bil v Sloveniji četrti vrh evropskega združenja obrti, malih in srednjih podjetij (UEAPME), ki ima v Evropi 12 milijonov članov. Tudi tam smo poslušali popolnoma enake zgodbe iz vseh evropskih držav. Vsi se preveč ukvarjajo z administriranjem, davčnim sistemom, ki jim ne ustreza in podobno.

Pa se je oglasil neki podjetnik in je rekel: "To ni fer. To absolutno ni fer. V naši državi (ne bom navajal v kateri, je pa v naši bližini) je več kakor dvajset različnih inšpektoratov in inšpektorjev zadolženih za nadzor moje firme. To je nefer, je rekel, jaz imam pa dva v službi. To razmerje bi moralo biti ena proti ena. Naj vsak inšpektor vé toliko, kolikor moram vedeti jaz, da lahko ravnam zakonito." Moram reči, da so navzoči pet minut ploskali, potem pa smo začeli razmišljati, kako je to pravzaprav res neverjetno. Podjetnik je vedno eden, inšpektorjev pa je v zadnjih petnajstih letih na enega podjetnika vedno več. Ne govorim o številu inšpektorjev, ampak o številu stvari, ki jih moramo nadzirati. Če pogledam s svoje strani, bom povedal takole. Sam sem v teh petnajstih, dvajsetih letih pomagal narediti in tudi naredil dvajset, petindvajset podjetij, v glavnem vsa delajo. Ko smo delali prva podjetja, prof. dr. Vahčič bo to lahko potrdil, smo imeli vse, kar smo morali vedeti – katere predpise je treba upoštevati in kaj je treba narediti – napisano na enem listu, opomnik na enem listu. To je bilo v letih 1987, 1988. Potem sem se odločil za doktorat, ker brez dodatnega študija nisem mogel več vsemu slediti. Ni mogoče, da bi podjetnik sledil vsemu temu. Dajmo, lotimo se enkrat skupaj s podjetniki, ne samo z državnimi uradniki, in preštudirajmo vse predpise, ki omejujejo podjetniško iniciativo, da bi ugotovili, kaj se da preprosto odpraviti. Vsi mi, tudi jaz, si v tisti drugi vlogi poskušamo izmisliti obrazce samo zato, da imamo čim več evidenc in čim več podatkov, ampak to kratkomalo ne pelje nikamor. Na čigavo škodo gre vse to, pa tudi dobro vemo.

Naj končam z željo ali opozorilom vsem navzočim, da je vsaj po naši oceni – na to zelo resno opozarjamo vsaj že dve leti, odkar se udeležujemo teh sestankov o socialnem dialogu in strategiji Slovenije in smo seveda tudi sodelovali v vseh fazah nastajanja nacionalne strategije – ta dokument ne bom rekel, da je "zelo lep", ampak kaže pravo smer, in sicer, da bi morali v državi nekako vzpostaviti ravnovesje, ne samo ravnovesje med socialnimi partnerji, kakor govorimo, ampak mislim predvsem na tisto ravnovesje, ki je povezano s podjetniki. Menim, da jih je mnogo premalo slišati v teh razpravah in zato se tudi včasih ne čutijo odgovorni za to, kar se dogaja. Predlagam, da se v vse načine vključevanja in družbenega konsenza, od socialnega-ekonomsko sveta do vseh drugih možnih

sodelovanj, vključijo v veliko večjem obsegu, morda tudi za ceno tega, da bo kdo rekel, da sedanja vlada koketira s podjetniki. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Hvala lepa. Prostorsko se zdaj selimo na drugi konec. Besedo dajem dr. Svetličiču. Opozarjam pa, da že malo prekoračujemo odmerjeni čas.

Prof. dr. Marjan Svetličič: Hvala lepa. Za današnji razgovor sem pripravil deset, a ne božjih, zapovedi za povečanje konkurenčnosti Slovenije kot članice Evropske unije. Glede na razpolovitev udeležencev se bom tudi sam osredotočil samo na pet omenjenih zapovedi. Pred tem pa nekaj uvodnih izhodiščnih misli.

Prvič, Janez Šušteršič in Matjaž Gantar sta že govorila o potrebi po spremembi miselnosti. V tem kontekstu medijem predlagam, da začnejo jutranji pozdrav približno s temi besedami: Slovenke in Slovenci, državljanke in državljani Slovenije, študentje, profesorji, ministri ...! Zbudite se, smo državljani Evropske unije in tega se stalno zavedajmo pri svojem vsakodnevnem ravnanju!

Drugo izhodišče, ki se izpostavlja iz današnje razprave je, da je dobro osredotočiti se na notranje dejavnike, kajti usodo imamo dejansko v svojih rokah! Vendar pa pogrešam osredotočenje tudi na zunanje dejavnike, kajti dejstvo je, da 60 odstotkov bruto domačega proizvoda realiziramo na zunanjih trgih, da po znanih predvidevanjih svetovnih konzultantskih hiš največje povečanje povpraševanja v prihodnosti prihaja iz t. i. držav BRIK, se pravi iz Brazilije, Rusije, Kitajske in Indije, katerih dodatno povpraševanje bo že leta 2010 večje od tega skupine šestih najbogatejših držav! Zato velja temu posvetiti večjo pozornost. Že Napoleon je rekel: "Pustimo Kitajce spat. Ko se zbudijo, se bo tresel svet." In svet se trese. Kitajska bo, če raste po 10-odstotni stopnji, ujela ZDA po dohodku na prebivalca leta 2023, Indija 2030, Nemčijo in Veliko Britanijo pa bodo ujeli že leta 2009. Če se osredotočim na Slovenijo, naj povem, da preliminarni izračuni kažejo, da bi Kitajci ob 10-odstotni rasti dosegli sedanji BDP na prebivalca Slovenije leta 2016, ob 8-odstotni rasti pa le štiri leta pozneje. Skratka – nevarnosti, pa tudi priložnosti, prihajajo z vzhoda.

Drugo izhodišče je, da naša konkurenčnost ni odvisna samo od tega, kaj bomo počeli doma, ne le od trdih, materialnih, realnih dejavnikov konkurenčnosti ampak tudi od, da tako rečem, "mehkih dejavnikov" (komunikacijske, pogajalske in lobistične spretnosti na primer)konkurenčnosti, sposobnosti uveljavljanja interesov v organih EU. To pa predpostavlja učinkovitost in usklajenost vseh ustanov doma in ne nazadnje, in to je po mojem mnenju izredno pomembno, sposobnost artikulirati in uspešno lobirati za te interese v organih Evropske

unije. Te “mehke sposobnosti” so za nas, ki smo majhen subjekt v Evropski uniji, vsaj tako pomembne kakor vsi preostali “trdi dejavniki”.

In zdaj pet zapovedi. Prva zapoved: Bodimo pravočasni pri vsem, kar delamo, zlasti pri nastajanju raznih pravnih aktov v Bruslju. Majhne države lahko odločilno prispevamo in vplivamo v fazi oblikovanja teh dokumentov in predlogov. Takrat so argumenti slišani, takrat se strokovnim ocenam in artikuliranosti teh argumentov lahko prisluhne. V fazi odločanja pa je jasno, da odločajo veliki.

Druga zapoved: Reformirajmo visokošolski in raziskovalni sistem tako, da bo evropsko kompatibilen, ne pa da evropski denar ostaja na mizi tudi zato, ker imamo cel kup administrativnih ovir in ker ne vemo, kdo bo izdal kako potrdilo, da se bomo lahko vključili v evropske projekte. Skratka, tukaj bistveno zaostajamo, celo plačevati moramo DDV za nekatere od teh projektov, čeprav po bruseljskih propozicijah tega ne bi smeli!

Tretja zapoved: Krepimo sodelovanje z državami BRIK, ki sem jih omenil, kajti od tam prihaja dinamika razvoja v prihodnosti. Irci so dosegli velik prodor zahvaljujoč sodelovanju z ameriškimi multinacionalkami. Mi pa lahko danes dosežemo prodor ne samo v Evropi, ampak tudi s preusmerjanjem na tiste trge, kjer bodo stopnje rasti največje. Vidim samo tri ali štiri možnosti za povečanje našega izvoza. Osebnost bom zelo zadovoljen, če bomo uspeli obdržati sedanje tržne deleže v Evropski uniji ob obstoječi dokaj tradicionalni strukturi izvoza. Cenovna konkurenca drugih novih članic, kjer se lažje konkurira na sedanji izvozni strukturi seveda, je namreč tako močna, da bo že velik uspeh, če nam bo uspelo te tržne deleže obdržati. Druga možnost je povečevanje dodane vrednosti. To je težje, vendar je verjetno edina možnost, tudi propulzivna, ker ustvarja sinergije z drugimi sektorji. Tretja možnost je ustvarjanje in osvajanje novih niš, saj imamo kot majhno gospodarstvo na tem področju verjetno največje možnosti.

Četrta zapoved: Konkurenca, pa ne konkurenčnost (pogosto se ju namreč meša), je mati uspešnosti, zato jo krepimo na vseh področjih doma in se uprimo temu, kar je Mićo Mrkaić enkrat zapisal: Miroljubna koeksistenca s karteli. Kljub kratkoročni privlačnosti se moramo izogniti pastem, v prisposodbi rečeno, balcanizaciji naših odnosov z EU, ker se nam lahko kaki domačijski ukrepi takoj vrnejo kot bumerang. Odločitve Urada za varstvo konkurence recimo, ki dovoli 90- in večodstotni tržni delež, se lahko jutri sprevržejo v izjemno antipatriotično dejanje, saj lahko pride tujec in prevzame ta 90-odstotni delež. Takšna odločitev Urada je namreč precedens, ki ga tuja firma lahko enostavno podeduje ali pa

se nanj sklicuje pri svojih prevzemih domačih firm, pri katerih bi preseglji prag 40 odstotkov, rekoč, saj je vaš Urad že odločil da takšno preseganje ne ovira konkurence. In ker nas privatizacije čakajo še na mnogih področjih, je to lahko zelo nevaren precedens za tuje prevzeme ali pa dominantne deleže na mnogih tržiščih, kajti mi smo, kakor sem uvodoma rekel, člani Evropske unije in odločitve naših sodišč, uradov itn. so evropske odločitve ter pomenijo izhodišče za nadaljnje ravnanje. Podobno velja na področju kršenja zakona o prevzemih, ki po interpretaciji sodišč, ne pomeni odškodninske odgovornosti. Če bi taka praksa obveljala, potem bi to pomenilo, da tujci ne bi več dajali javnih ponudb, kajti drugih resnih in učinkovitih sankcij na tem področju ni. Zato se lahko prav tako navidezni patriotizem na tem področju že pojutrišnjem vrne kot bumerang in se prelevi v zelo nepatriotično dejanje.

Petič in zadnjič: Velik del slovenskega gospodarstva bo, želeli ali ne, verjetno v tujih rokah, ker smo člani Evropske unije, kažipot za to smer so mnoge majhne države. Zato je po mojem mnenju izjemno pomembno, da oblikujemo mednarodno konkurenčne menedžerje z dobrimi mednarodnimi izkušnjami. Samo to je predpogoj, da bodo ti menedžerji lahko uveljavljali slovenske interese v piramidi velikih tujih podjetij, ker tam vlada konkurenca med menedžmentom. Sicer bomo obsojeni na zadnje ešalone in imeli mnogo manjše možnosti vplivanja na to, da bi podjetja v tuji lasti, locirana v Sloveniji – mnogi pred menoj so ugotavljali, da je to ena od prioriteta – sprejemala “prijateljske” odločitve, primernejše za slovenski prostor. Naj navedem samo nekaj primerov za ilustracijo: 80 odstotkov štiridesetih vrhunskih menedžerjev znanega podjetja Gilette je imelo, preden je prevzelo odločilnejše funkcije v tej hierarhiji, vsaj eno pozicijo v tujini, 50 odstotkov je imelo naloge v več kakor treh državah in leta 1963 je bilo v podjetju Gilette že 269 zaposlenih z nalogami v tujini. Skratka, moramo se internacionalizirati in tukaj je problem, ker smo vsi, z mano na čelu, verjetno malo “zaplankani” in smo tako radi doma in se neradi podajamo na tuje, ker je doma tako zelo lepo. Vendar je to lahko zelo veliko breme za prihodnji razvoj, kajti zanj je multinacionalizacija dejavnosti naših podjetij, ustvarjanje lastnih multinacionalkalfa in omega razvoja. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Vračamo se nazaj na podjetniško raven. Besedo ima gospod Aleksander Zalaznik.

Aleksander Zalaznik: Dober dan vsem skupaj. Prihajam iz podjetja Danfoss Trata, kjer sem direktor že vrsto let, zdaj teče že trinajsto leto, poleg te pa imam še pomembnejšo funkcijo znotraj korporacije Danfoss. Kar bi želel danes povedati, je naslednje.

Prva stvar, ki me je – moram povedati, da sem prvič vabljen na tak zbor – izjemno presenetila, je pesimizem, ki vlada tukaj. Saj nimamo nobenega optimizma, nobene energije, da bi pognali to podjetje, ki se imenuje Slovenija, naprej. Le tarnamo. Mislim, da to ni pravi način.

Rad bi opisal nekaj svojih izkušenj s področja podjetništva in tujih investicij. Podjetje sem prevzel pred trinajstimi leti in pred seboj sem imel samo en cilj. V Sloveniji – kljub temu, da so makroekonomski pogoji tako slabi, kakor pravite – sem želel postaviti podjetje, ki je primerljivo s katerim koli evropskim podjetjem. Mislim, da mi je to uspelo. Sicer sem našel svojo pot skozi tujo investicijo, ampak zadeva je izjemno dobro uspela. Danes smo znotraj koncerna zelo prepoznavno podjetje. V Sloveniji zaposlujemo 220 ljudi. V lanskem letu smo naredili 7 milijard tolarjev prometa in dosežemo 1,4 milijarde dobička. Spadamo med eno od redkih podjetij, ki izkazuje v Sloveniji dobiček čez milijardo tolarjev. To se pravi, da se da, če hočemo.

Kakor sem bral v dokumentu, se skuša makroekonomski razvoj nasloniti tudi na tuje neposredne investicije. Vključen sem bil v sedem investicij, ki jih je Danfoss naredil v zadnjih dveh letih. Nekaj izkušenj na tem področju imam in skoraj si upam trditi, da od neposrednih tujih investicij v Sloveniji v prihodnjih letih ne bo kruha, razen od na primer Lidla, Hofra in podobnih, ki se zadovoljujejo s trgom 220 tisoč ljudi. Neposredne tuje investicije prihajajo zaradi trga, tega pa nimamo, ali pa prihajajo zaradi cenene delovne sile. In cenene delovne sile tudi nimamo. Kaj je še lahko vzrok? Vzrok so lahko samo še dobre prijateljske vezi in morda lahko samo še gospoda predsednika naredita nekaj v zvezi s tem, saj se predsedniki velikih korporacij radi družijo s predsedniki držav in vlad in lahko tako morda privabita kako dobro investicijo k nam.

Morali bi se zanesti na svoje lastne sile in lastne moči. Mislim, da je za nas bistveno bolj zanimiva možnost, kako naj slovensko gospodarstvo nastopa na tujih trgih, kakor pa možnost, kako bodo tujci prišli k nam. Mislim namreč, da nima smisla, da bi vsa tista dobra slovenska podjetja, ki jih imamo, prevzel nekdo drug. Vsak dan delam z ljudmi desetih različnih nacionalnosti v raznih državah in vedno si upam trditi, da Slovenci zagotovo nismo nič slabši od drugih. Razlika je samo v tem, da si mi ne upamo, drugi si pa! To je edina razlika.

Nekaj težav imamo s tehničnim kadrom, ki se je porodil v zadnjih časih, ker je šolski sistem tak, da gredo vsi najboljši učenci na gimnazijo, in vsi, ki so tam najboljši, potem na ekonomijo in pravo. Zato nam manjka vrhunskih strokovnjakov s tehničnega področja. Mislim, da se to lahko sčasoma tudi obrne.

Če pa hočemo narediti nekaj na področju osvajanja tujih trgov in razvoja slovenskega gospodarstva, pa seveda potrebujemo podjetnike. Brez podjetniške miselnosti ne moremo.

Morda sem šel korak dlje kakor velika večina tukaj in slučajno sem se začel ukvarjati s podjetniškim izobraževanjem mladih. Naletel sem na organizacijo z imenom "*Junior Achievement*". V preteklem in letošnjem letu smo po slovenskih srednjih šolah organizirali podjetniško izobraževanje mladih. Do danes se je tega izobraževanja udeležilo približno tisoč ljudi in to izjemno uspešno. Vsi ste dobili cede s kratkim opisom tega projekta, kjer učenci iz tega programa izražajo svoja mnenja o njem.

Mislím, da je gospod Boscarol rekel, da je treba s podjetniškim izobraževanjem začeti že v osnovni ali vsaj v srednji šoli. Trdno verjamem, da je to prava pot in tem ljudem, mladim, je treba dati možnost, da pogledajo v svet, da se pomerijo z drugimi ljudmi, da pridejo s svojimi podjetniškimi idejami na plan itd. Rezultati, ki so se porodili iz tega programa, so zelo zanimivi: vidimo, da so tisti učenci, ki so bili v šolskem programu med najslabšimi, v tem podjetniškem programu med najboljšimi. To pomeni, da usmerjanje v šoli ni dobro.

Ker tako izobraževanje tudi ni poceni, smo ga kot podjetje podprli s kar precejšnjimi sredstvi. V zadnjih dveh letih smo v to izobraževanje – za dobro slovenskega naroda – vložili približno 15 milijonov tolarjev, ki sem jih načelno namenil za ta program, namesto da bi denar namenil za razna gasilska in športna društva, saj dobivamo vsak dan toliko prošenj za sponzorstvo tega in onega. Mislím, da je to izjemno koristno. Zelo bi si želel, če bi ministrstvo za šolstvo in vrhunski slovenski gospodarstveniki zadevo podprli, da bi morda skupaj res naredili nekaj konkretnega na tej ravni in spravili podjetniško miselnost v glave ljudi.

Po drugi strani mislim, da velja tudi to, kar ste rekli vi in gospod Gantar, da bi morali z naslovne strani Dela umakniti politike in tja nalepiti podjetnike. Menim, da je to, kar smo slišali, da se na ekonomski fakulteti nihče ne odloča za podjetništvo, res alarmantno. To pomeni, da za ta poklic ni nobene motivacije. Vsi ne moremo biti v službah, nekdo mora tudi ustvarjati delovna mesta in prav to delajo podjetniki. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Hvala lepa. Na seznamu imamo prijavljena še dva diskutanta. Prvi od njiju je gospod Aleksander Zorn. Prosim.

Aleksander Zorn: Hvala lepa. Gospoda predsednika, spoštovani navzoči, govoril bom o kulturi. Obdan sem s samimi gospodarstveniki, ekonomisti in osebami, ki imajo opravka z denarjem, sam pripadam kulturi. Vendar, kakor je dejal predsednik države na začetku, ni potrebno, da je med uspešnim gospodarstvom in socialno državo kaka posebno velika razlika ali pa celo nasprotje, niti ni potrebno nasprotje med kulturo in gospodarstvom. Prav temu je danes namenjena moja kratka intervencija. Ne bom vam grozil z definicijo kulture iz 19. stoletja, ki seveda pričakuje, da je kultura prva stvar na svetu. Tega se je treba lotiti drugače.

Kulturo bo treba definirati na novo. Tako, da jo bomo lahko tudi razumeli na gospodarski način. Strateški svet za kulturo pri predsedniku vlade je v svoja načela namreč nekaj podobnega zapisal in pravi takole: Strategija za kulturo išče točke političnega ravnotežja pri predlogih za urejanje, spodbujanje in usmerjanje kulture v državi. Temelj ravnotežja je odnos do kulture. Ta je v vsaki državi celovit zbir socialnih, etičnih in političnih vrednot, vzpostavljen skozi avtohton zgodovinski razvoj, ki izhaja iz tradicije in se odpira sodobnemu svetu.

Toda bistveno je to. Vedno mislimo, da je kultura zbirka umetnosti. Kultura je mnogo več. Temelj za strategijo kulturne politike je celovito razumevanje pojma kulture. Kultura je razumljena kot najširša vsota smiselne orientacije in oblikovanja identitet, ki zajemajo način življenja, kulturno in naravno dediščino, jezik, umetnosti, znanstveno raziskovanje, izobraževanje, humanistične in družboslovne vede, filozofijo, etiko in vero. Obsega profesionalno in amatersko kulturo, ljudsko in visoko umetnost, preteklo in sodobno, avtohtono in manjšinsko kulturno identiteto ter zgodovinsko in sodobno politično kulturo.

Kulturna strategija za Slovenijo naj se tudi smiselno pridružuje Lizbonski strategiji, ki govori o izobraževanju kot trajnostnem razvoju, kakovostni zaposlenosti, zdravemu okolju in socialni koheziji, kar so vse dosežki, ponavljam, dosežki evropske kulture. Strategijo razumemo kot vzpostavljanje ustreznega kulturnega okolja, v katerem se rojeva na znanje oprto gospodarstvo. Kultura v tem pomenu ni samo zgodovinski temelj nacionalne samobitnosti in sodobna evropska prepoznavna individualnost slovenske države v kohezivnosti večinskih in manjšinskih kulturnih identitet, ampak je tudi temelj ekonomskega bogastva. V smislu evropske duhovnosti pa je kultura predvsem svobodna, ustvarjalna in kritična drža do sveta. Brez takega pojmovanja kulture tudi ne moremo razumeti svobodnega gospodarstva.

Moram pa konkretno povedati, da imajo visoko razvite države vedno tudi skrb za svojo kulturno dediščino in znane ter kakovostne kulturne institucije. Imajo

znamenite muzeje in galerije, operne in koncertne dvorane. Slovencem pri tem prav nič ne manjka, če bomo to hoteli, seveda, saj nam to dokazuje zgodovina, v kateri smo že imeli evropsko filharmonijo, pa tudi sodobnost, saj imamo npr. odličen muzej prve svetovne vojne v Kobaridu. Razvite države načrtno spodbujajo in subvencionirajo svoje orkestre in gledališča. To počnemo sicer tudi mi, vendar občasno slišimo očitek, da je to zgolj poraba. Visoko razvite države skrbno ravnajo s svojo arhitekturo, da povežejo tradicijo in sodobnost, ter skrbno obnavljajo svoje hiše, dvorce in gradove iz prejšnjih časov, saj so ponosne na svojo preteklost in jo ohranjajo, ker dokazujejo, da so svoje območje kultivirali že zdavnaj. Skrb za našo preteklo arhitektonsko dediščino lahko mirno uvrstimo v skrb za našo prihodnost. Saj smo brez preteklosti tudi brez prihodnosti.

In če povem nekaj še iz svoje osebne izkušnje – pred kakimi petnajstimi leti sem bil v Singapuru, tukaj je bil imenovan kot zgled uspešne ekonomske države in družbe – videl sem nekaj najboljših in najdražjih svetovnih razstav, kakršne si lahko samo želimo, da pridejo k nam. Moram povedati, da taka razstava, prinesena v Singapur, stane tako veliko denarja, da ga samo vstopnine ne morejo pokriti. Se pravi, da je bila subvencionirana. Med drugim sem bil v enem najlepših botaničnih vrtov, kar je tudi kulturno doživetje, pa sem srečal v nekaj urah le pet obiskovalcev, kar pomeni, da si tudi ta botanični vrt ne more misliti, da bi lahko živel od vstopnine. Se pravi, tudi Singapur dela tako, če ga imamo za primer, da skrbi za svojo kulturo v temeljnem pomenu te besede. Skratka, evropske poslovne civilizacije si ne moremo predstavljati tudi brez kulturne civilizacije. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Hvala lepa. Še zadnji prijavljeni je gospod dr. Milan Zver, minister za šolstvo in šport. Prosim.

Dr. Milan Zver: Hvala lepa za besedo, gospod predsedujoči. Hvala lepa za vabilo, gospod predsednik, in za priložnost, da lahko na kratko spregovorim temu odličnemu zboru.

Verjetno je za to, da sta izobraževanje in vzgoja na zadnjem mestu današnje razprave, bolj krivo dejstvo, povezano z mojim imenom, ki se začne na Z, kakor pa samim pomenom edukacije za temo, o kateri danes govorimo – o prihodnosti Slovenije in njeni konkurenčnosti. Zagotovo so vzgoja, izobraževanje in usposabljanje srčika te teme. Kakor vsi veste, izobraževanje in usposabljanje ne spada v skupno evropsko politiko, da je ostalo tudi po Maastrichtski pogodbi v nacionalni pristojnosti, da pa vendarle potekajo neka-

teri konvergentni procesi, ki počasi oblikujejo skupni evropski, ne samo raziskovalno-znanstveni in visokošolski prostor, ampak nasploh celotno vertikalno. Standardizira se celoten šolski sistem. Bolonjski proces, pa tudi Brugge- Kobenhaven, Maastrichtski proces, ki je povezan s srednjo šolo oziroma poklicnim izobraževanjem, in vrsto drugih mehanizmov, postavljajo ali delajo evropske nacionalne izobraževalne sisteme vedno bolj podobne. Tako lahko govorimo o standardizaciji izobraževalnega sistema v Evropi, kar je tudi nekako logično glede na druge skupne politike, zlasti gospodarstvo, ki zahteva nekatere skupne ponudbe iz izobraževalnih sistemov.

Tako na eni strani Evropa postaja vedno bolj enovita globalna oziroma sub-globalna skupnost. Globalizirajo in standardizirajo se strukture ter seveda tudi kulture. Funkcija izobraževalnih sistemov – o tem je bilo na zadnji ministrski konferenci veliko govora – ni samo ekonomska, kar tudi revidirana Lizbonska strategija večkrat poudarja, morda celo preveč enostransko. Gre tudi za socialno in kulturno funkcijo. Menim, da moramo imeti zlasti mali narodi, vselej pred očmi, da poleg unifikacije in standardizacije evropskih izobraževalnih sistemov skrbimo tudi za mehko in humano protiutež, ki mora biti v funkciji ohranjanja nacionalne identitete. Nekaj v zvezi s tem, o čemer je že dr. Kraševc malo prej govoril. Vendar pa je dejstvo, da je slovenski izobraževalni sistem še premalo odziven na potrebe gospodarstva. To je dejstvo. Na to so opozarjali ekonomisti in podjetniki. Slab je izobraževalni sistem, ki reproducira nezaposljivost. In prav od takega se prepočasi ločujemo, saj ne zmoremo dovolj hitro prilagajati izobraževalnega sistema potrebam in zahtevam ekonomije. Povedal sem že, da ima izobraževalni sistem še druge funkcije in druge razsežnosti, ampak vendarle, nujno bo treba reformirati poklicno, strokovno in gimnazijsko izobraževanje. Prav tu je največja asimetrija, in gospodarstvo dobi na tej ravni najmanj od šolskega sistema. Zelo kritično je tudi stanje v visokem šolstvu, kjer se leta in leta reproducirajo poklici in diplomanti, ki ne dobijo službe. Problem je tudi na področju raziskav in razvoja, kjer marsikdaj vlagamo narobe. Ključno vprašanje je seveda, kdo potrebuje znanje in razvoj. Ali so primarni subjekti gospodarski subjekti ali inštituti sami po sebi, ki imajo večkrat tako visoko stopnjo avtonomije, da ne potrebujejo nobene povezave z gospodarstvom, ta pa bi bila potrebna.

Na vseh teh področjih, tudi na področju osnovne šole, se bo treba takoj ali v naslednjih letih lotiti reform oziroma sedanje reforme še izboljšati. Drži pa nekaj, o čemer je prej govoril dr. Mrkaić. Lahko uvajamo ekonomske strukture in nove institucije, a te brez ustrezne kulturne podlage ne bodo zaživele. To pomeni da so strukture položene v neko kulturno okolje, tega pa ustvarjajo vzgo-

ja, izobraževanje, usposabljanje. Zato mislim, da je pred nami, tudi pred mojim resorjem, v prihodnjih letih, kar velik izziv. Hvala lepa.

Dr. France Bučar: Hvala lepa. S tem je seznam prijavljenih razpravljavcev končan. Zdaj ima zadnjo besedo in svojo oceno gospod predsednik.

Dr. Janez Drnovšek: Res je, razpravo smo očitno pripeljali do konca. Tudi tokrat si bom dovolil kratek komentar. Mislim, da je bilo povedanega kar precej koristnega in danih kar precej konkretnih predlogov. Ne bi se strinjal s tem, da šlo za eno samo tarnanje. Menim, da je prav, da se skuša vzbuditi občutek resnosti situacije in potrebe, da se nekatere stvari spremenijo.

Ker smo že prej govorili o gradualizmu in drugačnem, radikalnejšem pristopu, naj nadaljujem v tej smeri. Slovenija je v preteklem obdobju, menim, da večina ljudi doma in po svetu misli enako, doživela sorazmerno dober razvoj. Od leta 1993 do leta 2002 je bila celo desetletje povprečna stopnja rasti 4,3 odstotke družbenega proizvoda, kar je veliko. Zlasti ker gre za daljše obdobje in hkrati ob sorazmerno uravnoteženem socialnem razvoju in tudi nasploh ob sorazmerno uravnoteženem razvoju ter v nelahkih razmerah po ustanovitvi države, še vedno v vojnem okolju v naši bližini, kar za gospodarstvo vsekakor ni bilo spodbudno. V tem času je redko katera država doživela boljše rezultate v svetu, zlasti v Evropi. Če govorimo npr. o Irski, je treba reči, da je imela dobre rezultate z velikim prilivom sredstev iz Evropske unije, kar do okrog 4 % družbenega proizvoda letno. Z velikim prilivom ameriških investicij zaradi specifične lege Irske in tudi zaradi velike navezanosti ameriških Ircev na matično državo. Tako da takih čudežnih zgodb o uspehu pravzaprav ni zelo veliko. In tako, kakor je poudaril že predsednik vlade, zlasti ne v parlamentarni demokraciji, kjer praviloma odločanje ni tako hitro, učinkovito in radikalno, kakor je v kakih bolj avtoritarnih sistemih, ki ste jih nekateri tudi navajali, na primer Singapur ali kaka druga država, navsezadnje tudi Kitajska, kjer imajo visoke stopnje rasti.

Že nekajkrat sem dejal, da sem imel včasih tudi kot predsednik vlade v daljšem obdobju občutek, da je za kake temeljitejše, radikalnejše spremembe včasih ali pa praviloma potrebna krizna situacija. Da se v sorazmerno dobrem položaju v življenju ljudje težko odločajo za spremembe in radikalnejše reforme. Tudi Finska, ki smo jo večkrat navajali kot primer države, ki je v desetih letih prišla iz slabega stanja v vrh svetovne konkurenčnosti, je bila pred dobrih desetimi leti v krizi. V začetku 90. let, ob razpadu Sovjetske zveze in izgubi trgov, je imela Finska 20-odstotno brezposelnost. Tako kakor smo mi izgubili jugoslovanske trge, so oni izgubili sovjetske trge. Iz velike krize ji je uspelo

najti pravo pot do visoke konkurenčnosti. V Nemčiji si politika že nekaj let skupaj s stroko in podjetništvom prizadeva ustvariti občutek krize in nujnosti za spremembe, pa jim to še do danes ni prav uspelo.

To govorim zato, da ne bi poenostavljali celotne zgodbe in mislili, da je stvar samo v tem, da se bomo zdaj prebudil in rekli: Do zdaj smo spali, zdaj bomo pa delali. Stvar seveda ni preprosta, je pa možna. In če uspe, je to nekaj zelo posebnega in zelo dobrega. In nekaj posebnega bi Slovenija, mislim, lahko poskusila doseči. Zlasti ker ste in ker smo upravičeno ugotavljali vrsto pomanjkljivosti, ki se dajo popraviti z resnimi in skupnimi prizadevanji. Podjetniška klima res ni dovolj dobra. To je nesporno. Za spodbujanje podjetništva bi morali zdaj res še kaj storiti. To ne velja samo za ekonomske ukrepe, ki jih lahko izvaja vlada. Navsezadnje vlada po svoje še najbolj spodbuja podjetništvo, če se čim bolj umakne iz gospodarstva in pusti podjetjem čim več prostora. Najbrž je to povezano s splošno klimo podjetništva, ki jo moramo ustvarjati že od osnovne šole naprej.

Današnja razprava je morda dobro časovno naravnana. Takšen je bil tudi namen, zato smo pravzaprav tudi čakali, kakor sem uvodoma povedal. Večino teh stvari smo ugotovili že pred letom dni v nekaterih takratnih razpravah o prihodnosti. Vmes se ni veliko zgodilo, kakor smo slišali. Ponavljam, najbrž iz objektivnih političnih razlogov. Zgodil se je prej kak korak ali dva bolj v napačno smer. Toda zdaj se lahko veliko zgodi. Če je za to potrebna tudi kritika prejšnjega, recimo razvojnega modela, lahko tudi to vzamemo v zakup, če bo pomagalo. Zdaj je na potezi nova vlada, sedanja vlada, ki ve, kaj smo storili in je bila tudi sama večkrat kritična v preteklosti. Vendar je zdaj na potezi in zdaj je pred njo izziv, da doseže nekaj več kakor tiste 4,3 odstotka letnega razvoja, ki smo ga dosegli čez desetletje. Treba bo iti od tu naprej, možnosti so odprte, potreba je, ni pa preprosto niti lahko. To moram že vnaprej povedati, ker vem, kako težko je prebijati inercijo situacije *status quo*, inercijo v birokraciji. Inercijo nasploh v vseh institucijah, kjer vsak brani svoj vrtilček, kjer se vsi upirajo spremembam, ker nikomur pravzaprav ne gre zelo slabo in so v glavnem kar zadovoljni s takim stanjem, čeprav bodo, če bo treba, zelo nezadovoljni navzven. Vendar se sprememb branijo. Tega stanja ni lahko spremeniti. Potreben bo res poseben napor, zelo koncentrirano delo vlade, tudi politike. Mislim, da bi bilo dobro o teh vprašanih doseči širše politično soglasje, ne samo s koalicijo. Če gre za nov razvojni preboj Slovenije, bi morali to podpreti vsi in skušati najti novo kvaliteto. Ni pa dobro dolgo odlašati. Še v današnji razpravi in v gradivih, ki so bili poslani naprej, je cela vrsta konkretnih ukrepov, ki se lahko začnejo kar hitro uresničevati. Zdaj je pravi čas, je potreba in odlašanje

bi škodilo. Pravzaprav bi spet ustvarilo neko slabšo klimo in zato bi bilo dobro začeti čim prej delovati. Zlasti zato, ker bodo tudi drugi delovali. Konkurenca ne spi, pritiski naraščajo in na to se je treba čim hitreje odzvati.

Konkretni primeri, ki smo jih danes slišali, tudi uspešna podjetja, uspešni podjetniki, nam pri tem lahko pomagajo. Namenoma sem danes povabil gospoda Zalaznika iz Danfossa, ker mi je pred kratkim tudi predsednik korporacije Danfoss, gospod Clausen skupaj z njim predstavil projekt Mladi podjetnik, ki ga sponzorirajo ne samo v Sloveniji, ampak tudi širše, evropsko. Učenje podjetništva spodbujajo že v srednjih šolah s posebnimi programi podjetništva, z ustvarjanjem podjetij, tekmovanjem med mladimi podjetniki, ne samo na nacionalni ravni, ampak tudi na mednarodni. Menim, da je to izjemno koristno in bi bilo res povezano s tem, o čemer smo danes govorili, zato naj projekt podprejo tudi ministrstvo za šolstvo in druga naša večja podjetja. Seveda so poleg te pobude dobre tudi druge v tej smeri. Torej lahko iz današnje razprave pobereмо kar nekaj koristnega.

Naj končam. Vsi moramo pri tem sodelovati, vsak na svoj način. Navsezadnje tudi mediji, ki lahko pomagajo pri spodbujanju podjetniške klime in potrebe po tem, da odstranimo razne medsebojne ovire in blokade, ki smo si jih postavili. Ker smo tudi malo nagnjeni k temu, da veliko administriramo, da stvari raje zakompliciramo kakor poenostavimo. Vendar če želimo sprostiti inventivnost, če želimo dati ljudem možnost, da se sami znajdejo, sami preživijo, da se ne bodo samo naslanjali na državo in pričakovali odgovore od države, potem jim mora država in mi vsi skupaj dati prostor. Zadeve so med seboj povezane. Zunanji pritisk bo seveda velik. Priznati moramo, da tudi marsikje drugje administracija ni bistveno boljša, tudi evropska ne. Še se bomo soočali z njo, ampak vsaj doma lahko uredimo stvari čim bolj stimulatивно.

Še enkrat bi se vam zahvalil za današnje prispevke in zaželel vladi čim več uspeha pri uresničevanju teh programov.

III. PISNI PRISPEVKI UDELEŽENCEV

Dr. Janez Šušteršič

Konkurenčnost podalpske Trnuljčice

Slovenija je razvojno zaspala in sanja lepe sanje o tem, kaj je in kaj bi lahko bila. Sanje o tem, kaj je – namreč uspešna država z zagotovljeno svetlo prihodnostjo – so zaenkrat le sanje. O tem pričajo vsakoletna Umarjeva Poročila o razvoju in številni drugi kazalniki in ugotovitve, ki so bile podlaga za spoznanje, da Slovenija potrebuje nov razvojni preboj. To spoznanje je izhodišče predloga Strategije razvoja Slovenije.

Sanje o tem, kaj bi lahko bila – namreč država z visoko stopnjo blaginje ljudi, ki bi temeljila na gospodarski razvitosti, uravnoteženi s socialnim in okoljskim razvojem – so uresničljive, vendar ne na sedANJI način. Kaj je potrebno narediti, je že dolgo jasno in je tudi zapisano v prenovljenem predlogu strategije. Ta je krajši, konkretnejši oziroma bolj akcijski od prejšnjega, pa tudi pogumnejši pri zagovarjanju reform, kar je tudi rezultat javne razprave. Toda ker je osnutek znan in je bil pravočasno razposlan, ga ne bom bolj podrobno predstavljal.

Da bi Slovenija lahko uresničila svoje sanje, se mora najprej zbuditi. Zbudimo pa se ne takrat, ko si prvič pomanemo oči, ampak šele takrat, ko prividi iz sanj prenehajo vplivati na naše ravnanje v budnem stanju. Današnjih pet minut nagovora bi rad izkoristil za to, da bi povedal, katere so po mojem mnenju te »podebe iz sanj«, ki se jih moramo otresti, da bi lahko dosegli razvojni preboj.

Podoba iz sanj št. 1: Država lahko pametno uredi svet in zagotovi razvoj

- država naj ukrepa kot »izhod v skrajni sili«, ne pa da se ob vsaki težavi najprej obrnemo na državo in se sprašujemo, kako bo stvari uredila. Gre za miselno dediščino etatizma
- javni interes je blaginja. Najboljša pot do nje je svobodna družba in svobodna pobuda ljudi na gospodarskem in drugih področjih. Svoboda je temelj človekovega razvoja, država pa mora poskrbeti za enakopraven dostop do javnih dobrin, osnovno eksistenco in dosledno spoštovanje človekovih pravic

- zamisel, da je konkurenco možno natančno odmeriti in usmerjati, je iluzija. Edina dolgoročno učinkovita rešitev je liberalizacija trgov in privatizacija
- iluzija, da ne smemo prodati družinske srebrnine: če nismo član družine, nam ni pomembno, ali je pater familias Milan ali Zoran ali Giovanni ali Hans; zanima nas le, ali bo od večerje ostalo kaj tudi za nas. Kdor ni član družine, pa se identificira z njo, se gre samosvojo psihološko akrobatiko (svoja pričakovanja projecira v družino, ker tako dobi navidezen občutek varnosti)

Podoba iz sanj št. 2: Liberalne ekonomske reforme so v nasprotju s socialno državo

- primerjave z EU glede socialnega modela so za nas ugodne, uvedba "evropskih standardov" bi na marsikaterem področju pomenila zmanjšanje socialnih dajatev
- vsaka zakonska določba, ki je bila kdaj koli sprejeta, še ne more imeti statusa zagotovljene pravice, katere sprememba bi bila protiustavna
- več kot države dajejo za transfere, večji delež teh pripade ljudem iz višjih dohodkovnih razredov. Tudi takšno prerazdeljevanje se utemeljuje kot socialna država, čeprav gre v bistvu za paternalizem in zadovoljevanje posebnih interesnih skupin. Pod krinko sociale pogosto financiramo "dobre namene" bogatih, vire za to pa pridobivamo z obdavčenjem, ki zaviralno deluje na gospodarsko rast
- egalitarni sindrom je še vedno močan. Miselna telovadba: ali bi v Sloveniji bila možna reforma, po kateri bi bili vsi na boljšem (torej bi bil izpolnjen Paretov kriterij pravičnosti, ki ga uporabljamo ekonomisti), če bi bili eni nekoliko bolj na boljšem kot drugi?

Podoba iz sanj št. 3: Nič ni mogoče spremeniti, ker ljudje tega nočejo

- potreben je družbeni dialog (zastavljen širše od korporativizma socialnih partnerjev na nacionalni ravni)
- potrebno je širiti zavest o stanju, v katerem smo, in izzivih, na katere moramo odgovoriti
- ker pa je popolno soglasje prav tako iluzija, potrebujemo tudi politični pogum za spremembe in prevzemanje odgovornosti za njihov neuspeh

Podoba iz sanj št. 4: Konkurenčna družba je nepravilna

- problem marksističnega razumevanja profita
- ni nobenega inherentnega nasprotja med človekovimi pravicami in konkurenco
- potrebna je dosledna pravna država

Kaj je torej potrebno (in zapisano v predlogu SRS)?

- deregulacija in liberalizacija trgov
- spodbujanje nastajanja in rasti podjetij
- odprtost finančnih trgov in konkurence
- večja prilagodljivost trga dela s ciljem konkurenčnosti in zaposlovanja
- odprt in širok družbeni dialog (razvojno partnerstvo)
- decentralizacija države ter uvajanje javno zasebnega partnerstva
- individualne potrebe in odgovornost kot osnova za moderno socialno državo
- poudarek trajnostnemu razvoju na temelju strukturnih reform in večje družbene dinamike

Prof. dr. Aleš Vahčič

Ocena ekonomske politike

V Sloveniji poteka v javnosti zaenkrat še ne povsem artikulirana razprava, ki pa že dobiva jasne oblike: to je razprava o tem, kakšno Slovenijo sploh hočemo: inovativno, kreativno, konkurenčno, podjetniško, transparentno, ne-birokratsko, ali kot bi rekla mtv generacija kul in fan ali pa konservativno, v preteklost zazrto, dušebrižniško, zateženo, birokratsko in zaspano Slovenjo. Dilema je v tem, ali bo tretji pogovor izzvenel v ponavljanju že povednega, ali pa bo prispeval k odločitvi, da potrebne spremembe res izvedemo. V nadaljevanju bom pojasnil, kakšno Slovenijo bi si želel in kako do tega priti.

Najprej moramo odgovoriti na vprašanje, kako vidimo sedanjo situacijo Slovenije: po eni strani lahko upravičeno trdimo, da življenje v Sloveniji ni slabo, da po kvaliteti življenja in po mnogih ekonomskih in socialnih indikatorjih spadamo bolj med stare članice kot med nove, po drugi strani pa smo soočeni z velikim nezadovoljstvom poslovnih krogov, podjetnikov, menedžerjev, obrtnikov, njihovih interesnih združenj in poslovnih analitikov, ki na nedvoumen način izražajo svoje nezadovoljstvo nad sedanjim stanjem na okroglih mizah, posvetih, v pisnih priporočilih, opozorilih, medijih itd. Tudi na današnjem pogovoru bomo imeli priložnost slišati ta mnenja. Najboljši indikator ne samo slabega ampak poslabšanega stanja na področju konkurenčnosti Slovenije je študija IMD (World Competitiveness Report), po kateri je Slovenija ponovno zdrsnila na lestvici 60-ih najpomembnejših držav na svetu od 45. na 52. mesto. Ta zdrs je skoraj v celoti posledica negativne ocene konkurenčnega okolja 100 menedžerjev reprezentativnih slovenskih podjetij na podlagi anketnih odgovorov. Ostro kritizirajo predvsem rigidnost trga delovne sile in davčni sistem. Menda ni nikogar več med nami, ki bi dvomil o tem, da je v ključni meri k povečanju nezadovoljstva poslovnih krogov prispevala nova davčna zakonodaja. Glede na to, da se slabo stanje glede konkurenčnosti vleče že precej časa in da se v svojih kritikah in predlogih kar naprej ponavljamo, se moramo končno vprašati, kaj nas pravzaprav ovira, da ne izpeljemo potez, ki bi peljale do potrebnega preobrata.

Za odgovor na to vprašanje moramo najprej odgovoriti na osnovno vprašanje: kakšno Slovenijo sploh hočemo, za kakšne razlike v pogledih gre in kdo za čem

stoji. Šele ko odgovorimo na to vprašanje, se je smiselno vprašati, kako do tja priti. To, da ima Slovenija nekonkurenčno in neinovativno gospodarsko strukturo in podjetništvu nenaklonjeno klimo in da se je situacija v zadnjem letu drastično poslabšala, je dejstvo. Vendar po mojem mnenju do tega ni prišlo zavestno, npr. tako, če karikiramo, da bi katera koli politična opcija v svoj program zapisala, da se bo na vse načine trudila, da bi zgradila nekonkurenčno, neinovativno gospodarsko strukturo in bo naredila vse, da podjetniki in menedžerji ne bodo deležni javne podpore, ampak je do tega prišlo preko kumulativnega zaporedja konkretnih potez politike na področju regulative, razporejanja javnih sredstev in medijske podpore, ki so jih narekovali partikularni interesi posameznih interesnih skupin. Monopolne pozicije teh interesnih skupin skupaj z njihovimi lobisti so glavna ovira, da je sedaj težko izvesti korenito spremembo, ki je potrebna, če hočemo, da se trend konkurenčnosti obrne navzgor. Soočeni smo torej s situacijo, ko je v interesu precejšnjega števila ljudi, da zaradi ščitenja partikularnih interesov ostane status quo, precejšen del ljudi pa je enostavno zadovoljen s svojim ekonomskim in socialnim položajem in ne vidi potrebe po radikalnih spremembah. S tem pa implicitno pristajajo na Slovenijo takšno kot je, več ali manj samozadovoljno, neinventivno in nekonkurenčno, kar je slaba popotnica za dogoročni razvoj. Ugotovimo torej lahko, da v Sloveniji ne delijo vsi mnenja, da je situacija kritična. Mnenje o kritičnosti situacije je omejeno predvsem na poslovne in podjetniške kroge, ti pa so v veliki manjšini in v javnomnenjsko neugodnem položaju.

Prihaja do skoraj absurdne situacije, da je prizadevanje poslovnih krogov za vzpostavitev konkurenčnih pogojev gospodarjenja označeno za sebično prizadevanje bogatejših slojev prebivalstva za še hitrejše bogatenje na račun srednjega in nižjih slojev prebivalstva in da je že zato treba ohraniti status quo. Gre pa za nekaj povsem drugega. Gre za drugačno prepričano prepričanje, t.j. prepričanje, da je Slovenija sposobna bistveno hitrejšega in kvalitetnejšega razvoja, ki bi že v kratkem času prinesel koristi vsem; za to pa je potrebna korenita sprememba gospodarske strukture, kar pa je moč doseči predvsem s korenito spremembo odnosa države in družbe do podjetništva in do poslovnega sveta. Gre za pogled, da mora država začeti podpirati gospodarstvo, predvsem pa ključne akterje v gospodarstvu t.j. podjetnike in sposobne menedžerje. Skratka Slovenija za svoj hitrejši razvoj potrebuje močno podjetniško in poslovno elito, ki bo tudi najboljši garant za zaščito slovenskih nacionalnih interesov. Primerno temu mora ta ekonomska elita dobiti tudi primeren družbeni status in ugled v slovenski družbi. Dobiti bo morala tudi ključno besedo pri presoji, kaj so spodbudni pogoji za podjetništvo in kaj ne. Tako gledanje pa v Sloveniji zelo težko sprejemamo.

Dilema je torej ta: kakšno Slovenijo hočemo. Hitro rastočo inovativno, podjetniško z močno slovensko ekonomsko elito, ali status quo.

Prede predidemo na vprašanje, na kakšen način izpeljati korenit preobrat v ekonomski politiki države, je treba pojasniti, kakšna je zveza med pospešeno rastjo, konkurenčnostjo in podjetništvom.

Povečana konkurenčna sposobnost držav se odraža v povečanem deležu hitro rastočih podjetij v gospodarski strukturi pa naj gre za majhna, srednja ali velika podjetja. Hitro rastoča podjetja ustvarjajo in vodijo sposobni podjetniki oziroma menedžerji. Konkurenčno okolje je tisto, ki take ljudi podpira, ne pa ovira. Preprosto povedano gre za to, da podjetnikom omogočimo, da čim večji del svojega časa in sredstev porabijo za pridobivanje konkurenčne prednosti z inovativnimi produkti, inovativnimi tehnologijami, inovativno organizacijo ali razvijanjem novih trgov in da čim manj časa in sredstev porabijo za pridobivanje tistih inputov, ki jih sicer urejeno konkurenčno okolje zagotavlja v zadostni količini in po konkurenčnih cenah.

Za podjetništvu neprijazno okolje je značilno, da so inputi, ki bi normalno morali biti dosegljivi na enostaven način po konkurenčnih cenah zaradi ovir na voljo po višjih cenah in na komplicirane načine. Tako okolje zmanjšuje delež resursov, ki jih podjetnik lahko uporabi za doseganje konkurenčne prednosti. Gre torej za splošno vprašanje, kolikšen del resursov, ki jih ima podjetnik na voljo, lahko uporabi za inovativne dejavnosti, kolikšen del pa je prisiljen porabiti za nabavo inputov, ki so drugim konkurentom na voljo pod ugodnejšimi pogoji.

Pri visoko tehnoloških podjetjih se ta problem potencira. Visoko tehnološka podjetja navadno potrebujejo večja sredstva za razvoj in daljše obdobje zorenja kot manj inovativna podjetja. Zato so visoko tehnološka podjetja še posebno občutljiva na visoke stroške povezane s pridobivanjem tistih inputov, ki jih v normalnih konkurenčnih pogojih podjetja lahko pridobijo na enostaven in cenen način.

Normalni inputi, ki jih vsako podjetje potrebuje za poslovanje so dokumentacija in dovoljenja, prostori, oprema, izobraženi in usposobljeni delavci, poslovne storitve, infrastruktura, finance in storitve države. Za večino naštetih normalnih inputov lahko za Slovenijo pokažemo, da v primerjavi s podjetniško prijaznimi okolji niso dosegljivi na enostaven in cenen način in da v Sloveniji podjetniki veliko preveč svojega časa in sredstev porabijo za njihovo zagotavljanje. Ta situacija je nastala, kot smo povedali zgoraj, ne zaradi neke zavestne antipod-

jetniške politike, ampak zaradi vrste potez, ki so skupaj pripeljale v sedanjo nezavidljivo situacijo. Zadnja taka poteza, ki je sodu izbila dno, je bila nova davčna zakonodaja. Imamo dovolj dokazav v obliki dopisov, elektronske pošte in osebnih protestov, da smo tisti, ki nam ni vseeno, kaj se s Slovenijo na področju konkurenčnosti in podjetništva dogaja, opozarjali naposredne akterje pri pripravi nove davčne zakonodaje, da bo to katastrofalna poteza, za katero bodo prej ko slej morali strokovno in politično odgovarjati. Tudi novo vlado smo pred in po volitvah na to vehementno opozarjali. Škoda je narejena, kaj zdaj.

Odnos države do poslovnega sveta gre preko fiskusa. Gre za vprašanje, koliko dodane vrednosti dobi država in koliko ostane podjetnikom in zaposlenim. Slovenija je v tem pogledu na vrhu lestvice davčne bede. Že povprečna obremenitev dela je skoraj najvišja v svetu. Ko pa k temu dodamo še popolnoma nerazumno fiskalno obremenitev najspodobnejšega dela slovenskega prebivalstva pa je poslušati iz ust tistih, ki so odgovorni, da je do tega prišlo, da se tudi oni zavzemajo za na znanju temelječ razvoj, naravnost groteskno. Vodstvo Leka opozarja, da je obremenitev visoko izobraženih ljudi in menedžerjev z dajatvami v Sloveniji nevzdržna. Prava razprava o vplivu fiskalnih sistemov na konkurenčnost, inovativnost, podjetništvo in s tem na razvoj, se sedaj šele prav začinja; vendar ne samo v Sloveniji ampak v svetovnem merilu. Uvajanje raznih variant enotne davčne stopnje v nekdanjih komunističnih državah, ki je bilo sprva neopaženo, je danes deležno svetovne pozornosti. Kratkotrajni poskus Francije in Nemčije, da bi te reforme razglasili za socialni dumping in prisili te države, da spet zvišajo dajatve in svoj sistem »harmonizirajo« z nemškin in francoskim, da bi bile te države spet konkurenčne, danes zveni kot slaba šala. Nasprotno, tem novim državam gre zasluga, da je njihovo pogumno eksperimentiranje sprožilo proces ponovnega razmisleka o fiskalnih sistemih v starih državah. Vse bolj postaja jasno, da se bodo morale prilagoditi stare države, ne pa nove. Zaradi tega poguma postaja Slovaška ena izmed najbolj razpoznavnih držav nasvetu, kar je vredno milijarde dolarjev promocijskega denarja. Če pa se ozremo malo nazaj v ekonomsko zgodovino bomo odkrili, da je v vseh državah, kjer je prišlo do preobrata v ekonomski politiki, ki je pripeljal do ekonomskega razcveta, obstajala vodilna ekipa, ki je imela pogum za izvedbo radikalnega preobrata v ekonomski politiki. To velja za Singapur, Korejo, Kitajsko, Irsko, Finsko in v taki ali drugačni meri za vse gospodarsko uspešne države. Pa smo spet pri podjetništvu. Vendar tokrat ne pri podjetništvu na ravni podjetja ampak pri podjetništvu na ravni države. Kot pri posameznem podjetju, ko mora imeti podjetnik vizijo, znanje in pogum, če hoče uspeti, prav isto velja na ravni države: za inovativno vodenje države je treba imeti vizijo, znanje in pogum.

V ponedeljek je skupina mladih ekonomistov, ki so tudi člani vladnega strateškega sveta, na Ekonomski fakulteti pred polno dvorano ob polni prisotnosti medijev predstavila zametek radikalno drugačnega fiskalnega sistema, kot ga imamo sedaj. Kot je povedal vodja projekta Jože Danjan ga tržijo pod blagovno znamko **slovenska inačica enotne davčne stopnje**. V skladu z dolgoletno slovensko tradicijo skrbi za socialno pravično družbo, slovenska inačica izhaja iz predpostavke, da se neto plače zaposlenih ne spremenijo in da nižjim slojem, ki bi bili prizadeti zaradi povišanja cen življenjskih potrebščin, zmanjšanje realnega dohodka nadomestimo z ukrepi socialne politike. Povedal je, da je to šele koncept in da se s tem začne široka strokovna in politična razprava ne samo ozko o davčnem sistemu ampak o fiskalni reformi. Zahvalil se je tudi predsedniku vlade za podporo in pri tem povedal, da je bilo kar nekaj težav s pridobivanjem podatkov, ker nekaterim v državni upravi ta dogajanja niso povšeči. V dvorani je vladalo pozitivno in konstruktivno vzdušje celo s strani nasprotnikov. Kot je pozneje izjavil eden od skeptikov, je treba dati fantom priznanje za mojstrsko izpeljan uvod v najpomembnejšo razpravo o prihodnosti Slovenije v zadnjem času.

Glede na to, da je fiskalni sistem še edina ekonomska politika iz nekdanjega arzenala makroekonomskih politik, ki je pod ingerenco države, to tudi pomeni začetek resne razprave o vlogi države s tem pa tudi začetek razprave o tem, kakšno Slovenijo hočemo: kreativno, inovativno, podjetniško, t.j. tako, v kateri bodo bodo naši otroci z veseljem živeli in kamor se bodo kreativni in sposobni ljudje želeli priseljevati ali kakšno drugo.

Prof. dr. Marko Jaklič

Univerza v Ljubljani
Ekonomska fakulteta

Osredotočanje v Sloveniji: Inovativno in visokotehnoško podjetništvo

Ocena stanja

Po proizvodih visoke tehnologije v izvozu smo daleč za povprečjem EU. Po ustvarjanju novih delovnih mest smo na predzadnjem mestu v Evropi. Imamo podpovprečno malo novih podjetij, ki bi uspela zaposlovati in rasti. Slovenija pada glede na mednarodne kazalce konkurenčnosti.

Smo izjemno statična družba, ki ustvarja zelo malo novih delovnih mest in jih zaenkrat relativno malo tudi izgublja, vendar je to zadnje dobro le na prvi pogled. Slovenija se je objektivno znašla v položaju, na razvojni stopnji, ko zaradi visokih stroškov dela ne more več tekmovati z državami posnemovalkami, ampak mora preiti med inovativne družbe. Slovenija je nedvomno uspešna po makroekonomskih kazalcih oziroma v vodenju makroekonomske politike. Vendar je to samo nujen predpogoj za razvojni preboj. To vemo že kar nekaj časa in nekaj truda je bilo že vloženo v to smer. Smo edina nova članice EU, ki se je obsežno lotila mikroekonomskih politik (politik spodbujanja konkurenčnosti, inovativnosti in podjetništva)¹ ter tudi institucionalne podpore podjetništvu. Ustanovili smo precej novih institucij, prav gotovo preveč, tudi zelo neučinkovitih in birokratskih. Napisali smo kar nekaj dobrih strategij nacionalnega gospodarskega razvoja. Pravih rezultatov pa ni.

Obstajata dva razloga. Prvi je, da smo verjetno nekoliko neučakani. Resneje se je vlada (predvsem Ministrstvo za gospodarstvo) začela teh vprašanj lotevati šele po letu 2000. Primera Finske in Irske kažeta, da je potrebno na konkretnjše rezultate takšnih aktivnosti čakati vsaj deset let. Drugi, pomembnejši razlog pa je, da smo se mikroekonomskih politik in institucionalnega ustroja lotevali na ne najprimernejši način.

---

¹ Več o tem glejte v Evalvacija razpisov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti v letih 2001-2003 ter Evalvacija ukrepov za spodbujanje grozov v Sloveniji v obdobju 2001-2003.

Mikroekonomske politike so bile preveč razpršene, neosredotočene na inovativnost in tehnološki razvoj (zaradi pozitivnih eksternalij so posegi javne politike na tem področju najbolj upravičeni) ter vodene na premalo transparenten in sodelovalen način. Politike so bile v veliki meri neuskklajene na vladni (medministrski) ravni. Nabor mikroekonomskih politik je bil sicer takšen, kakršnega s svojimi aktivnostmi podpira Evropska komisija (tudi OECD) in kot se prakticira v sodobnih oziroma razvitih državah EU. Poudarek pa je bil žal dan manj primernim politikam (tistim, kjer bi se aktivnosti in učinki zgodili brez vpletanja države) ter premalo in prepozno tistim ukrepom, ki spodbujajo konkurenčnosti gospodarstva, do katerih ne bi prišlo brez javnega posredovanja oziroma razvojne spodbude. Evalvacija ukrepov 2000-2003 je pokazala, da so bili deleži projektov, ki se brez razvojne spodbude ne bi izvedli in kjer so akterji kasneje zadovoljni z učinki (tudi po prenehanju državne podpore akterji načrtujejo nadaljevanje aktivnosti) najvišji znotraj ukrepov »Spodbujanje razvoja tehnoloških mrež«, »Spodbujanje razvoja grozdov«, »Tehnološki centri, tehnološki parki in inkubatorji«, Investicije v nove tehnologije«, »Spodbujanje tehnološke prenovе podjetij«, »Spodbujanje povezovanja podjetij in specializacij v proizvodnih centrih« ter »Razvoj podjetniških inkubatorjev na univerzah«.

Eden večjih problemov pri izvajanju mikroekonomskih politik je bil v tem, da je vlada hotela večino stvari »narediti sama«. Potrebno pa bi bilo poglobiti sodelovanje med vlado (ministrstvi) in drugimi možnimi »izvajalci« ukrepov (javne, pol-javne in privatne institucije) oziroma zagotoviti prenos večjega dela »odgovornosti« na podporne institucije in institucije znanja. Udeležba teh institucij je nujna tako z vsebinskega vidika priprave ukrepov, kot tudi z vidika povezovanja sredstev (ekonomiziranje sredstev), ki se namenjajo tem ukrepom, ter predvsem z vidika konkretnega izvajanja ukrepov. **Vlada bi torej morala biti proaktivna pri pooblašcanju (nikakor ne »podržavljanju«) oziroma izgradnji primernih kompetenc teh institucij za izvajanje posameznih delov politik za spodbujanje inovativnosti in podjetništva.** Tu pa naletimo na največji problem izvajanja strateškega usmerjanja slovenskega gospodarstva. Naše institucije so se navkljub temeljito spremenjenim zunanjim okoliščinam v zadnjih deset in več letih zelo malo spremenile. Vodenje javnih in poljavnih institucij (na primer univerz, raziskovalno-razvojnih institucij, sindikatov, raznih gospodarskih združenj, tudi novih institucij kot PCMG ali RRAji) je sledilo stari logiki delovanja, ki pomeni predvsem breme, strah in ne opore podjetništvu.

Nesposobnost udejanja kakovostne razvojne strategije oziroma ustvarjanja konkretne akcije oziroma učinkov je našo družbo pripeljalo v stanje strateške dedkance. Iz poslovnega sveta je znano, da managerski skupini v podjetju, ki ne

uspe v ob pravem času uresničiti svoje strategije, v ponovnem poskusu že na ravni zapisa strategije ne uspe doseči niti kakovosti zapisa prejšnje strategije. Zaradi neprimerne vodnje pride najprej do neuresničevanja strategije in nato do »razkroja« strateških nosilcev, ki niso več sposobni poiskati pravih rešitev. Nekaj podobnega se očitno dogaja tudi v našem nacionalnem inovacijskem sistemu, ki vključuje podjetja, institucije znanja (izobraževalne organizacije in še posebej univerze), podporne institucije (na primer organizacije za prenos tehnologij, zbornice, organizacije, ki skrbijo za izvajanje tehnološke politike, interesna združenja, finančni sektor, ...) ter zakonodajno oblast in vlado na različnih ravneh. Nič čudnega torej ni, da so ravno sistemi širšega »vladanja« v družbi in institucionalne strukture ključni razlogi za padanje Slovenije na lestvici konkurenčnosti.

Prihodnost:

Kako iz strateške dekadence?

Nova slovenska vlada se je soočila s priložnostjo in odgovornostjo, da preseka razvojno melanholijo. Ključna področja njenega delovanja bi morala biti po mojem mnenju naslednja:

1. Ureditev davčnega sistema (radikalna sprememba)

Pri tem ne mislim samo na višino davčnih stopenj, temveč tudi na izvajanje celotnega davčnega procesa oziroma postopka, ki mora slediti načelu podpiranja inovativnosti in podjetništva. Neprijaznost davčnih postopkov je resna ovira »ranljivemu« podjetništvu. Potrebno je poenostaviti postopke in proces ter narediti DURS podjetniško naravnane, da zaradi nepotrebnih birokratskih razlogov ne bo »ubijal« podjetništva.

Zavedati se moramo, da tudi z davčnim sistemom kot »lokaliteta« teknujemo z drugimi okolji pri privabljanju inovativnih podjetij. Enotna davčna stopnja je nedvomno zanimiva, vendar je potrebno poleg javnofinančne vzdržnosti ugotoviti, ali pomaga reševati izzive pri spodbujanju inovativnih podjetij. Jasno namreč je, da bo morala biti enotna davčna stopnja v Sloveniji relativno visoka (nad 20 odstotki) in da sistem ne bo poznal davčnih olajšav. Potrebno je ugotoviti, če davčni sistemi v sosednjih državah (predvsem Italija in Avstrija) in tudi drugih nam konkurenčnih državah (pri tem mislim na inovativne države) ne bodo privlačnejši za visokotehnološke podjetnike, saj njihovi sistemi poznajo mnogo olajšav. Študije OECD tudi kažejo, da so davčne olajšave pomemben instrument spodbujanja tehnološkega razvoja.

2. Dokončanje privatizacije oziroma tranzicije

Vlada bi morala čim prej omogočiti razmere, ko se bodo managerji »starih« podjetij prenehali ukvarjati z lastninjenjem. Po 16 letih pa je že čas, da se prenehamo ukvarjati s prerazdeljevanjem in se končno osredotočimo na ustvarjanje. V slovenskih okoliščinah je nujno, da se vlada takoj umakne iz aktivnega lastništva (umika predstavnikov KAD-a in SOD-a iz nadzornih svetov) ter da sprejme načrt postopne privatizacije državne lastnine. Šele takšne razmere bodo omogočile predpogoj za primerne odnose med udeleženci nacionalnega inovacijskega sistema, ki bodo omogočali družbo znanja oziroma učenje akterjev, razgaljanje parcialnih in kratkoročnih interesov ter prevzemanje odgovornosti.

3. Izgradnja podpornega okolja za inovativnost in podjetništvo

Kot rečeno pa je glavni izziv reformiranje institucij. Pri tem ne mislim le na formalne institucije, temveč tudi na vrednote (na primer odnos do znanja, učenja, kritičnosti, inovativnosti, podjetništva, ...). Tu bodo zadeve dolgotrajnejše, zato se jih je potrebno lotiti čim prej in temeljito. Primeri razvojno uspešnih držav kažejo, da je to ključno. Sindikat na Danskem na primer ni enak kot pred 10 leti. Horizontalno »komuniciranje« med podjetji na Finskem je precej drugačno kot je bilo pred desetimi leti. Toda kako spreminjati takšne institucije? Po mojem prepričanju je še čas za koordinirane spremembe po skandinavskem vzoru, za učenje na ravni družbe. Na nek način je pohvalno, da se vlada očitno zaveda pomena teh institucij, vendar se je potrebno sprememb lotiti na pravi način. Institucije ne smemo »podržaviti« (s svojimi ljudmi ali z državno nadkontrolo), temveč opolnomočiti, da v resnici postanejo zares javne, poljavne ali pa privatne institucije, ki odgovorno zasledujejo svoje poslanstvo. Vzpostaviti je potrebno takšen sistem samokontrole v sistemu, ki bo neučinkovite institucije pravočasno pošiljal na »smetišče zgodovine«. Potrebno je dati moč civilni družbi in zmanjšati »zvezdnštvo« države. Odgovornost za razvoj morajo vse bolj prevzemati drugi akterji v nacionalnem inovacijskem sistemu in da to ne bo le floskula, bi se morala vlada naučiti, kako se takšen sistem moderira. Zgledi v svetu obstajajo, znanje obstaja, le pripravljenost za učenje mora biti prisotna.

Vlada naj torej čim prej pripravi izvedbene akte zakona o podpornem okolju podjetništva, ki bi moral uresničevanje dočakati že oktobra 2004, in v njih predstavi svoj koncept učeče se družbe.

4. Povečati mobilnost na trgu dela

Prepričan sem, da je na zgoraj opisan način (točka 3) moč v slovenski družbi doseči institucionalne spremembe, ki bodo omogočale večjo mobilnost na trgu dela. Žal se je zahtevam po večji mobilnosti in prilagodljivosti na trgu dela pri-

lepila nalepka neoliberalizma, ki jo slovenski sindikati vnaprej odločno odklanjajo. Večja mobilnost na trgu dela pa v resnici ni samo socialno pravičnejša ampak je v družbi znanja tudi nujno potrebna, saj omogoča prepotraben prenos znanja (učenja) v družbi in, na prvi pogled paradoksalno, zmanjšuje strah pred kritičnostjo na delovnem mestu, ki je nujen pogoj za avtonomno in inovativno razmišljanje zaposlenih.

Prepričan sem, da bi lahko ob primernem moderiranju vlade med akterji dosegli zavedanje o nujnosti sprememb in sprejetja za slovensko razvojno stopnjo primerne oblike »lahkotnosti« zaposlovanja oziroma odpuščanja ter relativno visoke socialne varnosti (angleška skovanka.: flexicurity). Takšna kombinacija je značilna za skandinavske države. Pogosto lahko slišimo, da Evropa razvojno zaostaja za ZDA tudi zaradi neprilagodljivosti trga dela. Če gospodarsko zaostajanje velja za povprečje Evrope, to nikakor ne velja za skandinavske države. Po kriterijih uresničevanja Lizbonske strategije, ki merijo raven informacijske družbe, inovativnosti, raziskav in razvoja, liberalizacije, razvitosti mrežnih industrij, podjetništva, socialne vključenosti ter trajnostnega razvoja, so Finska (5,80 točke od 7 po raziskavi World Economic Forum), Danska (5,63 točke) in Švedska (5,62 točke) daleč pred ostalo Evropo in tudi pred ZDA (5,55 točke). Slovenija (4,36) točke je med novimi članicami za Estonijo na drugem mestu in prehitil stari članici Portugalsko in Grčijo. Zanimivo je, da sta tako Nemčija (4,37 točke) kot Slovenija (4,24 točke) uvrščeni zelo nizko po kriteriju socialne vključenosti, ki meri hitrost vračanja nezaposlenih med zaposlene, povečevanje znanja in spretnosti zaposlenih (zaposljivost) ter modernost sistema socialne varnosti. To kaže na njuno nizko oziroma lažno socialno pravičnost. Socialno najpravičnejša država je po tem kriteriju Danska (5,52) točke.²

5. Potrebna je usklajenost ukrepov in ohranjanje sozvočja med izrečenim in konkretnimi aktivnostmi na ravni vlade

Vlada mora doseči akcijsko usklajenost med ministrstvi, ki žal ni bila značilna za prejšnjo vlado in kot kaže, bo imela s tem težave tudi sedanja vlada. Na primer, po eni strani poslušamo, kako moramo pri povezati elemente nacional-

² Napačno bi bilo razumeti, da je za prilagodljivost trga dela potrebno zagotoviti le zakonsko podlago za lahkotnejše odpuščanje. K reformam so na Danskem pristopili celovito in na podlagi temeljitega razumevanja zunanjih in notranjih okoliščin. V proces so že na začetku po načelu »skupnega učenja« pritegnili vse družbene akterje. Kolektivna pogajanja na Danskem po spremembah potekajo v nekakšni mešanici med centralno in podjetniško ravno. Moč sindikatov se s tem ni zmanjšala (tudi ne v manjših podjetjih, ki na Danskem prevladujejo). Sindikat se je spremenil v nekakšen center za kompetenčni razvoj svojih članov. Uspeh sindikatov je nedvoumen. Sindikaliziranost delavcev je najvišja med vsemi OECD državami. Danska je tudi edina država, kjer so v zadnjem desetletju formalno nižje izobraženi delavci pridobili v razmerju plač do tistih z višjo formalno izobrazbo. V procesu sprememb so bila zelo pomembna tudi močna stanovska združenja tehničnih kadrov, ki se jim je mobilnost (in s tem večja tržna moč in veljava) po dogovoru med delodajalci zgodila že pred stoletjem. Da bi ublažili prve šoke so s spodbujanjem stanovanjske izgradnje uporabili celo makroekonomsko politiko povečevanja agregatnega povpraševanja.

nega inovacijskega sistema, kako so sedanje institucije znanja premalo vpete v konkretna dogajanja v podjetjih, in da moramo pri odločanju o tehnološkem razvoju ključno besedo prepustiti sedanjim (in tudi potencialnim) podjetjem. Na drugi strani pa pristojno ministrstvo objavi razpis za mlade raziskovalce, ki še bolj ustreza »člankopiscem«. Po podobnih kriterijih so bile ocenjene programske skupine in kot kaže bo šla tudi Tehnološka agencija v isti miselni okvir. To pa pomeni, da jo lahko že kar sedaj zapremo in da smo si zapravili še dodatne stopinje prostosti oziroma da smo še globlje v strateški dekadenci.

Menim, da bi morala vlada čim prej ustanoviti kompetentno razvojno »nadministrstvo«, ki bi usklajevalo politike in doseglo v javnosti razpoznaven razvojni koncept vlade.

Prof. dr. Marko Jaklič

Univerza v Ljubljani
Ekonomska fakulteta

Inovativnost in tehnološki razvoj kot glavni razvojni izziv Slovenije

1. Stanje v EU in Sloveniji

Po kriterijih uresničevanja Lizbonske strategije na področju inovativnosti ter raziskav in razvoja (RR) prav vse evropske države zaostajajo za ZDA. ZDA dosega 6,08 točke od 7 možnih (po izračunu na podlagi metodologije WEF-a). Prve štiri evropske države so Finska (5,87), Švedska (5,57), Nemčija (4,90) in Danska (4,87). Slovenija je s 3,92 točke najvišje med novimi članicami in enaka Španiji ter pred Italijo (3,87), Luksemburgom (3,57), Portugalsko (3,44) in Grčijo (3,44) med starimi članicami. Nasploh iz študij izhaja, da so največji izzivi za Evropo na področju izboljšanja okolja za RR in inovacije, razvoja informacijske družbe ter podjetniškega okolja za privatno ekonomsko aktivnost.

Na osnovi rezultatov European Innovation Scorebord lahko zaključimo, da EU-25 pri sredstvih za RR zaostaja za ZDA, vendar sta Švedska in Finska daleč spredaj, potem pa sledijo Japonska in ZDA. Finska, Nizozemska in Švedska so boljše tudi pri prijavi visokotehnoloških patentov. Švedska je boljša od ZDA tudi po kriteriju *Indeksa kreativnosti* v družbi, ki meri relativni delež znanstvenikov, inženirjev, umetnikov, arhitektov, managerjev in ostalih, katerih službe so povezane s kreativnimi nalogami.

Slovenija se očitno težko spoprijema z izzivi prehoda med inovativne države, saj močno zaostajamo z uvajanjem modernih proizvodov visoke tehnologije. Po deležu izvoza visokotehnoloških izdelkov s približno 5 % daleč zaostajamo za povprečjem (20 %) EU-15 (Statistics on Science and Technology in Europe, 2004, str. 141). Še bolj zaskrbljujoč pa je podatek o povprečni letni stopnji rasti deleža izvoza visokotehnoloških izdelkov na svetovnem trgu, saj je Slovenija med leti 1996-2001 dosegla -1,2 %, medtem ko so Madžarska s 54,2 %, Estonija z 27,4 % in Češka z 8,6 % v vrhu držav EU (Key Figures 2003-2004. Towards a European Research Area – Science, Technology and Innovation, 2003, str. 75). Kazalnik intenzivnosti strukturnih sprememb kaže, da se je intenzivnost prestrukturiranja slovenskega gospodarstva, merjena s spremembami v strukturi dodane vrednosti

in v strukturi zaposlenih, v devetdesetih letih trendno zmanjševala. Napredek družbe je odvisen od njene inovativnosti in padajoč delež inovativnih podjetij žal kaže, da smo v tranziciji ohranil preveč starih in ustvaril nove rigidnosti, ki onemogočajo pričakovano hitrejši razvoj.

Še bolj kot pri proizvodih zaostajamo pri storitvah visoke tehnologije. V EU je bilo leta 2002 zaposlenih 163 milijonov oseb, od tega 68 % v storitvenih dejavnostih, med katerimi postajajo z znanjem intenzivne storitvene dejavnosti čedalje bolj pomembne, saj je delež zaposlenih v tej skupini dosegel kar 33,3 % celotne zaposlenosti (Statistics on Science and Technology in Europe, 2004, str. 112). Visoko in srednje visokotehnološke dejavnosti so zaposlovale 7,4 % delavcev, preostale proizvodne dejavnosti pa so obsegale 11,8 % zaposlenih. Slovenija je imela med državami kandidatkami najvišji delež zaposlenih v visokotehnoloških in srednje visokotehnoloških proizvodnih dejavnosti (kar 9,6 %), kar je nad povprečjem EU-15 oziroma se uvršča znotraj EU na drugo mesto takoj za Nemčijo. Švedska ima najvišji delež zaposlenih v znanjem intenzivnih storitvah (47 %), Slovenija pa je z 25,7 % daleč pod povprečjem EU. Primerjave z EU pokažejo, da *Slovenija zaostaja na področju z znanjem intenzivnih storitev in še posebej visokotehnoloških storitev, ki se vežejo na interakcijo med šestimi ključnimi tehnologijami (informacijska tehnologija, telekomunikacije, mikroelektronika, roboti, nanotehnologija in novi materiali ter biotehnologija)*. Po zgledu iz tujine tudi pri nas omenjamo ali celo že ustanovljamo tehnološke mreže podjetij in RR institucij na teh področjih, vendar je kot kaže po začetnem zagonu tudi na tem področju prišlo do krča.

Presenetljivo je, da iz mednarodnega seznama ključnih tehnologij pri nas redkeje omenjamo vede in tehnologije znanja ter zdravstvene vede in tehnologije. Presenetljivo zato, ker imata omenjeni področji zelo velike eksternalne vplive (takrat je smiselno javno financiranje), ker smo v njih že sedaj relativno dobri in imamo velik potencial tudi na komercialni ravni. Še posebej je zanimivo področje zdravja in kakovosti življenja, saj močno razvija »lokaliteto« oziroma negibljuje vire (vire, ki jih na primer tuja multinacionalka ne more enostavno prenesti drugam oziroma kjer zaradi kompleksnosti, ki se veže na neko lokacijo, ni mogoče hitro poiskati alternativne ponudnike), saj povezuje na primer gerontologijo, preventivno zdravstveno nego in prehrano (od zdravilišč do organskega kmetovanja), sisteme zdravstvene oskrbe, kurativo, e-zdravje, tkivni inženiring, raziskave zdravstvenih tveganj in raziskave o zdravstvenih informacijah s turizmom, trgovino, športom in naravnimi danostmi. Na tem področju imamo po mojem mnenju velike priložnosti (že sedaj imamo primerno osnovo oziroma kritično maso raziskovalcev in podjetij, kar za večino drugih sodobnih tehnologij žal še ne moremo trditi), ki pa jih premalo izkoriščamo.

Slovenija je po osamosvojitvi 1991 kot ena redkih tranzicijskih držav uspela ohraniti javno RR strukturo, vendar bolj v smislu socialnega podpore in ne toliko v smislu odgovornosti tega sistema za gospodarski razvoj. Za to seveda niso krivi (izključno) raziskovalci, saj posebnih pobud oziroma potreb za sodelovanje zaradi gospodarske zasidranosti med »posnemovalci« tudi iz gospodarstva ni bilo. Vendarle, ob primernih spremembah oziroma vodenju sprememb je lahko takšno stanje dobra osnova za prehod v družbo znanja in inovativnosti.

Zakaj v Sloveniji ne moremo oziroma ne znamo preiti v družbo znanja in inovacij, čeprav za to obstajajo priložnosti? Najbrž smo na nek način še vedno ujetniki »zgodbe o uspehu«, saj večina prebivalstva in tudi politikov v svojih denarnicah in na cesti še ne zaznava potrebe po spremembah. Te pa vedno prinašajo določeno negotovost, ki seveda ni prijetna. Žal bo ta potreba nastopila zelo na hitro in takrat bomo ugotavljali, koliko smo izgubili zaradi prepozne aktivnosti oziroma prilagajanja spremenjenim okoliščinam. Za ustrezno motiviranje in managiranje sprememb pa je odločilna vloga vlade.

2. Slovenija se nahaja pred izzivom inovativnosti in družbe znanja

*Uspešen **gospodarski razvoj** je proces zaporednega in koevolutivnega napredovanja (skupnega učenja), v katerem so podjetja in njihovo podporno okolje sposobni vstopati v vse bolj sofisticirane oblike mednarodne konkurenčnosti.*

Države lahko razdelimo na tri stopnje razvitosti. Na najnižji stopnji razvoja gospodarstva je gospodarska rast dosežena primarno z mobilizacijo primarnih faktorjev proizvodnje kot so zemlja, surovine in neizobražena delovna sila. Ko gospodarstvo prehaja v drugo stopnjo razvitosti, postane raven investicij najpomembnejši element razvoja. Neposredne tuje investicije v državo, skupna vlaganja in ostali pogodbeni odnosi s podjetji iz razvitih držav omogočajo, da gospodarstvo napreduje pri vključevanju v mednarodne proizvodne sisteme. Na tej stopnji razvoja se morajo vladne prioritete vse bolj usmerjati na razvoj fizične infrastrukture (pristanišča, ceste, telekomunikacije) in regulacije (carina, davki, zakoni o podjetjih). Na tej stopnji postane učinkovitost (proizvajanje z nizkimi stroški) v proizvodnji standardiziranih proizvodov in storitev dominanten vir mednarodne konkurenčnosti podjetij. Proizvodi in storitve torej postajajo vse bolj kompleksni, toda tehnologija in oblikovanje še vedno v največji meri prihaja iz tujine preko licenc, nakupov obratov na ključ, skupnih vlaganj oziroma tujih neposrednih investicij in posnemanja. Podjetja so sposobna ne samo prevzeti tujo tehnologijo, temveč jo do določene mere tudi nadgraditi. Če so podjetja uspešna, podjetja iz takšnega gospodarstva prevzemajo vse več in vse bolj zahtevne vloge v verigi vrednosti. Kljub temu pa še vedno največkrat

proizvajajo za tuja podjetja, ki so originalno razvila tehnologijo, sedaj pa nadzorujejo predvsem oblikovanje in trženje. Čeprav se nam včasih lahko zazdi (na primer razvoj infrastrukture, nizka raven sodelovanja med lokalnimi podjetji), da smo v Sloveniji šele na začetku ali na sredini druge razvojne stopnje, pa nas visoka raven BDP na prebivalca uvršča v sam vrh držav na tej stopnji. Med države torej, ki so ravno zaradi visoke ravni BDP in s tem povezane visoke ravni plač, že težko konkurenčne ostalim državam, ki se nahajajo na tej stopnji. Slovenija mora torej preiti v tretjo razvojno stopnjo, če hoče vsaj ohraniti sedanjo gospodarsko rast.

Število prijavljenih visokotehnoloških patentov pri Evropskem patentnem uradu EPO (8,6 na milijon prebivalcev v letu 2001) Slovenijo uvršča daleč pod povprečje EU 15 (31,6) ali ZDA (56), kar je slaba podlaga za preboj na tretjo razvojno stopnico. Izkušnje mnogih držav kažejo, da je prehod iz druge v **tretjo razvojno stopnjo**, kjer **inovativnost** postane najpomembnejši element konkurenčnosti, izjemno težaven. Za prehod v tretjo stopnjo oziroma stopnjo razvitosti je v državi potreben prehod iz statusa uvoznika znanja in tehnologije v status inovatorja oziroma generatorja znanja v vsaj nekaterih sektorjih oziroma globalnih nišah. Konkurenčnost držav na tej stopnji je odvisna predvsem od sposobnosti nenehnega učenja družbe in sposobnosti komercialne izrabe najnovejših tehnologij. Ta prehod zahteva neposredno vlogo vlade pri spodbujanju inovativnosti preko javnih in privatnih investicij v raziskave in razvoj, preko ustreznega razvoja visokega šolstva, ki mora dobiti prioriteto v šolskem sistemu, preko razvoja finančnega sistema, ki mora omogočati večje stopnje tveganja v sistemu (na primer, potrebni so tako državni kot privatni skladi tveganega kapitala, pogosto je smiselno tudi delovanje državne razvojne banke) in preko regulatornih mehanizmov, ki spodbujajo nastanek visokotehnoloških podjetij (na primer zmanjševanje administrativnih ovir za ustanovitev podjetja, liberalnejša stečajna zakonodaja za takšna podjetja, zaščita intelektualne lastnine, spodbujanje zahtevnega povpraševanja). Veliko vlogo igra tudi razvitost pravnega sistema in odsotnost korupcije v državi. Potrebno je imeti visoke standarde varstva okolja, saj najnovejše raziskave kažejo, da tiste države, ki imajo striktnejšo zakonodajo in njeno izvrševanje na področju varstva okolja, kot bi lahko pričakovali glede na njihovo razvitost, dosegajo višje stopnje rasti. Podjetja na tej inovacijski stopnji postanejo manj hierarhična, z več delegiranjem avtoritete posameznim strateškim enotam v podjetju. Tudi management z vključevanjem večjega števila ljudi v odločitve in odgovornosti postaja manj hierarhičen. Podjetja veliko investirajo v nenehno izobraževanje svojih zaposlenih. Kupci in dobavitelji so pogosto povezani v fleksibilna omrežja, kar dodatno olajšuje inovativnost in hitre spremembe v delitvi dela med poslovnimi

partnerji. Podjetja vse pogosteje hkrati doživljajo intenzivno konkurenco in sodelovanje v okviru grozdov. Podjetja mednarodno konkurirajo in pogosto dominirajo v globalnih nišah na osnovi edinstvenih strategij in znanja.

Potrebne so velike institucionalne spremembe. Univerze, šole, poklicni izobraževalni sistem, profitne in neprofitne organizacije, ki zagotavljajo infrastrukturo gospodarskega delovanja, skupine in organizacije, ki zahtevajo in postavljajo standarde, ter še mnogo drugih institucij predstavljajo kamenčke v mozaiku uspešnega gospodarskega razvoja. Med institucije uvrščamo tudi takšne elemente kot so stopnja zaupanja v družbi (za razvita gospodarstva je značilna visoka stopnja zaupanja), odnos do tveganja (sistem mora v racionalnih okvirih omogočati oziroma podpirati tvegane projekte, saj brez njih ni napredka), sistem avtoritete in pomen posameznika ter njegov odnos oziroma pripadnost skupini, prilagodljivost in mobilnost na trgu dela. Potrebna je drugačna organiziranost in delovanje vlade, trgov in podjetij. Izkaže se, da stare strategije oziroma prednosti postanejo nove slabosti. Na primer, za drugo stopnjo zelo pravilen pristop učinkovitega servisiranja tujih podjetij, katera obvladujejo oblikovanje in trženje, v veliki meri onemogoča za tretjo stopnjo nujen razvoj naprednih proizvodnih, razvojnih in trženjskih procesov oziroma resničnih poslovnih inovacij, ki bi izboljšale položaj podjetja v mednarodni delitvi poslovnih aktivnosti.

Slovenija se očitno težko spoprijema z izzivi tretje stopnice, saj močno zaostajamo z uvajanjem modernih proizvodov visoke tehnologije. Po deležu izvoza visokotehnoloških izdelkov s približno 5 % daleč zaostajamo za povprečjem (20 %) EU-15 (Statistics on Science and Technology in Europe, 2004, str. 141). Še bolj zaskrbljujoč pa je podatek o povprečni letni stopnji rasti deleža izvoza visokotehnoloških izdelkov na svetovnem trgu, saj je Slovenija med leti 1996-2001 dosegla -1,2 %, medtem ko so Madžarska s 54,2 %, Estonija z 27,4 % in Češka z 8,6 % v vrhu držav EU (Key Figures 2003-2004. Towards a European Research Area – Science, Technology and Innovation, 2003, str. 75). Kazalnik intenzivnosti strukturnih sprememb kaže, da se je intenzivnost prestrukturiranja gospodarstva, merjena s spremembami v strukturi dodane vrednosti in v strukturi zaposlenih, v devetdesetih letih trendno zmanjševala. Napredek družbe je odvisen od njene inovativnosti in padajoč delež inovativnih podjetij žal kaže, da smo v tranziciji ohranil preveč starih in ustvaril nove rigidnosti, ki onemogočajo pričakovano hitrejši razvoj.

Za takšno stanje seveda ne moremo izključno kriviti managerjev velikih oziroma starih podjetij kot tudi ne podjetnike in managerje v novih malih podjetjih. Razvojni izziv, pred katerim smo, zahteva usklajeno delovanje mnogih elemen-

tov sistema. Predvsem razvojniki v naših najboljših podjetjih, med katerimi jih kar nekaj že dominira v svetovnih nišah, priznavajo, da za preskok v niše, ki jim mednarodni trg oziroma delitev poslovnih aktivnosti priznava višje dodane vrednosti, sami nimajo zadosti potenciala in da potrebujejo ustrezno podporo okolje za razvoj novih tehnologij, proizvodov in storitev. Za doseg tretje stopnje razvoja ni več dovolj počasen napredek v učinkovitosti proizvodnje in kvaliteti proizvodov in storitev. Podjetja morajo biti v vrhu inovacijskih dogajanj v posameznih svetovnih segmentih, razvijati morajo edinstveno oblikovanje proizvodov, imeti morajo prevladujoč položaj v posameznih globalnih nišah, imeti morajo decentralizirane, fleksibilne in inovativne organizacijske strukture. Podjetja potrebujejo močno oporo v univerzah in raziskovalnih inštitutih, ki morajo na posameznih področjih priti v kakovostni vrh sorodnih institucij v svetu. Pri tem se ne moremo zanašati na »pomoč« od zunaj. Pokazati bomo morali lastne inovacijske sposobnosti pri razvoju in komercializaciji tehnologij, proizvodov, storitev in managerskega znanja.

Na prehodu v tretjo stopnjo razvoja je v največji meri pomembna prava aktivnost vlade. Intervencija države je v primeru izobraževanja ter RR smiselna zaradi eksternalij, saj imajo takšne investicije običajno večje prednosti (vrednosti) za družbo, kot pa si lahko »prilasti« posameznik ali podjetje. Brez intervencije države bi to pomenilo zadrževanje (privatnih) investicij v znanje in RR na podoptimalni ravni. Prav tako velja, da lahko primerna politika države na tem področju izziva oziroma zmanjšuje rigidnosti, ki nastajajo kot obramba pred »novim«. Empirične študije na primeru OECD in EU držav kažejo, da imajo sofinanciranje s strani države in davčne olajšave pomemben in pozitiven vpliv na sredstva, ki jih za raziskave in razvoj namenjajo podjetja. Vendar pa podatki kažejo, da je največji vpliv na povečanje sredstev za RR mogoče pripisati spremembi gospodarske strukture v bolj RR intenzivne dejavnosti. Študije tudi kažejo, da ima javni raziskovalni sektor pomembno vlogo pri inoviranju v podjetjih. *Največji učinki so doseženi, ko sta hkrati prisotna sodelovanje med podjetji, med podjetji in javnimi institucijami znanja ter javno (so)financiranje RR.*

3. Predlagane aktivnosti za prehod v inovativno družbo

1. Aktivnosti vlade za spodbujanje inovativnosti morajo temeljiti na dogovarjanju, pogajanjih, skupnemu učenju in razgaljanju parcialnih interesov (samokontroli)

Spodbujanje inovativnosti se mora preusmeriti iz sedanje osredotočenosti na politiko (policy-focused pristop) na konkretne akterje. Potrebno je izhajati iz učinkovitosti procesov (povezati vse ukrepe oziroma politike v smiselno celoto)

pri pripravi in izvedbi ukrepov, ki imajo svojo izhodiščno točko v potrebah (potencialnega) podjetja.

V proces oblikovanja ukrepov bi bilo potrebno uvesti "pogajanja", kar bi omogočilo, da različne projektne skupine predstavijo projekte in se nato transparentno pogajajo tako o vsebini razpisov, kot tudi o kriterijih za dodelitev sredstev (pa tudi o višini državnih sredstev, ki jih bo projekt prejel). Pogajanja so pogosto uporabljena metoda izbire konkretnih projektov v mnogih razvitih državah. *Pogajanja presežejo birokratsko "vzemi ali pusti" in omogočijo kakovostnejši izbor manjšega števila projektov* (preprečitev drobljenja sredstev). V komisijo za izbor je potrebno poleg domačih vključiti tudi mednarodne (tuje) neodvisne strokovnjake ter seveda predstavnike ministrstev, javnih in pol-javnih ter privatnih institucij, ki naj bi bile vse bolj vključene v izvajanje politike spodbujanja tehnološkega razvoja, in seveda predstavnike podjetij. Na ta način bi zmanjšali možnosti moralnega hazarda udeleženih akterjev in prispevali k večji verjetnosti pozitivnih učinkov uporabe javnega denarja.

Razpisna dokumentacija za ukrepe mora biti kratka, jasna in pregledna. Metrika učinkov mora biti razvita vnaprej, ob sodelovanju udeležencev in podvržena sprotnemu preverjanju. Potrebno je vzpostaviti čim več mehanizmov samokontrole in čim manj administrativnega vpletanja. Odličen primer za kaj takega so »tehnološki klubi«, ki so jih predlagali v podjetju Kolektor iz Idrije. Takšnih idej je v gospodarstvu še veliko.

Na ta način bomo tudi najprimernejše prihajali do **oblikovanja raziskovalno-razvojnih in investicijskih prioritet** (ne sektorskih), ki so v Sloveniji nujne, in ki ne smejo nastajati ex-ante v nekih ozkih političnih, birokratskih ali akademskih sferah, temveč kot ex-post rezultat horizontalnih ukrepov oziroma zgoraj opisanega procesa.

Predlagani konkretni ukrepi:

- Vlada naj čim prej pristopi k spremembi procesov priprave in izvajanja ukrepov spodbujanja inovativnosti in podjetništva v družbi. Zgledi iz tujine (Nizozemska, Finska, Danska) obstajajo. Prilagoditi jih je potrebno slovenskim razmeram. »Izvedbena« raven na vladi naj se usposobi za kakovostnejši management zgoraj navedenih procesov. Vlada naj zagotovi **transparentnost** (tudi preko spletnih strani) priprave in izvedbe mikroekonomskih politik. Inovativnost naj ne bo domena enega ministrstva, temveč vladna strategija.
- GZS naj združi »zainteresirane«, ki naj skupaj oblikujejo konkretne strategije za tehnološke platforme, ki jih ponudijo v presojo vladi.

- Na zgoraj opisan način naj da vlada **konkretnejše spodbude že začetim procesom tehnološkega predvidevanja in investicijskih prioritet** v Sloveniji.

2. Javna sredstva na področju znanstvene in tehnološke politike morajo biti usmerjena k spodbujanju INTEGRIRANIH INOVACIJSKIH PROJEKTOV oziroma k spodbujanju inovacij v gospodarstvu in sodelovanju med javnimi RR institucijami ter podjetji, kjer imajo vodilno vlogo (potencialna) podjetja

Javna sredstva za RR (tisti del, ki gre v tehnične in naravoslovne znanosti) morajo biti usmerjena predvsem v spodbujanje gospodarstva, da za RR nameeni 2 % BDP. Ostala (deli medicine in družboslovja, humanistika) naj tudi ima izraženega konkretnega uporabnika (četudi so to ministrstva, ki uresničujejo nek širši družbeni interes).

V raziskovalni sferi je potrebno odpraviti sistem »dot« oziroma več kot 20 let staro raziskovalno strukturo, ki za podjetja neposredno ni koristna. Sedanji način programskega pasovnega financiranja je potrebno ukiniti. Potrebno pa je *ohraniti stabilnost* (dolgoročnost) financiranja skupin, vendar v okviru **integriranih inovacijskih projektov**, ki vsebujejo usmerjene bazične raziskave, aplikativne raziskave in razvoj pod **vodstvom konkretnih podjetij oziroma uporabnikov**. V teh skupinah sodelujejo večje skupine podjetij, RR institucije (**interdisciplinarna vključenost!**) ter institucije podpore. Oblikovanje in članstva ne bi smeli predpisati vnaprej, temveč prepustiti procesu oblikovanja ukrepov.

Osnovno načelo financiranja naj bi bilo razmerje 2 (podjetja) proti 1 (javna sredstva). Od tega načela bi bilo moč odstopati v primerih, ko bi nove tehnologije ter proizvodi in storitve nastajali v okviru univerzitetnih ali raziskovalnih tehnoloških parkov oziroma projektov. Vendar bi bilo potrebno tudi v teh primerih večino financiranja prenesti na rizične vire financiranja (privatni skladi tveganega kapitala). V primerih pomanjkanja privatnega interesa (zaradi prevelikih stopenj tveganja oziroma še nezadostne komercialne zanimivosti) naj sodeluje tudi država (javni skladi tveganega kapitala).

Predlagani konkretni ukrepi:

- Pristojna ministrstva in javne institucije (Znanstvena in Tehnološka agencija) naj začnejo čim prej pripravljati nov sistem javnega financiranja znanosti in tehnološkega razvoja na način, kot je predstavljen v prvi točki ter ga izvedejo v prvem možnem roku.

3. Potrebno je vzpostaviti mobilnost na trgu raziskovalcev in spodbuditi njihovo podjetništvo

Zagotoviti je potrebno *prehajanje raziskovalcev v obe smeri* (iz akademske v podjetniško in obratno). Z ustreznimi mehanizmi bi morali po finskem vzoru omogočiti, da se raziskovalci po želji brez večjih problemov vrnejo v javno raziskovalno oziroma akademsko sfero.

Mladim raziskovalcev v podjetjih in tistim na raziskovalnih inštitucijah je potrebno zagotoviti vsaj enakovredno plačilo. V povprečju je sedaj materialno ugodneje delovati v okviru javnih RR institucij.

Znanstveni članki so za raziskovalce potrebni za znanstveno napredovanje, vendar je dejstvo, da težavnost sedanjih meril ne ovira sodelovanja raziskovalcev na konkretnih integriranih (večletnih) projektih s podjetji.

Predlagani konkretni ukrepi:

- Univerze in druge visokošolske institucije ter RR institucije naj preverijo finski model uspešne mobilnosti raziskovalcev v obe smeri. Vlada naj pri tem pomaga z ustrežno spodbudo in spremenjeno regulativo. Podjetja naj čim prej pričnejo z ustanavljanjem inovativnih »podjetniških« stebrov (razloženo v nadaljevanju), s čimer bodo dali večjo možnost mobilnosti.
- Tehnološka agencija naj financira mlade raziskovalce v času pridobivanja doktorata v gospodarstvu. V primeru, da se ti raziskovalci po pridobitvi doktorata zaposlijo (ostanejo zaposleni) v gospodarstvu vsaj za dobo 5 let, so prejeli nepovratna sredstva, v nasprotnem primeru je šlo za posojilo in morajo sredstva (sami in/ali podjetje) vrniti.
- Tehnološka agencija naj financira delo raziskovalcev v »tehnoloških klubih«, ki izvajajo s strani podjetij usmerjene raziskave. Sestava tehnoloških klubov naj bo mešana. V njej naj bodo raziskovalci iz podjetij, iz fakultet in/ali inštitutov ter mladi raziskovalci neposredno po dodiplomskem študiju.
- Za prehode raziskovalcev v gospodarstvo bi bilo potrebno razmišljati o dodatnih finančnih stimulacijah tako s strani države kot podjetij.
- Na visokošolskih ustanovah je potrebno spremeniti habilitacijske kriterije tako, da prehodi iz akademske v gospodarsko sfero in obratno ne bodo hendikepirali razvoja profesionalne/raziskovalne kariere posameznika in da bo nujen pogoj za znanstveno napredovanje tudi nekaj uspešno izvedenih projektov s podjetji oziroma z drugimi uporabniki.
- Na visokošolskih ustanovah in RR institucijah naj pripravijo systemske možnosti za zaposlovanje strokovnjakov iz prakse (tudi takih, ki ne izpolnjujejo pogojev za akademske nazive). Habilitacijski sistem je potrebno prilago-

ditati tako da ne bo deloval na škodo tistim, ki se odločijo (začasno) preiti v gospodarstvo (npr. možnost zamrznitve habilitacije za obdobje ko raziskovalec deluje v gospodarstvu).

- Vlada naj pripravi ustrezne pogoje za večjo mobilnost na trgu dela, ki je v Sloveniji kritično nizka. Pri tem naj še posebej upošteva strah pred spremembami. Tveganja lahko uspešno zmanjšuje država (primer Danske).
- Sedanji program Mladih raziskovalcev naj preide pod Tehnološko agencijo in mora biti v vsaj 75 % namenjenih tistim, ki so zaposleni v gospodarstvu.
- Zaposlovanje tujih raziskovalcev mora biti administrativno izenačeno z zaposlovanjem domačih.

4. Potrebno je odpraviti rigidnost izobraževalnih organizacij nasploh in še posebej visokošolskih organizacij in RR inštitutov, ki morajo postati glavni spodbujevalec podjetništva in inovativnosti v družbi

Inovativno podjetništvo naj postane vrednota. Tudi s pomočjo raziskav v družboslovju in humanistiki je potrebno doseči, da podjetništvo, inovativnost, tveganje, vseživljenjsko učenje in širša odgovornost kot vrednote v družbi zamenjajo rentništvo (spanje na starih »zaslugah«), »ziheraštvo«, povprečništvo in nepoštenost.

Potrebno je spodbuditi naravoslovni in tehnični kader, da svoja stanovska združenja dvignejo na višjo »lobistično« raven v družbi. Zanimanje za znanost, še posebej tehnično in naravoslovno, je potrebno sistematično spodbujati že v osnovni šoli.

Po deležu diplomantov naravoslovno-tehniških ved, deležu odraslega prebivalstva s terciarno izobrazbo ter deležu prebivalstva, ki se vseživljenjsko izobražuje, Slovenija zaostaja za razvitejšimi evropskimi gospodarstvi.¹ Potrebno je povečati vpis študentov na tehnične in naravoslovne fakultete ter predvsem prehodnost študentov. Če država zaradi pomanjkanja prostora oziroma investicijskih omejitev ne more zagotoviti dejanskega vpisa vsem zainteresiranim (zmožnim) za vpis na zeleno fakulteto, naj jim preko vaučerskega sistema omogoči vpis na tuje izobraževalne inštitucije.

Študijski programi na večini fakultet so preveč teoretično obarvani. Na tehničnih fakultetah manjka tudi interdisciplinarnih znanj kot so management, organizacija dela, kadrovanje, komerciala, ekonomija, kar vse mora poznati član interdisciplinarne razvojne ekipe, zato da lahko celovito rešuje tehnične probleme.

¹ Na Finskem in Irskem je delež študentov na naravoslovnih in računalniških smereh približno 20 %, v Sloveniji pa je ta delež le približno 5 %.

Podobno velja potreba po uvajanju interdisciplinarnosti tudi na družboslovnih in humanističnih šolah. Uvajanje novih Bolonjskih programov naj se izvede tako, da bo vsaj 20 % predmetov študent ene fakultete lahko vpisal na drugih visokošolskih organizacijah doma ali v tujini.

RR sfera naj bi postala proizvajalec visokopotencialnih, inovativnih, tehnoloških podjetij. Razvoj takšnih podjetij je pomemben zato, ker je iluzorno pričakovati, da bodo »stara« podjetja čez noč menjala svojo strateško usmeritev oziroma osrednje sposobnosti.

Visokošolske organizacije in RR inštituti bi morala resno pristopiti k novim organizacijskim in managerskim modelom, ki temeljijo na posebnostih vodenja organizacij znanja. RR inštitute je potrebno spodbuditi, da se lastninsko preoblikujejo oziroma »privatizirajo«. V Sloveniji poznamo že kar nekaj uspešnih primerov (Inštitut za turbinske stroje, Inštitut za varjenje, ...). Lastniki (poleg raziskovalcev predvsem podjetja, združenja) bodo zainteresirani za uspeh »svoji« inštitutov in jih bodo zato vključevali v svoje razvojne projekte.

Predlagani konkretni ukrepi:

- Pristojni ministrstvi naj pregledata programe v osnovnih šolah, srednjih in visokih šolah z vidika vsebine programov in predvsem z vidika izvajanja programov spodbudita izobraževalne institucije, da pripravijo in izvajajo programe, ki bodo mladino navduševali za inovativnost, znanost in spremembe.
- Pristojno ministrstvo naj po sistemu javnega in zasebnega partnerstva pripravi vse potrebno za ustanovitev sklada za štipendiranje tehničnih in naravoslovnih kadrov. Cilj naj bi bil do leta 2010 za 100 % povečati vpis na naravoslovno-tehnične fakultete oziroma univerze. Pri tem je potrebno zagotoviti ustrezne prostorske in kadrovske pogoje za kakovostno delovanje teh institucij.
- Vlada mora organizacijsko (regulatorno) in tudi finančno podpreti tiste raziskovalce (»špice znanja«) oziroma projekte, ki so poleg ustanavljanja domačih podjetij sposobni pritegniti globalne »igralce« (na primer Google) za ustanavljanje raziskovalnih centrov v Sloveniji.
- Potrebno je spodbuditi nastanek (na novo ali s preobrazbo »starih« fakultet) nekaj visoko kakovostnih tehničnih univerz, ki bodo izvajale programe za visokotehnološko podjetništvo. V okviru njih je potrebno zagotoviti *delovanje univerzitetnih inkubatorjev*. *V bližini je potrebno zagotoviti zemljišča za tehnološke parke in tehnološka podjetja.*
- Pristojno ministrstvo naj prične s strokovno (javno) razpravo o vlogi in predvsem vodenju visokošolskih in RR inštitucij. Cilj: vzpostavitev novih »poslovnih modelov« teh inštitucij.

5. Podporno okolje naj končno pokaže svojo učinkovitost

Nemudoma je potrebno pričeti z učinkovitim izvajanjem Zakona o podpornem okolju za podjetništvo (tehnološki centri, grozdi, mreže, tehnološki parki, inkubatorji). Vse formalne podporne institucije morajo biti povržene rednemu zunanjemu preverjanju kakovosti njihovega dela (zunanje evalvacije).

Predlagani konkretni ukrepi:

- *Tehnološko agencijo² je potrebno čim prej (kadrovsko in finančno) opolnomočiti za sistematično in ciljno usmerjeno izvajanje programov in ukrepov na področju tehnološkega razvoja in inovativnosti. Zagotovljena mora biti tesna povezanost agencije z gospodarstvom. Način dela mora biti posvetovalen in podjetniški. V njem in okoli njega morajo delovati sposobni in verodostojni strokovnjaki. Po zgledu Finske, Danske, Irske in Švedske ter ob upoštevanju slovenskih značilnosti, ki se bodo izkazale ob posvetovalnem načinu dela z drugimi akterji, mora do leta 2006 oblikovati osnovne mehanizme podpore. Tehnološka agencija mora delovati tudi kot povezovalac vseh ministrstev ter drugih institucij podpornega okolja.*

6. Potrebno je regulatorno okolje, ki bo spodbujalo nastanek visokotehnoloških podjetij in njihovo delovanje

Sedanja zakonodaja je *destimulativna do domačih in tujih vlaganj v tehnološke in inovacijsko zahtevne projekte*. Potrebno je zagotoviti bistveno izboljšanje delovanja pravne države in zagotoviti ustrezno pravno varnost.

Regulatorno okolje mora biti podjetniško naravnano in spodbujati nastanek trgov za nove tehnologije. Slovenijo je potrebno promovirati kot okolje za razvoj in testiranje novih tehnologij, saj je za kaj takega v mnogih primerih zaradi svoje velikosti zelo primerna. Država naj kot kupec in naročnik domačih tehnoloških rešitev dodatno spodbuja visokotehnološko podjetništvo.

Mala in srednja podjetja so veliko bolj obremenjena s stroški regulatornega in administrativnega okolja (za EU velja, da ti stroški v povprečju znašajo 2,6 % od prodaje za MSP in le 0,02 % za večja podjetja). Več bi morali narediti na področju *e-države*, kjer Slovenija žal zaostaja, ima pa zaradi svoje majhnosti vse pogoje, da bi bila med prvimi in najbolj učinkovitimi.

Predlagani konkretni ukrepi:

² Predlagamo, da se poimenuje v Tehnološko in inovacijsko agencijo.

- Pristojna ministrstva naj opravijo celovito revizijo zakonodaje, ki je destimulativna za inovativnost ter domača in tuja visokotehnološka podjetja ter čim prej poskrbijo za ustrezne spremembe.
- Vlada naj pospeši uvajanje e-države.

7. Potrebne so sistemske rešitve za zmanjševanje tveganja

Predvsem mala in srednje velika podjetja štejejo finančne vire za ključno razvojno omejitev (Vidrih, 2002, str. 59). Eden najpomembnejših problemov pri ustanavljanju visokotehnoloških podjetij je tvegani kapital. Po podatkih raziskave GEM (Global Entrepreneurship Monitor) za leto 2004 se je Slovenija z 9 promili naložb tveganega kapitala, izraženimi kot delež BDP, uvrstila na zadnje mesto med 26 državami. V zadnjem času se je pri nas pojavilo kar nekaj skladov tveganega kapitala, ki pa se pri svojem (potencialnem) delovanju srečujejo z velikimi problemi. Največkrat navajajo absurdno, zasebnim vlagateljem izrazito nenaklonjeno davčno zakonodajo in neustrezno pravno zaščito naložb.

Potrebno je spodbuditi podjetniška združevanja virov (skladi) za zmanjševanje tveganja in možnost črpanja evropskih kohezijskih in strukturnih ter drugih mednarodnih javnih skladov. Potrebno je tudi na primeren način spodbujati podjetja v mrežne povezave (formalne in neformalne grozde, tehnološke mreže), kar bo omogočilo zmanjševanje tveganja za podjetja.

Predlagani konkretni ukrepi:

- Potreben je zagotoviti učinkovito delovanje *Slovenskega podjetniškega sklada in tveganega sklada za spodbujanje nastanka novih tehnološko zahtevnih podjetij*.
- Vlada naj izvaja ustrezno mikroekonomsko politiko, ki bo spodbujala mreženje med podjetji ter med podpornimi in RR institucijami.

8. Uveljavljena slovenska podjetja morajo aktivno iskati nove poslovne modele za komercializacijo inovacij

Podjetja so oziroma morajo biti »zvezde« v vsakem nacionalnem inovacijskem sistemu.

Guru inovativnosti Christensen (Christensen, Kaj nas čaka, Založba GV, 2005) na primer predlaga uveljavljenim podjetjem, da za večjo inovativnost ustanovljajo nova podjetja z drugačno kulturo in organizacijskim modelom. Izgradnja drugačnega poslovnega modela je še posebej ključna, če podjetje ni med prvimi v rušilnih inovacijah oziroma ko gre za rušilne inovacije na manj zahtevnih ali pa nišnih trgih.

Tudi »stara« podjetja so torej primorana v tehnološko (nove tehnologije imajo tudi pri njih velik vpliv) in organizacijsko prenovo ter v bolj poglobljen vstop na raziskovalni trg.

Predlagani konkretni ukrepi:

- Podjetja naj temeljiteje pristopijo k procesom strateškega razmišljanja oziroma strateške prenove podjetij, ki bodo načrtali poslovne modele naklonjene inovacijam..
- Uveljavljena slovenska podjetja je potrebno z ukrepi mikroekonomske politike spodbujati k *ustanavljanju novih tehnoloških stebrov ali spin-off podjetij*.

Nekaj uporabljenih virov:

- *Benchmarking Enterprise Policy: Results from the 2004 Scoreboard, Commission Staff Working Document, 2004*
- *Delovna verzija Nacionalnega raziskovalno razvojnega programa, Vlada RS Slovenije, 2004*
- *Europe in the Creative Age, Alfred P. Sloan Foundation, February 2004*
- *European Competitiveness Report 2004, Commission Staff Working Document, 2004*
- *Podjetništvo na prehodu, Global Entrepreneurship Monitor, Slovenija 2004*
- *Sodelovanje znanosti in gospodarstva, GZS in GfK Gra-Iteo, 2004*
- *The Lisbon Review, An Assessment of Policies and Reforms in Europe, WEF, 2005*
- *The Lisbon Strategy for Growth and Employment, the report from the high level group chaired by Wim Kok, 2004*
- *Zaključno poročilo: Evalvacija ukrepov za spodbujanje razvoja grozdov v Sloveniji v obdobju 2001-2003, MG (izvedba Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta)*
- *Zaključno poročilo: Evalvacija razpisov področja za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti v letih 2001-2003, MG (izvedba Deloitte in Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta)*

Ivo Boscarol,

direktor in lastnik podjetja Pipistrel d.o.o. Ajdovščina
ter član Strateškega sveta za gospodarski razvoj vlade RS

Spoštovani!

Dovolite mi, da na začetku izrazim svojo zaskrbljenost, da bo glede na delež gospodarstvenikov med današnjimi povabljenici, današnji dogodek ponovno izzvenel v smislu teoretičnih razprav in analiz, ki jih že desetletje poslušam na podobnih pogovorih ter okroglih mizah.

Z vsem spoštovanjem gospe in gospodje, globoko sem prepričan, da je minil čas akademskih analiz o tem kaj je v Sloveniji narobe s konkurenčnostjo gospodarstva. Podjetniki vemo kaj je narobe in na to že dolgo zaman opozarjamo. Nekateri že tako dolgo, da selijo svoja podjetja in kapital v tujino, ki agresivno vabi naše najboljše.

Da boste moje izvajanje lažje razumeli v kontekstu današnjega pogovora, bom izhajal iz praktičnih izkušenj svojega podjetja, ki pooseblja to, o čemer naj bi danes tekla beseda, to kar Lizbonska deklaracija pričakuje od Slovenije in njenega gospodarstva.

Podjetje, ki ga vodim je nastalo je izključno z lastnim kapitalom in čeprav majhno, je z lastnim znanjem ter razvojem razvilo tehnološko najzahtevnejši slovenski izvozni artikel: letala.

60 % izvoz izven Evropske unije, lastna prodajna mreža v tridesetih državah na vseh kontinentih, dodana vrednost na zaposlenega v podjetju desetkrat večja od Evropske ter nadpovprečne plače zaposlenih, so podatki, ki bi jih vsi tu prisotni radi videli v večini slovenskih podjetij.

2000 zaposlenih v gigantih matične občine Ajdovščina kot so Fructal, Lipa, Tekstina itd. ne dosega skupaj dobička 25 članskega kolektiva v lanskem letu. Naši izdelki ustrezajo najzahtevnejšim evropskim proizvodnim normam varovanja okolja. Konstruktorska zmaga na Svetovnem prvenstvu je našemu letalu tudi uradno dodelila naziv najboljšega na svetu.

Pred kratkim je bil objavljen podatek, da Evropa v tehnološkem razvoju zaostaja za ZDA 20 let, Slovenija pa naj bi Evropo dohitela v 30 letih.

V ameriških strokovnih revijah je bilo tudi objavljeno, da izdelki našega podjetja pomenijo v ZDA tehnološki pojem v takem pomenu, da na področju kvalitete postavljajo standarde za njihov trg. Če združimo ta dva podatka, lahko predpostavljamo, da je tudi v Sloveniji mogoče ne glede na neprijazno in nekonkurenčno okolje razviti ter uspešno tržiti visoko tehnološki izdelek, ki prehitava Slovenijo za 50 let! Vzorec podjetja torej imamo. Takih podjetij, ki bi lahko ekspandirala v globalne gigante imamo v Sloveniji več kot 50.

Predviden čas današnjega izvajanja je prekratek, da bi naštel, kaj vse moramo narediti za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ter katere ovire moramo odstraniti, da bo takih podjetij v Sloveniji jutri več oziroma, da jih ne bomo odgnali. V konkurenčnejše okolje so že odšli: Gantar, Bia Sepatations, Čeplakova, itd. Odhaja Akrapovič, Seaway, ... Vabijo tudi naše podjetje. Kaj moramo torej nujno storiti, da bomo ostali doma? Osredotočil se bom le na tri področja ter konkretiziral nekaj primerov.

1. Represivno ter destruktivno davčno prakso zamenjati z razumljivim, stimulativnim, učinkovitim ter predvsem trajnim davčnim sistemom

Sedanja davčna zakonodaja je nerazumljiva celo davčnemu organu, zagrožene kazni pa tako astronomske, da že knjigovodska napaka lahko privede podjetje v stečaj. Zato so podjetniki v bojazni pred obiskom inšpektorja prisiljena vlagati sredstva v davčno izobraževanje, svetovanje ter širjenje računovodenja namesto v razvoj ter tehnologije.

Postavljanje normativov inšpektorjem ustvarja spodbude, da zavestno inšpirirajo le likvidna podjetja, kjer je možnost izterjave morebitne kazni realna. Zaradi normativov inšpektorji zavestno ugotavljajo fiktivne nepravilnosti, ki jih zavezanci plačajo, država pa mora po nekaj letih, ko zavezanec sodno dokaže zmotno organa, poleg vračila kazenskega zneska plačevati visoke zamudne obresti. Te obveznosti predstavljajo ogromen potencialni dolg države.

Sedanji način dela davčne uprave ne zagotavlja enotne obravnave enake davčne situacije na celotnem ozemlju države. Rezultat tega je tudi vse večji trend selitve sedežev podjetij iz periferije, kjer je zaradi suficita inšpektorjev pogostost pregledov nekajkrat večja, v Ljubljano, kjer je deficitarnost inšpektorja tolikšna, da so pregledi posameznih pravnih oseb le na 10-15 let.

Zato je nujno takoj pristopiti k radikalni davčni reformi z enotno davčno stopnjo, ukinitvijo davka na plače, povečano kredibilnostjo davčnih zavezancev,

ob prehodu na nov davčni sistem pa začeti popolnoma novo davčno obdobje, tako da se zavezancem ponudi amnestijo davčnih pregledov za minulo obdobje ter medsebojni pobot terjatev z državo.

2. Motivirati ekspanzijo podjetij v razvojno naravnane investicije

Investicije so pogoj za širjenje dejavnosti ter dodatno zaposlovanje, a v sedanjem sistemu podjetja niso motivirana zanje.

V smislu izpolnjevanja ciljev Lizbonske strategije je nujno uvesti investicijske davčne olajšave, ki bi vzpodbujala podjetja k doseganju navedenih ciljev.

Olajšave morajo biti zelo selektivne ter pogojene z izpolnjevanjem najmanj dveh od navedenih kriterijev:

- preseganjem evropske dodane vrednosti na zaposlenega,
- prodajo izven Slovenije oz. Evrope,
- nadpovprečno bruto plačo.

Ta ukrep je nujen do prehoda na nižjo stopnjo splošno obdavčitve, ki naj bi jo prinesla enotna davčna stopnja.

3. Visoko strokovni kader

Dandanes so visokošolski programi slovenskih univerz tako zastareli, da si visokotehnološka podjetja z njimi ne moremo pomagati. Kvalitetnega proizvodnega managerja ne izoblikuje oziroma vzgoji nobena univerza pa četudi produciramo na tisoče ekonomistov letno. V petnajstih letih je letalska smer strojne fakultete proizvedla 2 (dva) inženirja z uporabnim proizvodnim znanjem ter niti enega doktorja znanosti.

Laboratorij marsikaterega slovenskega obrtnika presega nivo laboratorijev naših univerz, tako po opremi kot rezultatih.

V tujini, ki naj bi jo Slovenija tehnološko dohitela v 30 letih ima že vsaka multinacionalka svojo univerzo, pri nas se pa prepiramo, ali je tretja, četrta ali morda peta univerza potrebna in se zgražamo, če se nedržavna fakulteta poteguje za status univerze ali če se malo večje mesto poteguje za fakulteto.

Obstoječe stanje lahko spremeni le povečan pretok znanja med visokošolskimi ustanovami ter gospodarstvom, ki ga moramo motivirati z ustanavljanjem ena-

komerno regionalno porazdeljenih univerzitetnih kampusov ter laboratorijev v podjetjih. Visokošolske programe bo treba čimprej reformirati v sodelovanju z gospodarstvom ter jih narediti uporabne, profesorje motivirati za delo na konkretnih projektih ter poenostaviti zaposlovanje mladih raziskovalcev v podjetjih. Vsaj kot izbirni predmet bi bilo potrebno podjetništvo uvesti v osnovne ter srednje šole, obvezno pa na tehnične fakultete.

Zaključil bi lahko nekako takole:

Motorji slovenskega gospodarstva se še vrtijo s polnimi obrati, le preveč faktorjev sočasno in neusklajeno pritiska na zavore.

Zakaj torej še vztrajam s takim podjetjem v Sloveniji kljub izredno agresivnim ponudbam od zunaj?

Zato, ker sem v prvi vrsti Slovenec, kljub italijanskim koreninam in ker svoj ego zadovoljujem z uspehi ne z denarjem. Rad pa bi pomagal soustvarjati pogoje, da bodo tudi meni podobni imeli v Sloveniji možnost delati na način, ki jim bo omogočal konkurenčnost v globalnem merilu in bodo njihovi otroci tudi doma lahko implementirali svoje znanje in bili za to pošteno plačani.

Vztrajam tudi zaradi tega, ker upam da bomo vsi skupaj zmogli dovolj politične volje in spremenili stvari na bolje, tako da Jörg Haider, ne bo imel več vzroka vabiti me v čisti slovenščini iz tehnološko srednjeveško naravnane Slovenije v celovški ter druge avstrijske tehnološke parke.

Ajdovščina, 24. 5. 2005

Franjo Bobinac

Izzivi, ki čakajo Slovenijo v prihodnosti

Spoštovani gospod predsednik republike, spoštovani gospod predsednik vlade, cenjene dame in gospodje, še enkrat lep pozdrav tudi v mojem imenu. Predvsem pa, gospod predsednik, prav lepa hvala za povabilo na ta pogovor!

Čeprav se gospodarstveniki še kako zavedamo, da smo za rezultate podjetij, ki jih vodimo, odgovorni predvsem sami, pa se mi zdi, da je skupni razmislek, kako to naše "podjetje Slovenija" narediti čim bolj uspešno, prav v tem trenutku še kako pomemben.

Lahko bi rekli, da je težava Slovenije v tem, da smo zaljubljeni v status quo. V Sloveniji preprosto ni želje po reformah, s katerimi bi pospešili razvoj gospodarstva, s tem pa cele družbe. Za to smo po svoje krivi tudi gospodarstveniki, ker smo se naučili hitro prilagajati vedno slabšim makroekonomskim razmeram. Namreč, če bi bila slovenska podjetja slabo vodena, bi se ob pogojih, s katerimi se managerji in zaposleni vsakodnevno srečujemo, Slovenija že pred časom pogreznila v stagnacijo, v resno krizo. Vse doslej pa so slovenska podjetja in zaposleni pokazali neverjetno elastičnost - prenesli so večino bremen tranzicije. A nekatere panoge, naj omenim samo industrijo tekstila in obutve, pritiska globalizacije niso vzdržale. Kje bo še elastika počila? Napeto je skoraj povsod.

Zdaj, ko priključitev naše države Evropski uniji nihče več ne razume kot končni cilj, temveč le kot sredstvo za uveljavitev Slovenije kot uspešne in visoko razvite države, pa tudi kot vzvod za razvoj našega gospodarstva in naših podjetij v smeri najuspešnejših evropskih podjetij v okviru svojih dejavnosti, je namreč napočil čas za ukrepanje. Strategijo imamo in je verjetno celo boljša in konkretnjša od evropske, potrebujemo pa le še konsenz glede njene izvedbe. Čas je torej za akcijo!

Najprej nekaj o temah, povezanih z EU ... Vstop Slovenije v EU je zagotovo izjemno pozitivno vplival na ugled naših podjetij in blagovnih znamk. Gospodarstveniki podpiramo vse ukrepe v smeri makroekonomske stabilizacije, zmanjševanja inflacije in obvladovanja javnofinančnega primanjkljaja, izpolni-

tev mastrichtskih kriterijev in potem čimprejšnjo uvedbo eura. V zvezi z EU je pomembna tema tudi razvoj programov za učinkovito črpanje evropskih skladov in nenazadnje podpora nadaljnji širitvi EU, predvsem na področje naših še kako pomembnih gospodarskih partneric, t.j. držav Zahodnega Balkana.

Najpomembnejši izzivi, ki čakajo Slovenijo v prihodnje, pa so povezani s konkurenčnostjo našega gospodarstva ... In to tudi zato, ker enostavno ni več dovolj biti uspešen in konkurenčen znotraj EU. V globalnem gospodarskem prostoru so se namreč tudi same države EU znašle pred izjemnimi konkurenčnimi pritiski dežel NAFTA in JV Azije. Evropa je pač predolgo razpravljala o strategijah in iskala ravnovesje med konkurenčnostjo in socialo, medtem ko so te dežele razvijale nove izdelke in storitve ter gospodarsko napredovale.

V podjetjih vemo, kaj moramo v zvezi s konkurenčno sposobnostjo napraviti sami! Ob recesiji na večini trgov EU, v bitki z izjemno rastjo cen strateških surovin in ob vedno cenejših igralcih z vzhoda, je ključ v razvoju inovativnih proizvodov in storitev, v obvladovanju stroškov in v razvoju razpoznavnih blagovnih znamk.

Od države zato gospodarstveniki pričakujemo le stabilno in vzpodbudno makroekonomsko okolje. Ali, kot mi je ob zadnjem obisku na Irskem naš pomembni poslovni partner preprosto odgovoril: "Ključ irske zgodbe o uspehu sta izobraževanje in davčni sistem!"

Znanje, ki ga je na naših univerzah sicer veliko, je potrebno mnogo bolj implementirati v industrijo, hkrati pa potrebe po znanjih industrije nujno vplesti v izobraževalne programe. Le tesna povezanost univerz in industrije lahko namreč z bolj učinkovito uporabo znanja prispeva h krepitvi konkurenčnosti, uveljavljanju slovenskega gospodarstva v globalni ekonomiji, kakovostnim delovnim mestom in ustvarjanju višje dodane vrednosti.

Slovenija potrebuje centre odličnosti, s katerimi bi si, tako kot je to primer v podjetjih, na nivoju države poskušali izgraditi svojo razpoznavno konkurenčno prednost. Eden takih centrov odličnosti, ki sem ga pred časom predlagal, bi bilo lahko npr. industrijsko oblikovanje. Slovenija ima namreč celo vrsto zrelih industrijskih panog, od industrije pohištva, tekstila, čevljarstva, usnjarskih izdelkov, tudi gospodinjskih aparatov, kjer v globaliziranih razmerah samo cenovna konkurenčnost ni dovolj. Ker pa gre tudi za proizvode široke potrošnje, je design še kako pomemben. Zanj je namreč na trgu možno iztržiti več. Tako bi našo drugačnost, naš talent in ustvarjalnost v oblikovanju lahko torej

vnovčili kot konkurenčno prednost tudi v tistih panogah, ki bi jim sicer grozil propad. In kot včasih zatrdim kakšnemu kupcu, ki me vpraša, zakaj ravno naš izdelek in ne tistega od konkurence! Preprosto zato, ker znamo v Sloveniji delati kvalitetnejše izdelke od Italijanov ter lepše oblikovane od Nemcev! Da o balkanski duši niti ne govorim!

Drugi element za zgodbo o uspehu pa so davki ... Davčna reforma je nujna, preprosto zato, ker trenutno veljavna davčna zakonodaja ni dovolj razvojno naravnana. Obdavčitev dela v obliki davka na plače je v Sloveniji daleč najvišja v Evropi, kar velja zlasti za plače bolj izobražene delovne sile, ki je ključna za razvoj podjetij. Glede davka na dobiček pravnih oseb je bila ob zadnji reformi storjena velika napaka; tako bomo zaradi ukinitve nekaterih investicijskih olajšav npr. v Gorenju ob enakih pogojih plačali letos dvakrat več, to je za 500 mio tolarjev več davka kot lani. Ob vsem tem pa razvpite obdavčitve pretežnih lastniških deležev, ki je povzročila odliv kapitala v tujino, niti ne omenjam. Podpiram torej korenito reformo davčnega sistema, v smeri enostavnosti, preglednosti in večje razvojne naravnosti. Prav zato tudi osebno podpiram uvedbo enotne davčne stopnje. Snovalci davčne reforme, ki razmišljajo, kako razbremeniti delo in obremeniti potrošnje, bodo imeli v gospodarstvu naravnega zaveznika.

Uspešno uresničevanje prodorne strategije razvoja Slovenije v prvem desetletju našega članstva v EU pa je izjemno odvisno od nacionalnega soglasja o osrednjih razvojnih ciljih ter usmeritvah med vsemi udeleženci v socialnem dialogu. Cilje bo moč doseči samo ob tesnem sodelovanju odločujočih organov oblasti, delojemalskih organizacij in menedžmenta ter ob pritegnitvi zainteresiranih ponudnikov razvojno raziskovalnih dognanj, inovacij ter izobraževalnih programov.

Mednarodne primerjave konkurenčnosti Slovenijo vsako leto uvrstijo niže. Ker gre pri razvpitem poročilu IMD za samooceno, so ti rezultati SOS, klic gospodarstva na pomoč. Ukrepaјmo, preden se nam zgodi kriza. Socialni partnerji bi morali sestiti za mizo in se dogovoriti tudi o potencialno bolečih reformah, ki pa bi okrepile gospodarstvo. Zdravo gospodarstvo je namreč edino jamstvo za visok življenjski standard vseh Slovenk in Slovencev.

Cenjeni predsednik, dame in gospodje, hvala za pozornost.

Mag. Milan M. Cvikl

Predsednik Komisije za nadzor proračuna in drugih javnih financ in poslanec DZ

Govor na VII. posvetu pri predsedniku RS na temo Prihodnost Slovenije

G. predsednik republike, dame in gospodje!

Najprej gospod predsednik, se vam želim zahvaliti za povabilo, s katerim ste me osebno počastili. Govoril bom kot človek, ki je bil vključen v EU razprave in kot predsednik parlamentarnega odbora za nadzor javne porabe, ki ga v skladu z dobro parlamentarno prakso vodi opozicija. Zato bo mogoče moj nagovor nekoliko ostrejši in neposreden.

Predlagana tema pogovora o Strategiji razvoja Slovenije v pogojih članstva v Evropski uniji je dobra tema. Ker so od 1. maja 2004 vse evropske teme domače teme, je to pogovor o tem, kako se doma dogovarjamo. Kako iščemo dialog in soglasje o ključnih razvojnih dilemah bivanja vseh prebivalcev Slovenije? Menim, da je že čas za takšno diskusijo, ker smo pred slabim letom v isti dvorani razpravljali o prejšnji verziji gradiva Strategija razvoja Slovenije.

Gre za to, kako lahko sami zgradimo še učinkovitejšo in posledično cenejšo državo. Državo, v kateri bomo znali uporabiti znanje za razvoj, ustvariti kakovostna delovna mesta in ohraniti družbo dialoga in tolerantnost različnosti. Državo, v kateri bi znali pomagati tistim, ki imajo manj, in zagotoviti, da bi sadove gospodarske rasti užili vsi ... Gre za dialog o tem, kako ustvariti konkurenčnejše gospodarstvo – in veseli me, da so med nami ugledni direktorji slovenskih blue-chipov ... In nenazadnje, to je dialog o izgradnji moderne, socialne države – skladno s tem, kar pravi nova evropska ustava, da je cilj unije izgradnja visoko konkurenčnega socialno tržnega gospodarstva.

Strinjam se z govorniki pred mano, da je dilema med gradualizmom in radikalnostjo ali med konkurenčno in socialno državo umetna dilema. Vendar je temu tako samo, če se znamo pogovarjati in se v dialogu tudi slišimo.

Zato je moje ključno vprašanje vsem nam: ali bomo potem, ko bomo končali današnji posvet znali nadaljevati z dialogom tudi izven teh prostorov? Npr. v državnem zboru, vsega tristo metrov stran od današnje dvorane.

Bojim se, da se je v Sloveniji prostor za dialog že nevarno skrčil. Kot član vrste delovnih skupin, ki se je pogajala doma in v EU trdim, da je bilo nekdam tega dialoga dovolj. Sedaj se obseg in pristop k dialogu spreminjata. Dialoga namreč ni mogoče voditi ob spremembi zakonodaje po skrajšanih postopkih ali ob nujnih postopkih, ko se hkrati spreminja koncepte ključnih zakonov.

Sprašujem se torej, ali obstaja resna namera, da v Sloveniji še vodimo dialog o različnih pogledih in ali smo se sposobni dogovoriti o instrumentih in ukrepih, ki bodo najboljše za vse prebivalce Slovenije.

Slovenija je v preteklosti znala delovati skupno in delovala je dobro, rekli bi celo zelo dobro. Pa to ni bilo samo v času prve demokratično izvoljene vlade, kot slišimo te dni. Takrat sem kot svetovalec bivše guvernerke (Narodne) Banke Slovenije sodeloval z ministrom za finance g. Kranjcem, podpredsednikom vlade g. Mencingerjem, in vodjema operativne ekipe takratnega izvršnega sveta g. Bavčarjem in g. Janšo, in imel sem občutek, da četudi se o vseh tehnikah tiskanja novih bonov, priprave na prevzem nove valute ne strinjamo, smo se v takratni skupščini poenotili, da potrebujemo neodvisno, samostojno centralno banko. In danes jo imamo. Čeprav v zadnjem času kritizirana, je bila počasnost oz. postopnost naših reform naša vrlina. Iskanje konsenza in zato potrebna postopnost oz. počasnost sta bila načina, da smo vstopili v EU kot najbolje pripravljena članica.

V EU smo vstopili kot najbolje pripravljena članica predvsem zato, ker so politične stranke od leta 1996 iskale dialog in se dogovorile o ključnih vprašanjih v Državnem zboru Republike Slovenije. Mogoče se pomena tega še ne zavedamo dovolj.

Tudi sedaj bi moralo biti tako – to določa celo zakonodaja. Vendar z nastopom nove vlade temu ni več tako. To nas ne skrbi zato, ker bi bali, da se pristojni v Bruslju ne bi znali dobro pogajati, temveč, ker se iz odločanja izpušča skupino političnih strank. Dobro bi bilo, da bi se amandmaji opozicije, npr. da bi se Slovenija pridružila Franciji in Italiji, ki sta prvi opozorili evropskega komisarja glede problematike uvoza tekstila po 1.1.2005, sprejeli in ne zavrnilo v pristojnem Odboru za zadeve EU.

Tudi vsebinske razprave o tako pomembnem aktu kot je Deklaracija o usmeritvah za delovanje Slovenije na področju evropskih zadev skoraj ni bilo, amandmajev poslancev z izjemo opozicije ni bilo, četudi gre za ključen letni akt državnega zbora. Na Odboru za zadeve EU se je zgodilo, da se je minister

za zunanje zadeve odločil, da ignorira odbor in da kar na tiskovni konferenci sporoči, zakaj se je Slovenija kar naenkrat pridružila štirimi državami, ki jim ni mar za vladavino prava na Hrvaškem. O tem še do danes ni pojasnil.

G. predsednik republike, današnji pogovor me navdaja z upanjem, da se bo pričel Zakon o sodelovanju med vlado in DZ na področju EU zadev spet spoštovati. Ne gre za to, da bi želeli zgolj kritizirati ministra te ali one stranke, ampak za to, da bi zagotovili oblikovanje čim boljšega pogajalskega izhodišča. V Evropi, v OVSE in v svetu nas bodo cenili samo, če bomo zagotovili, da so pooblaščenca Republike Slovenije kar najbolj opremljeni s stališči celotne Slovenije.

V nekaj dneh bo pred nami test tega. G. Janša, predsednik vlade se bo tako, kot ste konec leta 2002 storili vi, dr. Drnovšek, skupaj s tedanjim evropskim ministrom, v nekaj dnevih šel pogajat s predsedujočim sveta EU, g. J.C. Junckerjem. Kakšen je mandat za pogajanja in kdaj si ga nameravate pridobiti, g. predsednik vlade?

Vi, g. predsednik republike ste takrat mandat za pogajanja dobili v DZ RS. O tem so tekli pogovori nekaj mesecev in bili vrh štiriletnih dogovarjanj, ki so tekla čez dva mandata in tri vlade.

Teh pogovorov doslej v DZ še nismo imeli, primernih gradiv še nismo prejeli. Minister za finance je celo izjavil, da so tabele, izračuni nesmiselni, ker še ni končnih predlogov in bi bilo nesmiselno delati izračune. To me zares skrbi, ker če prebirate domače in še posebej mednarodne časopise, potem veste, da izračune danes delajo vlade celotne EU.

Preprosto povedano, ni nam vseeno, da bi Slovenija kar popustila pri pridobivanju kohezijskih sredstev, ali pa da Slovenija ne bi imela možnosti pridobiti sredstev za podporo Lizbonske strategije. Predlog EK je omogočil vrsto dobrih instrumentov za podporo rasti in konkurenčnosti gospodarstva v skupnem obsegu do 80 milijard tolarjev na letni ravni, sedanji predlog luksemburškega predsedstva je to radikalno zmanjšal ali pa tega ne omogoča. Slovenija pa bolj ali manj molči.

Kot v vrsti drugih držav bi Slovenija morala oblikovati pogajalsko stališče v DZ RS. To je bila dobra praksa v preteklosti, to sedaj zahteva celo Zakon, vlada pa molči, ali preprosto z enomesečno zamudo posreduje v Državni zbor zastarele dokumente.

Verjamem, da bo tudi ta posvet z dialogom pripomogel, da se sedanja praksa spremeni.

Prispeva naj tudi temu, da bomo v naslednjih mesecih in letih ob amandmajih k rebalansu proračuna, s pripravo novih proračunov in zakonov ... uspeli s skupnimi naporami tako prilagoditi javnofinančne bilance, da bomo v polni meri izkoristili možnosti, ki nam jih omogoča članstvo v EU. Ali pa npr. da bo danes popoldne vlada podprla Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o davku od dohodka pravnih oseb, s katerim se skuša izenačiti konkurenčnost bank s sedežem v Sloveniji z drugimi bankami (isti dan popoldne je vlada zavrnila ta predlog, op. avtorja).

Kot predsednik Komisije za nadzor proračuna in drugih javnih financ seveda lahko takoj pritrdim predlaganim usmeritvam iz Strategije razvoja Slovenije, kako zagotoviti učinkovitejšo in cenejšo državo preko:

- znižanja javnofinančnih odhodkov,
- popravkov davčne zakonodaje,
- sprememb strukture odhodkov v smeri prioritet ekonomske politike, vključno z črpanjem EU sredstev in
- spremembe načina priprave in izvrševanje proračuna, tako, da bomo v DZ dali denar samo tistim resorjem, ki bodo dokazali uresničitev zastavljenih ciljev,

vendar pa obžalujem, da bo do tega prišlo šele v letu 2006 ali npr. do konca leta 2010. Vmes bo sprejeto vrsto proračunov – med njimi Rebalans za leto 2005 in proračuna za 2006 in 2007. Potem pa bo že predsedovanje EU, volitve ipd. ter s tem druge prioritete.

G. predsednik, dame in gospodje, tudi na podlagi današnjega pogovora, verjamem, da bo spodbujen dialog na podlagi zakona in sodelovanje med vsemi dejavniki v Sloveniji, vsemi političnimi strankami. Samo tako, da se bomo o vseh domačih zadevah, tudi tistih, ki jih moramo sedaj dogovoriti z drugimi članicami EU, pogovorili v odprtem dialogu, bomo našli najboljše rešitve. To je naša skupna naloga in zakonska obveznost.

Hvala za pozornost.

Lucija Čok

Univerza na Primorskem

Izzivi za Slovenijo in možnosti njenega človeškega potenciala ob pristopu v EU

Slovenija se v mozaiku evropskih in svetovnih razvojnih trendov kaže kot izredno dinamična in odzivna, vendar pa tudi trdoživa družba. Strateški dokumenti v različnih obdobjih druge polovice dvajsetega stoletja, ki so usmerjali načrtovanje njenih politik, so bili sicer pogojeni z družbenimi, ekonomskimi in političnimi dogajanja v evropskem prostoru, vendar so zgodovinske spremembe, ob tradiciji ohranitve ustaljenega, v Sloveniji manj vplivale na notranje procese kot v drugih okoljih.

V trenutku razpada doktrin socialistične zasnove so se tudi v Sloveniji zamajali ideološko zasnovani sistemi upravljanja. Z vso ostrino so se pokazale temeljne slabosti posamezne strategije. Osamosvojitve je sama po sebi vplivala na ponovne in mnoge premisleke o posamičnih sistemih oziroma podsistemih družbe. Neodvisnost, prehod iz političnega sistema prejšnje države v predstavniško demokracijo in s tem v pluralni sistem vrednot ter vključevanje v evropske integracije so spodbude in zahteve tudi formalizirale.

Dogajanja ob koncu 20. stoletja pa niso bila pogojena samo z osamosvojitvijo države Slovenije. Vse družbe (posebno pa evropske) so bile v začetku devetdesetih let soočene z izrazitimi družbenimi, političnimi, ekonomskimi in tehnološkimi spremembami. Med te bi gotovo lahko šteli spremembe na političnem področju, padec berlinskega zidu in nastanek novih držav iz predhodnih federacij. Na ekonomskem področju gre predvsem za učinke tržnega gospodarstva v globalnem prostoru, za velike spremembe, ki jih je deležen trg delovne sile, za spremembe v pojmovanju dela, rast brezposelnosti ter spremembe, ki jih prinaša nova tehnologija.

Na področju znanstvene odličnosti so imele nove članice EU, tedaj še kandidatke, pri dohitevanju ostalih članic številen in relativno dober znanstveni potencial navkljub obubožanemu znanstvenemu aparatu in raznoliki nacionalni strategiji raziskovanja. S pomočjo analize stanja v deželah kandidatkah, ki jo je Slovenija predstavila 2001 v Bruslju ob zagonu 6. okvirnega programa, je

bilo prepoznati področja, na katerih bodo bodoče kandidatke EU uspešne in konkurenčne.¹ Vendar so bili učinki »evropskega paradoksa« v državah kandidatkah še veliko bolj očitni kot drugod. Njihovi centri raziskovalnega in razvojnega potenciala so bili predvsem univerze, raziskovalni inštituti in akademije. Kako postati konkurenčno gospodarstvo, kako povezati temeljno raziskovanje z uporabnim, kako učinkovito prenašati znanje v proces vzajemnega delovanja na področju inovacij, kako oblikovati inovacijsko okolje, so bile temeljne dileme ob vstopu novih držav članic v EU. V procesih postopne integracije v Evropski raziskovalni prostor se je izkazalo, kako velik je primanjkljaj ekspertnega znanja pri kandidiranju za evropska sredstva in kako oddaljena je strategija nacionalnih programov od evropskih strategij. Slovenija je bila v tem obdobju nad povprečjem ostalih pristopnic, bodisi v dosežkih v 5. okvirnem programu, bodisi po deležu javnih sredstev pri vlaganju v znanje. Kljub temu je bil ta delež še vedno pod evropskim povprečjem, saj je v letu 1999 dosegalo 1,51 % BDP ob povprečju 1,91 % BDP v državah članicah EU.

Globalizacija in nove paradigme razvojnih strategij

V okviru bodočih evropskih scenarijev sta izobraževanje in raziskovanje nenadomestljiva družbena in razvojna komponenta. V povezavi z gospodarstvom bosta neposredno pripomogla najprej k sami fizični in demografski revitalizaciji posameznega območja, posredno pa k povezovanju in uveljavljanju celotne regije v nacionalnem in evropskem kontekstu. Globalizacijski proces temeljito spreminja življenjske navade posameznika in družbenih skupin. Spreminja se organizacija upravljanja z gospodarskimi viri ter delovna kultura. Trg znanja se sooča s tekmovalnostjo, ki je osnovana na znanju in spretnostih neposrednega prenosa znanja v uporabo. Inovacijski postopki v proizvodnji ter tekmovalnost med dosežki raziskovanja zaznamujejo znanstveno delo in izobraževalni proces, ki postajata temeljni gibalni razvoja. Raziskovalne mreže na univerzah in med univerzami, med univerzami in inštituti, mreže odličnosti temeljnega in uporabnega raziskovanja postajajo vse bolj pomembni dejavniki razvoja posameznih industrijskih okolij. V letu 2000 se je začela uveljavljati skupna evropska raziskovalna politika, imenovana "Towards an EUROPEAN RESEARCH AREA" (ERA), z namenom, da se v državah Evropske unije doseže višja dodana vrednost s pomočjo raziskovanja, boljša učinkovitost gospodarstva ob inovativnosti in boljših pogojih dela vrhunskih raziskovalcev.

Lizbonska strategija, ki je povezala tako raziskovalne kot izobraževalne strategije s strategijami gospodarskega razvoja, predlaga posameznim okoljem pred-

¹ ČOK, Lucija. Integration and participation. Public service review, Accession states, 2002, Summer, str. 50-54. http://www.publicservice.co.uk/pdf/accessionstates/winter2002/as2_lucija_cok_atl.pdf.

vsem strukturne spremembe v njihovem delovanju. Partnerstvo, sodelovanje v projektih in izmenljivost dosežkov, sklepanje konvencij in krovnih sporazumov za boljše učinke ter prenos novih znanj v gospodarska in družbena okolja so temeljne sestavine novih razvojnih politik. Vključevanje tretjih držav, ki so pripravljene stopiti na evropski trg znanja, prinaša novo moč razvojnim silnicam starega kontinenta. Strateška partnerstva presegajo meje držav in celin, kultura vzajemnega zaupanja je zasnovana na skupnih ciljih in izmenljivih kriterijih odličnosti raziskovanja in inoviranja tehnoloških in znanstvenih okolij.

Ob razvojnih smernicah, uprtih v prihodnost starega kontinenta ter s predlogi inovativnih strategij, članice EU poskušajo ohraniti tradicijo evropskih razvojnih trendov, ki se je vselej razlikovala od ameriške ali japonske predvsem v nekaterih izhodiščih:

- raziskovanje in razvoj ostajata v pretežni meri javno dobro in služita ekonomskemu napredku vse družbe;
- nacionalne razvojne strategije ohranjajo s pomočjo znanstvenega preučevanja in raziskovanja zdravo okolje, kakovost življenja in socialno varnost posameznika in družbe;
- družba znanja nastaja na osnovi strukturnih povezav med raziskovanjem, izobraževanjem in tehnološkim razvojem.

Minulo desetletje predstavlja enega od mejnikov v zgodovini Slovencev. Osa-mosvojitvev, konceptualni premiki v delovanju družbenega in političnega sistema, pridružitvev mlade države k evropskim integracijam in težnja po primerljivosti vseh družbenih podsistemov z razvitimi v svetu so vplivali na podsistema izobraževanja in znanosti bolj, kot je bilo pričakovano. Mnoge spremembe so nastale tudi kot odbojni učinek spreminjanja sveta nasploh, predvsem na osnovi novih ideologij, razvojnih dosežkov in njim posledično nastalih novih vrednot. Evropo so močno zaznamovale nove strategije razvoja, ki so dale vseživljenjskemu izobraževanju, novim znanjem in z njim povezanim tehnologijam za pospešen družbeni in gospodarski razvoj nov zagon (Memorandum Evropske komisije o vseživljenjskem učenju, 2001, Lizbonska strategija 2000–2010, Barcelonska in Bolonjska deklaracija, različni akcijski načrti in agende).

Z večjo odprtostjo družb pa se v Evropi soočamo z novimi dimenzijami življenja: s spoznavanjem različnosti in hkrati z nujnostjo, da se ob sodelovanju v procesih dela in bivanja razvijajo oblike strpnega sobivanja in ustvarjanja skupnih evropskih in svetovnih vrednot. Večkulturnost in večjezičnost sta neizogibni dimenziji sodobne družbe. V procesih uveljavljanja Slovenije v evropskih okoljih bodo ravni znanj, sposobnosti in spretnosti strokovnjakov opredeljevale način oblikovanja

razmerij v besedni in nebesedni komunikaciji; usposobljenost za prenos vsebin in zmožnost vključevanja v enakopravno partnerstvo na področju delovanja posameznika in skupin bosta torej sredstvo družbenega in poklicnega uspeha. Usposobljenost bodočih strokovnjakov, ki se bodo v kulturnem in jezikovnem stiku ter sporočanjem obnašanju enakovredno vključevali v proces dela, bo ključnega pomena pri uveljavitvi širšega kroga ljudi v integracijske procese odločanja in delovanja. Poleg medkulturne komunikacije pa je potrebno utrjevati in razvijati zavest državljanstva na ravni lastne države in širše evropske skupnosti. Prav zaradi medkulturne narave sodobne svetovne družbe si njenega delovanja ne moremo predstavljati brez etnične ozaveščenosti. Različne etnične skupnosti se namreč lahko le na osnovi medsebojnega poznavanja vživijo v lastnosti druge skupnosti in lahko brez predsodkov vstopajo v medsebojno interakcijo.

Nov koncept razvoja vzgoje in izobraževanja v Sloveniji je nastal kot plod številnih strokovnih razprav in študij ter je bil objavljen v t.i. Beli knjigi (1996).² Zakoni, sprejeti od 1996 do 2003, so uzakonili rešitve sistemske prenove. Ta v Sloveniji še traja. Tudi v drugih evropskih državah se po večjih reformah v devetdesetih vse bolj soočajo s spoznanjem, da šolskega sistema ni mogoče urejati z občasnimi reformami, temveč da je v sam sistem treba vgraditi mehanizme za stalno spremljanje in spreminjanje. Od tod tudi rek, da je v sodobni družbi in njenih podsistemih edina stalnica – sprememba.

Vlogo evropskih univerz v uresničevanju Lizbonske strategije poudarjajo tako dokumenti Evropske komisije³ kot dokumenti Združenja evropskih univerz (EUA), predvsem pa poudarjajo nujnost povezovanja njihovega dvojnega poslanstva: raziskovalnega in izobraževalnega. Slovensko visoko šolstvo je pred velikimi razvojnimi izzivi. Z novo zakonodajo, ki vključuje visoko šolstvo v bolonjske smernice, in strateškimi dokumenti države za raziskovalno-razvojne dejavnosti se univerzi ponujajo nove možnosti povezovanja z gospodarstvom. Visokošolski prostor je v stalnem soočanju s tujim znanjem, zato mora s svojim delovanjem usposabljalati nove generacije, ki se bodo znale uveljaviti v inovativnem okolju. Izkušnje držav in pokrajin, ki so razvile takšno okolje, kažejo, da je prav to odločilni dejavnik prenosa znanja, pridobljenega na univerzah in raziskovalnih institutih, v gospodarstvo. To pa pomeni, da morajo slovenske univerze izkoristiti raziskovalne potenciale in jih vključevati v nova razvojna jedra v velikih podjetjih in v podjetniških mrežah. Zato mora univerza s študijskimi in raziskovalnimi programi pritegniti gospodarstvo in lokalne skupnosti

² White paper on education in the Republic of Slovenia. Janez Krek (ed.), Ministry of Education and sport, Ljubljana (1996)

³ The role of the universities in the Europe of knowledge, Rôle des universités dans l'Europe de la connaissance. European Commission, 2003. ISSN 0254-1475.

k sodelovanju, z nastajanjem novega znanja in njegovim prenosom v uporabo pa prevzeti soodgovornost za gospodarski razvoj regije in države.

V povezavi s sosednimi državami, državami nekdanje Jugoslavije ter državami, ki še niso kandidatke za članstvo v EU, Slovenija odpira nacionalne sisteme. Koordinacija nacionalnih (ali regionalnih) raziskovalnih programov bo ob novih inštrumentih 6. okvirnega programa (mreže odličnosti, integrirani projekti) s sodelovanjem JV Evrope in Balkana omogočila dovolj raziskovalnega potenciala, povezanega v učinkovito infrastrukturno mrežo. Poleg uspešnega vključevanja v evropske integracijske procese pa je enako pomembno utrjevanje narodne identitete ter ohranjanje bogastva naravne in kulturne dediščine. To pa tudi pomeni, da rabimo zadostno širino in vrhunske raven temeljnih raziskav, ki posledično odpirajo dostop do tujega vrhunskega znanja in tehnologije.

Bega možganov v tujino v Sloveniji skoraj ne poznamo. Raziskovalno sodelovanje s tujino ter štipendije za mlade doktorje znanosti za podoktorsko usposabljanje v tujini omogočajo pretok raziskovalnega dela, njegovo uspešnost pa zagotavljata primerljiv intelektualni kapital in dober standard raziskovalne strukture. Podatki nam kažejo, da manj kot tri odstotke raziskovalcev, ki zaključijo podiplomsko izobraževanje kot mladi raziskovalci, nadaljuje svojo poklicno znanstveno kariero v tujini, praviloma v Združenih državah Amerike. Obstaja tudi priliv možganov v Slovenijo in po nekaterih ocenah dosega odliv strokovnjakov iz Slovenije. Vse skupaj torej razumemo kot normalen prehod slovenskih raziskovalcev in študentov v druge države in obratno. Slovenija je za preprečitev bega možganov, s kakršnim so se v devetdesetih letih srečevale ostale post-socialistične države, naredila veliko že pred devetdesetimi. V mislih imam relativno odprtost slovenskega raziskovalnega prostora že v prejšnjih časih in zlasti akcijo uvajanja 2000 mladih raziskovalcev v drugi polovici osemdesetih let, ki traja še danes. Doslej se je v ta program vključilo več kot 4.500 mladih raziskovalcev.

Geostrateški položaj obmejnih prostorov Slovenije v procesu uveljavljanja evropskih politik demokratičnega sobivanja in delovanja

Geografski prostori sveta, kjer se srečujejo narodi, kulture in jeziki, tradicije družbenih in gospodarskih politik, so laboratoriji novih vzorcev življenjske stvarnosti, ki bodo povezali svet v uresničljiv in prijazen življenjski prostor ali pa bodo mesto konfliktov in nemirov. Na stari celini bodo ti prostori tudi preizkus uresničljivosti vizije evropeizma, nove demokracije in prijazne globalizacije. V času, ko velik del problemov postaja usodno prepletenih in soodvisnih, se tudi na področju izobraževanja in znanosti vse bolj uveljavlja zavest o nujnosti povezovanja in primerljivosti, o pomenu skupnega in strpnega iskanja rešitev,

ki naj presegajo ozke lokalne ali celo nacionalne okvire in naj bodo naravnani k vsakemu posamezniku ter njegovi neponovljivi in enkratni samobitnosti.

Razloge za razmah in preboj Slovenije v mednarodno sodelovanje utemeljujejo notranje in zunanje okoliščine. Dve – lahko ju poimenujemo notranji – sta tesno povezani: gre za nastanek samostojne države Slovenije in za konceptualne in zakonodajne premike v izobraževanju in znanosti, do katerih je prišlo v zadnjih nekaj letih. Tretja okoliščina – lahko jo poimenujemo zunanja – je povezana z novo geopolitično sliko Evrope ter nekaterimi procesi, ki se odvijajo v Evropi že skoraj celo povojno obdobje, v zadnjih desetih letih pa so se še stopnjevali. Prav v teh procesih lahko iščemo enega od vzvodov za nekatere strateške premike v filozofiji mednarodnega sodelovanja ter poglobljenega sodelovanja v Evropi.

Skupni evropski prostor pa nam danes postavlja poleg zahteve po primerljivosti sistemov tudi konkurenčni okvir. V prostoru Alpe-Jadran, na primer, je sedem univerz. Z ustanovitvijo Univerze na Primorskem je država Slovenija v njej prepoznala potencialne možnosti za razvoj strateškega prostora, v katerem se v eno zlijeta gospodarski prostor in človeški kapital.⁴ Mednarodno povezovanje sodelujočih v evropskih programih, na primer v 7. okvirnem programu EU, daje namreč prednost sodelovanju s sosednjimi državami na področjih, ki so pomembna in specifična tako za posamezno članico kot za širšo regijo. V povezavi s sosednimi državami, državami nekdanje Jugoslavije ter državami, ki še niso kandidatke za članstvo v EU na Balkanu, je povezovanje raziskovalnega potenciala v infrastrukturno mrežo način sodelovanja, ki omogoča uspeh in učinkovito delovanje. To pa tudi pomeni, da mora univerzitetni okvir ponuditi širino in raven temeljnih raziskav, ki posledično odpirajo dostop do tujega vrhunskega znanja in tehnologije.

Prepričanje, da je znanje med najboljšimi sredstvi za vzpostavitev človeku prijazne družbe in da so centri znanja med najbolj učinkovitimi oblikami enakovrednega vstopanja v skupni evropski prostor, je vendarle spremenilo presojo mnogih, ki so še pred nekaj leti trdili, da Slovenija novih univerz ne potrebuje. Celo več. Vse bolj dozoreva prepričanje, da je temeljnega pomena za vstop Slovenije v evropske integracije poleg trdnega gospodarstva predvsem kakovostno visoko šolstvo, ki pa si mora zagotoviti pogoje za nadaljnji razvoj tako na treh državnih univerzah kot v samostojnih visokošolskih zavodih.

---

⁴ Čok, Lucija. Zakaj univerza na Primorskem. V: BOHINC, Rado (ur.), ČERNETIČ, Metod (ur.). Civilna družba v Sloveniji in Evropi: stanje in perspektive, zbornik razprav, SAZU, 23. marec 1999. Ljubljana: Društvo Občanski forum: FDV, 1999, str. 193-197/

Ne gre torej za stihijsko širjenje univerzitetne mreže pod političnimi pritiski, gre predvsem za oblikovanje slovenskega visokošolskega prostora, ki bo po svoji vsebini in obsegu, povezanem delovanju in kvalitetni ponudbi ustrezno opremljen za vstop v skupni evropski visokošolski prostor. Strokovno šolstvo znotraj univerze se krči, premika se v regijska središča, kjer naj v sodelovanju z regijsko upravo, gospodarstvom in s pomočjo države pripravlja tisti strokovni potencial, ki ga gospodarstvo posledično vključuje v trg dela. Zgolj izobražene ekonomsko-tehnične elite pa ne bodo mogle zagotoviti hitrejšega gospodarskega razvoja države. Če potrebujemo vrhunsko usposobljene tehnike in managerje, brez dobro izobraženih strokovnjakov s področja družbenih in humanističnih ved, ki bodo sposobni voditi zahtevne procese dela, obenem pa znali oblikovati interaktivno kulturo sodelovanja in izmenjav ob njem in v njem, ne bo uspeha. V procesih političnega in ekonomskega odločanja in upravljanja v okviru EU se bo Slovenija uveljavila kot enakopravna partnerica le, če se bo lahko opirala na kakovostni in kompetitivni sistem tako tehniških kot humanističnih in družboslovnih disciplin, če bo izobraževala osveščene posameznike, ki se bodo zavedali pasti post-moderne družbe.

V skupnem prostoru zgornjega Jadrana in Istre, tako kot v večini slovenskih okolij, se prenašajo iz roda v rod civilizacijske vrednote, tradicije humanizma in občečloveške norme sožitja in sobivanja jezikov, kultur in narodov. Prepoznavati in razbirati jih moramo predvsem z namenom zaščite doseženega v preteklosti, kulturne izkušnje Evrope kot celote. Vseevropska zakladnica kulture in identitet je bogatejša, kot se nam kaže v posameznem (partikularnem), ki pogosto ponuja osiromašen vzorec plemenitejših vsebin. Dialog med kulturo in znanostjo, sodelovanje med umetnikom in raziskovalcem je sredstvo, ki ga premalo uporabljamo. Zmenjave kulturnih dobrin so v zgodovini narodov in civilizacij predstavljale bogatenje na ravni življenjskih izkušenj; simbolična vrednost misleca je vselej prekosila politika ali oblastnika. Spomin, zgodovinski spomin, torej zavedanje preteklosti, je nenadomestljivi uporabni material in obenem orodje izgrajevanja prihodnosti: namenjen je življenju in ne muzejem.

V ta proces se ob novih izzivih sveta vrivajo tudi znane, vendar vselej drugačne nevarnosti. Nasilje, kot je nasilje različnih oblik globalizacije, je Evropa doživela v obliki ideologij, ki so se v minulem stoletju polastile književnosti, umetnosti, znanosti, izobraževanja. Ideologizacijo politične moči lahko danes zamenja ideologizacija tehnologij. Inovativnost in znanstveno-tehnološki razvoj se nam v svojem razmahu torej ponujata kot možnost in priložnost, pa tudi kot past za razvoj družbe in življenje posameznika. Odločanje o prednostih razvojnih politik regije, države, kontinenta postaja težje in odgovornejše. V luči decen-

tralizacije političnega upravljanja je različnost in množičnost kultur, norm in tradicij Evrope regij lahko izziv in problem obenem. Odločanje nacionalnih in evropskih strategov razvoja vsekakor terja veliko mero poznavanja tako »težkih« kot »lahkih« znanosti. V tej stični točki ne prve ne druge ne smejo prevladati. Nove tehnologije ponujajo rešitve, ki neposredno vplivajo na življenje vsakega posameznika, kar pa je pogosto vsebina živih in nasprotujočih si obravnav. Vloga in pomen, ki ju dajemo novim tehnološkim izboljšavam in znanstvenim odkritjem, sta izziv za demokratičnost in odgovornost odločanja tudi v Sloveniji. V tehnološki ali z drugim imenom tudi informacijski dobi pa je prav za zagotavljanje demokracije in preprečevanje zlorabe moči pomembno poznavanje in spoštovanje evropske tradicije humanizma in socialne pravičnosti.

Pripadnost vrednotam, ki so oblikovale življenjski slog starega kontinenta, je čar stare in izziv nove Evrope. Razlike med upravljanjem skupnega evropskega prostora in upravljanjem drugih svetovnih prostorov so v družbeni in humanistični podlagi evropskega zgodovinskega časa in geopolitičnega prostora. V njem so se oblikovali državnost in državljanstva, meddržavne povezave, razvojne prioritete, verovanja in zaupanja v vrednote. Danes se vračamo k oblikovanjem političnih mrež, gospodarskih integracij, informacijskih povezav, ki na področju kulture načenjajo najprej in predvsem mreže identitet, vendar oblikujejo medkulturni, plurietnični in večjezikovni zemljevid nove Evrope.

V Kopru, 15. maja 2005

Matjaž Gantar

Za konkurenčnost gospodarstva je ključna raven razvitosti podjetništva. V podjetništvu pa je ključen podjetnik

Podjetništvo je pojem, ki se zadnje čase (še zlasti intenzivneje v predvolilnih kampanjah posameznih političnih strank pred zadnjimi državnoborskimi volitvami) intenzivneje pojavlja v slovenski javnosti v povezavi s konkurenčnostjo slovenskega gospodarstva, kar bi moralo biti pravzaprav razveseljujoče. Vendar pa se je istočasno težko izogniti vtisu, da gre bolj ali manj za na hitro osvojeno pojmovno modno muho. O problemih podjetništva, izzivih in priložnostih na podjetniškem področju za Slovenijo, pomenu podjetništva za regionalni razvoj, pomenu podjetništva za rast nacionalne ekonomije, vpliva podjetništva na zaposlovanje, pomenu podjetništva pri mednarodni konkurenčnosti gospodarstva itd ..., pa neutrudno že nekaj let diskutira zgolj peščica profesorjev podjetništva približno treh visokih šol in občasno kakšen podjetnik. Politika se tem diskusijam praviloma izogiba.

Priložnostna deklarativna podpora podjetništvu s strani politike se v zadnjem desetletju namreč še ni odrazila v opaznejših ukrepih, kar dokazujejo praktično vse domače in mednarodne študije s tega področja (npr. GEM). Razlog, da je to tako, se vsaj deloma skriva v nerazumevanju tematike. Podjetništvo se namreč še vedno v veliki meri enači z obrtništvom, z razliko, da ni več omejitve glede števila zaposlenih delavcev, kot je to veljalo v SFRJ. Zato občasno kakšen podjetnik s sicer resnično prevladujočo obrtniško identiteto tudi preraste tovarnarja (veliko podjetje).

V percepciji javnosti in zlasti politike kot pomembnega oblikovalca za podjetništvo prijaznega okolja pa ostaja podjetnik nekakšen obrtnik. Le da se mu sedaj popularno reče malo ali srednje podjetje. Vse ostale oblike podjetništva so običajno mnenjsko degradirane kot anomalija in špekulantstvo, ki bi ga bilo najbolje izkoreniniti, saj delujejo kot motnja. Česar seveda ne storimo zgolj zato, ker smo svobodna družba.

Ob tem strpamo v to kategorijo zlasti tisti del podjetništva, ki običajno največ prispeva k gospodarski rasti in se imenuje dinamično podjetništvo. To dokazu-

jem z dejstvom, da Slovenija nima urejene osnovne infrastrukture, potrebne za ustrezen razvoj dinamičnega podjetništva – regulative skladov rizičnega kapitala (Venture in/ali Private equity funds) in ustrezne davčne obravnave takšnih skladov. Da o podjetniških inkubatorjih in tehnoloških parkih niti ne govorimo. Zato ne preseneča dejstvo, da tudi podjetniki, nagrajeni z nagradami, kot npr. Podjetnik leta ali Gazela leta, selijo poslovanje svojih podjetij v tujino.

Poleg zgoraj omenjenih malih in srednjih podjetnikov in peščice sumljivih špekulantov, obvladuje preostali (pretežni) del gospodarskega prostora Slovenije t.i. korporativna struktura gospodarstva – velika podjetja, v lasti institucionalnih, pogosto paradržavnih lastnikov. Oseba, ki se pojavlja z obrazom, imenom in priimkom, je direktor takšnega podjetja. Podjetnika ni zaslediti (ali je dobro skrit). Poznate morda kakšno mednarodno in izrazito uspešno korporacijo s takšnim ne-podjetniškim ozadjem? Resnici na ljubo, se jih najde kar nekaj, vendar pa je tistih, kjer je v ozadju zelo jasno definiran podjetnik, mnogo več (Microsoft, Oracle, IKEA, Wall-Mart, Fidelity, itd ...), prav gotovo pa večina od npr. 500 največjih ameriških podjetij.

V vsaki človekovi dejavnosti je praviloma v središču dogajanja – človek. V politiki politik, v podjetništvu podjetnik. Zato je govoriti o podjetništvu in njegovem razvoju brez opazovanja podjetnika, njegovih interesov, njegovih motivov, njegovih potreb, njegovih namenov ... nesmiselno. Dokler ne bo torej podjetnik družbeno afirmirana oseba (»heroj«), tudi podjetništvo ne bo afirmirana gospodarska dejavnost. Mediji jim še naprej ne bodo namenjali ustrezne pozornosti, makroekonomski ukrepi bodo še naprej površni, okolje podjetništvu še naprej ne bo prijazno in ljudje se še vedno ne bodo v večji meri odločali za podjetništvo kot eno resnejših kariernih alternativ.

Verjamem, da bi znal z malo truda vsakdo od prisotnih udeležencev tega omizja naštet, recimo, 20 športnikov, 20 umetnikov, 20 politikov ali 20 direktorjev, ki jih vsi poznamo. Pa bi lahko kdo, razen seveda prisotnih profesorjev podjetništva, naštel 20 podjetnikov, ki jih vsi poznamo?

Japec Jakopin

Nekaj misli ob sedmem Pogovoru o prihodnosti Slovenije

1. Kaj hočemo:

- *Za naše otroke:* s premišljenimi srednjeročnimi spremembami ustvariti pogoje, da bodo lahko imeli v Sloveniji delovna mesta – ne glede na to, kako ambiciozni ali vrhunski bodo. Slovenija mora postati okolje, kamor bodo na moč želeli priti (na delo, ne na počitnice) tudi iz drugih dežel. Tako bodo tudi naši otroci ostali doma – in talenti, naši in privabljeni tuji, bodo svojo kreativnost in delo vgradili v Slovenijo.
- *Za aktivni del prebivalstva:* enake razmere za delo in razvoj osebnosti, talenta in ciljev, kot bi jih imeli kjerkoli drugje. Glede na tradicionalni lokal-patriotizem našega življa je že to zadosten razlog, da bodo vsi ostali doma.
- *Za upokojece:* dostojno raven (socialno, zdravstveno, ...) življenja in možnost, da svojo modrost, izkušnje in pripravljenost za delo (še vedno) dajejo družbi, če to hočejo ...
- *Za vse nas:* socialo, kulturo in veselje do življenja in dela, v primerno razviti, napredni, socialni in ZANIMIVI evropski državi.

2. Zato potrebujemo:

- **Socialno** državo – recimo socializem skandinavskega tipa.
- Taka razvita sociala zahteva **bogato ekonomijo**.
- Bogata ekonomija temelji na **uspešnih(=bogatih) podjetjih**.
- Uspešna podjetja temeljijo na **uspešnih podjetnikih** (kajti podjetja so **ljudje!**).

3. Kje so možnosti Slovenije:

- **Visoka tehnologija**, visok delež vgrajenega znanja in visoka dodana vrednost
  - A. Imamo številne zametke in tradicijo tovrstnih podjetij.
  - B. Za ceneno izdelavo smo predragi.
- **Posredništvo** med V in Z, med Evropo in Balkanom.
  - A. Imamo izjemno sposobnost, da uspešno komuniciramo s povsem različnimi kulturami in narodi, z Rusi in Amerikanci, z Nemci in s Srbi ... Nikomur

nismo trn v očesu, in premajhni, da bi nas kdo čutil na svojem kurjem očesu ...

- B. Naša majhnost, prilagodljivost in okretnost so edinstvene specifične prednosti, ki jih moramo izkoristiti.
- C. Vzor je lahko Belgija, ki je z lastnostmi, podobnimi nam, prva posrednica med ZDA in Evropo, in tudi med Evropo samo.

- **Turizem**

- A. Edinstvena vsebina in lega.

- **4. Kako to doseči:**

- Odkriti moramo naše **vrhunske podjetniške talente** in jih **vzpodbuditi**, tiste, ki so odšli, privabiti nazaj.
- **Davčna zakonodaja:** uvesti je treba enotno stopnjo, jo nedvoumno definirati in jo močno poenostaviti. Trenutno je prav davčni režim (v vseh bistvenih elementih) tisti, ki ne samo preprečuje razvoj, ampak **ugonablja** najbolj vitalne dele naše ekonomije. Čakanje brez reakcije je enako, kot bi križem rok opazovali divjanje požara.
- Zagotoviti **enake pogoje**, kot bi jih imeli v najbolj stimulativnem okolju drugje po Evropi! Poenostavitev postopkov, administriranja. Država in njene inštitucije naj POMAGAJO podjetjem, ne pa jih zatirati: zdaj pljuvajo v lastno skledo.
- Sprostimo infrastrukture, zemljišča, prostore in opremo, da bodo dostopna razvijajočim se podjetjem po enakih cenah kot drugje.
- Ne samo tolerirati, ampak VZPODBUJATI moramo *delo* uspešnih podjetnikov – in podjetnike *osebno*. Razvijmo ekonomsko **elito**, kajti brez nje ne moremo imeti močne ekonomije – čeprav smo dolgo morali govoriti, misliti in pisati, da je podjetnik-privatnik zvrst malopridneža. Država mora (do)povedati medijem, da naj obrnejo ploščo – enako, kot jim je 60 let dopovedovala, da je privatnik škodljivec, in državna podjetja edina sprejemljiva oblika ekonomije.
- Ne govoriti, da ne moremo, ampak da LAHKO. Uporabljajmo pozitivne, ne pa negativne zglede. Dvignimo samozavest in nacionalni pogum, vzemimo besedo negativistom in jamračem.

- **5. Predlog: blagovna znamka Made in Slovenia**

- A. **Izhodišča:**

- a. Slovenija lahko **enakopravno** sodeluje v evropski družini narodov le tako, da poišče in prepozna svoje talente in področja, kjer smo boljši od ostalih ali pa vsaj sposobni enakovrednega tekmovanja na najvišjem nivoju.
    - b. Eden največjih trenutnih težav naše države je nizka **prepoznavnost** in nizek **ugled** (image) države na svetovnem prizorišču. Zaradi tega so vsi slovenski

izdelki in usluge podvrednoteni. Posebej onemogoča ta položaj prodajo slovenskih izdelkov najvišje kakovosti in cenovnega razreda.

- c. Naša država in njena predhodnica sta v zadnjih šestdesetih letih s svojim delovanjem zakrivili obstoječe stanje – v nobenem primeru **ne moremo tega pripisati odsotnosti talentov** in znanja med Slovenci ali nesposobnosti, da bi izdelali vrhunske izdelke. Talenti so bili ali zatrti ali pa so svojo kreativnost oddali drugim narodom, država pa je posvečala pozornost in resurse razvjenim velikanom, zelo omejeno sposobnim tekmovanja na vrhunski globalni ravni.
- d. Država bi morala aktivno podpreti ali vsaj pozdraviti projekte, ki bi povečali prepoznavnost in ugled naše države in njenega prispevka mednarodni skupnosti.
- e. S temi projekti bi tudi dosegli pomemben stranski učinek: vrnili bi samozavest in zaupanje v lastne moči vsem Slovencem – prav malodušnost in lastno podcenjevanje (ki ga je sistematično privzgjajala država) je pomemben krivec za zgoraj opisane pojave.
- f. Ugotovimo tudi lahko, da je v Sloveniji veliko visokih tehnologij, znanja in mednarodnih izkušenj, vendar so to izolirani otoki, ki niso povezani in zato ne morejo doseči večjih dimenzij z ekonomskega stališča. Temu je v prvi meri tudi kriva država, saj se vsi nadarjeni in res konkurenčni akterji, ki so skoraj v pravilu majhni, skrivajo. Le s tako low-profile držo lahko preživijo, saj je vsaka izpostavljenost tega »privatnega« sektorja življenjsko nevarna.

B. Ceno slovenskih izdelkov in storitev lahko dvignemo na dva načina:

- Z zmanjševanjem izdelavnih stroškov (cenejši nakup materiala, dvig produktivnosti, tehnologij, opreme ...). Ta pot je dolga in trda, in nam lahko srednjeročno prinese kakšnih 10 % ...
- Z dvigom ugleda blagovne znamke Made in Slovenia. Z dobro načrtovano in izpeljano marketinško akcijo lahko relativno hitro in poceni dosežemo dosti večje učinke kot prvem načinu.

C. Zasnujmo in vdihnimo življenje projektu, ki bi nosil naslov **MADE IN SLOVENIA** in bi bil namenjen promociji Slovenije kot dežele, ki je sposobna najvišjih dosežkov, in ki bi bil primarno usmerjen v višjo prepoznavnost in visok profil naše države na svetovnih trgih.

1. Princip bi bil pri vseh delih projekta (podprojekti) enak:

- a. Identificirati vrhunske talente, znanje in izkušnje na nekem področju, ki so že dokazali mednarodno konkurenčnost.

- b. Zasnovati projekt, ki bi te elemente inovativno povezal s povsem orisanim ciljem in s časovno komponento od nekaj mesecev do nekaj let.
2. Rdeča nit bi bila promocija blagovne znamke MADE IN SLOVENIA, ki bi skozi različne projekte zvečala vrednost vseh slovenskih izdelkov in uslug, ki jih ponujamo svetovnim trgom.
3. Projekt bi bil tudi edinstvena platforma za sodelovanje in povezovanje naših vrhunskih znanj in tehnologij, in ustvarjanje novih ...
4. Gonilna sila bi morala biti država, ki bi vodila ta projekt oziroma sklop projektov in ga ustrezno promovirala. Financirala bi funkcioniranje krovne organizacije in logistike. Denar za izvedbo posameznih podprojektov bi prispevala slovenska podjetja, ki bi v akciji videli promocijo svojih izdelkov ali uslug na zunanjih ali notranjih trgih.

5. Prepoznamo, negujemo, razvijamo in spoštujemo naše (žive) talente. Samo ti junaki našega časa nam lahko pomagajo, da postanemo velik (in morda celo spoštovan) narod ...

Pod črto: na žalost ne morem mimo osebne, potrte note ...

Pred petnajstimi leti smo z neizmernim navdušenjem pozdravili obete, da bomo lahko delali doma. Imeli bomo demokracijo, tržno gospodarstvo in enake pogoje za delo kot v katerikoli drugi evropski državi ... In pri tem zvečer lahko stopili na sprehod po Ljubljani, za konec tedna skočili na Triglav ali na jadranske v Portorož ... delali in živeli, z družino vred, v Sloveniji: skratka, obljubljena dežela.

Danes vem, da smo bili zavedeni – morda tudi zato, ker tistemu, kar bi radi slišali, najlažje verjamemo.

V osemdesetih letih smo se bojevali za znanje, v devetdesetih za sredstva in pogoje za delo. In zdaj smo spoznali, da delamo v okolju, kjer nam vse to nič ne pomaga: pluli smo proti obljubljeni deželi, ki se je razblinila v privid.

Zdaj je prepozno. Ustvarjalna moč in čas, oba nam na razpolago v izjemno omejeni količini in samo za nekaj trenutkov, sta nepovratno porabljena.

Kje drugje bi ustvarili več, in segli višje ...

Dr. Marko Kos

Neuspeh države pri kvalitetnem razvoju Ob obletnici prve konvencije o konkurenčnosti

Analiza razvoja Slovenije po lanski konvenciji predsednika države o konkurenčnosti (1. marca 2004) in o znanosti (10. decembra 2003) kot elementu konkurenčnosti nas ne navdaja z optimizmom. Lepe besede in obljube v dobrem letu dni niso obrodili sadov. Nasprotno, zaustavili niso niti nazadovanja v primerjavi z novimi članicami EU. Ta čas je bil značilen po evforiji ob vstopu v EU in leporečju kot izrazom samozadovoljstva ob prenovljenih lizbonskih sklepih. Posel odgovornih intelektualcev gotovo to ni, pač pa kritika napačnih ali manjkajočih potez in razkrivanje skritih pasti, ki nas lahko potisnejo pri sedanjem zelo dinamičnem razvoju majhnih držav EU na slabša mesta.

Pred kratkim so nas neprijetno presenetili štirje dogodki: Inštitut za razvoj menedžmenta IMD je v letošnji lestvici ocene konkurenčnosti potisnil Slovenijo za 7 mest navzdol; Globalni podjetniški pregled (GEM) je pokazal, da število novih podjetij ne narašča, zlasti pa je šibko ustvarjanje novih delovnih mest; pregled inovativnosti slovenskih podjetij kaže, da se že osem let število inovativnih podjetij ne povečuje in ostaja na ravni petine vseh podjetij; in končno je nenaden osip podjetij in delovnih mest delovno intenzivnih panog razkril, da nimamo na razpolago alternativnih zaposlitev v stabilnih podjetjih. Zdaj se napovedujejo celo racionalizacije z odpuščanjem tudi v srednje visokih in visokih tehnoloških podjetjih. To pa terja hitro rast novega podjetništva za prevzem odpuščenih delavcev, da se izognemo socialni krizi.

Lanski sklepi o lizbonski strategiji so bili popolnoma neučinkoviti, kajti padli smo glede konkurenčnosti od leta 2002, ko smo prilezli na 38. mesto v lestvici 60 držav, na 52. mesto, to je za 14 mest, v enem letu za 7 mest, med vsemi državami največ. Od nas so vse pristopnice boljše: Slovaška za 12 mest, Madžarska za 15, Češka za 16, Estonija pa celo za 26 mest. Tudi po ocenah Svetovnega ekonomskega foruma WEF smo eni zadnjih. To je posledica slabega odnosa do podjetništva in zastarele in neevropske politike znanosti in raziskav.

Inovativno podjetništvo in raziskave so ozko povezani. Tehnološkega in inovativnega podjetništva kot rešitve iz brezizhodne nizko tehnološke in razvojno nezahtevne industrije in vzvoda za povečanje našega nizkega deleža visoko tehnoloških izdelkov v izvozu (4,8 odstotka proti 20 odstotkom Estonije) ne bo brez inovativnih RiR, vendar ne po slovenski praksi, ampak po evropski oz. predvsem ameriški, kjer vodi industrija raziskovalno razvojne projekte, v katerih so povezane bazične raziskave v verigo do proizvoda. To ponavljam že 25 let. Na konvenciji 2004 je dr. Danilo Zavrtnik to lepo formuliral: preboji so možni samo v velikih projektih, ki povezujejo od bazičnega raziskovalca do inženirja iz industrije. Kajti vse moderne stvari – nanotehnologija, biotehnologija, potekajo na ta način. Izrazil je dvom, da bi bilo zaradi slovenske razdrobljenosti možno takšno delo. Naloga ministrstva za raziskave je, da to doseže pri raziskovalcih s svojo finančno močjo. Česar pa ni čutiti. Zato nas ocenjuje IMD kot najslabše pri vplivu bazičnih raziskav v gospodarstvu. Pri sedanji organizaciji raziskave nimajo nobenega vpliva na konkurenčnost, na rast novih podjetij, na inovacije proizvodnje in storitev. Po vlogi znanosti so nas prehiteli že vse nove članice EU.

To, kar se dogaja na tem področju pri nas, se spreminja v neodgovorno farso. Minister za gospodarstvo in minister za znanost se že pol leta borita za Tehnološko agencijo, ki je zato jalova. Uresničuje se zgodba iz Finske, ki jo je povedal pomočnik direktorja finske tehnološke agencije TEKES dr. Kotilainen, da jih je hotela »Akademija« kot tehnološko agencijo »ubiti«. A k sreči so bili pod okriljem ministrstva za trgovino, ločeni od ministrstva za znanost in znanstvene agencije. Če bi jih, ne bi bilo današnje Finske. Pri nas je ista zgodba. To že deluje, pospešeno padamo v nepomembnost. In še vedno ocenjujejo prioriteto raziskovalcev po člankih. Če bi Finci tako delali, bi bili vštric z nami, ne pa eni prvih na svetu.

Nova vlada ni prinesla doslej na tem področju nobene spremembe. Kako le, saj ga vodijo isti ljudje, ki so v letih 1995 do 2000 popolnoma zatrli tehnološki razvoj, danes pa vpijejo, da ni interesa v gospodarstvu. Kako bi le bil? Saj so s tem odnosom do tehnološkega razvoja »omogočili« propadanje raziskovalnih skupin v gospodarstvu in so sami največji krivci za tako stanje! Za dobro sodelovanje pa sta potrebna kompetentna sogovornika na obeh straneh. Teh pa je v gospodarstvu zelo malo, saj je znanstvena politika poskrbela, da so se raziskovalci zaposlovali v negospodarstvu in služili ambicijam člankopiscev.

Birokrati in znanstveniki kar naenkrat vedo vse o tehnološkem razvoju, nič pa tisti, ki so desetletja vodili podjetja. Napisal sem, da minister ne sme biti znan-

stvenik, ki nima pojma o podjetju, o menedžmentu, o tržni borbi. Živimo v takšnih časih, ko ni mesta umaknjenemu in mirnemu delu po lastnem interesu. Danes štejejo samo novi izdelki kot podpora tržne znamke. Prizadevanje za znanstveno odličnost nas ne bo dvignilo niti za eno mesto na lestvici konkurenčnosti. Potrebna je industrijska odličnost, ki bo prinesla nov zagon pri osvajanju trgov in dvigu BDP, naj se sliši to še tako bogoskrunsko. Niso spremenili kriterijev, ki bi dvignili v prve vrste ljudi, ki vidijo možnosti inovacij, možnosti novih delovnih mest. Še naprej kopičijo doktorje v gospodarskem življenju odtujenemu sektorju, pa smo terjali, da se mora razmerje raziskovalcev in doktorjev zaobrtniti, da bomo enaki razvitim državam (v gospodarstvu jih je samo 3 odstotke (75 od vseh 2667 po SURS 2004). Ker se jim ni treba boriti za naročila v kooperaciji z gospodarstvom, uživajo raje v miru brez odgovornosti in producirajo članke (o tem je bilo na konvenciji 2004 veliko rečenega, zlasti Mrkaić), pa še plačo imajo višjo kot v podjetjih, kar je narobe svet.

Poseben problem je birokracija v vladi, ki skuša uveljaviti svoje interese proti zahtevam gospodarstva in raziskovalcev, ki gledajo dlje v prihodnost. Če ne bodo vključeni predlogi gospodarstva v nacionalni raziskovalno razvojni program NRRP zaradi prikritih interesov znanstvenega lobija in njegove birokracije, potem pozabite na lizbonski cilj dviga konkurenčnosti Slovenije med razvite! Glede tega si moramo natočiti čistega vina! Slepomišiti z znanstveno avtonomijo v tem trenutku je protiproduktivno. Mahinacije birokracije pri ocenjevanju projektov za financiranje niso transparentni, kajti predlogi iz industrije so še vedno na zadnjih mestih, ker so člankopisci na vrhu. Če so ogroženi, spremene ponderje. Inovativnost projektov je zato nična. Stara zgodba se nadaljuje. Tudi po tem smo zadnji v EU.

Boj za lizbonsko usmeritev NRRP traja kar naprej. Upravni odbor GZS je potrdil zahteve po večji vlogi gospodarstva v NRRP, birokrati na ministrstvu, ki nimajo pojma o industrijskih raziskavah, pa jih izrivajo, da ne bi oskrunili čiste in neodvisne znanosti, neobremenjene s tako pritlehnimi cilji, kot sta konkurenčnost in inovativnost, kaj šele vračilo na vlaganje kot pozitivna eksternalija državnih sredstev.

Moram reči, da sem skrajno razočaran, pričakoval sem z novo vlado nov veter, ki nas bo dvignil z dna, vendar se ni zgodilo nič. Za mala podjetja in tehnološki razvoj ni bilo narejenega nič. Ministri se borijo med seboj samo za prestiž. Vsi pa čakajo na spremembe, kajti samo z njimi se bo pomaknila Slovenija iz nazadovanja.

Zato se podjetništvo, ki je podpiralo spremembe, ne razvija. Zato ni novih delovnih mest. Lani jih je manj ustvarila samo še Češka (Eurostat). Zlasti v težavah so tehnološka in inovativna mala podjetja, ki naj bi bila zametek nove rasti. Nekatera imajo po 20 odstotkov doktorjev, pa jih zaradi izjemno visokih davkov in prispevkov, daleč najvišjih v svetovnem merilu komaj plačujejo, avtorske honorarje, s katerimi so lahko nagrajevali izredne dosežke, pa je nova davčna zakonodaja smešno oskubila. Zato je v Avstriji doktorja znanosti bistveno lažje plačati kot pri nas. Namesto enega doktorja bi brez davkov in prispevkov lahko plačali tri ali celo več. Zato ni čudno, da je po GEM padel interes za podjetništvo. Morda je to glavni razlog, da gospodarstvo ni zainteresirano zaposlovati doktorjev znanosti, ki bi delali v razvoju. Njihova cena je zaradi obremenitve plač enostavno nedosegljiva. Stanje je brezizhodno. Model obnašanja je ostal isti, edino mehanizmi so se spremenili. Vtis imam, da so vsi vpeti v nek klobčič posebnih interesov, iz katerega se ne morejo izviti. Hitra registracija podjetja je zadnje, kar je potrebno za izboljšanje podjetniškega okolja. Manjka predvsem interes in motivacija državljanov za tak korak. Za to pa je predvsem potrebna finančna podpora, možnost cenene lokacije, da ne omenjam predpogoja nižjih davkov in davčne abolicije v zagonskih letih. Namesto tega pa država nudi lagodne državne službe in taki uslužbenci nimajo nobenega interesa, da bi razmišljali o novih idejah, ki bi bile zanimive za podjetja ali vodile do odprtja novih podjetij. Spin-offi so iluzija.

Hud udarec za Slovenijo bi bila tudi napovedana selitev nekaterih visoko tehnoloških podjetij v nove tehnološke parke na avstrijskem Koroškem ali Štajerskem, ki jih je sosednja država v zadnjih letih zgradila tik ob meji, s pogoji dela, ki jih pri nas nimajo: dobro organizacijo v usklajeni politiki države, regije in mesta. Le zakaj? Poznajo naše nestimulativno okolje za rast inovativnih podjetij in vidijo svojo perspektivo v naših podjetjih s svetovnimi referencami kot temelju njihovih startnih ciljev. Najemnine so za več kot četrtino nižje od naših, obremenitve plač inženirjev in predvsem doktorjev znanosti pa so bistveno manjše. Kaj sploh še zadržuje slovenska podjetja od selitve? Patriotizem? V EU je to nepomembno. Donos kapitala jim je prva zahteva. Avstrijci nas bombardirajo z vabili in prospekti celo v slovenščini (Koliko pa je naših agencij, ki novačijo tuja inovativna podjetja za selitev v Slovenijo, oz. koliko je bilo do sedaj takih selitev?). Ali se bodo res najboljši morali preseliti zaradi togosti naše birokracije? K temu jih naravnost silijo tudi tuji vlagatelji rizičnega kapitala, ki dobro vedo, da je Slovenija izjemno neprijazno okolje za njihova vlaganja in se zato Slovenije v velikem loku izogibajo, kar potrjujejo vse študije.

Mi podjetja te vrste zatiram. Vsak birokrat se spotakne nad njimi, če se mu zahoče. Taka podjetja pa bi k nam lahko pripeljala denar direktno iz Bruslja, milijone evrov, ne iz strukturnih skladov in brez sofinanciranja iz proračuna. To uspe samo najboljšim, tistim, ki uporabljajo znanje in izkoriščajo znanost in ne samo govore o njej. Če bi imeli 50 takšnih podjetij, bi lahko potegnili iz Bruslja pol slovenskega proračuna za RiR brez udeležbe države! Sosedji znajo s podjetji, pa se ne učimo od njih. Zato so imeli lani petkrat večjo rast delovnih mest od nas. Čaka nas pa še kaj hujšega.

Kdo pri nas se meni za inovativna podjetja in start-upe? Ko je moj znanec v podjetju v Avstriji dobil EU projekt, so ga takoj obiskali ljudje iz avstrijske tehnološke agencije (FFF) in ga povprašali, kako mu lahko tudi oni pomagajo, da bo čim hitreje uspel, ker žele tudi sami postati del te zgodbe. Pri nas bi kvečjemu dobil davčno inšpekcijo. Naši birokrati sede v pisarni in se obnašajo kot mali bogovi. Zato bodo šli regionalni centri za IT, nanotehnologije, biotehnologije, ... na avstrijsko Koroško. Center za biotehnologijo v Celovcu je odprl naš dr. Potočnik, čeprav sami nimajo na Koroškem niti enega biotehnološkega podjetja. Računajo na priseljena podjetja iz drugih držav, zlasti iz Slovenije. Odprli bodo tudi odgovarjajoče univerze, morebiti bodo na njih predavali tudi naši profesorji. Tako gre to. Zakaj nismo vse to izpeljali v Sloveniji sami? Kdo je kriv, kdo to zavira? Kdo nas potiska v čedalje slabše ocene? Če boste to pojasnili, bo to že prvi korak k preobratu. Podjetniki in razvijalci v industriji so siti tega podcenjevanja, čeprav prav oni držijo to državo v rasti in socialni stabilnosti. To se vleče že vse od socializma. Želijo si sprememb. Glasovali so za njih!

To je posledica naše slepe in provincialne znanstvene politike. Z njo razvoja Slovenije ne bomo dvignili med visoko razvite. Ni videti novih začrtanih poti, ki bi pomenile prelom s prakso, ki nas je pripeljala tako nizko. Denar za raziskave se deli po istih merilih, ki doslej niso dala inovacij. Naivno je pričakovati, da jih kar naenkrat bodo. Tudi novih delovnih mest ne bomo dobili ob takšni politiki. Ustaljena hierarhija se ne sme podreti. Potrebno je učinkovito izvajanje pravih ukrepov, ne pa leporečje, študije in razprave. To pa so sposobni delati le ljudje s podjetniško inovacijsko prakso, ne člankopisoči znanstveniki.

Leto po konvenciji predsednika države nam je prineslo sama razočaranja. Od velikih obetov na lanski konvenciji in v predvolilni kampanji ni ostalo nič. Sprememb ni videti. Niti enega obetajočega premika ni opaziti. Ni več doktorjev v industriji, ni več inženirjev, vpis na tehniko se ni radikalno povečal, inovacij ni, novih podjetij in novih zahtevnih delovnih mest tudi ne. Slovenija se pogreza v povprečnost, ni pa zadovoljna.

Dr. Jože Mencinger

Pomisleki ob lizbonski in slovenski strategiji

1. Stara in prenovljena lizbonska strategija

Sodobne družbe in vlade so obsedene z učinkovitostjo in gospodarsko rastjo, ki naj bi bila zaradi tehnološkega napredka in prevlade storitev nad proizvodnjo materialnih dobrin brezmejna. Evropska unija je to obsedenost strnila v lizbonsko strategijo, na pol poti priznala njen neuspeh in "staro" zamenjala s "prenovljeno"; ta se je usmerila predvsem v zagotavljanje gospodarske rasti in delovnih mest. Strategija Slovenije, ki jo je začela pripravljati že prejšnja vlada, je v osnovnih poudarkih podobna »prenovljeni« lizbonski, njena uresničljivost pa je prav zato še toliko bolj odvisna od uresničljivosti slednje.

Tako »stara« kot »prenovljena« lizbonska strategija predpostavljata: (1) **da bodo večji izdatki za raziskave in razvoj ter preurejanje znanosti samodejno prinesli tehnološki napredek in (2) da bo tehnološki napredek samodejno prinesel gospodarsko rast in polno zaposlenost.** Ko sem pred leti dvomil v »staro« lizbonsko strategijo, s katero naj bi Evropa do leta 2010 postala najbolj učinkovita na znanju temelječa družba polne zaposlenosti, so bili odzivi na pomisleke podobno negativni kot zdaj, ko v splošni euforiji dvomim v uresničljivost »prenovljene«. Pri »stari« je po nekaj letih lizbonskih mantr poročilo Wim Kokove komisije konec lanskega leta le pripeljalo do streznitve in priznanja, da je EU ne le daleč od lizbonskih ciljev, ampak da se od njih celo oddaljuje. Vendar tudi "prenovljena" strategija ne zagotavlja, da se v Evropi ne bo nadaljevala stagnacija, ki jo bodo spremljali proračunski primanjkljaji in visoka brezposelnost. **Strategija namreč ni dosti več kot zbir leporečij, zanjo posebej izumljenih kritic, akcijskih planov in programov, prioritet, mobilizacij, koordinacij, novih institucij in podobnih nesmislov;** dokumenti Evropske komisije o strategiji se po količini naštetih sestavin tako zlahka merijo z nekdanjimi jugoslovanskimi resolucijami. Skratka, če bi bila gospodarska rast EU odvisna od retorike, bi bila visoka, ker pa ni, je najbolj verjetno, da se bo "prenovljena" lizbonska strategija spremenila v politični dokument brez velike uporabne vrednosti.

2. Produkcijska funkcija in proizvodnja znanstvenih odkritij

Teoretični temelj "prenovljene" lizbonske in tudi slovenske strategije je **pro-**

dukcijska funkcija, ki povezuje inpute (delo in kapital) z outputom (bruto domačim produktom). Pri tem je največ pozornosti namenjeno tako imenovani skupni faktorski produktivnosti, torej tistemu delu gospodarske rasti, ki ga ne moremo pojasniti z rastjo kapitala in dela. Ključno gibalno skupne faktorske produktivnosti naj bi bila tehnološka odkritja; z njimi naj bi Evropa postala konkurenčna na svetovnem trgu, na katerem drugi konkurirajo s poceni delom in surovinami. "Zaostajanja" Evrope za ZDA naj bi bila kriva predvsem premajhna vlaganja v R&D, njihovo povečanje in preurejanje evropskega raziskovalnega prostora pa naj bi "zaostajanje" spremenila v "prehitevanje". Zato je Evropska komisija predlagala podvojitev lastnih sredstev za raziskave in razvoj in oblikovanje množice mehanizmov in inštitucij (forumi, platforme, iniciative), ki naj bi zagotovile, da bodo tudi članice vsaj podvojile sredstva v ta namen¹. Kaže, da ustvarjalci teh dokumentov verjamejo, da je proizvodnjo znanstvenih odkritij mogoče zagotoviti z množico institucij, ki skrbijo za pedantno urejene postopke prijavljanja raziskav. Vendar celo samodejne povezanosti med izdatki za R&D in proizvodnjo znanstvenih odkritij ter rastjo produkta ni. Da povečana vlaganja in preurejanje znanosti lahko pripeljejo do odkritij, najbrž drži, vendar empirični podatki kažejo, da jih še ne zagotavljajo.

3. Tehnološki napredek in zaposlenost

Vendarle predpostavimo, da bo preurejanje znanosti in njeno administrativno urejanje z množico pravil in inštitucij res prineslo tehnološka odkritja, kar naj bi v kombinaciji z večjo prilagodljivostjo trga dela kar istočasno zagotovilo večjo produktivnost, več in boljše delovna mesta, selitev delavcev iz dejavnosti z nizko dodano vrednost v dejavnosti z visoko dodano vrednostjo in zmanjšanje brezposelnosti. Mar vse to res drži? **Tehnološke spremembe gotovo povečujejo produktivnost ter ustvarjajo boljše delovna mesta, ne ustvarjajo pa več delovnih mest. Prav zaradi tehnoloških sprememb se namreč število in delež zaposlenih v proizvodnih dejavnostih neprestano zmanjšuje.** Le malo delavcev, ki zaradi tehnoloških sprememb izgubijo zaposlitev, pa more dobiti zaposlitev v drugih proizvodnih dejavnostih z višjo dodano vrednostjo. Nekaj se jih lahko preseli v storitvene dejavnosti z enako, višjo ali nižjo dodano vrednostjo², še več pa med brezposelne. Tehnološke spremembe seveda posredno res omogočajo (ne ustvarjajo) nastajanje novih delovnih mest v storitvenih dejavnostih, bodisi privatnih bodisi javnih, bodisi takšnih z visoko ali pa takšnih z nizko dodano vrednostjo. V državah EU so v zadnjem desetletju skoraj vsa nova delovna mesta nastala v storitvenem sektorju, delež storitev v bruto

¹ Ob redakciji teksta je bilo že očitno, da so članice EU zavrnila povečanje sredstev za razvoj in tudi da so bila z rebalansom proračuna sredstva za raziskave in razvoj v Sloveniji zmanjšana za 1,6 milijarde tolarjev.

² Kolikšna je dodana vrednost v storitvenih dejavnostih, posebno javnih, določa njihova monopoliziranost in sposobnost administrativno vsiliti storitve, ki jih te dejavnosti ponujajo.

domaćem produktu se je prav zaradi tehnološkega napredka v proizvodnih dejavnostih dvignil na skoraj 70 odstotkov. Prav tako ni razumljivo, kako naj bi s sprostitvami trga dela ustvarili še več delovnih mest, če naj bi sprostitvev povečala učinkovitost, kar pomeni, da bi bilo enako količino storitev (javnih ali tržnih) mogoče opraviti z manjšim številom zaposlenih.

4. Kako tekmovati s Kitajsko?

Globalizacija, ki sicer nima osrednjega mesta v “prenovljeni” strategiji, naj bi zmanjševala transakcijske stroške, povečala alokacijsko učinkovitost in trgovinsko menjavo temelječo na primerjalnih prednostih, kar naj bi, vsaj na dolgi rok, povečalo splošno blaginjo. Zagotovila, da globalizacija povečuje blaginjo in gospodarsko rast, sicer postajajo vse bolj pogojna; to naj bi se dogajalo le v državah, ki se globalizirajo, ne pa v tistih, ki se ne. Vendar pri tem gospodarstva s trenutno visoko gospodarsko rastjo, kar proglaše za odprta, tista z nizko, pa za zaprta. Tudi zagotovila, da globalizacija zmanjšuje revščino, so vse bolj negotova. Pravi odgovor je najbrž blizu Stiglitzevi trditvi, da “globalizacija lahko pospeši gospodarsko rast, a ne nujno, in da lahko poveča revščino, a ne nujno”.

Posledica globalizacije, predvsem neomejenega gibanja kapitala, prinaša selitev proizvodnje v dele sveta z nizkimi stroški dela. Evropa naj bi to nadomestila z novo produkcijo v panogah z visoko dodano vrednostjo, kar pa je iluzorno. Ob nadaljevanju selitve vse več proizvodnih in tudi dela storitvenih dejavnosti v države z izjemno nizkimi plačami, Evropa ne more zagotoviti niti zdajšnje življenjske ravni in še manj gospodarsko rast. Zmanjšanje cene dela z sprostitvijo trgov dela oziroma z zmanjševanjem plač in socialne varnosti, ki bi zadoščalo za konkurenco z mnogo bolj brezobzirnimi družbami, posebno s Kitajsko in Indijo, ni mogoče. Pri tem namreč ne gre spregledati, da se **v dežele z izjemno nizko ceno dela ne selijo le tradicionalne proizvodne dejavnosti, ampak vse bolj tudi proizvodne ali celo storitvene dejavnosti, ki jih uvrščamo med dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. Te se s selitvijo v dežele z nizkimi plačami kljub začetnim visokim dobičkom (dodana vrednost je poenostavljeno kar vsota plač in dobičkov) hitro pretvarjajo v dejavnosti z nizko dodano vrednostjo.** EU bo zato slej ko prej in ob neprestanem ponavljanju gesla o odprtosti, preostalo le postopno dejansko zapiranje svojih trgov z uvajanjem raznih “ISO standardov”, oziroma z zahtevami, da se v proizvodnji dobrin in storitev, ki jih uvaža, uveljavijo proizvodna pravila, ki veljajo v EU. Drži tudi, da se s hitrejšo gospodarsko rastjo in dvigom življenjske ravni v preostalem delu sveta pojavljajo novi trgi, a pojavljanje časovno zaostaja za izgubljanjem delovnih mest zaradi selitve proizvodnje.

5. Kje je ostalo agregatno povpraševanje?

Osnovna pomanjkljivost strategij, "stare" in "prenovljene" lizbonske ali slovenske, je popolno zanemarjanje agregatnega povpraševanja, oziroma zanašanje na nauke, po katerih se ponudba in povpraševanje lahko povsem prilagajata cenam, oziroma, po katerih ponudba generira povpraševanje. To se odraža tudi v osrednjem mestu, ki ga ima v strategijah produkcijska funkcija, ki je sicer uporabna za določanje potencialne ne pa dejanske gospodarske rasti. V sodobnih gospodarstvih, v katerih se podjetja mnogo manj ukvarjajo z vprašanjem, kako kaj narediti, kot z vprašanjem, kako narejeno prodati, je vzročno posledična zveza, ki je vsebovana v produkcijski funkciji, relativno malo pomembna. Da so dejanske omejitve rasti v razvitem svetu na strani povpraševanja, ne drži le za tekstilno, usnjarsko ali lesno industrijo; nič drugače ni v dejavnostih, kot so elektronske komunikacije in informacijska tehnologija, biotehnologija in farmacija, nanotehnologija, novi materiali ali procesne tehnologije.

Med sodobne samoumevnosti sodi tudi prepričanje, da je **za cenovno stabilnost in povečanje gospodarske rasti nujno zmanjšati delež javnega sektorja v bruto domačem produktu in odpraviti javnofinančne primanjkljaje**. Odraž tega je **Pakt stabilnosti in rasti**, katerega uspešnost je podobna uspešnosti "stare" lizbonske strategije. Pakt je mogoče obravnavati tudi kot poskus spremeniti delovanje gospodarskega mehanizma evropskega socialno tržnega gospodarstva. Vsaj navidez je Pakt deloval v razdobju visoke gospodarske rasti, ko pa so bile njegove omejitve slejkoprej irelevantne. Moteč je postal, ko je gospodarska rast po letu 2000 začela pešati. Takrat je proračunski primanjkljaj začel ponovno naraščati in v največjih gospodarstvih EMU tudi uradno presegel »magično« 3 odstotno maastrihtsko mejo, do letos se jima je pridružila skoraj polovica večjih članic EU, med njimi tudi večje »nove«. Ukrepi za uveljavitev Pakta stabilnosti in rasti še dodatno zmanjšujejo gospodarsko rast in zaposlenost, povečujejo gospodarsko nestabilnost in s tem ogrožajo tudi uresničevanje »prenovljene« lizbonske strategije. Gre pravzaprav za dve izključujoči se strategiji; slej ko prej se bosta skrčili na politično retoriko, ki ne bo imela veliko skupnega z gospodarsko realnostjo.

Dr. Viljem Pšeničny

Naredimo Slovenijo bogato!

*P*odjetništvo je svetovni proces in fenomen zadnjih desetletij, kaže pa, da bo še pomembnejši dejavnik tega in naslednjih desetletij 21. stoletja. Lahko bi rekli, da so na preizkušnji podjetniki in podjetja vseh celin, vseh dejavnosti in vseh velikosti. Tudi slovenska obrt in podjetništvo sta, podobno kot evropska, na resni preizkušnji.

Četudi je Slovenija v zadnjih letih dosegala solidne stopnje gospodarske rasti, pa večina mednarodnih primerjav opozarja, da je predvsem nastajajoče novo in obstoječe malo podjetništvo v nekakšni pat poziciji, če že ne v vse večji krizi. Indeks podjetniške aktivnosti, stopnja umrljivosti mladih podjetij ter drugi pokazatelji podjetniške aktivnosti prebivalstva v Sloveniji so v zadnjih letih zdrsnili pod sredino ali celo na repe evropskih in svetovnih lestvic.

Naj spomnimo na nekaj dejstev. V dobrem desetletju (1990-2003) se je delež obrti in malega gospodarstva v BDP Slovenije povečal za več kot štirikrat. Slovenija ima z EU dokaj primerljivo gospodarsko strukturo glede na velikost gospodarskih subjektov – mikro in malih podjetij je 98,4 %, zaposlujejo 37,5 % vseh zaposlenih v RS, ustvarjajo pa 38,8 % vsega prihodka od prodaje ter 51 % čistega dobička. Povprečno podjetje v Sloveniji zaposluje 6 ljudi (kar je manj od evropskega povprečja), mikro podjetje 1,8, malo pa 20,2 delavca, vendar povprečna velikost gospodarskega subjekta v Sloveniji vendarle počasi narašča.

¹ V zadnjih štirinajstih letih sem napisal najmanj sedem člankov o tem, kako »narediti Slovenijo bogato«. Tokratni je torej osmi kot sinteza dveh zapisov v reviji Obrtnik, spodbudilo pa ga je povabilo predsednika države dr. Janeza Drnovška na sedmi Pogovor o prihodnosti Slovenije, ki bo potekal 25. maja 2005.

- PŠENIČNY, Viljem. Sprostiti podjetništvo – ali kako narediti Slovenijo bogato. Gospod. vestn.. [Tiskana izd.], 13.6.1991, str. 4-6;
- Kako narediti Slovenijo bogato?. Slov. ekon. rev., junij 1992, 43, št. 3, str. 297-311;
- Kako narediti Slovenijo bogato?. V: HRIBAR MILIČ, Samo (ur.). Vizija slovenskega podjetništva: posvet ob desetletnici registracije prve d.o.o. – Arah Consulting d.o.o., Ljubljana, 1. april 1999. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, 1999, str. 15-18;
- Kako narediti Slovenijo bogato. Informator – Pospeš. cent. malo gospod., junij-julij 1999, letn., št. 6, str. 32-34
- Projekt dveh desetletij: Naredimo Slovenijo bogato!. Gea novice, januar 2000, št. 1, 1 str.
- Postanimo bogati – Slovenija kot podjetniška priložnost. Mars (Ljubl.), julij-avgust 2002, let. 2, št. 7/8, str. 64-67
- Naredimo Slovenijo bogato!: Slovenska obrt in nova Strategija razvoja Slovenije. Obrtnik, jul.-avg. 2004, letn. 33, št. 7/8, str. 5.

Bolj zbuja skrb podatki o poslovanju in dodani vrednosti, čeprav kaže posebej opozoriti, da glede na EU po dodani vrednosti na zaposlenega prav mikro in mala podjetja v Sloveniji zaostajajo najmanj (pa vendar še vedno za dvakrat). Sicer pa je v Sloveniji leta 2003 skoraj dve tretjini vseh samostojnih podjetnikov in skoraj 38 % vseh družb ustvarilo manj kot 10 milijonov SIT letnega prihodka, nad 50 milijonov SIT pa le 7,3 % samostojnih podjetnikov in tretjina (oz. 13.254) družb. V obrti je zaposlenih, skupaj z nosilci obrti, nekaj manj kot 140 tisoč ljudi. Po podatkih AJ PES je bilo konec leta 2003 dejansko 48.107 malih družb in samostojnih podjetnikov, ki so zaposlovali, od tega v obrtnih dejavnosti nekaj več kot 20 tisoč.

Kaj storiti za hitrejši podjetniški razcvet Slovenije? Pri iskanju odgovorov se vse prepogosto zatekamo k poenostavljanju, k odgovorom, ki povzemajo izkušnje drugih držav, še najraje pa s prstom pokažemo na neprijazno in nadpovprečno zbirokratizirano podjetniško okolje, na premajhno inovativnost in znanje, pomanjkanje ustreznih virov financiranja, na neustrezno davčno politiko in ureditev, na finančno nedisciplino, pa na sivo ekonomijo in še na nekaj drugih pomembnejših ovir za rast podjetij. Nesporno je, da so našete ovire v veliki stopnji odvisnosti z gospodarsko uspešnostjo držav in podjetij, gospodarsko rastjo in stopnjo zaposlovanja. Prav tako drži, kar raziskovalci ugotavljajo pri preučevanju najhitreje rastočih dinamičnih podjetij – gazel, da le-te obstajajo v vseh državah, in to ne glede na ureditev, večjo ali manjšo prijaznost podjetniškega okolja in ne glede na druge prej navedene splošno znane ovire za podjetništvo. Dinamična podjetja bomo našli tako v ZDA kot tudi v državah, kjer podjetništvo ovirata zakonodaja in miselnost. Podjetništvo danes uspeva v državah, kjer se mladina do pred nekaj leti ni imela priložnosti šolati na podjetniških šolah in MBA-jih, cveti tudi v nekaterih državah nekdanjega socializma, kjer ima praktično še manj tradicije kot pri nas. In to zato, ker so za podjetništvo pomembni podjetniki! Ti so doma povsod; so pa, žal, »redka dobrina«. Morajo pa delovati v vseh segmentih družbe – tako v malem in velikem gospodarstvu, v javnem in zasebnem sektorju. Da, tudi državna uprava in država se morata obnašati podjetniško! To pa pomeni predvsem – dolgoročno razvojno, usmerjeno v dolgoročno rast in večanje dodane vrednosti. Vse te misli tako ali drugače že leta prebiramo tudi v deklaracijah EU, Lizbonski strategiji, zeleni knjigi in drugih evropskih listinah o podjetništvu itd.

Prepričani smo lahko, da **v Sloveniji ni nič** (ali vsaj ne bistveno) **manjši delež podjetnih ljudi**, kot je ta v ZDA, na Irskem, Finskem, Slovaškem ali na Kitajskem. Očitno pa je manjši delež tistih, ki se v zadnjih letih lotevajo podjetniškega podviga. Očitno je tudi število tistih, ki so nad podjetniško kariero razočarani, vse večje. Vse to je razumljivo in po svoje normalno. Do osamosvo-

jitve smo imeli zasebni podjetniški sektor le v obrti. Po letu 1990 smo beležili »obdobje podjetniškega optimizma«, v zadnjih letih pa se srečujemo s »podjetniškim realizmom«, kjer je število novih subjektov kar približno uravnoteženo s številom izstopov. Tej streznitvi v zadnjih nekaj letih bi moralo slediti obdobje vzdržne rasti (sustainable growth), ki pa je dejansko možna le ob ustreznem dodatnem kapitalu v podjetniškem sektorju (razbremenjevanje obremenitev gospodarstva in novi viri), dodatnem vlaganju dela in predvsem v hitrem tehnološkem posodabljanju vseh procesov v podjetjih in javnem sektorju.

Cilj dolgoročne Strategije razvoja Slovenije je jasen: »Slovenijo narediti bogatejšo od povprečja EU, da bi lahko izboljšali in ohranili doseženo raven socialne varnosti, pospešili razvoj vseh regij ter izboljšali okolje! Zato bo potrebno pospešeno vlagati v ljudi, v tehnološki razvoj in izboljšati institucionalni okvir: predvsem z oblikovanjem spodbudnega poslovnega okolja za podjetništvo ..., z deregulacijo in povečanjem konkurenčnosti itd.«. S takšnim ciljem se seveda popolnoma strinjam, sprašujem pa se v kolikšni meri jo bomo v naslednjih letih hoteli in znali uresničiti.

Nekoč, davnega 13. junija 1991, sem svoje videnje prihodnosti Slovenije v Temi tedna v Gospodarskem vestniku opisal takole: *»Lepo urejene domačije, penzionari, mala podjetja in obrtne delavnice (specializirane za vrhunske proizvode in storitve). Le ob večjih središčih in naseljih gosto posejana srednja in (redka) velika podjetja, hoteli, trgovinski centri, borza, humano urejena stanovanjska naselja. Ljudje hitijo po svojih poslih in opravkih. Urejene zelenice in parki, urejen promet in veseli živčav otrok in mladine na vsakem koraku, vse to priča o socialno in ekološko prijazno urejeni združbi, ki se je še pred desetletjem borila za ekonomski in politični obstanek (samostojnost) na sončni strani Alp ...«*

Potem sem pisal, da Slovenijo lahko vidimo in vodimo kot podjetje s 700.000 zaposlenimi, ki mora izjemno paziti na to, v kaj investira, da mora razmišljati dolgoročno, ne zaposlovati preveč režijskih delavcev, paziti na stroške in podobno, da smo vsi kot nekakšni delničarji tega podjetja in da se moramo predvsem obnašati podjetniško, dolgoročno, vizionarsko, spodbujati ustvarjalnost, inovativnost, konkurenčnost. No, v štirinajstih letih smo za nekajkrat povečali število »režijskih delavcev« tega »podjetja«, največkrat se nismo obnašali kot delničarji, ampak predvsem kot zaposleni, katerih pravice (ne glede na dolžnosti) so nespremenljive.

In zdaj smo tu. Štirinajst let kasneje. Je mogoče, da se bo Slovenija v prihodnje res pričela obnašati kot podjetniška država, da bo tudi podjetniško upravljana

in vodena? Da bomo znali slediti tej podjetniški viziji, ki je edino lahko skupni imenovalec vsem političnim opcijam, vsem prebivalcem od najmlajših, ki bodo tako spet videli prihodnost kot priložnost in izziv, zaposlenih, ki jim gospodarska rast pomeni tudi vsestransko bogatejše življenje, do starejših, ki si ne želijo in ne zaslužijo zmanjševanja socialne varnosti?

Najuspešnejše evropske gazele, dinamična podjetja, ki beležijo v zadnjih letih najhitrejšo rast prihodka, dodane vrednosti in zaposlenih, so stara povprečno 22 do 23 let. Je pred Slovenijo, ki bo ta leta doživela v naslednjih sedmih letih, morda res nadpovprečna rast? Zakaj ne!

Predlog nacionalne gospodarske strategije ponuja pet osrednjih razvojnih programov:

- *učinkovitejša uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta,*
- *konkurenčno poslovno okolje in učinkovita, cenejša država,*
- *celovit človekov razvoj in kakovost življenja,*
- *skladnejši regionalni in okoljski razvoj,*
- *uveljavljanje Slovenije v svetu.*

Če zapisano v osnutku strategije primerjamo s pričakovanji slovenskega podjetništva in z zahtevami slovenske obrti v letih 2003, 2004 in 2005, smo zagovorniki »podjetniške vizije Slovenije« lahko zadovoljni. Obstaja velika skladnost z našimi najpomembnejšimi zahtevami (spodbujanje in vlaganje v znanje ter tehnološki razvoj, ustvarjanje prijaznejšega poslovnega okolja z manj administriranja, razbremenitev gospodarstva, predvsem stroškov dela, novi finančni modeli za financiranje rasti malih in srednjih podjetij, itd.). Skorajda bi lahko rekli, da je strategija v veliki meri odgovor na vsakoletne zahteve slovenske obrti in podjetništva in da bi k njej težko še kaj dodali.

Pa vendar: našemu videnju prihodnosti Slovenije po mojem mnenju vendarle manjka nekaj, čemur bi rekel »podjetniška« vizija in »podjetniška« strategija. Ni težko soglašati z zapisanimi cilji in osrednjimi petimi razvojnimi programi, težje pa je na podlagi zapisanega verjeti, da bomo v prihodnjih desetih letih to tudi uresničili, še posebej, če za uresničitev le-tega, torej tudi za resnejše spremembe, ne bomo dosegli široke podpore.

Zakaj? Na zmagovalne stopničke najbolj razvitih podjetniških držav z najvišjimi stopnjami gospodarske rasti danes namreč stopajo predvsem tiste, ki verjamejo v podjetništvo, ki v prvi vrsti ustvarjajo podjetništvu prijazno podjetniško klimo,

podjetništvu spodbujevalno okolje in še posebej tiste, ki za podjetništvo ustvarjajo podjetniške priložnosti (predvsem mislim na ustrezno podjetniško infrastrukturo – obrtno podjetniške cone, komunalno opremljena zemljišča, odpiranje mednarodnih povezav in trgov, itd.) in zagotavljajo zmožnosti za njihovo uresničevanje (vlaganje v znanje, raziskave in razvoj, prijazen davčni in finančni sistem, itd). Sleherni del ponujene strategije bi torej kazalo pregledati skozi prizmo ustvarjanja podjetniških priložnosti in zagotavljanja zmožnosti za njihovo uresničevanje. Takšne priložnosti bi morali ustvarjati na vseh gospodarskih in negospodarskih področjih, ustvarjati pa bi jih morali prav vsi, od občin, upravnih enot, vlade, do javnega in zasebnega, gospodarskega in negospodarskega sektorja.

Vprašali boste kako? Za koga? Pred časom sem opisoval *Slovenijo kot podjetniško priložnost*. Nanizal sem pet, šest primerov, ko so podjetniki praktično iz nič v nekem daljšem obdobju ustvarili izjemne dosežke. Četudi ne uspešnic, ki jih najpogosteje omenjamo (Hermes Softlab, Pipistrel, Seaway, itd), pa vendar zelo ugledna in uspešna, največkrat družinska, podjetja mednarodnega slovesa in v treh primerih svetovno znanih blagovnih znamk. Šlo je za primere »Kaje in Grom« na Zaplani pri Ljubljani, pa Aleša Kristančiča z »Movio«, Gregorja in Matjaža Drolca z blagovnama znamkama »Kuki« in »Armstrong«, mreže frizerskih salonov »Aleksandra Hairstyling«, inovatorja Alana Pajka, ki je izumil in patentiral svetovno uspešnico – strešnik »Gea sol«, ki v kombinaciji z opremo za solarno ogrevanje nadomešča drago tehnologijo sončnih celic, in še bi jih lahko naštevali. Na desetine, bolje na stotine jih imamo, mnoge tudi med prejemniki različnih priznanj kot so Obrtnik leta, Podjetnik leta, Nagrada GZS, nagrade za odličnost v poslovanju, in druga.

Slovenija ima danes sto tisoč obrtnikov in podjetnikov, ki so v zadnjih desetletjih razvijali svojo dejavnost in zagotavljali gospodarsko rast. Med njimi je zagotovo nekaj tisoč takšnih, ki jih ni strah dobrih podjetniških priložnosti razvijati dalje in jih »pognati« v še hitrejšo rast. Vendar moramo najprej poskrbeti, da jim ne bo nerodno priznati, da so uspeli, ali pa da je njihov podjem propadel, pomagati jim moramo z znanji za upravljanje in vodenje podjetij, jih povezovati z drugimi in jim omogočiti sodobno financiranje poslovanja in rasti. Prevzeti tudi del tveganja za njihove zaposlene, če jim podjem slučajno ne uspe, itd.

Hitro **gospodarsko rast** v naslednjih letih **bodo torej zagotovili le podjetniki, ki so podjetniške priložnosti že prepoznali** (ali jih bodo v naslednjih letih), in ki jim morda manjka pravih zmožnosti, kadrov in sredstev. Samo oni bodo ustvarjali nova delovna mesta. Težko verjamem, da bodo mnogo novih delovnih mest v Sloveniji kreirala velika domača in mednarodna podjetja, prej

obratno. Interes velikih je interes velikega kapitala, je izključno profitni motiv, medtem ko so interes mikro in malih gospodarskih subjektov, kjer je lastnik najpogosteje tudi menedžer in delavec, stabilno poslovanje, zaposlitev družine in redni prihodki iz dela. Četudi je beseda podjetništvo zapisana in zadnje čase izrečena na številnih mestih, pa v Sloveniji premalo »stavimo« na podjetnike v mikro in malih podjetjih, na vrhunske obrtnike in druge podjetnike, ki jim je namesto »polen pod noge« treba ponuditi roko, pomoč. Staviti bi morali na njihove proizvode in storitve, ki bi jih brez težav razvili v paradne konje.

Prepočasi nam namreč v zavest prihaja spoznanje, da je podjetništvo kot način razmišljanja in družbenega ravnanja najpomembnejša gonilna sila napredka, da so prav podjetniki tisti, ki rušijo neka stara ravnotežja in udejanjajo nove tehnologije, ustvarjajo dodano vrednost in omogočajo vsestranski družbeni, kulturni, socialni in osebni razvoj, državo blagostanja in socialno ekonomskega ravnotežja.

Kaj torej storiti? **Rešitve moramo iskati v treh smereh.** Najprej si odgovorimo na vprašanje, **ali smo dosegli najširši družbeni konsenz (socialno-ekonomski sporazum) glede podjetniške vizije in strategije razvoja Slovenije za naslednjih deset ali več let?** Obrtniki in podjetniki že leta predlagamo, da za nacionalne šampione prepoznamo poleg uspešnih velikih in srednjevelikih podjetij tudi dinamična mikro in mala podjetja z visokim potencialom rasti, ki so že uveljavila svojo storitev in proizvod, svojo blagovno znamko na domačem in svetovnem trgu. Predlagamo, da vlada sprejme *nacionalni program promocije inovativnega in dinamičnega podjetništva*, da sistematično prepoznavamo in nagrajujemo uspešne podjetnike in pomagamo pri premoščanju težav tistim, ki zaidejo v težave. To bi bila naloga tudi vseh institucij, ki se ukvarjajo s promocijo in pospeševanjem podjetništva!

Nato se vprašajmo, **kaj smo v zadnjih letih storili za svoje znanje in za znanje zaposlenih pri nas?** Koliko svojih procesov in izdelkov ali storitev smo modernizirali in inovirali? Koliko novih tržnih niš smo poiskali in preverili? S koliko drugimi podjetniki smo se poslovno ali tudi kapitalsko povezali, da bi se hitreje razvijali in dosegali boljše rezultate pri prodaji in v nabavi? Koliko obrtno-podjetniško-izobraževalnih grozdov smo sami oblikovali? Kaj smo storili za to, da bi uveljavili svojo blagovno znamko ali blagovno znamko drugega podjetnika v kraju, regiji? Smo izkoristili katero od drugih slovenskih blagovnih znamk, ki so v Evropi že uveljavljene? Kaj smo storili za izboljšanje designa ali za povezavo z znanostjo in mladimi raziskovalci? Zagotovo si lahko zastavimo še več tovrstnih vprašanj – in žal na mnoga ne bomo mogli odgovoriti pritrdilno!

Zamislimo se tudi nad našim podjetniškim okoljem! Na vprašanje, koliko je v zadnjih letih postalo bolj prijazno podjetniku, žal ne bomo našli veliko pozitivnih odgovorov. Država je, podobno kot se dogaja tudi v EU, iz leta v leto postavljala večje zahteve po administriranju, nove in zahtevnejše standarde na številnih področjih, ki prinašajo podjetnikom nove in nove stroške, nove obveznosti in obremenitve dela. Vse večje je poslovno tveganje in najmanjši gospodarski subjekti, takšnih pa je prav v obrti največ, se srečujejo z vedno več vprašanji, na katera sami na najdejo odgovora.

Zato ni čudno, da je tudi vprašanj in predlogov, ki vrejo iz vrst članstva, iz leta v leto več. Z njihovim odpravljanjem doslej država ni bila hitrejša – vsekakor pa je bila počasnejša, kot so nastajali novi. To je predvsem posledica hitrega sprejemanja zakonodaje pred vstopom v EU, pa tudi posledica nerazumevanja specifičnosti potreb in položaja obrti ter drugih malih gospodarskih subjektov.

Slovenski obrtniki in podjetniki danes, ne glede na to, kje so povezani in organizirani, pričakujejo določene hitre in učinkovite ukrepe, ki bodo predvsem malim gospodarskim subjektom olajšali in poenostavili delo, jih razbremenili nepotrebne administriranja, stroškov in jim tako omogočili, da več svojega časa namenijo razvoju, prodaji in proizvodnji. Med letošnjimi Zahtevami slovenske obrti je kar nekaj takšnih predlogov, ki bi jih država brez škode lahko takoj sprejela, učinki za podjetnike pa bi bili veliki! Kolegi obrtniki iz Bavarske obrtne zbornice so pri analiziranju njihove zakonodaje in podzakonskih aktov našteali preko 1200 primerov možnih poenostavitev in nepotrebne administriranja. No, letošnja bera opozoril, kaj vse bi za prijaznejše podjetniško okolje kazalo narediti, je vendarle desetkrat manjša. Nabralo se je 115 predlogov kaj in kako spremeniti. Na mnoge od teh podjetniki in raziskovalci podjetništva opozarjamo že leta, precej je tudi novih. Vsi predlogi, brez izjeme, pa so namenjeni vsem, ki smo prepričani v podjetniško prihodnost Slovenije in ki imamo tako ali drugače možnost vplivati na izboljšanje podjetniškega okolja v Sloveniji.

Prepričani smo, da je moč Slovenijo narediti bogatejšo le z bolj podjetniškim ravnanjem v zasebnem in javnem sektorju. Za konkurenčnost Slovenije, konkurenčnost slehernega podjetja in slehernega državljana moramo narediti več, kot si to zastavlja Evropa z Lizbonsko deklaracijo. Bodimo bolj ambiciozni, kot smo bili kadarkoli doslej!

Pri tem bi sam stavil na današnje in jutrišnje podjetnike, na njihove podjetniške priložnosti in na njihove blagovne znamke! Pa vi?

Doc. dr. Viljem Pšeničny, generalni sekretar Obrtne zbornice Slovenije, ustanovitelj in soustanovitelj več malih podjetij, med njimi leta 1990 tudi podjetniške šole GEA College. Doktorat s področja dinamičnega podjetništva, specialist menedžmenta, podjetniški svetovalec in avtor vrste raziskav o dinamičnem podjetništvu in podjetniških gazelah v Sloveniji in EU.

Doc. dr. Aleš Štrancar,

Direktor podjetja BIA Separations

Predsednik strokovnega sveta za tehnološki razvoj pri MG

Besed, študij in obljub je bilo še več kot preveč, potrebna so konkretna in učinkovita dejanja

Spoštovani g. predsednik RS!

Hvala za povabilo in izkazano zaupanje, da sodelujem v razpravi “Krepitev konkurenčnosti Slovenije v Evropski uniji”. Dolgo sem razmišljal, ali bi se povabilu odzval, saj sem v zadnjih 4 letih dela v različnih svetih povezanih s tehnološkim razvojem jalovo investiral več kot 500 ur svojega časa, večina mojih kolegov je obupala že bistveno prej. Na veliko smo govorili in teoretizirali, kaj je potrebno narediti za dvig konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, konkretnih dejanj pa je bilo malo. V nekaterih primerih pa so bila dejanja celo popolnoma nasprotna našim predlogom in nujno potrebnim spremembam. Piko na i predstavljajo nova davčna zakonodaja, bistveno zmanjšanje sredstev iz državnega proračuna namenjenih za tehnološki razvoj ter “prevzem” tehnološke agencije, trenutno edinega instrumenta, ki bi lahko prinesel vsaj nekatere nujno potrebne spremembe, s strani znanosti.

Razpravljalo se je že veliko, tudi na predsedstvu, **konkretnih zaključkov razprav, kaj šele akcijskih načrtov in njihovega izvajanja, pa ni bilo.** Kakšen pa je potem sploh smisel takih razprav?

V tem trenutku nam gre še vedno v povprečju predobro, da bi lahko dojeli resnost problema. Prav tako se nam dejstvo, da smo imeli za večino prebivalstva razmeroma blag komunizem sedaj vrača kot bumerang. Nismo namreč sposobni presekati z nekaterimi modeli razmišljanj in dejanj, ne glede na barvo politične opcije. Države, ki so bile podvržene hujšemu komunizmu so njegove modele razmišljanja in dejanj na gospodarskem področju bistveno hitreje zavrgle in nas zato po vrsti prehitevajo.

Uvod

Socialna država v najbolj razvitih državah temelji predvsem na inovativnosti in naprednih tehnologijah, močno povezanih s podjetništvom. Skandinavske

države, po katerih se radi zgledujemo, so izrazit primer te politike. Visoka stopnja socialne države v teh državah temelji na visokih davkih, **predvsem na luksuz** in na izjemno učinkovitem in nekoruptivnem usmerjanju dela pobranih davkov v izobraževanje, raziskave in razvoj ter vzpostavljanje čim bolj ugodnega okolja za inovativno in visokotehnološko podjetništvo. Taka politika jim omogoča doseganje visoke dodane vrednosti in s tem konkurenčnosti na trgu, kljub dragi delovni sili.

Kot alternativa v konkurenčnem boju se v zadnjem času pojavlja slovaški model enotne davčne stopnje. Temelji na intenzivnih vlaganjih privatnega kapitala v države z nizko ceno delovne sile in enostavno in pregledno davčno zakonodajo.

Kateremu modelu bomo sledili ali se približevali bo na koncu odločila politika. Moje osebno mnenje je, da smo za skandinavski model, na žalost, nezreli (neučinkovitost in izigravanje sistema, nespoštovanje doseženih dogovorov, slabo delovanje pravne države, izjemno majhna učinkovitost na področju razvoja in raziskav v smislu gospodarskega izkoriščanja, nesposobnost povezovanja, slaba poslovna kultura, izjemno majhno zanimanje za podjetništvo, koruptivnost, ...).

Drugi model, za katerega se predvsem zaradi neučinkovitosti in zbirokratiziranosti naše države tudi sam vedno bolj zavzemam, pa bomo zelo težko posnemali. Neto plače zaposlenih v Sloveniji so bistveno višje kot na Slovaškem, njihovo nižanje bi pomenilo hude socialne konflikte. Pridobivanje tujih investicij in vlaganj privatnega kapitala, na katerih temelji uspeh slovaškega modela, bo zato bistveno bolj težavno kot na slovaškem in posledično tako velikega odpiranja novih delovnih mest ne bo. Zato bo v Sloveniji ohranjanje delovnih mest in nivoja neto plač lahko slonelo le na **večji produktivnosti** (večji dodani vrednosti) v primerjavi s slovaškim modelom in istočasnim nižanjem davkov in prispevkov na plače. Izpad dohodkov pa bi bilo potrebno nadomestiti z **bistveno večjo obdavčitvijo luksuza** ter **bistveno pocenitvijo delovanja države** (glede na velikost Slovenije bi morala zakonodaja in birokracija države slediti modelu velikih mest, oz. držav kot je Luksemburg). Model torej ne bi smel temeljiti na nižanju standarda srednjega in nižjega sloja prebivalstva!

Ne glede na končno odločitev glede modela je jasno eno, nujno bo potrebno povečati dodano vrednost slovenskih proizvodov in storitev. **Brez znanja, uporabe znanja, inovativnosti, predvsem pa bistveno več podjetniškega duha to ne bo možno!**

O stanju podjetniške kulture, odnosa do tehnološkega razvoja in potrebnih sprememb je bilo že ogromno napisanega, tudi sam sem za tovrstno delo glede na (ne)spremembe porabil mnogo preveč svojega časa. Prav tako so rezultati tujih študij več kot očitni, pa če si to priznamo ali ne. Torej o tem ne gre več zgubljeni besed in energije. Časa za študije, razprave, strategije, programe ipd. smo v zadnjih letih porabili bistveno preveč. **Samo po sebi se ne zgodi nič! Razprave ne prinesejo nobene spremembe, potrebna so učinkovita dejanja.** Edini minister, ki je do sedaj začel s konkretnimi ukrepi za spodbujanje podjetništva in tehnološkega razvoja, dr. Petrinova, je pred iztekom mandata svoj položaj zapustila. Očitno je obupala nad nezmožnostjo uvajanja potrebnih sprememb in nad blokadami, ki jih je pri poskusih uvajanja sprememb doživljala.

Do sedaj nismo zmogli ali hoteli uvesti nujno potrebnih sprememb in smo zaradi tega v primerjavi z drugimi pristopnicami v EU izgubili večino svojih konkurenčnih prednosti. Posledično je v Sloveniji vsako leto manj tujih naložb, vedno več slovenskega denarja se vlaga v tujini, tuja podjetja se odpiranja obratov v Sloveniji na veliko izogibajo, prodorna slovenska podjetja selijo svoja podjetja v tujino. Ker se rezultati razvojne politike kažejo šele v roku 5-10 let, **nas najhujše šele čaka.** Če z izvajanjem potrebnih ukrepov ne bomo začeli nemudoma, potem prihodnosti v EU, pa tudi kje drugje, za nas ni in prej ali slej bomo postali moderna kolonija. In takrat se nihče več ne bo oziral na naše zahteve in želje, in tudi socialne države ne bo!

Predlogi za krepitev konkurenčnosti Slovenije v EU:

1.

Zaradi zamika vplivov tehnološke razvitosti na ekonomske kazalce je Slovenija v bistveno slabšem položaju, kot trenutno kažejo ekonomski kazalci. Rezultati današnje politike bodo vidni šele čez 5-10 let. Reševanje dviga konkurenčnosti slovenskega gospodarstva bi zaradi tega moral, po vstopu v EU in NATO, postati najpomembnejši državni projekt, za katerega je **potrben najširši državni konsenz in zavezanost k izvajanju, ne glede na politično opcijo, ki je trenutno na oblasti.**

2.

Na temelju konsenza je potrebno oblikovati **operativen ter nepolitičen »Svet za konkurenčnost«** (oz. **krizni štab za dvig konkurenčnosti ali nadministrstvo za konkurenčnost**) sestavljen iz strokovnjakov, ki imajo dokazano *dolgoletne praktične izkušnje, predvsem z delom v poslovnem sektorju ter tistih, ki zelo*

dobro poznajo razvojne politke v svetu in so jih sposobni prilagoditi potrebam Slovenije. Svet mora svojo funkcijo opravljati profesionalno, voditi ga mora vrhunski manager iz gospodarstva, ki dobro razume, kako uporabiti znanje in obvlada tehnološki razvoj. Predvsem pa mora biti sposoben izvajalec, človek dejanj, ki si je s svojim dosedanjim delom pridobil veliko avtoriteto na tem področju. Svet mora skrbeti za usklajeno delo vseh ministrstev in agencij na področju gospodarskega razvoja. Na področjih, direktno povezanih s podjetniškim okoljem, konkurenčnostjo, inovativnostjo, gospodarsko promocijo, in še posebno na področju razvoja in raziskav, mora imeti svet za konkurenčnost izvršilno funkcijo. Ena bistvenih pristojnosti sveta mora biti tudi možnost hitre reorganizacije javne uprave na tem področju in kompetence za kadrovanje sposobnih ljudi z referencami na prava mesta, oziroma njihova enostavna in hitra zamenjava, če delu niso kos, brez najmanjšega vpliva politike ali lobijev.

3.

Odgovorno in s čim večjim konsenzom vseh pomembnih dejavnikov v državi je potrebno narediti **realno razvojno strategijo z jasnimi akcijskimi načrti ter določiti odgovorne za njihovo izvajanje.** Strategijo je potrebno javno objaviti, jo vsako leto preveriti in po potrebi dopolniti ter pripraviti načrt operativnega delovanja za naslednje obdobje. Strategija je zavezujoča in njeni sklepi so obveza za vsako vlado.

4.

Spremeniti davčni sistem, da bo enostaven, nedvoumen in stimulativen za vlaganja v gospodarski razvoj. Delovati mora na pozitivnem pristopu (saj vendar niso vsi podjetniki lopovi!). Potrebno je **bistveno znižati obdavčitev dela na račun korenitega povečanja davka na luksuz,** cigarete ipd. (pri sklicevanju na skandinavski model vsi pozabljamo, da je tam obdavčen predvsem luksuz!).

5.

Potrebno je uvesti poseben **davek na nepremičnine in zazidalna zemljišča, ki dolgo niso v uporabi.** To bo pospešilo prodajo ali oddajo v najem in s tem nižanje, v primerjavi z razvitimi državami, nerazumno visokih cen nepremičnin. Posledično bodo lahko podjetja prišla do novih prostorov po bolj razumnih cenah.

6.

Spremeniti delovno zakonodajo, da bo bolj bolj fleksibilna in bo omogočala hiter pretok ljudi in zaposlovanje najustreznejših kadrov, ki jih je predvsem v tehnološko intenzivnih podjetjih težko najti na omejenem prostoru.

7.

Največji zaostanek beleži Slovenija na področju števila inovativnih malih in srednjih podjetij. Država mora zato mala in srednja podjetja stimulirati za vlaganja v razvoj in odpiranje svojih razvojnih oddelkov, še posebno pa je potrebno ustvariti okolje za nastanek in rast novih. Utopistično je pričakovati, da se bodo zadeve spremenile same po sebi, samo zaradi načelne podpore. Za rast je najprej potrebna setev.

8.

Temelj vsakega razvoja so raziskovalci in inovatorji. **Razmerje raziskovalcev negospodarstvo 5000 proti gospodarstvo 1800 je pogubno.** V razvitih državah je ravno obratno. Tako razmerje je najbolj odgovorno za slabo sodelovanje med znanostjo in gospodarstvom, saj ne zagotavlja učinkovitega dialoga. Raziskovalce je zato potrebno **motivirati** za prehod v gospodarstvo in večino novih mladih raziskovalcev nameniti za gospodarstvo, da se v **naslednjem 5 letnem obdobju vzpostavi ravnotežje med raziskovalci v negospodarstvu in gospodarstvu.** Ni res, da v gospodarstvu ni zanimanja za izobražene kadre. Problem je, da v negospodarstvu izobraženi kadri zaradi pomanjkanja praktičnih znanj po končanem študiju in prehodu v gospodarstvu še nekaj let ne dajejo pričakovanih rezultatov. Če k temu dodamo še nerazumno visoko obremenitev njihovih plač (za neto plačo raziskovalca z doktoratom gresta še 2 – 3 za davke in prispevke, kar pomeni, da je strošek delodajalca višji kot npr. v Avstriji, kljub temu, da sam raziskovalec dobi nižjo neto plačo), potem je slika jasna.

9.

Večje sodelovanje med znanostjo in gospodarstvom ter prehod raziskovalcev v gospodarstvo bo možen le ob bistveni spremembi načina financiranja razvoja in raziskav, ki mora biti usmerjeno predvsem v uporabo znanja, tehnološki razvoj in inovativnost. To je predvideval že Nacionalni razvojno raziskovalni program (NRRP) 1995-2000. Na žalost je šlo njegovo izvajanje v popolnoma nasprotno smer – v člankopisje. Tudi zaradi tega je prišlo do bistvenega zmanjšanja razvojnih jeder v gospodarstvu, saj so sredstva za tehnološki razvoj namesto bistvenega porasta, izjemno padla. Tudi najnovejši razpisi (npr. za mlade raziskovalce) in ocenjevanje projektov gre še naprej po starem, najbolj veljajo članki, in ne delujoče tehnologije ali novi produkti.

Znanost se še vedno ukvarja predvsem sama s samo in s tisoči različnih načinov ocenjevanja kvalitete dela na temelju znanstvenih člankov. Da se preseka gordijski vozeli takega ocenjevanja in predvsem razmišljanja, bi **vsaj za en mandat moral na položaj ministra za znanost in tehnologijo priti stro-**

kovnjak iz gospodarstva. Skrajni čas je, da pridejo na najbolj odgovorna mesta povezana s financiranjem slovenske znanosti z lobiji neobremenjeni in tržno usmerjeni kadri, saj se je **razmerje že pred desetimi leti popolnoma prevesilo v korist neusmerjene bazne znanosti, na škodo uporabnosti in tehnološkega razvoja.** Znanstveniki so na splošno že v osnovi individualisti, v njihovem delu jih vodi predvsem želja odkriti nekaj novega, to kot prvi razkriti celemu svetu in se na ta način promovirati ter vpisati v zgodovino. Zato je neodgovorno od njih pričakovati, da bodo vodili in izvajali državno razvojno politiko, ki mora delovati na povsem drugačnih principih. Teoretiki, posebno tisti z naravoslovja in inštitutov, tržnih zahtev in principov nikoli ne bodo niti razumeli, niti ni to njihova naloga! Zato je skrajni čas je, da se znanstveni lobij preneha obnašati, kot da je na področju znanosti in razvoja edini sposoben in poklican odločati in usmerjati. Znanost se nikakor ne more obnašati na isti način kot kultura. Kulturo mora država podpirati brez merjenja ekonomskih učinkov, znanost pa bi morala biti vlečni konj konkurenčnega boja. Zato je izjemno pomembno, da se končno vzpostavi ravnotežje med bazno znanostjo in tehnološkim razvojem. Kvalitete brez uravnotežene prisotnosti obeh ne bo za nobenega!

10.

V financiranju znanosti se je potrebno otresti dosedanjih maloštevilnih neformalnih lobijev, mavričnih političnih opredelitev, ki v veliki meri obvladujejo znanstveno politiko in dušijo pravi razvoj. To so eni zadnjih ostankov prejšnjega sistema, ko so bile vse pomembne aktivnosti vodene z vrha, spor z vrhom pa je pomenil izločitev iz sistema. Večina slovenskih raziskovalcev, predvsem tistih, ki potrebujejo za svoje raziskave izdatna sredstva, je še vedno v tem položaju in se o svojih problemih in nekorektnosti **v javnosti boji govoriti!** In tako je stanje duha v znanosti, ki naj bi bil zgled javnega soočanja stališč in idej! Tak način nikakor ne vodi do kvalitete in konkurenčnosti.

Sistem je potrebno bistveno poenostaviti, število projektov znižati na 10 % trenutnega števila in s tem *omogočiti preglednost* ter nato znižano število projektov finančno 10 krat bolj podpreti. V skladu s strategijo naj se razpišejo teme, znotraj katerih se razpisujejo tematike in se potem izbere najboljšega ponudnika. Potrebno je uvesti posebne projekte za mlajše raziskovalce, predvsem tiste, ki se usmerijo v projekte za trg.

Menim, da je bilo v **slovenski znanosti že dosedaj veliko denarja, bil pa je izjemno neučinkovito porabljen.** To kažejo nenazadnje tudi podatki študij, po katerih se po denarju namenjenemu za RR uvrščamo v zgornjo polovico EU-25, po rezultatih števila patentov, produktov visokih tehnologij in celo

visokokvalitetnih člankov (večja možnost uporabe pomeni tudi večjo branost in posledično citiranost člankov!) pa smo prav pri dnu. To potrjuje nenazadnje tudi raziskava *rektorja ljubljanske univerze* prof. dr. Jožeta Mencingerja objavljena v Gospodarskih gibanjih, v kateri pravi, da naložbe v raziskave in razvoj praviloma ne spodbujajo gospodarske rasti. Pri nas velja verjetno celo nasprotno, saj je **večina raziskovalcev zaradi ugodnejših pogojev ostala v negospodarstvu in tako posredno osiromašila kadrovanje in krepitev raziskovalnih jeder v gospodarstvu.**

Kje so torej rezultati odličnosti slovenske znanosti, o kateri smo zadnjih 15 let poslušali? Ali bodo raziskovalci v negospodarstvu še vedno cenili svoje direktorje in predstojnike po tem, koliko denarja so sposobni spraskati od ministrstva za znanost in tehnologijo, ali pa po sposobnosti organizirati delo in usmerjati v prave teme, da se dosegajo dobri in uporabni rezultati?

Dvigniti proračun za RR, da bi slediti lizbonskim ciljem, brez nujnih korenitih sprememb v načinu in mehanizmih financiranja (ne z besedami ampak z izvajanjem konkretnih ukrepov in preverjanjem rezultatov), predvsem pa k usmeritvi v tehnološki razvoj in inovativnost v povezavi s podjetništvom, bo za slovensko gospodarstvo le še eno dodatno breme in bo povzročilo dodatno poslabšanje konkurenčnosti.

11.

Skrajni čas je tudi, da se v medijih spremeni odnos do znanosti in podjetništva. Povečevanje prvega in omaloževanje drugega verjeno ni v korist nikogar, niti same znanosti ne. Posebne priloge za znanost v glavnem pišejo o uspehih raziskovalcev v negospodarstvu, zelo malo ali nič pa o uspehih raziskovalcev v gospodarstvu. Bi sploh še lahko kaj izvažali na zahtevne trge, če teh ne bi bilo?

12.

Po vseh zapletih in blokadah končno ustanovljena javna agencija za tehnološki razvoj še vedno ne deluje. **Novi RR zakon iz leta 2002 je tehnološko agencijo predvidel kot ključni instrument ministrstva za gospodarstvo za doseganje tehnološkega preboja.** Napako v dikciji zakona, da je za agencijo pristojno ministrstvo, odgovorno za tehnologijo ter neangažiranost ministrstva za gospodarstvo, je izkoristil maloštevilni »znanstveni lobij« in si agencijo v letošnjem letu prisvojil in jo bo uzurpiral. Jasno je, da sta dve agenciji odgovorni za razvoj pod enim ministrstvom zgolj in le potrata denarja saj bosta delovali po isti logiki, zato lahko pričakujemo in logično je, da bo v kratkem agencija za tehnološki

razvoj razpuščena. Mogoče bo še prej preseljena iz Ljubljane in marginalizirana. Znanstveni lobij je in bo očitno naredil vse, da prepreči vzpostavitev alternativnega sistema financiranja razvoja in raziskav, saj bi bil s tem ob monopol nad denarjem, predvsem pa nad kadri. Predvsem pa bi se podrl mehanizem poveljevanja z enega vrha. Le na tak način bo lobij še naprej lahko zbujal vtis o odličnosti slovenske znanosti, saj ne bo alternative, ki bi lahko dokazala nasprotno. Za rezultate študij, ki niso v korist znanosti so pa tako ali tako krivi tisti, ki študije delajo. Formalno pokritje s sodelovanjem gospodarstva pa je bilo in bo vedno mogoče najti. Vedno se najdejo v gospodarstvu kandidati, ki bodo zaradi različnih parcialnih interesov delovali vsečno znanstvenemu lobiju.

Če resnično hočemo dvigniti konkurenčnost slovenskega gospodarstva potem mora **agencija za tehnološki razvoj nemudoma zopet pod okrilje ministrstva za gospodarstvo**, to pa mora v delovanje strokovnih svetov agencije pritegniti najboljše menadžerje-razvojnike iz gospodarstva, za vodenje agencije pa izbrati ljudi z večletnimi praktičnimi izkušnjami in avtoriteto.

13.

Naravoslovno tehnične fakultete in raziskovalno kvalitetne dele inštitutov je potrebno z uporabo stimulativnih pogojev postopno združiti v naravoslovno-tehnične univerze po principu MIT ali ETH. Delovanje takih univerz mora biti bistveno bolj odzivno za potrebe trga in vključevanja strokovnjakov iz gospodarstva v procese študija. Trenutna zelo toga struktura univerz, v nekaterih primerih zelo slaba opremljenost in ponekod pomanjkanje kvalitetnih kadrov ne omogoča kvalitetnega študija za nove razmere. Na drugi strani pa so predvsem največji inštituti relativno zelo dobro opremljeni, vendar vedno manj opravljajo svoje poslanstvo, to je razvoj novih tehnologij in produktov ter se vedno bolj ukvarjajo z izobraževanjem (kar je poslanstvo univerz) in servisnimi storitvami (kar naj bi bila domena podjetij). V svojih vrstah imajo tudi ogromno zelo dobrih raziskovalcev in odličnih predavateljev, ki bi ob korektnem procesu združevanja kvaliteto slovenskih univerz lahko zelo dvignili. Na ta način bo presekan tudi večni spor med univerzo in inštituti, eden glavnih razlogov za nepovezovanje in neučinkovitost slovenske znanosti in podvajanje raziskav.

14.

Dovoliti, da se preostali del inštitutov preoblikuje v visokotehnološka podjetja in panožne inštitute, ki jih financira skupina podjetij (grozd, mreža, ...). Inštitut postaja v razvitih državah, razen zelo dobrih in za širšo družbo pomembnih ter usmerjenih predvsem v bazične znanosti, vendar bolj preživeta oblika organiziranja raziskovalne dejavnosti. Majhna Slovenija si takih ne more privoščiti.

Inštitute zato vedno bolj nadomeščajo visokotehnološka podjetja, saj so raziskovalci v takih podjetjih zaradi možne udeležbe na profitu ob morebitnem uspehu razvojnega projekta, za delo bolj motivirani, predvsem pa bolj ciljno usmerjeni. Prav tako je tudi kontrola glede varovanja tajnosti in konkurenčne klavzule v podjetju bistveno lažja in bolj pregledna kot v javni službi. Tudi nakup določene tehnologije s strani velikih podjetij je bistveno bolj pregleden in učinkovit, saj gre v primeru visokotehnološkega podjetja ponavadi kar za nakup podjetja (torej tehnologije vključno z industrijsko lastnino; patenti in tržnimi znamkami ter kadrov in opreme v enem paketu).

Visokotehnoloških podjetij je v Sloveniji zelo malo, njihovo bistveno povečanje pa bo omogočilo tudi bistveno bolj uspešno črpanje razvojnih in raziskovalnih sredstev iz EU. Brez takih podjetij bomo zagotovo zelo hitro postali neto plačnik v blagajno EU.

Država lahko dele inštitutov tudi proda, delno ali v celoti najboljšemu ponudniku. Izkupiček tega denarja lahko investira v razvoj (skladi drznega kapitala, garancijski skladi, ...) Tako se reši tudi ustanoviteljskega bremena, po drugi strani pa nima več konflikta interesov, ko denar na razpisih deli sama sebi (kot ustanoviteljici inštituta). Tako kot v podjetjih tudi v inštitutih država ne more biti dober gospodar. Večina tako privatiziranih inštitutov bi potem na razpish EU kotirala kot SME (malo ali srednje podjetje) in bi izpolnjevala vse kriterija za posebne načine spodbud, ki se pričakujejo v sedmem okvirnem programu. Prepričan sem, da bodo taki inštituti veliko uspešnejši in prodornejši saj se rezultati podjetniškega dela takoj verificirajo na trgu.

15.

Večina slovenskih raziskovalcev je zelo delavna in sposobna, moje izkušnje so, da si večina tudi zelo želi raziskovati v smeri uporabnosti rezultatov. Ne nazadnje potrjuje to tudi dejstvo, da je večina slovenskih raziskovalcev, ki so odšli v tujino zelo uspešnih! Torej, **problem je v sistemu.** Znanstvena politika ter ozki interesi maloštevilnih lobistov sili slovenske raziskovalce v člankopisje. Zadnji čas je, da se taka politika spremeni! **Nujno je potrebno vzpostaviti ravnotežje med člankopisjem in razvojem novih tehnologij.** Omogočimo torej znanstvenikom in raziskovalcem, da začnejo z uporabnimi raziskavami in merimo njihov uspeh po številu novih tehnologij in produktov. Prebudimo v njih občutek za podjetništvo in jim ustvarimo okolje, da bodo lahko začeli ustanavljati svoja podjetja. S tem bomo na dolgi rok bistveno izboljšali konkurenčnost slovenskega gospodarstva ter bistveno izboljšali sodelovanje med javno raziskovalno sfero in gospodarstvom.

Tiste pa, ki menijo, da podjetnost v znanosti ni etična, vprašam: Ali je etično, da je ostalo brez službe tisoče tekstilnih delavk, od nekaj sto raziskovalcev na tem področju, dolga leta plačanih iz davka teh delavk, soodgovornih, da niso bile razvite nove tehnologije, ki bi omogočile dvig konkurenčnosti slovenske tekstilne industrije, pa službe ni izgubil še nihče?

In nenazadnje, davkoplačevalci so v izobraževanje posameznega raziskovalca vložili zelo velika sredstva. Zadnji čas je, da spremenimo okolje in sistem, tako da bo raziskovalcem omogočal razvoj novih tehnologij in produktov ter odpiranje in rast tehnoloških podjetij, da se vsaj del te investicije na dolgi rok povrne! V nasprotnem ne bomo imeli več nobene pravice kritizirati njihovega dela in rezultatov!

Zaključek:

Dober podjetnik vedno najde rešitve in okolje, da lahko uspe. Če tega ne bo našel v Sloveniji, bo del ali vse svoje aktivnosti selil v tujino. Kaj pa Slovenija, si lahko to privoščiti?

Eno je gotovo, v EU bodo uspeli tisti, ki bodo v vseh pogledih inovativni, hitrejši in učinkovitejši. Po drugi strani pa bo konkurenca, predvsem iz Azije, EU prisilila v zmanjševanje raznih oblik pomoči za manj razvite države in regije in usmerjanje sredstev v dvig konkurenčnosti. Zadnji čas je, da se v Sloveniji s to realnostjo soočimo in začnemo ukrepati. Ko bomo tehnološko popolnoma zaostali, bo prepozno.

Dajmo priložnost mladim, ki so neobremenjeni z omejevanjem duha in raznoraznimi zamerami iz preteklosti, da ustanavljajo podjetja in izživljajo svoje ideje in vizije. So zagotovo najbolj zainteresirani za uspešno državo na dolgi rok in imajo še dovolj idealističnega duha, da to lahko izpeljejo. V nasprotnem bodo, dobro izobraženi (s pomočjo denarja slovenskih davkoplačevalcev) iskali delo čez mejo v državah EU saj se populacija tudi tam stara in nujno potrebujejo mlade strokovnjake, ki bodo skrbeli za polnjenje njihovih pokojninskih blagajn.

Izvajanje in vodenje je potrebno prepustiti praktikom, teoretiki nikdar niso bili dobri izvajalci.

Politike ne bo zgodovina cenila po številu zmag na volitvah, temveč po nujnih ukrepih, ki so na dolgi rok omogočili narodov obstoj in neodvisnost. Modri politiki z vizijo to vedo in bodo potrebne ukrepe izvedli, kljub možnosti, da zaradi tega izgubijo naslednje volitve.

**Nemudoma zaključimo z vsemi razpravami, pripravimo akcijske načrte in
začnimo s konkretnimi dejanji!**

Borut Pahor

Evropski poslanec

Zamisel

Spoštovani gospod predsednik, spoštovani udeleženci posveta!

Dovolite, da po tej poti na kratko in zato površno predstavim zamisel o sklenitvi sporazuma med parlamentarnimi strankami, s katerim bi se podpisnice zavezale, da si bodo, ne glede na svoj položaj v vladi ali opoziciji, prizadevale za uveljavitev v sporazumu določenih strateških gospodarskih in socialnih reform, ki naj Slovenijo v naslednjem desetletju po razvitosti uvrstijo nad evropsko povprečje.

Zamisel se deloma zgleduje po precej uspešni izkušnji z medstankarskim sporazumom o skupnih prizadevanjih za vstop Slovenijo v EU in NATO. Vsi se bomo strinjali, da je s tem sporazumom slovenska politika lažje dosegla zastavljena cilja.

Ali smo Slovenci po vstopu v EU sedaj brez takih strateških stremljenj, ki bi klicale k sodelovanju, ne glede na politične in druge razlike? Mislim, da ne. Prepričan sem, da velika večina naših ljudi od slovenske politike – rumene, modre ali rdeče – pričakuje, da bo poskrbela za opaznejši dvig njihovega standarda. To pa seveda ni mogoče, če se **na socialno vzdržen način ne poveča naše konkurenčnosti**.

To je tudi bistvo te zamisli. Dogovoriti zares temeljne gospodarske in socialne vzvode, s katerimi bi nam to v naslednjih desetih letih uspelo. Osebno menim, da bi bil dokument o razvoju, ki ga uspešno zaključuje Urad za makroekonomske analize in razvoj vsebinska podlaga tega dogovora. Ta zamisel je utemeljena na podmeni, da se strokovna javnost bolj ali manj strinja o paketu najbolj temeljnih reform. Če bi že ta posvet ali kasnejša razprava pokazala, da takega strokovnega soglasja ni, potem je seveda ta zamisel politično neizvedljiva.

Spoštovani gospod predsednik, spoštovani udeleženci posveta, ker sta vaš čas in pozornost dragoceni, sem se v tem kratkem pismu omejil samo na najbolj temeljne obrise predstavljene zamisli. Če bodo ključni ljudje strankarske in državne politike presodili, da je neprimerna, bo pač ostala samo še ena od šte-

vilnih iskanj glede našega prihodnjega razvoja. V nasprotnem primeru pa bi se ji bilo, zlasti z vsebinskega vidika, treba bistveno bolj pozorno posvetiti.

Ne glede na vaše mnenje, vas prav lepo pozdravljam in voščim uspešen posvet.

Viktor Vaupot

Grozd IT eAliansa

Kako do uspešnejšega gospodarskega razvoja?

(nekaj sporočil in predlogov iz projekta Trio ERE)

Kako tesneje povezati gospodarstvo z institucijami znanja, da bi zagotovili uspešnejši gospodarski razvoj, globalno usmerjeno in konkurenčno gospodarstvo, ki bo ustvarjalo produkte in storitve z višjo dodano vrednostjo in zahtevnejša delovna mesta za nove generacije zaposlenih? Tema, ki se na političnem nivoju odpira že kot fraza stalnica in ki do sedaj ni prinesla pozitivnih sprememb. To je bila pred kratkim tudi tema razgovora najeminentnejših Slovencev pri predsedniku države. Mnogo pametnih misli je bilo slišati pa nič tiste strankarske razklanosti, ki smo ji priča ob spremljanju dnevnik političnih dogodkov. Morda je to namig, da Slovenci zmoremo dovolj modrosti in da smo sposobni premisleka o svoji prihodnosti. Vstop v EU nam ponuja drugačen okvir za uresničevanje svojih sanj, zahteva pa tudi drugačno vsebino in orodja. Prepričan sem, da potrebujemo strateški program razvoja in njegov gospodarski del je gotovo prvi in najpomembnejši.

Kako preživeti, kako obstati na trgu in kako zagotavljati svojo konkurenčnost na trgu, so vprašanja, s katerimi se ukvarjamo v gospodarstvu vsak dan! V grozdu informacijskih tehnologij eAliansa, ki smo ga ustanovili pred dobrim letom dni in v katerem sodeluje (zaenkrat) 19 podjetij in dve univerzi, smo v obdobju 2004/05 izvedli projekt (projekt je bil izveden in sofinanciran v okviru programa Project Preparation Facility Grant Scheme – PPF II), ki smo ga imenovali Trio ERE (E - education, R - research, E - economy). Namen tega projekta je bil ugotoviti, kako tesneje povezati tehnološka podjetja s področja informacijskih tehnologij z institucijami znanja v uspešen inovacijski sistem.

Projekta smo se lotili tako, da smo anketirali podjetja in institucije, imeli z njimi vrsto razgovorov, da smo v projekt vključili tudi partnerje iz Finske in sicer skušali poiskati zglede dobrih praks v svetu. Želeli smo priti do konkretnih predlogov, kaj mora narediti država, kaj gospodarstvo in kaj institucije znanja. V mesecu aprilu smo izvedli v Celju konferenco, ki smo ji dali naslov »Z izbolj-

šanjem sodelovanja med gospodarstvom in institucijami znanja do uspešnega razvoja regij» (šli smo po uspešni sledi finske izkušnje regionalnega razvoja). Ker so naše ugotovitve in predlogi univerzalni in se ne tičejo samo področja informacijskih tehnologij, jih posredujemo javnosti pa tudi tistim, ki si želijo slišati čim več predlogov in mnenj

Zaključke konference Trio ERE podajamo strnjene v nekaj sklopih:

1. Odločitev za ambicioznejše cilje

Predvsem se nam zdi, da mora Slovenija sprejeti jasno odločitev, da bo razvojno usmerjena in da bo podpirala razvoj inovativnega – tehnološkega – podjetništva.

- K temu cilju bo težila na vseh ravneh in področjih: razvojno raziskovalnem, izobraževalnem, v gospodarstvu, pri ustvarjanju primernejšega podpornega okolja in oblikovanju instrumentov države za spodbujanje gospodarskega razvoja.
- Vsi ti ukrepi naj bodo usklajeni z prenovljeno Lizbonsko strategijo in Bolonjsko deklaracijo.
- Eden od prioritetenih ciljev naj bo zagotavljanje pogojev za vzpon »ustvarjalnega razreda« (za razvoj sta najpomembnejša elementa ustvarjalnost in inoviranje, ne pa dnevna politika, nevednost in moč za odločanje).
- Odločitve o teh vprašanjih imajo strateški in dolgoročni značaj in jih ne morejo sprejemati nekompetentni ljudje in biti predmet dnevne politike.

2. Spremembe na RR področju:

Slovenija ni tako bogata država, da bi si lahko privoščila razvojno raziskovalne aktivnosti na vseh področjih brez omejitev. Država si mora postaviti prioritete in na izbranih področjih skleniti člene inovacijske verige, od temeljnih raziskav do proizvodnje in nastopa na trgu. Predlagamo sledeče usmeritve in ukrepe:

- Povečanje sredstev države za RR dejavnost
- Nacionalni raziskovalni program mora imeti tudi pri temeljnih raziskavah (ko gre za tehnično in naravoslovno področje) dolgoročni cilj, da se bodo vložena sredstva (nekoč) materializirala na trgu.

Opomba: po kriteriju sodelovanja med gospodarstvom in univerzo smo v poročilu The World Competitiveness Yearbook, za l. 2001 – na zadnjem 49. mestu!

- Postopno večanje RR sredstev v tržno usmerjene raziskave in razvoj.
- Usposobitev javnih RR institucij, da bodo sposobne biti v "službi gospodarstva" (veliko RR institucij enostavno nima tistih znanj – še manj pa izkušenj, ki jih gospodarstvo potrebuje).

- Uveljavljanje načela združevanja javnega in zasebnega interesa v RR dejavnosti (soodvisnost).
- Pri vrednotenju RR organizacij in njenih zaposlenih naj bo sodelovanje z gospodarstvom – vsaj enakovreden kriterij (zaenkrat so pomembnejši članki in citati, ne pa realizirani projekti na trgu).
- Država naj nameni bistveno večjo podporo razvoju RR infrastrukture – posrednikov znanja (tehnološki parki, tehnološki centri, centri odličnosti, podjetniški inkubatorji, znanstveni parki ...). Konkurenčna ponudba v EU je izredna in atraktivna, vsi pa se trudijo privabiti inovativne programe in ustvarjalne skupine, tako da je pričakovati dodaten odliv »možganov«

Opomba: tudi na tem področju izrazito zaostajamo za vsemi članicami EU!

- Intenzivneje vključevati študente, diplomante, mlade raziskovalce ... v projekte podjetij (posredna pomoč države).
- Spremeniti je potrebno Pravilnik o mladih raziskovalcih tako, da se bo bistveno povečal delež mladih raziskovalcev v gospodarstvu.
- Prejemniki finančnih spodbud za aplikativne raziskave naj bodo podjetja.
- Posebno pozornost posvetiti inovativnim malim in srednjim podjetjem (med temi je največ inovativnih podjetij), da bodo lahko razvila sodelovanje z institucijami znanja.
- Povezovanje z najuspešnejšimi okolji v svetu po podobnem principu, kot to delajo na primer Finci (RR centri na izbranih strateških lokacijah v svetu za prenos znanja in nastop na najzahtevnejših trgih).

3. Spremembe na področju izobraževanja

Anketa med podjetji je pokazala, da kadri na visokošolskem študiju ne pridobijo tistih znanj, ki jih gospodarstvo potrebuje. Anketirana podjetja istočasno predlagajo očiščenje programov z nepotrebno »navlakom«. Na nek način se je v naši anketi potrdila usmeritev sprememb, ki jih prinaša tudi Bolonjska deklaracija. Predlogi:

- Prisluhniti gospodarstvu, njihovim ocenam o usposobljenosti diplomantov in prilagajati učne programe spreminjajočim se potrebam.
- Obvezno je sodelovanje gospodarstva pri oblikovanju kurikulumov.
- Razvijanje politehničnega načina študija (vključevanje študentov v realne probleme podjetij že v času študija).
- Izmenjava znanj in izkušenj med akademsko in podjetniško sfero kot stalna oblika sodelovanja.
- Promocija znanosti in inovativne dejavnosti med mladimi in družbi nasploh (promoviranje tehničnih in naravoslovnih poklicev, uspešnih znanstvenikov, podjetnikov ...).

4. Spremembe na področju financiranja

Podatki in izkušnje kažejo, da je pomanjkanje finančnih sredstev eden ključnih problemov. Težko je pridobiti dodatna sredstva za razvoj, postopki prijav na domače in sklade EU so izredno zahtevni in birokratski, tisti, ki odločajo pa so odmaknjeni od realnosti in dostikrat prav nič ne razumejo stvari, o katerih odločajo (zato delajo pogosto nepopravljivo škodo).

Predlogi:

- Postopki za pridobivanje sredstev za sofinanciranje RR projektov – zlasti iz skladov EU – naj bodo ciljani na vsebino in rezultate, ne pa na birokratske postopke in zahtevne in komplicirane prijave in poročila, katerih glavni del so prave finančno računovodske ekspertize.
- Ustanovitev sklada za prenos RR dosežkov in izumov v proizvodnjo (manjše vrednosti, enostavni postopki).
- Organiziranje borz znanja in inovacij (ponudba in povpraševanje po zgledu MIT).

5. Spremembe v organizaciji financiranja

Finci so se odločili, da vrsto funkcij države (gospodarski razvoj, visokošolsko izobraževanje, RR in podjetniška infrastruktura) »spustijo« na regionalni nivo. Na tem nivoju imajo svoje pisarne vsa, za razvoj pomembna, ministrstva, tam so pa tudi vse druge podporne institucije države. Regijam so dodeljena tudi finančna sredstva (ki niso mala) in z njimi regije samostojno razpolagajo (v zakonih imajo napisano, da je za razvoj odgovorna lokalna skupnost, prav tako piše, da je poslanstvo regionalnih univerz in visokošolskih zavodov, da so v »službi« gospodarstva v regiji). Za to skrbijo različni organi, kot prvega pa je treba omeniti regijske strateške razvojne svete. Regija se sama odloča za prioritete in kam bo sredstva namenjala in nihče v državi se v to ne vpleta ali o tem odloča. Že nekaj let je Finska znana po tem, da je razvila gospodarsko okolje, ki je najbolj konkurenčno na svetu.

Predlagamo torej regionalni pristop:

- Regionalni razvojni programi kot vodilo regionalnega razvoja: jasni cilji, prioritete, podpora javnosti in institucij.
- Pri tem je odločilen pomen regionalnih strateških razvojnih svetov (samostojno odločanje in vodenje razvojne politike).
- Eden od ukrepov naj bo kampanja za promocijo podjetništva, znanosti in ustvarjalnosti.
- Prenos dela sredstev države na regije za samostojno razpolaganje.

- Regionalna organiziranost z vsemi ustreznimi podpornimi institucijami in finančnimi sredstvi (približati gospodarstvu vse kar potrebuje: RR infrastruktura, izobraževanje, finančni viri, ...).

6. Spremembe na nivoju podjetij

Tudi v gospodarstvu je potrebno marsikaj spremeniti! Ugotavljamo, da se je število razvojnih oddelkov v samostojni Sloveniji radikalno zmanjšalo (saj so imela RR dejavnost razvita predvsem večja podjetja, mnogih med njimi pa danes ni več), v malih podjetjih, ki predstavljajo 98 % vseh podjetij pa RR dejavnosti ni ali pa je šibka in razdrobljena. Kaj bi svetovali našim podjetjem in državi:

- Podpirati inovativne in podjetniške ideje v podjetjih po načelu razvijanja notranjega podjetništva (to pomeni predvsem drugačno kulturo vodenja: inoviranje je zaželeno, prav tako eksperimentiranje, tolerantnost do napak ...).
- Spodbujati vse oblike povezovanja v vertikalni in horizontalni smeri – razvijati novo podjetniško kulturo.
- Postavljati si višje cilje (tudi skozi strateške razvojne programe panog-tehnološke platforme).
- Internacionalizirati poslovanje (usmeritev na globalni trg kot nov izziv, ki dolgoročno omogoča preživetje in razvoj).
- Usposobitev podjetij za črpanje razvojnih spodbud EU.

Za zaključek:

Položaj gospodarstva je resen, saj imajo danes zelo velike probleme tudi dosti močnejša gospodarstva, kot je naše. Skrbeti nas mora predvsem struktura našega gospodarstva in šibka povezanost z institucijami znanja. Tudi časa ni veliko, saj so določene panoge pri nas – pa tudi v Evropi – že doživele svoj konec. Na globalnem trgu nastopajo novi uspešnejši igralci in prilagoditi se moramo novim razmerjem moči. Mislimo, da je stvar preresna in preveč usodna, da ne bi spremenili našega odnosa do razvoja.

In za konec še tole: ob obisku Finske sem občutil, da so tam razvili pravo razvojno gibanje, v katero so vključene vse skupine prebivalstva, gospodarstvo, institucije znanja, država in mediji?!

Dr. Marko Kos

Nesoglasja med elitami na Drnovškovi konvenciji o razvoju Slovenije

Predsednik Drnovšek je po letu dni spet zbral na konvenciji o prihodnosti Slovenije najbolj aktivne osebnosti iz gospodarstva, znanosti in univerz poleg predsednika vlade in ministrov. Lani sem podvomil, če takšna pahljača mnenj prinaša kaj koristnega, to pot pa sem sprevidel, da gre za dragoceno merjenje mnenja podjetniške, znanstvene in kulturniške elite. Kdor je pozorno poslušal stališča strokovnjakov ne glede na podrobnosti, je lahko čutil valovanje temeljne misli in jo razdelil v več predalčkov: pesimistično in optimistično, previdno postopno in radikalno, reformiste in protireformiste, larpurlartiste in utilitariste znanosti za blaginjo, odprte kritike in izmikajoče oportuniste, ljudi z vizijo in ljudi brez koncepta, ki o prihodnosti Slovenije ne upajo ali znajo ničesar predlagati. Kdor nima percepcije, ne more biti kritičen, kot je rekel predsednik države dr. Drnovšek za uvod. Slovenski intelektualci so si lahko ogledali svojo sliko v zrcalu. Do konsenza, za katerega je plediral Janša, ker bi tako lažje pridobil parlament za potrditev, bo prišlo težko, kajti enotnosti ni bilo. Cel ekonomisti so bili glede davčne reforme razcepljeni. Prav tu so bile največje razlike.

Zlonamerneži bi rekli, da diši to po samoupravljanju. Pa se motijo. Takrat kritike ni bilo, apologija je bila ritual. Zdaj pa je bila kritičnost usmerjena različno. Zato bo Janša iz tega težko ustvaril konsenz. Moral se bo odločiti politično. V proporcionalnem sistemu je težko pridobiti večino, moral bo zato sprejemati kompromise, da bo oblikoval večino.

Morebiti je treba v tem iskati Drnovškove mile, optimistične in pomirjujoče besede. Zato je tako pomembna konkurenčnost, da bo dobila sociala materialne možnosti. Prvo je rast kot pogoj, kot osnova strategije razvoja. Janša je menil, da bodo na koncu intelektualne storitve v EU edine brez tuje konkurence. Prioriteta mora biti zato kakovosten in tehnološko zahteven gospodarski razvoj. Drnovšek in Janša sta se v tem skladno dopolnjevala. Zato je razumljivo, da je dr. Šušteršič, vodja UMAR-ja (Urad Vlade RS za makronomske analize), pisca strategije razvoja, poudarjal miselne premike, da se določi, kaj je javni interes. Liberalne reforme ne smejo ogroziti socialne blaginje. A

to bo težko, če politični menedžment ne bo premagal odporov, da se vidi, kakšno Slovenijo si želimo. Zato je jedro problemov davčna reforma. Dr. Vahčič je čvrsto zatrdil, da je bila lanska davčna reforma katastrofa. Na volitvah je pokopala Ropa. Zašli smo v stanje davčne bede, ker gre preveč dodatne vrednosti državi, manj pa lastnikom in zaposlenim. Preobrat lahko prinese samo ekipa kot v Slovaški, ne leaderji.

Večina je zaskrbljena nad stagnacijo. Nihče ni zadovoljen s stanjem, ker prinaša zaostajanje za drugimi. Prešli smo na nov družbeni sistem, na mikroravni pa je še vedno socializem. Vsa teža je na delu, ne pa na rezultatih. Potrebna je nova filozofija, da se razbije status quo. Makrospremembe moramo vnesti v mikroraven, v vsakdanje življenje ljudi in podjetij, kjer je še vedno socializem (dr. Bučar).

Vse bolj pomembno je izobraževanje. Zaradi neznanja se ljudje boje, če jim rečete: "Vi sami ste gospodarji svoje usode." Ne sedeti križem rok in čakati, da vam vse prinese država. Naj poslušajo Kennedyjeve besede: "Premislite, kaj bi lahko naredili za državo." Družba mora postati bogatejša in bolj enaka. To morajo ljudje sprejeti z razumom. Slovenci delajo premalo ur glede na druge narode, preveč imajo dopusta. Odhajajo prezgodaj v pokoj, kar povečuje pritisk na socialna plačila. Delati bodo morali dalj, da bo več delovne sile. To pa zadeva nova podjetja.

Podjetniška eipa je bila odločna, celo bolj kot ekonomisti: Bobinac (Gorenje), Jakopin (Seaway), Gantar (KD), dr. Štrancar (Bia Separations), Boscarol (Pipistrel). Lok je napet in bo počil. Terjajo takojšnje spremembe, sicer se bodo selili v Avstrijo, nov davčni sistem, ker imajo najvišje davke na plače v EU. Govoriti o ustvarjanju, ne o razdelitvi. Ključno je podjetnik z imenom. Edino on lahko pove, kaj je potrebno za konkurenčnost. Univerza ima zastarele programe, ne daje jim inženirjev. Siti so govorjenja in izgubljanja časa s programi (Štrancar in Jakopin), zato so izstopili iz vseh vladnih svetov, čakali bodo še dve leti, če ne bo sprememb, se bodo izselili. Jakopin je resignirano izjavil, da je vrsto let čakal na spremembe in izgubil priliko v tujini. Zaradi otrok še čaka in prizna, da je grenko razočaran nad domovino. To so bile težke besede brez teoretiziranja ekonomistov in politikov.

Tri vprašanja so prevladovala: gradualizem proti radikalizmu. Prvi nas je po mnenju nekaterih obvaroval pred šoki, vendar so se odlagale rešitve problemov, ki so prekipeli do vrhunca. Enotni davčni sistem: nekateri so za uvedbo po prevzemu evra, nekateri pa odločno svetujejo takojšnjo reformo, ker

bo škoda še večja. Jalovost znanosti pri inovacijah: tu ne vidijo zametkov sprememb. Glede raziskav se ne govori o absorpcijski sposobnosti gospodarstva, niti ni bilo še preizkušeno. Inovativna podjetja razvijajo izdelke sama. Bazične raziskave so eksogene, ne vplivajo na podjetja, zato ne tekmuje z velikimi državami, ker je to brezuspešno (dr. Prašnikar). Agencija za raziskave to meša, pri izbiranju za financiranje dobi uporabnost nič točk. Zato je tu jedro sprememb. Problem je birokracija, ki ni sposobna percepcije celote. Odložajo funkcionarji, ki so pred leti pripeljali tehnološki razvoj na dno, zdaj pa niso sposobni delovati nasprotno. Ne znajo izpeljati razpisov tako, da bi dosegli integrirane projekte z bazičnimi raziskavami do razvoja pod pokroviteljstvom podjetja, ki bo skrbelo za trg, da bo inovacija zaživela. Na tej točki se odloča o uspešni pretvorbi lizbonske strategije za večjo konkurenčnost in inovativnost. Če bo birokracija kljub zahtevam podjetij izvajala staro politiko, bo vlada v celoti neuspešna, ker to prizadeva skoraj vse resorje.

Predlogi podjetnikov so šli vsi v isto smer: tehnološko agencijo osamosvojiti, kajti v okviru ministrstva za znanost bo prej ali slej zatrta. Ker se kažejo rezultati šele po 10 letih, nas najhujše šele čaka. Brez takojšnjih sprememb bomo postali kolonija. Mlade raziskovalce usmeriti v podjetja, ne pa kot zdaj samo petino, vse ostale pa za kadrovske krepitve državnih institucij. Spremeniti člankopisje v drugačno klimo inovacij. Financiranje zožiti na manjše število velikih projektov za učinkovito izrabo. Javno raziskovalno sfero privatizirati, da se bo država rešila ustanoviteljskega bremena in konflikta interesov, ker bo delila lahko denar strogo po obeh in ne več za preživetje. Bazični raziskovalci se morajo priključiti univerzi, ki naj deluje kot Zürška univerza ali Massachusettski inštitut za tehnologijo MIT, ki sta vodilna prav zaradi povezave z industrijo. Državna administracija še ni dojela lizbonskih sklepov in ostaja pri socialistični znanosti brez vpliva na BDP. Zato so nastavki finančnih delitev, kot so bili: od sredstev za raziskave jih namenja samo slabo desetino za tehnološki razvoj, še manj kot prej, morala pa bi jih polovico. Povečanje je dobila na račun lizbonske strategije, jih bo pa porabila po tradicionalnem načinu, to je brez vpliva na BDP, za povečano člankopisje. To kaže tudi nekajmesečni boj za nacionalni raziskovalni program, iz katerega je birokracija izločila vse predloge gospodarstva. Vse to kaže na slabo popotnico za to, da bi znanost prevzela odgovornost Slovenije za kakovostni razvoj. Odgovornosti se otepa in želi ostati neodvisna in neaktivna v svojem zaprtem krogu, ki ga poskuša lizbonska strategija razbiti. Tu čaka Janšo veliko dela.

Alarm za vlado je namera vseh visoko tehnoloških podjetij na konvenciji, da se zaradi težav doma in zaradi agresivnega vabljenja v tehnološke centre v

Avstriji odločijo za izselitev. Potem bo treba iskati krivce. Dobiček teh podjetij je nekajkrat večji od dobička vseh inštitutov. Očitno se za njihove namere nihče ne zmeni. Birokraciji je vseeno, kaj se godi zaradi posledic njenega dela, samo da je njena moč uveljavljena. Tudi odstopi podjetnikov iz vladnih svetov kot izraz njihovega nezadovoljstva in frustracije nikogar ne gane. To je vsekakor izraz državne arogance. Morali se bomo vprašati, kdo bo sploh še ostal za plačevanje davkov.

Kultura je ostala zunaj razprave. Zato je Zorn predlagal, da se poveže kulturna politika v strategijo razvoja. Dr. Senjur je edini zatrdil, da nacionalni interesi ostaja. Sicer tudi makropolitike ni in ostaja samo mikroekonomija. Kultura bo dobila večja sredstva za razmah samo preko uspešnosti gospodarstva. V tem je njuna medsebojna povezanost.

Razprava je potrdila predlog UMAR-ja o razvoju Slovenije v prihodnjih letih. To je drzen predlog premikov, tudi v mišljenju. Kot je rekel dr. Senjur: "Dober papir!" Začrtuje konec gradualizma in začenja razdobje radikalnih sprememb. Dr. Šušteršič je s tem napravil velik korak - velik zlasti po širini pogleda v prihodnost. Po mojem mišljenju je v marsičem še preveč obziren in neodločen, zlasti pri obravnavi vključitve znanstvenih raziskav iz zaprtih kabinetov v realno proizvodnjo, ki bo morala sloneti na inovacijah kot slovenska razpoznavnost v svetu. To bo točka, ki bo odločila o uspešnosti vseh predvidenih sprememb. Brez povečanja BDP daleč preko običajnih stopenj rasti z novim visoko tehnološkim inovativnim podjetništvom bodo vse druge predvidene reforme mukapolne in boleče, namesto da bi potekale spodbujene z rastjo, z novimi delovnimi mesti za visoko izobražene, po notranji nuji kot organsko razumljiv proces. Ko bomo krenili na to pot, bomo lahko potrdili, da smo premagali že prislovično inertnost, lenost in nepodjetnost, v katero smo zapadli zaradi občutka vdanosti v usodo. Zaradi vladavine previdnih in omahljivih, birokratsko brezdušno in brezvoljno naravnanih večinsko merodajnih strokovnjakov in politikov.

Priloga

SODELUJOČI NA POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE

I. Nosilci uvodnih tem

dr. Janez Šušteršič, direktor Urada za makroekonomske analize in razvoj
dr. Aleš Vahčič, redni profesor na Ekonomski fakulteti
dr. Marko Jaklič, redni profesor na Ekonomski fakulteti
dr. Mičo Mrkaić, predsednik Strateškega sveta Vlade RS za gospodarski razvoj in docent na Fakulteti za organizacijske vede Kranj

II. Vabljeni k razpravi

dr. Andrej Bajuk, minister za finance Republike Slovenije
akad. prof. dr. France Bernik, častni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti
gospod Franjo Bobinac, predsednik uprave, Gorenje d.d.
dr. Janez Bogataj, član Strateškega sveta vlade za kulturo, izobraževanje in znanost in redni profesor na Filozofski fakulteti
gospod Ivo Boscarol, član Strateškega sveta vlade za gospodarski razvoj in ustanovitelj podjetja Pipistrel d.o.o., Ajdovščina
dr. France Bučar, predsednik Slovenskega Panevropskega gibanja
dr. France Cukjati, predsednik Državnega zbora Republike Slovenije
mag. Milan M. Cvikl, predsednik Komisije za nadzor proračuna in drugih javnih financ v Državnem zboru Republike Slovenije
dr. Lucija Čok, rektorica Univerze na Primorskem
gospod Matjaž Gantar, član Strateškega sveta vlade za gospodarski razvoj in direktor KD Group d.d.
gospod Japec Jakopin, direktor Seaway Group, d.o.o., Bled
gospod Janez Janša, predsednik vlade Republike Slovenije
dr. Marko Kos, svobodni raziskovalec in publicist
akad. prof. dr. Jože Krašovec, redni član SAZU
dr. Matej Lahovnik, podpredsednik Odbora za finance in monetarno politiko v Državnem zboru Republike Slovenije
dr. Jože Mencinger, Rektor Univerze v Ljubljani
dr. Janez Podobnik, minister za okolje in prostor Republike Slovenije

dr. Janez Prašnikar, redni profesor na Ekonomski fakulteti

dr. Viljem Pšeničny, generalni sekretar Obrtne zbornice Slovenije

mag. Tone Rop, predsednik in vodja poslanske skupine Liberalne demokracije Slovenije

dr. Marjan Senjur, redni profesor na Ekonomski fakulteti

dr. Marjan Svetličič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede

dr. Maks Tajnikar, dekan in redni profesor na Ekonomski fakulteti

mag. Andrej Vizjak, minister za gospodarstvo Republike Slovenije

gospod Aleksander Zalaznik, direktor Danfoss Trata d.o.o in predsednik sveta Zavoda za podjetniško izobraževanje mladih (JA-YE)

gospod Aleksander Zorn, predsednik Strateškega sveta vlade za kulturo, izobraževanje in znanost in državni sekretar v Uradu predsednika vlade RS

dr. Jurij Janez Zupan, minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Republike Slovenije

dr. Milan Zver, minister za šolstvo in šport Republike Slovenije

**Pogovori o prihodnosti Slovenije
pri predsedniku republike**

VII. pogovor

**KREPITEV KONKURENČNOSTI SLOVENIJE
V EVROPSKI UNIJI**

Ljubljana, 25. maj 2005

**IZDAL IN ZALOŽIL
URAD PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE**

**LEKTORICI
Nuša Mastnak, Majda Tome**

**OBLIKOVALEC
Rudi Uran**

**TEHNIČNI UREDNIK
Rudi Uran**

**RAČUNALNIŠKO OBLIKOVANJE TEKSTA
Kramberger & Uran**

**MULTIMEDIJSKA OBDELAVA
VEMIZ MEDIA video produkcija**

**TISK
Dravska tiskarna Maribor**

**NAKLADA
600**

Avtorji so svoje prispevke, objavljene v tej knjigi, avtorizirali.